



UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
BABEȘ-BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM
BABEȘ-BOLYAI UNIVERSITÄT
BABEȘ-BOLYAI UNIVERSITY

TRADITIO ET EXCELLENTIA



FACULTATEA DE GEOGRAFIE
STR. CLINICILOR NR. 5-7
CLUL-NAPOCA, 400006
TEL: 0264-596116, FAX: 0264-597988
GEOGR@UBBCLUJ.RO
HTTPS://GEOGRAFIE.UBBCLUJ.RO



CONSILIUL JUDEȚEAN
BISTRIȚA-NĂSĂUD

CIF: 4347550, Municipiul Bistrița,
Piața Petru Rareș, Nr.1 CP.420080,
Tel: (40) 263/213657, Fax:
0263/214750, www.portalbn.ro
E-mail: cjbn@cjbn.ro



JUDEȚUL
BISTRIȚA
NĂSĂUD

Poarta Transilvaniei

PLANUL DE AMENAJARE A TERITORIULUI JUDEȚEAN BISTRIȚA-NĂSĂUD

**ETAPA I – ANALIZA ȘI PROGNOZA EVOLUȚIEI DEZVOLTĂRII TERITORIALE A
JUDEȚULUI BISTRIȚA-NĂSĂUD. DIAGNOZA STADIULUI DE DEZVOLTARE
TERITORIALĂ A JUDEȚULUI BISTRIȚA-NĂSĂUD
VOLUMUL I.2. STUDII DE FUNDAMENTARE CU CARACTER ANALITIC ȘI
PROSPECTIV**

Livrabil I.2.1.2. – STUDIU ISTORIC ȘI ARHEOLOGIC

TABEL DE RESPONSABILITĂȚI

LIVRABIL I.2.1.2. – STUDIU ISTORIC ȘI ARHEOLOGIC

DENUMIRE PROIECT	Elaborarea Planului de Amenajare a Teritoriului Județean Bistrița-Năsăud	
ETAPA și FAZA PROIECT	ETAPA 1 – Analiza și prognoza evoluției dezvoltării teritoriale a Județului Bistrița-Năsăud. Diagnoza stadiului de dezvoltare teritorială a Județului Bistrița-Năsăud	
ACHIZITOR	CONSILIUL JUDEȚEAN BISTRIȚA-NĂSĂUD Piața Petru Rareș, Nr. 1, Municipiul Bistrița, Jud. Bistrița-Năsăud	
RESPONSABIL PROIECT DIN PARTEA ACHIZITORULUI	Arh. Cristina-Annamaria KEREKES Arhitect-Şef al Județului Bistrița-Năsăud	
DIRECTOR PROIECT	NUME	SEMNĂTURĂ
	Şef lucr. dr. geogr.-urb. Ciprian MOLDOVAN Expert RUR, simbol B, C, C1, F1, F3, F5, G2, G9	
CONSULTANT ȘTIINȚIFIC	Acad. prof. univ. dr. geogr.-urb. BENEDEK Jozsef Expert RUR, simbol B, C, F1, F2, F3, F5, G2, G9	
ELABORATOR LIVRABIL	NUME	SEMNĂTURĂ
	Arh.-urb. Cătălina Dana PREDA Specialist MC 2, Simbol F6, G5	
	Arh. Camelia ALTAN CRĂPĂTUREANU Expert RUR, simbol F6	
	Arh. Casian AVRAM Arh. Andrada SANDU Arh. Lois IONESCU Arh. Mihai DANCIU	
RESPONSABIL GIS	NUME	SEMNĂTURĂ
	Conf. univ. dr. geogr.-urb Titus-Cristian MAN Expert RUR, simbol B, C, C1, F1, F3, F5, G2, G9	
	Drd. Cosmina-Daniela URSU Arh. Cristina AVRAM	
DATA	Septembrie 2025	

CUPRINS

LISTĂ TABELE.....	4
LISTĂ FIGURI.....	6
LISTĂ ACRONIME.....	10
1. DELIMITAREA OBIECTIVULUI STUDIAT	11
2. ANALIZA CRITICĂ A SITUAȚIEI EXISTENTE	13
2.1 Evoluția teritoriului și a localităților urbane și rurale	13
2.1.1 Evoluția teritoriului	13
2.1.2 Evoluția localităților urbane și rurale.....	19
2.2 Lista Monumentelor Istorice din județul Bistrița-Năsăud	30
2.3 Patrimoniu imobil clasat	33
2.3.1. Monumente / Ansambluri de arhitectură	33
2.3.2 Situri arheologice înscrise în repertoriul arheologic național (RAN) și în lista patrimoniului mondial în jud. Bistrița-Năsăud	64
2.3.3 Monumente de for public.....	182
2.3.4 Monumente memoriale și funerare	186
2.3.5 Zone Construite Protejate	191
2.3.6 Unități administrativ - teritoriale cu mare concentratie de obiective ale patrimoniului construit cu valoare de interes național/internațional	195
2.4 Patrimoniu mobil	205
2.5 Patrimoniu imaterial	210
2.5.1. Aspecte cu privire la vitalitatea culturală	212
2.6 Peisaje culturale.....	214
A. UNITATEA BISTRIȚA	221
B. UNITATEA BÂRGĂU.....	228
C. UNITATEA CICEU - BECLEAN	241
D. UNITATEA CÂMPIE.....	251
E. UNITATEA NĂSĂUD	253
F. UNITATEA RODNA.....	260
G. UNITATEA ȘIEU	270
2.7 Aspecte de turism cultural.....	276
2.7.1 Traseele Biserici din lemn	277
2.7.2 Traseele Arhitecturilor ecleziale de zid.....	282
2.7.3 Traseul Burguri din Transilvania - Cetatea Bistritz.....	289
2.7.4 Traseul Arhitectură săsească	294

2.7.5 Traseul Cetăți și Castele – Introducere	297
2.7.6 Traseul Grănicerii – Introducere	300
2.7.7 Traseele Personalități ale județului, evenimente anuale și muzee și case memoriale	303
3. EVIDENȚIEREA DISFUNCȚIONALITĂȚILOR ȘI PRIORITĂȚI DE INTERVENȚIE	307
3.1 Disfuncționalități	308
3.2 Priorități de intervenție	321
4. ANALIZĂ SWOT	327
5. PROPUNERI DE ELIMINARE / DIMINUARE A DISFUNCȚIONALITĂȚILOR	330
6. PROGNOZE, SCENARIII SAU ALTERNATIVE DE DEZVOLTARE	336
6.1 Prognoze	336
6.2 Scenarii / alternative de dezvoltare	336
SURSE BIBLIOGRAFICE	339
ANEXE	341
Anexa 1 - Evoluția teritoriului administrativ al județului Bistrița Năsăud	341
Anexa 2 - Hărți evolutive și fotografii istorice ale municipiului Bistrița	347
Anexa 2.1 - Hărți evolutive ale municipiului Bistrița	347
Anexa 2.2 - Fotografii istorice din municipiului Bistrița	348
Anexa 3 - Hărți evolutive și fotografii istorice ale orașului Năsăud	352
Anexa 3.1 - Hărți evolutive ale orașului Năsăud	352
Anexa 3.2 - Fotografii istorice din orașul Năsăud	353
Anexa 4 - Hărți evolutive și fotografii istorice ale orașului Sângeroz-Băi	354
Anexa 4.1 - Hărți evolutive ale orașului Sângeroz-Băi	354
Anexa 4.2 - Fotografii istorice din orașul Sângeroz-Băi	356
Anexa 5 - Hărți evolutive ale comunei Spermezeu	358
Anexa 6 - Hărți evolutive ale comunei Șieu-Odorhei	359

LISTĂ TABELE

Tabel 2.1 MONUMENTE ISTORICE DE INTERES LOCAL - CATEGORIA STRUCTURALĂ MONUMENTE DE ARHITECTURĂ (II)	34
Tabel 2.2 MONUMENTE ISTORICE DE INTERES NAȚIONAL - CATEGORIA STRUCTURALĂ MONUMENTE DE ARHITECTURĂ (II)	43
Tabel 2.3 FIȘA MONUMENTULUI CASA IOAN ZIDARUL, MUNICIPIUL BISTRIȚA.....	51
Tabel 2.4 FIȘA MONUMENTULUI CASA ARGINTARULUI (GOLDSCHMIEDEHAUS), MUNICIPIUL BISTRIȚA	52
Tabel 2.5 FIȘA MONUMENTULUI ȘIRUL ȘUGĂLETE, MUNICIPIUL BISTRIȚA.....	54
Tabel 2.6 FIȘA MONUMENTULUI ANSAMBLUL URBAN MEDIEVAL BISTRIȚA („BISTRITZ”), MUNICIPIUL BISTRIȚA	56
Tabel 2.7 FIȘA MONUMENTULUI BISERICA EVANGHELICĂ DIN HERINA, COMUNA GALAȚII BISTRIȚEI	57
Tabel 2.8 LISTA OBIECTIVE MONUMENT/ANSAMBLU DE ARHITECTURĂ NECLASATE CU VALOARE PEISAJERĂ, URBANISTICĂ, ARHITECTURALĂ, AMBIENTALĂ, ISTORICĂ	58
Tabel 2.9 DISTRIBUȚIA PE UAT-URI A OBIECTIVELOR MONUMENT/ANSAMBLU DE ARHITECTURĂ NECLASATE CU VALOARE PEISAJERĂ, URBANISTICĂ, ARHITECTURALĂ, AMBIENTALĂ, ISTORICĂ.....	61
Tabel 2.10 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC BURGUS ROMAN DE LA NEGRILEȘTI - CETATEA LUI NEGRU VODĂ	70
Tabel 2.11 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC BURGUS ROMAN DE LA NEGRILEȘTI - CETATEA LUI NEGRU VODĂ.....	71
Tabel 2.12 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC CASTELLUM-UL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA ILIȘUA....	77
Tabel 2.13 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC CASTELLUM-UL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA ILIȘUA	78
Tabel 2.14 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC SITUL ARHEOLOGIC DE LA ILIȘUA - VICINAL (ARCOBADARA)	103
Tabel 2.15 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC SITUL ARHEOLOGIC DE LA ILIȘUA - VICINAL (ARCOBADARA)	104
Tabel 2.16 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI - DEALUL MUNCELULUI.....	125
Tabel 2.17 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI - DEALUL MUNCELULUI.....	126
Tabel 2.18 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI - CORNUL MALULUI 1/ MALUL CORNULUI	131
Tabel 2.19 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI - CORNUL MALULUI 1/ MALUL CORNULUI	132
Tabel 2.20 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI - CORNUL MALULUI 2.....	137
Tabel 2.21 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI - CORNUL MALULUI 2.....	137
Tabel 2.22 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA PURCĂRETE - FAȚA CARPENULUI 1.....	142
Tabel 2.23 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA PURCĂRETE - FAȚA CARPENULUI 1.....	143

Tabel 2.24 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA PURCĂRETE - FAȚA CARPENULUI 2.....	148
Tabel 2.25 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA PURCĂRETE - FAȚA CARPENULUI 2.....	149
Tabel 2.26 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI - DEALUL SFLEDERULUI 1	149
Tabel 2.27 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI - DEALUL SFLEDERULUI 1	150
Tabel 2.28 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI - DEALUL SFLEDERULUI 2	153
Tabel 2.29 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA CICEU-POIENI - FAȚA CARPENULUI 3	157
Tabel 2.30 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA CICEU-POIENI - FAȚA CARPENULUI 3	158
Tabel 2.31 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA CICEU-POIENI – STRUNGA GĂVOJDENILOR	160
Tabel 2.32 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA CICEU-POIENI – STRUNGA GĂVOJDENILOR	161
Tabel 2.33 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA CICEU-POIENI – PODUL MILCOAIEI	163
Tabel 2.34 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA CICEU-POIENI – PODUL MILCOAIEI	164
Tabel 2.35 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA CICEU-POIENI – VÂRFUL OSOIULUI.....	167
Tabel 2.36 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA DOBRICEL – RÂNGOIȚA	171
Tabel 2.37 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA DOBRICEL – RÂNGOIȚA	172
Tabel 2.38 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA DOBRICEL – VÂRFUL LAZULUI	175
Tabel 2.39 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA DOBRICEL – VÂRFUL LAZULUI	176
Tabel 2.40 CENTRALIZATORUL SITURILOR ARHEOLOGICE PE LOCALITĂȚI.....	178
Tabel 2.41 DESCOPERIRI INCLUSE ÎN RAN ȘI UNESCO DIN COMUNA SPERMEZEU.....	179
Tabel 2.42 LISTA OBIECTIVELOR TIP SIT ARHEOLOGIC NECLASATE CU VALOARE PEISAJERĂ, URBANISTICĂ, ARHITECTURALĂ, AMBIENTALĂ, ISTORICĂ	180
Tabel 2.43 DISTRIBUȚIA PE UAT-URI A OBIECTIVELOR TIP SIT ARHEOLOGIC NECLASATE CU VALOARE PEISAJERĂ, URBANISTICĂ, ARHITECTURALĂ, AMBIENTALĂ, ISTORICĂ.....	181
Tabel 2.44 MONUMENTE DE FOR PUBLIC DE IMPORTANȚĂ LOCALĂ. DISTRIBUȚIA PE UAT	183
Tabel 2.45 MONUMENTE DE FOR PUBLIC DE IMPORTANȚĂ NAȚIONALĂ. DISTRIBUȚIA PE UAT	184
Tabel 2.46 MONUMENTE MEMORIALE ȘI FUNERARE DE INTERES LOCAL - CATEGORIA STRUCTURALĂ MONUMENTE DE ARHITECTURĂ (II)	187
Tabel 2.47 MONUMENTE MEMORIALE ȘI FUNERARE INTERES NAȚIONAL - CATEGORIA STRUCTURALĂ MONUMENTE DE ARHITECTURĂ (II)	188
Tabel 2.48 LISTA OBIECTIVELOR MEMORIALE ȘI FUNERARE NECLASATE CU VALOARE PEISAJERĂ, URBANISTICĂ, ARHITECTURALĂ, AMBIENTALĂ, ISTORICĂ	190

Tabel 2.49 DISTRIBUȚIA PE UAT-URI A OBIECTIVELOR MEMORIALE ȘI FUNERARE NECLASATE CU VALOARE PEISAJERĂ, URBANISTICĂ, ARHITECTURALĂ, AMBIENTALĂ, ISTORICĂ	190
Tabel 2.50 MONUMENTE DE ARHEOLOGIE - DISTRIBUȚIA ÎN JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂȘĂUD .	201
Tabel 2.51 UAT CU RESURSE TURISTICE ȘI DE PATRIMONIUL NATURAL ȘI CONSTRUIT - DISTRIBUȚIA ÎN JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂȘĂUD.....	204
Tabel 2.52 UAT CU OBIECTIVE CLASATE ÎN FONDUL PATRIMONIULUI ÎN CATEGORIA JURIDICĂ TEZAUR.....	206
Tabel 2.53 UAT CU OBIECTIVE CLASATE ÎN FONDUL PATRIMONIULUI ÎN CATEGORIA JURIDICĂ FOND	206
Tabel 4.1 ANALIZĂ SWOT	327
Tabel 6.1 DISFUNȚIONALITĂȚI ȘI PROPUNERI DE REDUCERE / ELIMINARE A DISFUNȚIONALITĂȚILOR	332

LISTĂ FIGURI

Fig. 2.1 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND DISTRIBUȚIA NUMĂRULUI DE MONUMENTE / ANSAMBLURI / SITURI CLASATE LMI, LA NIVEL DE UAT, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂȘĂUD	32
Fig. 2.2 DISTRIBUȚIA NUMĂRULUI DE MONUMENTE / ANSAMBLURI CLASATE DE CATEGORIA B, LA NIVEL DE UAT, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂȘĂUD	40
Fig. 2.3 DISTRIBUȚIA MONUMENTELOR / ANSAMBLURILOR DE ARHITECTURĂ, CLASATE DE CATEGORIA A, CF. PATN, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂȘĂUD	42
Fig. 2.4 DISTRIBUȚIA NUMĂRULUI DE MONUMENTE / ANSAMBLURI CLASATE DE CATEGORIA A, LA NIVEL DE UAT, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂȘĂUD	48
Fig. 2.5 CASA IOAN ZIDARUL, MUNICIPIUL BISTRIȚA.....	52
Fig. 2.6 CASA ARGINTARULUI (GOLDSCHMIEDEHAUS), MUNICIPIUL BISTRIȚA	53
Fig. 2.7 ȘIRUL ȘUGĂLETE, MUNICIPIUL BISTRIȚA.....	55
Fig. 2.8 ANSAMBLUL URBAN MEDIEVAL BISTRIȚA („BISTRITZ”), MUNICIPIUL BISTRIȚA	56
Fig. 2.9 BISERICA EVANGHELICĂ DIN HERINA, COMUNA GALAȚII BISTRIȚEI.....	58
Fig. 2.10 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND DISTRIBUȚIA IMOBILELOR SUSCEPTIBILE DE CLASARE, LA NIVEL DE UAT, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂȘĂUD	62
Fig. 2.11 DISTRIBUȚIA NUMĂRULUI DE SITURI ARHEOLOGICE, LA NIVEL DE UAT, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂȘĂUD	65
Fig. 2.12 DISTRIBUȚIA NUMĂRULUI DE SITURI ARHEOLOGICE DIN LISTA INDICATIVĂ UNESCO, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂȘĂUD.....	67
Fig. 2.13 DETALIU AL DISTRIBUȚIEI ȘI TIPURILOR SITURILOR ARHEOLOGICE DIN LISTA INDICATIVĂ UNESCO, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂȘĂUD	68
Fig. 2.14 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – CETATEA LUI NEGRU VODĂ.....	73
Fig. 2.15 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – CETATEA LUI NEGRU VODĂ.....	74
Fig. 2.16 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – CETATEA LUI NEGRU VODĂ.....	75
Fig. 2.17 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – CETATEA LUI NEGRU VODĂ.....	76
Fig. 2.18 SITUL ARHEOLOGIC DE LA ILIȘUA.....	92
Fig. 2.19 SITUL ARHEOLOGIC DE LA ILIȘUA.....	93
Fig. 2.20 SITUL ARHEOLOGIC DE LA ILIȘUA.....	94
Fig. 2.21 SITUL ARHEOLOGIC DE LA ILIȘUA.....	95

Fig. 2.22 SITUL ARHEOLOGIC DE LA ILIȘUA, ÎNTR-O SCHIȚĂ REALIZATĂ ÎN SEC. XIX DE CĂTRE TORMA KAROLY	96
Fig. 2.23 PLANUL CASTRULUI ROMAN DE LA ILIȘUA	97
Fig. 2.24 PLANUL TERMELOR DE LA ILIȘUA.....	98
Fig. 2.25 FOTOGRAFII AERIENE ALE SITULUI DE LA ILIȘUA	99
Fig. 2.26 ZONA SITULUI (CERCETĂRI GEORADAR ȘI MAGNETOMETRIE) ȘI DESCOPERIRI ARHEOLOGICE LA ILIȘUA.....	101
Fig. 2.27 STATUETĂ DE BRONZ CU REPREZENTAREA LUI IUPITER DOLICHENUS	102
Fig. 2.28 FORTIFICAȚIA DE LA ILIȘUA – ȚIBLEȘ	106
Fig. 2.29 FORTIFICAȚIA DE LA ILIȘUA – ȚIBLEȘ	107
Fig. 2.30 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC ROMAN DE LA ORHEIU BISTRIȚEI - VATRA SATULUI ...	108
Fig. 2.31 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC ROMAN DE LA ORHEIU BISTRIȚEI - VATRA SATULUI.....	109
Fig. 2.32 CASTRUL ROMAN DE LA ORHEIU BISTRIȚEI	121
Fig. 2.33 CASTRUL ROMAN DE LA ORHEIU BISTRIȚEI	122
Fig. 2.34 CASTRUL ROMAN DE LA ORHEIU BISTRIȚEI	123
Fig. 2.35 CASTRUL ROMAN DE LA ORHEIU BISTRIȚEI. PLAN. FOTOGRAFII DIN TIMPUL SĂPĂTURILOR REALIZATE DE CĂTRE D. PROTASE ÎN ANII 1957-1960. CERAMICĂ DESCOPERITĂ ÎN ANUL 2019 ÎN CADRUL SĂPĂTURILOR	124
Fig. 2.36 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – DEALUL MUNCELULUI	127
Fig. 2.37 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – DEALUL MUNCELULUI	128
Fig. 2.38 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – DEALUL MUNCELULUI	129
Fig. 2.39 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – DEALUL MUNCELULUI	130
Fig. 2.40 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI –CORNUL MALULUI 1	133
Fig. 2.41 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI –CORNUL MALULUI 1	134
Fig. 2.42 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI –CORNUL MALULUI 1	135
Fig. 2.43 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI –CORNUL MALULUI 1	136
Fig. 2.44 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI –CORNUL MALULUI 1	139
Fig. 2.45 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI –CORNUL MALULUI 1	140
Fig. 2.46 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI –CORNUL MALULUI 2	141
Fig. 2.47 TURNUL ROMAN DE LA PURCĂRETE – FAȚA CARPENULUI 1 ȘI 2	144
Fig. 2.48 TURNUL ROMAN DE LA PURCĂRETE – FAȚA CARPENULUI 1 ȘI 2	145
Fig. 2.49 TURNUL ROMAN DE LA PURCĂRETE – FAȚA CARPENULUI 1 ȘI 2	146
Fig. 2.50 TURNUL ROMAN DE LA PURCĂRETE – FAȚA CARPENULUI 1 ȘI 2	147
Fig. 2.51 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – DEALUL SFREDELULUI 1.....	151
Fig. 2.52 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI - DEALUL SFLEDERULUI 2	152
Fig. 2.53 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – DEALUL SFREDELULUI 2.....	154
Fig. 2.54 TURNURILE PE DE VALEA SOMEȘULUI UNIT	155
Fig. 2.55 TURNURILE PE DE VALEA SOMEȘULUI UNIT	156
Fig. 2.56 TURNUL DE LA CICEU-POIENI, FAȚA CARPENULUI 3. IMAGINE LIDAR.....	158
Fig. 2.57 TURNUL DE LA CICEU-POIENI, FAȚA CARPENULUI 3.....	158
Fig. 2.58 TURNUL DE LA CICEU-POIENI, FAȚA CARPENULUI 3	159
Fig. 2.59 TURNUL DE LA CICEU-POIENI, STRUNGA GĂVOJDENILOR.....	162
Fig. 2.60 TURNUL DE LA CICEU-POIENI, PODUL MILCOAIEI.....	165
Fig. 2.61 TURNUL DE LA CICEU-POIENI, PODUL MILCOAIEI.....	166
Fig. 2.62 TURNUL DE LA CICEU-POIENI, VÂRFUL OSOIULUI	169

Fig. 2.63 TURNUL DE LA CICEU-POIENI, VÂRFUL OSOIULUI	170
Fig. 2.64 TURNUL DE LA SPERMEZEU, DOBRICEL-RÂNGOIȚA.....	173
Fig. 2.65 TURNUL DE LA CICEU-POIENI, VÂRFUL OSOIULUI	174
Fig. 2.66 TURNUL DE LA SPERMEZEU, DOBRICEL-RÂNGOIȚA.....	177
Fig. 2.67 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND DISTRIBUȚIA NUMĂRULUI DE MONUMENTE DE FOR PUBLIC DE CATEGORIE A ȘI B, LA NIVEL DE UAT, PENTRU JUD. BISTRIȚA-NĂSĂUD.....	185
Fig. 2.68 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND DISTRIBUȚIA NUMĂRULUI DE MONUMENTE FUNERARE CLASATE DE CATEGORIA B SAU A, LA NIVEL DE UAT, PENTRU JUD. BISTRIȚA-NĂSĂUD.....	189
Fig. 2.69 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND UAT CU CONCENTRARE DE OBIECTIVE ALE PATRIMONIULUI CONSTRUIT, CU VALOARE DE INTERES NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL - SITURI UNESCO.....	196
Fig. 2.70 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND NUMĂRUL DE MONUMENTE DE ARHITECTURĂ CONFORM LMI 2015	198
Fig. 2.71 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND NUMĂRUL DE MONUMENTE DE ARHEOLOGIE CONFORM LMI 2015	200
Fig. 2.72 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND DISTRIBUȚIA NUMĂRULUI DE CASE MEMORIALE, MUZEE ȘI COLECȚII PUBLICE	207
Fig. 2.73 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND ZONELE ETNOGRAFICE, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂSĂUD	217
Fig. 2.74 . CARTOGRAMĂ PREZENTÂND DELIMITAREA ZONELOR ARHITECTURALE CONFORM GHIDURILOR OAR, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂSĂUD	218
Fig. 2.75 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND DELIMITAREA TIPOLOGIILOR DE PEISAJE NATURALE, LA NIVELUL JUD. BISTRIȚA NĂSĂUD	219
Fig. 2.76 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND DELIMITAREA PEISAJELOR CULTURALE, LA NIVELUL JUD. BISTRIȚA NĂSĂUD	220
Fig. 2.77 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND TRASEE CULTURAL - TURISTICE: I. BISERICI DE LEMN	279
Fig. 2.78 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND TRASEE CULTURAL - TURISTICE: II. ARHITECTURA ECLEZIASTICĂ DE ZID.....	283
Fig. 2.79 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND TRASEE CULTURAL - TURISTICE: III. BURGURI DIN TRANSILVANIA - CETATEA BISTRITZ	292
Fig. 2.80 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND TRASEE CULTURAL - TURISTICE: IV. ARHITECTURA SĂSEASCĂ.....	295
Fig. 2.81 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND TRASEE CULTURAL - TURISTICE: V. CETĂȚI ȘI CASTELE	299
Fig. 2.82 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND TRASEE CULTURAL - TURISTICE: VI. GRĂNICERII	302
Fig. 2.83 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND TRASEE CULTURAL - TURISTICE: VII. PERSONALITĂȚI ALE JUDEȚULUI	305
Fig. 3.1 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND DISTRIBUȚIA NUMĂRULUI DE MONUMENTELOR AFLATE ÎN PERICOL, LA NIVEL DE UAT, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂSĂUD	309
Fig. 0.1 HARTĂ JOHANNES SAMBUCUS, TRANSILVANIA, VIENA, 1566 (ED. ABRAHAM ORTELIUS, ANTWERPEN, 1598)	341
Fig. 0.2 EXTRAS CU MARCAREA POZIȚIEI APROXIMATIVE A JUD. BISTRIȚA NĂSĂUD - HARTĂ JOHANNES SAMBUCUS, TRANSILVANIA, VIENA, 1566 (ED. ABRAHAM ORTELIUS, ANTWERPEN, 1598)	341
Fig. 0.3 HARTĂ GERARDUS MERCATOR, DUISBURG, TRANSILVANIA, C. 1590 (ED. HENRICUS HONDIUS, AMSTERDAM, 1628).....	342

Fig. 0.4 EXTRAS CU MARCAREA POZIȚIEI APROXIMATIVE A JUD. BISTRIȚA NĂSĂUD - HARTĂ GERARDUS MERCATOR, DUISBURG, TRANSILVANIA, C. 1590 (ED. HENRICUS HONDIUS, AMSTERDAM, 1628).	342
Fig. 0.5 HARTĂ WILLEM JANSZON BLAEU ȘI JOAN BLAEU, TRANSILVANIA, AMSTERDAM, C. 1645.	343
Fig. 0.6 EXTRAS CU MARCAREA POZIȚIEI APROXIMATIVE A JUD. BISTRIȚA NĂSĂUD - HARTĂ WILLEM JANSZON BLAEU ȘI JOAN BLAEU, TRANSILVANIA, AMSTERDAM, C. 1645.	343
Fig. 0.7 HARTA PRINCIPATULUI TRANSILVANIEI, J.B. HOMANN, 1720.....	344
Fig. 0.8 EXTRAS CU MARCAREA POZIȚIEI APROXIMATIVE A JUD. BISTRIȚA NĂSĂUD - HARTA PRINCIPATULUI TRANSILVANIEI, J.B. HOMANN, 1720	344
Fig. 0.9 HARTA UNGARIEI ȘI TRANSILVANIEI, PUBLICATĂ ÎN ATLASUL LUMII DE ROBERT WILKINSON, 1794.....	345
Fig. 0.10 EXTRAS CU MARCAREA POZIȚIEI APROXIMATIVE A JUD. BISTRIȚA NĂSĂUD - HARTA UNGARIEI ȘI TRANSILVANIE, PUBLICATĂ ÎN ATLASUL LUMII DE ROBERT WILKINSON, 1794.....	345
Fig. 0.11 HARTA JUDEȚULUI INTERBELIC NĂSĂUD	346
Fig. 0.12 HARTA JUDEȚULUI INTERBELIC SOMEȘ.....	346
Fig. 0.13 HARTĂ MARELE PRINCIPAT AL TRANSILVANIEI (1769–1773) – PRIMA CERCETARE MILITARĂ, MUN. BISTRIȚA.....	347
Fig. 0.14 HARTĂ TRANSILVANIA (1853–1858; 1869–1870) – A DOUA CERCETARE MILITARĂ A IMPERIULUI HABSBURGIC, MUN. BISTRIȚA.....	347
Fig. 0.15 HARTĂ IMPERIUL HABSBURGIC (1869–1887) – A TREIA CERCETARE MILITARĂ (SCARA 1:25.000), MUN. BISTRIȚA	348
Fig. 0.16 VEDERE GENERALĂ A MUN. BISTRIȚA, 1901.....	348
Fig. 0.17 VEDERE CU PIAȚA PROMENADĂ DIN BISTRIȚA, ANTEBELIC	349
Fig. 0.18 VEDERE CU BISERICA EVANGHELICĂ DIN BISTRIȚA, 1924.....	349
Fig. 0.19 VEDERE CU BISERICA EVANGHELICĂ DIN BISTRIȚA, 1924.....	350
Fig. 0.20 VEDERE CU PROMENADA DIN BISTRIȚA, ANTEBELIC.....	350
Fig. 0.21 VEDERE cu Casa Argintarului (Goldschmiedehaus), 1912.....	351
Fig. 0.22 VEDERE cu Liceul Evanghelic din Bistrița, 1908.....	351
Fig. 0.23 HARTĂ Marele Principat al Transilvaniei (1769–1773) – Prima Cercetare Militară, orașul Năsăud.	352
Fig. 0.24 HARTĂ Transilvania (1853–1858; 1869–1870) – A doua cercetare militară a Imperiului Habsburgic, orașul Năsăud.....	352
Fig. 0.25 HARTĂ Imperiul Habsburgic (1869–1887) – A treia cercetare militară (scara 1:25.000), orașul Năsăud.	353
Fig. 0.26 VEDERE generală cu Năsăud.	353
Fig. 0.27 VEDERE cu Catedrala Greco-Catolică din Năsăud, antebelic	354
Fig. 0.28 HARTĂ Marele Principat al Transilvaniei (1769–1773) – Prima Cercetare Militară, orașul Sângeror-Băi.....	354
Fig. 0.29 HARTĂ Transilvania (1853–1858; 1869–1870) – A doua cercetare militară a Imperiului Habsburgic, orașul Sângeror-Băi.....	355
Fig. 0.30 HARTĂ Imperiul Habsburgic (1869–1887) – A treia cercetare militară (scara 1:25.000), orașul Sângeror-Băi.	355
Fig. 0.31 VEDERE generală cu Sângeror – Băi, 1939	356
Fig. 0.32 VEDERE cu vile din Sângeror - Băi, 1943	356
Fig. 0.33 VEDERE cu un izvor din Sângeror-Băi, 1939.....	357
Fig. 0.34 VEDERE din Sângeror-Băi	357

Fig. 0.35 HARTĂ Marele Principat al Transilvaniei (1769–1773) – Prima Cercetare Militară, comuna Spermezeu.	358
Fig. 0.36 HARTĂ Transilvania (1853–1858; 1869–1870) – A doua cercetare militară a Imperiului Habsburgic, comuna Spermezeu.....	358
Fig. 0.37 HARTĂ Imperiul Habsburgic (1869–1887) – A treia cercetare militară (scara 1:25.000), comuna Spermezeu.	359
Fig. 0.38 HARTĂ Marele Principat al Transilvaniei (1769–1773) – Prima Cercetare Militară, comuna Șieu- Odorhei.	359
Fig. 0.39 HARTĂ Transilvania (1853–1858; 1869–1870) – A doua cercetare militară a Imperiului Habsburgic, comuna Șieu- Odorhei.....	360
Fig. 0.40 HARTĂ Imperiul Habsburgic (1869–1887) – A treia cercetare militară (scara 1:25.000), comuna Șieu- Odorhei.....	360

LISTĂ ACRONIME

LMI - Lista Monumentelor Istorice
PATJ - Planul de Amenajare a Teritoriului Județean
RAN - Repertoriul Arheologic Național
PUG - Plan Urbanistic General
PUZ - Plan Urbanistic Zonal
ZCP - Zonă Construită Protejată
PUZCP - Plan Urbanistic al Zonei Construite Protejate

1. DELIMITAREA OBIECTIVULUI STUDIAT

Planul de Amenajare a Teritoriului Județean BISTRIȚA - NĂSĂUD (PATJ) are, în conformitate cu Articolul 42 din cadrul Legii 350/2001, caracter director, reprezentând distribuția spațială a programului de dezvoltare socio-economică, formulat în Strategia de Dezvoltare Economico - Socială a Județului Bistrița - Năsăud pe perioada 2021-2027 și Planul de Dezvoltare Regională Nord - Vest 2021-2027 (ADR Nord Vest), fiind elaborat în coordonare cu planurile ierarhic superioare - respectiv Strategia de Dezvoltare Teritorială a României și Planul de Amenajare a Teritoriului Național - Secțiunea a III-a Zone Protejate. În conformitate cu Legea 350/2001, prin prevederile PATJ Bistrița Năsăud se vor institui obligativități pentru documentațiile de urbanism, respectiv pentru Planurile urbanistice generale (PUG) și Planurile urbanistice zonale (PUZ) ale UAT-urilor componente ale județului.

Prezenta documentație a fost realizată în scopul fundamentării Planului de Amenajare a Teritoriului Județean Bistrița-Năsăud din punctul de vedere al valorilor pe care le reprezintă patrimoniul construit și peisajele, luând în considerare faptul că o mai bună identificare, cunoaștere și localizare spațială a valorilor existente, va contribui la realizarea de măsuri și proiecte de conservare - protejare a acestora, precum și la gestionarea și promovarea acestor valori în rețele de studii și cercetare de specialitate, dar și la dezvoltarea socio- economică prin punerea lor în valoare și prin dezvoltarea turismului cultural în cadrul județului. Documentația realizată conform actelor normative în vigoare și Caietului de sarcini întocmit de Consiliul Județean Bistrița-Năsăud include și baza de date geospațială în format GIS, pe straturi tematice în sistem de proiecție stereografică 1970, ceea ce va permite actualizarea continuă a datelor privind starea patrimoniului construit pe întreaga perioadă de valabilitate a documentației PATJ Bistrița Năsăud.

Delimitarea obiectivului studiat s-a realizat în conformitate cu Caietul de Sarcini PATJ Bistrița - Năsăud, documentație ce cuprinde:

- A. Patrimoniul construit protejat (monumente istorice - clasificarea, tipologia: monumente și situri arheologice, monumente și ansambluri de arhitectură,

monumente și ansambluri de artă plastică și valoare memorială, zone istorice rurale și urbane);

B. Peisajul cultural - tipologii (valorile patrimoniului cultural material și imaterial, tezaure umane vii integrate în peisajul ecologic al județului), calități, dinamică.

În corelare cu aceste categorii, a fost analizat și potențialul de dezvoltare prin trasee turistice și tipologia de turism cultural, în funcție de diferitele categorii de patrimoniu.

Patrimoniul material/construit cuprinde monumente în conformitate cu categoriile cuprinse în Legea 422/2010:

- Arheologie - I (situri, așezări, așezări fortificate, necropole);
- Arhitectură - II (situri urbane și rurale, biserici, mănăstiri, clădiri publice administrative, de învățământ, clădiri industriale, conace, castele, case);
- Monumente de for public, memoriale și funerare - III-IV (monumente/placă eroi, bust, cimitir, casă memorială, cruci).

Sub-capitolul Peisaje culturale este analizat în partea a doua a documentului, realizând studiul factorilor ce formează unitățile de peisaj ale județului, identificarea și evaluarea acestora, în contextul dezvoltării integrate a acestuia. Analiza cuprinde date și reprezentări spațiale privind valorile de patrimoniu construit (în conformitate cu LMI 2015) și tipologia peisajului cultural al Județului Bistrița – Năsăud.

Documentația PATJ se încheie cu concluziile ce privesc patrimoniul construit și peisajul cultural, prezentând funcțional și spațial probleme și disfuncționalități, cât și un pachet de politici-programe și proiecte ce cuprind măsuri de conservare, reabilitarea, protejarea și promovarea valorilor de patrimoniu cultural, ca bază pentru dezvoltarea socio-economică în general și a turismului cultural în special.

2. ANALIZA CRITICĂ A SITUAȚIEI EXISTENTE

2.1 Evoluția teritoriului și a localităților urbane și rurale

2.1.1 Evoluția teritoriului

Context general

„Transilvania se definește ca un sistem social și cultural complex și coerent, peisajul cultural transilvănean în forma sa actuală fiind rezultatul dezvoltării specifice a fiecărei comunități și a fiecărei culturi în climatul unei conviețuiri strânse într-un context social, politic și economic specific și însumând valori materiale și spirituale proprii fiecărei unități sociale și respectiv identități sociale în parte.”¹

În acest cadru, județul Bistrița-Năsăud (în maghiară Beszterce-Naszód megye, în germană Kreis Bistritz-Nassod) își conturează identitatea actuală în urma reorganizării teritoriale din anul 1968, prin care raioanele Bistrița și Năsăud, aparținând Regiunii Cluj, au fost reunite. Teritoriul său a avut însă o istorie administrativă mai lungă, făcând parte anterior din județul interbelic Năsăud și, înainte de aceasta, din comitatul antebelic Bistrița-Năsăud.

Context geografic

Din punct de vedere geografic, județul este situat în partea de nord a României, în inima Transilvaniei, între paralelele 46°47' și 47°37' latitudine nordică și meridianele 23°37' și 25°36' longitudine estică. Este mărginit de Maramureș la nord, Suceava la est, Mureș la sud și Cluj la vest, având o suprafață de 5.355 kmp. Relieful său, alcătuit din zona montană a Carpaților Orientali (masivele Țibleș, Rodna, Suhard, Bârgău și Călimani), zona de deal ce ocupă circa două treimi din teritoriu și luncile râurilor – în special ale Someșului Mare –, configurează un peisaj divers dispus în trepte, asemenea unui amfiteatru deschis spre Câmpia Transilvaniei. Această diversitate a condiționat modul de așezare și dezvoltare a comunităților umane. Subsolul, la rândul său, adăpostește resurse variate: metale neferoase, caolin, grafit, sare, gaze naturale, materiale de construcții și izvoare de ape minerale.

¹ Daniela Maria Puia, Arhitectura urbană în Transilvania în perioada interbelică, Ed. Pro Cultura, 2020.

Reședința județului este municipiul Bistrița, un vechi burg german atestat documentar încă din 1264 și care păstrează până astăzi un nucleu istoric valoros. Alături de acesta, structura urbană este completată de cele trei orașe – Beclean, Năsăud și Sângeorz-Băi – și de 58 de comune, constituind împreună un teritoriu cu o densă rețea de așezări.

Context istoric

Urmele de locuire atestă o continuitate mult mai veche, începând cu Paleoliticul superior (40.000–10.000 î.Hr.), prin descoperiri de unelte din piatră și silex la Mintiu și Cepari. Din Neolitic (mileniile V–IV î.Hr.) provin vestigii identificate la Bistrița, Slătinița, Archiud, Năsăud, Șintereag, Coldău sau Chiochiș – fragmente ceramice, topoare și lame din piatră, vetre de foc. Epoca bronzului mijlociu este reprezentată prin elemente ale culturii Wietenberg (sec. XVI–XIII î.Hr.), descoperite la Lechința, Bistrița, Șintereag și Chintelnic. Din prima epocă a fierului (Hallstatt, 1200–450/300 î.Hr.) s-au păstrat vestigii la Căianu Mic, Ciceu-Corabia, Bistrița, Rebrîșoara sau Visuia, în timp ce perioada La Tène (450 î.Hr.–sec. I d.Hr.) ilustrează afirmarea elementului autohton dac, prin așezări și inventare bogate descoperite la Sânmihaiu de Câmpie, Archiud, Sărățel, Ardan sau Arcalia.

Integrarea teritoriului în Dacia romană, între 106–271 d.Hr., este marcată de castrele militare de la Ilișua, Orheiu Bistriței și Livezile. După retragerea romană (271–275 d.Hr.), populația daco-romană a continuat să locuiască aceste meleaguri, organizată în obști sătești și formațiuni prestatale. Descoperiri de locuințe, ceramică, necropole și fortificații atestă continuitatea neîntreruptă până în perioada medievală.

Primele atestări documentare medievale apar la sfârșitul secolului al XII-lea, când, între 1172–1173, este menționat satul Șieu-Sfântu (*Villa Igalia*). În secolul al XIII-lea documentele amintesc existența Districtului săsesc (*Districtus Saxonicus*), cu 23 de așezări în jurul Bistriței, precum și a Districtului Rodnei sau *Districtus Valachorum*, cunoscut mai târziu drept Țara Năsăudului.

Distribuția așezărilor medievale reflectă legătura strânsă cu mediul natural. În secolele XIII–XIV, comunitățile se concentrau mai ales în zonele de câmpie și pe văile Someșului Mare, Șieului, Bistriței, Bârgăului, Budacului și Dipșei. Dacă în secolele XII–XIII existau 34 de așezări, dintre care 14 pe Valea Someșului, în secolul al XIV-lea numărul lor urcă

la 120, cu o concentrare în câmpie (43 din 97).² Până în secolele XV–XVI, teritoriul actualului județ cuprindea deja 142 de așezări, semn al unei dinamici demografice și economice intense.³

Evoluția istorică a județului Bistrița-Năsăud poate fi urmărită printr-o serie de evenimente și transformări consemnate de-a lungul secolelor, de la primele atestări documentare medievale până la structura administrativă actuală. Principalele repere sunt prezentate mai jos, într-o succesiune cronologică.

Sec. XIII

Această perioadă marchează începuturile așezărilor din zona actualului județ Bistrița-Năsăud. Primele mențiuni documentare reflectă procesul de organizare a comunităților și de integrare a lor în structurile politice medievale, precum și primele încercări de apărare în fața invaziilor externe:

- **1228** – este consemnată prima atestare documentară a comunei Șieuț.
- **1235** – este menționată documentar așezarea Beclean.
- **1241 - 1242** – marea invazie tătară devastează așezările Rodnei, Bistriței, împrejurimile lor și Becleanul.
- **16 iulie 1264** – apare prima mențiune documentară a orașului Bistrița.

Sec. XIV–XV

În această etapă, zona intră într-un proces de consolidare economică și administrativă. Orașul Bistrița devine un centru comercial și militar de importanță regională, iar noile privilegii acordate de regii Ungariei favorizează dezvoltarea urbană și extinderea influenței politice asupra regiunii învecinate:

- **1353** – orașul Bistrița primește dreptul de a avea pecete proprie și de a organiza un târg anual.
- **1409** – regele Sigismund de Luxemburg acordă bistrițenilor dreptul de a ridica ziduri de apărare în jurul orașului.
- **1440** – este menționată documentar așezarea Năsăud.

² Pompei Boca, 'VECHIMEA DOCUMENTARĂ A LOCALITĂȚILOR DIN JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂSĂUD'

³ Adrian Onofreiu, Ioan Sigmirean, Istoria Județului Bistrița Năsăud. Compendiu, p. 56

- **1452** – regele Ladislau Postumul donează orașul Bistrița guvernatorului Ioan de Hunedoara.
- **1469** – obiectivul conducătorilor orașului Bistrița, acela de a acapara întreaga regiune, este realizat prin decizia regelui Matei Corvin, care încorporează Valea Someșului Superior în Districtul Bistrița. Totodată, orașul primește dreptul de exploatare a salinelor din zonă și a cămării de sare de la Albești. Familiile patriciene Eiben, Beuchel, Kugler și Kretschmer se lansează în afacerile miniere de la Rodna, alături de Ioan Lulay din Sibiu, Wolfgang Forster din Pojon, renumiții Fuggeri din Augsburg și alții. Veniturile substanțiale generate de mine explică conflictele intense dintre acești investitori.
- **1529–1546** – orașul Bistrița intră sub stăpânirea lui Petru Rareș.
- **1601–1602** – trupele generalului Giorgio Basta asediază burgul Bistriței, provocând distrugerii considerabile și executând locuitori sub acuzația că ar fi atacat armata.

Sec. XVIII

Secolul al XVIII-lea aduce schimbări majore în zona Bistriței și Năsăudului, odată cu consolidarea dominației habsburgice. În timpul domniei Mariei Tereza este instituit un riguros sistem de graniță militară, extins pe văile Rodnei, Șieului și Someșului Mare. La Năsăud ia astfel ființă Regimentul II (nr. 17) grăniceresc român, care transformă regiunea într-un important centru militar și administrativ.

- **15 aprilie 1762** – un decret imperial stabilește oficial înființarea miliției naționale grănicerești, confirmând existența Regimentului II de la Năsăud.
- **1765** – Transilvania primește statutul de Mare Principat, cu capitala la Sibiu.
- **1777** – la Năsăud se înființează prima școală confesională greco-catolică pentru învățători, cunoscută sub numele de *Preparandia*, devenită ulterior Școală Normală, apoi Liceu Pedagogic.
- **1784** – împăratul Iosif al II-lea reorganizează Transilvania: cele 9 comitate, scaune săsești și secuiești sunt transformate în 10 districte (*Bezirke*), printre care și Nösnerland (Țara Năsăudului) și Schomenland (Țara Someșului), unități administrative direct subordonate Imperiului Habsburgic și lipsite de autonomie.
- **1790–1792** – se ridică la Bistrița prima biserică românească greco-catolică, din lemn, aflată pe actuala stradă Crinilor. Până atunci, lăcașul de cult al românilor uniți se afla în cartierul Hrube.

- **1794** – la Năsăud este fondat Institutul Militar, cu predare în limbile română, germană și latină.

Sec. XIX

Această perioadă este marcată de modernizarea învățământului, consolidarea identității naționale românești și transformări administrative majore, în contextul reformelor imperiale și al proceselor de emancipare națională.

- **1863** – se inaugurează Gimnaziul Superior Greco-Catolic din Năsăud, care va deveni ulterior liceu și apoi colegiu național.
- **1876** – prin Legea XXXIII/1876 și Legea XXI/1886, vechea organizare administrativă în comitate, districte și scaune este desființată. Districtele Bistrița și Năsăud se unesc, formând Comitatul Bistrița-Năsăud, cu o suprafață de 4.170 km², alcătuit din 97 de localități rurale și orașul Bistrița, care devine reședință de comitat.
- **1884** – episcopul Ioan Sabo al Episcopiei de Gherla sfințește Biserica „Sfântul Nicolae” din Năsăud, ca biserică vicarială greco-catolică.
- **1888** – este inaugurată noua clădire a Gimnaziului Superior Greco-Catolic din Năsăud, actual sediu al Colegiului Național „George Coșbuc”.
- **1893** – Mănăstirea minorită din Bistrița, actuala Biserică „Coroana”, este cumpărată de Biserica Greco-Catolică, devenind sediul protopopiatului român unit al Bistriței. Ea este intabulată oficial pe acest cult în 1895. După 1948, biserica este confiscată de stat și trecută în folosința Bisericii Ortodoxe Române, situație nerecuperată până astăzi.

Sec. XX

Secolul XX aduce schimbări radicale în organizarea teritorială și administrativă a regiunii, pe fondul evenimentelor istorice majore: Marea Unire, regimul comunist și tranziția către structura actuală a județului.

- **4 noiembrie 1918** – ia ființă Sfatul Național Român din comitatul Bistrița-Năsăud, condus de memorandistul Gavril Tripon.
- **1918–1925** – județul păstrează specificul împărțirii administrative anterioare, fiind denumit Județul Bistrița-Năsăud, situat în partea de nord-est a României Mari și succesor al comitatului (1876–1925). Conform Constituției din 1923 și Legii de unificare administrativă (1925), teritoriul țării este reorganizat în 71 de județe, 489 de

plăși și 8.879 de comune. Județul Năsăud avea inițial 4 plăși – Bârgău, Năsăud, Rodna și Șieu –, iar în 1938 li se adaugă încă două: plasa Centrală și plasa Lechința.

- **1938** – o nouă împărțire administrativă împarte România în 10 ținuturi; județul Năsăud este inclus în Ținutul Someș până în 1940.
- **1950** – regimul comunist desființează județele prin Legea nr. 5, instituind regiunile. Actualul teritoriu devine parte a Regiunii Rodna, cu raioanele Vișeu de Sus, Năsăud, Bistrița și Beclean, iar între 1952–1956 este inclus în Regiunea Cluj.
- **1968** – Legea nr. 2/1968 reînființează județele, iar județul Bistrița-Năsăud dobândește configurația teritorială actuală, cu reședința la Bistrița (astăzi municipiu).
- **2008** – conform Legii nr. 290/2008, rețeaua localităților județului este formată din municipiul Bistrița (reședință), trei orașe – Beclean, Năsăud și Sângeorz-Băi – și 58 de comune, totalizând 235 de sate.

Județul Bistrița-Năsăud se conturează, astfel, ca o regiune cu o identitate complexă, rezultată din continuitatea locuirii încă din paleolitic, dezvoltarea așezărilor medievale și influențele politice și administrative succesive – de la comitatul Bistrița-Năsăud și județul interbelic Năsăud, până la structura actuală stabilită în 1968. Diversitatea geografică – cu munți, dealuri și lunci – și bogățiile naturale au modelat modul de organizare a comunităților și dinamica economică. De-a lungul secolelor, regiunea a fost marcată de importante momente istorice: invaziile, consolidarea orașelor, instituirea graniței militare în timpul habsburgilor, modernizarea învățământului și reformele administrative. Această evoluție a creat o rețea densă de așezări și un patrimoniu cultural valoros, reflectând conviețuirea și dezvoltarea comunităților românești, săsești și maghiare într-un cadru social, politic și economic specific Transilvaniei.

Hărțile istorice ale Transilvaniei, ale teritoriului în care se află județul actual Bistrița - Năsăud și hărțile cu împărțirea administrativă a României, relevante pentru județul Bistrița - Năsăud, sunt prezentate în Anexa 1.

2.1.2 Evoluția localităților urbane și rurale

Din componența județului Bistrița Năsăud fac parte 4 localități urbane - 1 municipiu (Bistrița) și 3 orașe (Năsăud, Beclean și Sângeorz Băi precum și 58 de comune cu 235 de sate.

Municipiul Bistrița

Bistrița (în germană: Bistritz, formă arhaică Nösen; în maghiară: Beszterce; în dialectul săsesc: Nîsner-Bistritz, Nîzn, Bästerts, Bîsterts, Bistriz) este municipiul reședință de județ al județului Bistrița-Năsăud. Structura sa administrativă cuprinde localitățile componente Bistrița (reședința), Ghinda, Sărata, Sigmir, Slătinița, Unirea și Viișoara, fiind cel mai mare oraș ca număr de locuitori din județ.

În zona Bistriței există toponime care sugerează originea valonă a unor coloniști și posibila stabilire a unui grup francon încă din perioada începutului colonizării. Exemplele includ Waldorf, Wallonendorf, Villa Latina Superior – Unirea, Niedeivalendorf, menționate în documente încă de la sfârșitul secolului XIII și încorporate ulterior orașului Bistrița în 1602. La sfârșitul secolului XIII, Bistrița devine centrul colonizării germane din nord-estul Transilvaniei, însă este devastată de tătari. Pentru a sprijini refacerea orașului, Curtea regală a Ungariei intervine de mai multe ori, iar în 1286 regele Ladislau al IV-lea scutește locuitorii de două treimi din dări.

Localitatea medievală se dezvoltă de la un nucleu inițial format prin aglomerarea mai multor gospodării. Între sfârșitul secolului XII și jumătatea secolului XIII, nucleul istoric se consolidează prin construirea Bisericii Evanghelice, care devine centru de interes urban și element ordonator al țesutului. Treptat, se constituie și ansamblul urban, cu sistemul de apărare aferent cetății medievale. Arhitectura civilă din piatră apare în secolul XIV, înlocuind vechile construcții din lemn.⁴

În secolul XV, pentru a susține populația în creștere, sunt întemeiate Suburbia inferioară și Suburbia superioară, disociate administrativ și fiscal de centrul fortificat.⁵ Un moment esențial în consolidarea statutului orașului este privilegiul acordat de Ludovic de Anjou în aprilie 1353, prin care Bistrița primește dreptul de a organiza un târg anual, liber.

⁴ Studiul istoric aferent Planului Urbanistic General al Municipiului Bistrița

⁵ Studiul istoric aferent Planului Urbanistic General al Municipiului Bistrița

La mijlocul secolului XV, orașul traversează evenimente notabile: pentru faptele sale de arme, în 1453 Ioan de Hunedoara primește orașul și Districtul Bistrița, fiind investit cu demnitatea de comite perpetuu. După moartea sa, orașul se confruntă cu conflicte interne, inclusiv cu abuzurile lui Mihail Szilagy, cumnatul lui Matei Corvin. În 1465, regele Matia Corvin acordă bistrițenilor dreptul de a dărâma vechea cetate și de a fortifica întreaga localitate.

Breslele orașului – aurari, măcelari, fierari, dogari, rotari, funari etc. – fortifică burgul cu ziduri de piatră de aproximativ 10 m înălțime și 1,5 m lățime, dublate de un șanț cu apă care alimenta și morile orașului. Deoarece Bistrița nu se afla pe prima linie a atacurilor, sistemul său de apărare s-a păstrat în forma inițială, de factură gotică și renașcentistă.

În ianuarie 1602, în timpul conflictului dintre Sigismund Bathory și generalul Basta, orașul este amenințat și pârjolit, suferind pierderi importante. Incendiile din 5 iunie 1680 și 21 aprilie 1758 distrug mari părți ale orașului. În 1787, pentru refacerea clădirilor distruse, Împăratul Iosif al II-lea construiește o biserică catolică pe vechea stradă a Spitalului/Gh. Șincai, cel mai important monument baroc al orașului.

Secolul XIX este martorul unor noi incendii, în 1836 și 1857, precum și al demolării incintei fortificate a bisericii și a edificiilor din Piața Centrală.⁶ Demantelarea cetății are loc etapizat între 1848–1860, începând cu porțile de acces, continuând cu construcțiile din lemn de pe fortificații și finalizând cu demolarea zidurilor de piatră. Ulterior, se realizează sistematizarea rețelei stradale și creșterea densității locuințelor în centrul istoric.⁷

Secolul XX marchează modernizarea orașului: între 1907–1910 se realizează aducțiunea de apă de la Cușma, iar în 1913 se construiește uzina electrică și se efectuează lucrări de regularizare a malurilor râului Bistrița. Modernizarea industriei și extinderea atelierelor și întreprinderilor duc la creșterea capacității hidrocentralei, cu lucrări de modernizare în 1923 și 1940.

Cronologia evenimentelor contemporane importante include:

- **1918** – integrarea Bistriței în structura administrativă a României Mari; extinderea intravilanului în est și nord-est.
- **1923** – recensământul orașului indică 1.601 case, mai multe școli de ucenici și fabrici, inclusiv de piele, beton, tâmplărie și leșt.

⁶ Adrian Onofreiu, Ioan Sigmirean, Istoria Județului Bistrița Năsăud. Compendiu, p. 136

⁷ Strategia de dezvoltare a Județului Bistrița-Năsăud

- **1935** – descrierea orașului evidențiază străzi regulate, asfaltate și plantate cu pomi, precum și patru târguri anuale.
- **1940–1944** – Bistrița se află sub ocupație horthystă.
- **1944** – după al Doilea Război Mondial, orașul se extinde, inclusiv prin amplasarea de unități industriale noi.
- **1949–1952** – reorganizarea administrativă: atribuțiile comunităților preluate de Comitetul Provizoriu, apoi de Sfatul Popular; orașul devine reședința Regiunii Rodna.
- **1952–1968** – Bistrița face parte din Regiunea Cluj, fiind reședința raionului.
- **1953** – dezvoltarea industriei locale, cu fabrici de lactate, mezeluri, ceramică, oțet și cooperative meșteșugărești.
- **1968, 17 februarie** – Bistrița devine reședința județului Bistrița-Năsăud.
- **Anii 1970** – apar cartiere de blocuri de locuințe colective, modificând structura urbană periferică.
- **1979, 27 iulie** – Bistrița este declarată municipiu.

Bistrița s-a format ca un nucleu medieval german, consolidându-și treptat statutul politic, economic și urban prin privilegii regale, dezvoltarea breslelor și fortificațiilor. De-a lungul secolelor, orașul a depășit distrugerile cauzate de invazii, conflicte și incendii, iar în secolul XIX și XX a cunoscut modernizări importante în infrastructură, industrie și organizare urbană. Astfel, Bistrița s-a transformat într-un centru regional de importanță administrativă, economică și culturală, culminând cu declararea sa municipiu în 1979.

Orașul Beclean

Beclean, cunoscut și sub denumirea de Beclean pe Someș, apare în documente și în tradiția istorică și sub numele de Bethlen, atât în maghiară, cât și în germană. Este alcătuit din localitatea componentă Beclean, care este și reședința, și din satele Coldău, Figa și Rusu de Jos. Poziționarea sa la confluența Someșului Mare cu Șieul, precum și la intersecția unor importante drumuri și linii de cale ferată, a oferit dintotdeauna un avantaj strategic, asigurând dezvoltarea așezării și a satelor din jur.

Prima mențiune documentară a Becleanului datează din 13 noiembrie 1235, printr-un act emis de Papa Grigore al IX-lea, care îl amintește pe prepozitul de Beclean într-un conflict ecleziastic dintre Episcopul Transilvaniei și preoți din mai multe sate aflate astăzi în județul Brașov. Dincolo de atestările scrise, urmele de locuire descoperite arheologic arată o

continuitate mult mai veche: din Paleolitic (aproximativ 50.000 î.Hr.), Neolitic (5500–1900 î.Hr.) și Epoca Bronzului (1700–1150 î.Hr.). O descoperire de importanță majoră pentru întreaga Europă Centrală și de Est este exploatarea antică de sare de la Băile Figa, veche de peste 3000 de ani, care atestă rolul zonei în rețeaua economică a epocii. Alte puncte fortificate și cetăți au fost identificate pe „Varba”, lângă Coldău, și pe dealul „Bileag”, unde a fost descoperită o cetate dacică la sfârșitul secolului XX.

La 15 aprilie 1305 se constituie domeniul feudal al Becleanului, în frunte cu nobilul Grigore de Bethlen. În 1438, regele Albert de Habsburg aprobă ridicarea cetății Becleanului, construită între 1438 și 1543 pe malul stâng al Someșului. Aceasta a devenit centrul domeniului feudal, fiind ulterior transformată într-o cetate renascentistă cu patru bastioane de colț. În incintă se aflau mai multe clădiri și o capelă, dar după războaiele conduse de Francisc Rákóczi II, administrația austriacă decide demolarea ei, în 1712.

Domeniul cetății cuprindea în secolul al XVI-lea sate precum Beclean, Măluț, Sânmărgrita, Rusu de Jos, Figa, Mălin, Bozieș, Chețiu, Enciu și Moruț, dar și curtea nobiliară de la Săsarm cu satele Căianu Mare și Mic, Dobric și Dobricel, Ciceu-Poieni, Ilișua, Agrieș, Curtuiș, Mireș, Spermezeu, Dumbrăvița, Piatra, Chiuza și Beclenuț. O altă curte nobiliară, cea din Sânpetru, includea sate și moșii precum Urmeniș, Milășel, Tusin, Dâmbu, Budești, Sânnicoară și Lacu. După demolarea cetății, în apropiere s-a ridicat castelul contelui Pál Bethlen, care a păstrat elemente medievale și a servit o vreme drept sediu al Primăriei. În secolul al XIX-lea a fost ridicat și castelul grofului László Bethlen, modificat în secolul XX, iar astăzi folosit ca sediu al Școlii Generale „Grigore Silași”.

Cronologia evenimentelor contemporane importante include:

- **1854** - Becleanul este centru administrativ de pretură, aparținând de *prefectura Bistriței*.
- **1861** - Becleanul este centru de plasă, aparținând de *Comitatul Solnocul Interior*.
- **1867** - Becleanul este centru de plasă, aparținând de *Comitatul (nou înființat) Solnoc - Dăbâca*. Localitatea are arondate în această perioadă 46 de sate, pretură, judecătorie, alte oficii și instituții aferente, păstrate până după Unirea din 1918.
- **1870** - activitatea meșteșugărească dezvoltată la Beclean, include peste 100 de ateliere.
- **1886 ,3 mai** - a fost pusă în funcțiune calea ferată Dej - Bistrița, via Beclean.

- **1890** - Becleanul devine nod de cale ferată, prin punerea în funcțiune a liniei Beclean-Rodna.
- **1892, 28 mai** - o delegație formată din 300 de români, condusă de către dr. Ioan Rațiu, predă memoriul Memorandumului la cabinetul imperial din Viena. Din partea comunei Beclean, în delegație au luat parte protopopul Gheorghe Pușcariu, învățătorul Simion Moldovan, meseriașul Mircea E. și preotul Simion Popanu din satul Figa.
- **1925** - a fost realizată unificarea administrativă a întregului teritoriu național al României interbelice. În cadrul *Județului Someș*, este înființată *plasa Beclean*, care cuprinde 37 sate, cu centrul administrativ la Beclean.
- **1947** - a luat ființă ca unitate de învățământ, în locația vechiului castel al contelui András Bethlen, Liceul Tehnologic Agricol.
- **1952** - este înființat *raionul Beclean*, cu centrul administrativ în localitatea *Beclean*.
- **1968, 17 februarie** - localitatea *Beclean* a fost declarată oraș.
- **1970, 12 -15 mai** - au loc inundații catastrofale, cauzate de ploi și topirea bruscă a zăpezilor din munți, care au provocat revărsarea apelor râului Someș și afectând grav orașul Beclean și împrejurimile.
- **1971** - începe construcția digurilor de apărare pe Someș și pe Meleș, lucrări hidrotehnice de mare amploare; se va construi și Casa de Cultură
- **1972** - se construiește primul cartier de locuințe colective.

Beclean este un oraș cu o istorie bogată și diversă, în care trecutul se reflectă în fiecare aspect al evoluției sale. De la prima atestare documentară din 1235, trecând prin ridicarea cetății și influența familiei Bethlen, până la dezvoltarea modernă și administrativă în secolele XIX–XX, localitatea a fost întotdeauna un punct important datorită poziționării sale la confluența Someșului Mare cu Șieul și la intersecția principalelor artere de circulație. Descoperirile arheologice de la Băile Figa și pe dealurile Varba și Bileag atestă locuirea continuă din Paleolitic și importanța zonei în epocile ulterioare. Rolul său de centru administrativ, nod feroviar și loc de activitate meșteșugărească a conturat identitatea orașului, iar construirea digurilor, a Casei de Cultură și a primelor cartiere de locuințe colective marchează transformarea sa în oraș modern. Astfel, Beclean se remarcă ca o comunitate în care tradiția, istoria și dezvoltarea urbană coexistă armonios.

Orașul Năsăud

Năsăud (în dialect săsesc: Nassndref, Nassendraf, Nosndref, Nâssendorf, Nâessndorf; în germană: Nussdorf, Nussendorf, Nassendorf; în maghiară: Naszód) este format din localitățile componente Liviu Rebreanu, Lușca și Năsăud, reședința orașului. Localitatea apare menționată documentar pentru prima dată în anul 1264, într-un act prin care Ștefan, ducele Transilvaniei, dăruia „Țara Năsăudului” (Terra Nazowu) comitelui Maros. În anul 1440, așezarea este consemnată cu numele Naszod, într-un act prin care Elisabeta de Luxemburg, regentă a Ungariei, dăruia satul Naszod lui Mihail, fiul unui fost comite sas.

Edificată pe locul unor străvechi așezări, urmele arheologice descoperite pe raza orașului atestă locuirea continuă în zonă încă de la sfârșitul Epocii Neolitice. Săpăturile arheologice au scos la iveală fragmente de vase ceramice datând din Epocile Bronzului și Fierului, din perioada geto-dacică, precum și din epoca stăpânirii romane și secolele XI–XII. În perioada 1475–1529, așezarea a intrat sub jurisdicția orașului Bistrița și a Moldovei, sub domnia lui Petru Rareș.

Începând din secolul al XVI-lea, Năsăud devine un centru important pentru comunele din Valea Someșului, fiind situat pe drumul ce lega Bistrița de Maramureș, ceea ce a favorizat prosperitatea localității. În secolul al XVIII-lea se înființează Regimentul II românesc de graniță, care transformă Năsăudul într-un centru militar, administrativ și educațional. Soldații acestui regiment, cunoscuți drept „cătanele negre”, participă la patrularea granițelor și la campanii militare, printre care luptele de la Arcole din 1796 împotriva lui Napoleon I și Revoluția de la 1848–1849. În urma acestor evenimente, localitatea a fost incendiată de două ori de trupele revoluționare maghiare.

Năsăudul este, de asemenea, un centru cultural și educațional de prestigiu. Prima școală primară cu predare în limba română a fost înființată în 1766, urmată de Școala Normală în 1770 și de Institutul Militar în 1784, cu predare în română, germană și latină. Între 1826 și 1830 s-au înființat școli primare în cele 44 de comune grănicerești arondate, iar în 1858 s-a înființat Preparandia pentru pregătirea învățătorilor. Gimnaziul, cu predare în limba română, a fost înființat la 4 octombrie 1863. Aceste instituții au format numeroși intelectuali români de seamă, printre care Andrei Mureșanu, George Coșbuc, Liviu Rebreanu și Veronica Micle.

În prezent, orașul Năsăud păstrează patrimoniul său istoric și cultural prin muzeele și instituțiile existente. În localitatea componentă Liviu Rebreanu se află muzeul memorial „Liviu Rebreanu”, amenajat într-o casă reconstruită după originalul casei părintești, deschis

publicului la 2 iunie 1957. Fosta cazarmă „Svarda” a Regimentului II de grăniceri găzduiește Muzeul Grăniceresc, înființat în 1946, cu secții de istorie, etnografie, artă și științele naturii. Năsăudul este un nod rutier important și dispune de o stație de cale ferată pe linia Cluj-Napoca – Suceava, inaugurată în 1890. Orașul este, de asemenea, un centru etnografic și de artă populară, renumit pentru broderii, cusături tradiționale și chimire. Economia locală include producția de utilaje agricole, mobilă, cherestea, țesături, tricotaje, ambalaje din plastic și băuturi alcoolice și răcoritoare.

Cronologia evenimentelor importante include:

- **1264** – Prima atestare documentară a localității, într-un act prin care Ștefan, ducele Transilvaniei, dăruia „Țara Năsăudului” comitelui Maros.
- **1440** – Localitatea este consemnată cu numele *Naszod*, într-un act prin care Elisabeta de Luxemburg dăruia satul unui fost comite sas.
- **Secolele XII–XVI** – Urme arheologice atestă locuirea continuă în zonă, din Epocile Bronzului și Fierului, perioada geto-dacică și epoca romană.
- **Secolul al XVI-lea** – Năsăud devine centru important pentru comunele din Valea Someșului, datorită poziției pe drumul dintre Bistrița și Maramureș.
- **Secolul al XVIII-lea** – Înființarea Regimentului II românesc de graniță; orașul devine centru militar, administrativ și educațional.
- **1762** – Năsăudul este distrus parțial de inundații și reconstruit pe amplasamentul actual.
- **1765** – Orașul este ridicat la rang de târg.
- **1766–1784** – Se înființează prima școală primară românească, Școala Normală și Institutul Militar pentru pregătirea ofițerilor și subofițerilor.
- **1796** – Soldații Regimentului II de grăniceri participă la luptele de la Arcole, în Italia, împotriva lui Napoleon I Bonaparte.
- **1848–1849** – Regimentul luptă în Revoluția de la 1848–1849; orașul este incendiat de două ori.
- **1851** – Desființarea Regimentului II de grăniceri.
- **1861** – Înființarea Districtului Năsăudului, cu sediul la Năsăud.
- **1863** – Înființarea Gimnaziului cu predare în limba română.
- **1890** – Inaugurarea stației de cale ferată pe linia Cluj-Napoca – Suceava.
- **1946** – Înființarea Muzeului Grăniceresc în fosta cazarmă „Svarda”.

- **1957** – Deschiderea muzeului memorial „Liviu Rebreanu” în localitatea componentă Liviu Rebreanu (Prislop).

Năsăud se evidențiază ca un oraș cu o identitate culturală, educațională și militară puternică, modelat de tradițiile grănicerilor și de activitatea educațională de-a lungul secolelor. Prin patrimoniul său istoric, muzeele și rolul său de centru etnografic, orașul continuă să fie un punct de referință în județul Bistrița-Năsăud, demonstrând continuitatea și relevanța sa în evoluția regiunii.

Orașul Sângeorz-Băi

Sângeorz-Băi (Sângiorgiul Român, Sângeorzul Român, în dialect săsesc: Gergn, Sânt-Jorich, Sânt-Gergn, Gergnâ; în germană: Rumänisch-Sankt-Görgen, Sankt Georgen, Georgenau; în maghiară: Oláhszentgyörgy, Naszódsszentgyörgy) este format din localitățile componente Cormaia, Sângeorz-Băi (reședința) și Valea Borcutului. Orașul este amplasat în Depresiunea Sângeorz, la poalele sudice ale Munților Rodnei și Dealului Pleșa din Muncelele Năsăudului, pe cursul superior al Someșului Mare, în zona de confluență cu pâraiele Cormaia și Borcut. Peisajul natural este pitoresc, cu păduri de brad, molid, pin și fag.

Săpăturile arheologice efectuate în arealul orașului au scos la iveală vestigii datând din Epoca Bronzului, perioadele geto-dacică și daco-romană, când așezarea se afla în zona locuirii dacilor liberi, precum și din perioada migrațiilor barbare (secolele IV–VI) și din timpul colonizării străine (cavalerii teutoni, călugării benedictini, secolele XI–XIII).

Localitatea a fost devastată în anul 1241 de invazia mongolilor și în 1285 de cea a tătarilor. Prima atestare documentară datează din 1243, când apare consemnată în lucrarea *Carmen miserabile* a cronicarului Rogerius din Oradea, iar în 1245 numele *Sanct Gurgh* apare într-un document al cancelariei regelui Béla IV, fiind menționată ca parte a unei unități administrativ-teritoriale pe valea Rodnei, formată din opidul Rodna și Sângeorz și opt localități aflate sub ordinele regelui maghiar.

În anul 1440, așezarea apare cu denumirea *Zenthgurgh / Zentihgyagurgh*, fiind parte a domeniilor dăruite de regele Ungariei, Ladislau al V-lea (Postumul) de Habsburg, lui Mihály Jack de Kusal, cu obligația de a plăti tribut Ungariei. În 1453 trece în posesia lui Iancu de Hunedoara, iar din 1475 în cea a fiului său, Matia Corvin, care o încredințează magistratului Bistriței. Un document din 1518 îl consemnează pe voievodul Toma ca lider al așezării. În

1529, Sângeorz-Băi figura printre cele 23 de sate intrate în posesia domnitorului Moldovei, Petru Rareș.

Între 1762 și 1851, Sângeorz-Băi a făcut parte din Regimentul II de graniță al Năsăudului; între 1851 și 1876, din Districtul Românesc al Năsăudului; din 1876 până în 1918 a purtat denumirea de *Hebe*; din 1918 a fost numită Sângeorzul Român, iar din 1925, Sângeorz-Băi. Până în 1950 a făcut parte din Comitatul Bistrița-Năsăud, plasa Rodna. Între 1950 și 1958 a fost comună în cadrul raionului Năsăud, regiunea Bistrița-Năsăud, iar în 1958 a devenit oraș raional. La 17 februarie 1968, prin Legea nr. 2 privind împărțirea administrativ-teritorială a României, Sângeorz-Băi a fost inclus ca oraș în județul Bistrița-Năsăud, având în subordine administrativă localitățile componente Cormaia și Valea Borcutului.

Stația de cale ferată din Sângeorz-Băi și din localitatea componentă Cormaia, pe linia Dej – Beclean – Nimigea – Salva – Năsăud – Ilva Mică – Sângeorz-Băi – Cormaia – Maieru-Rodna, a fost inaugurată în 1890. Orașul dispune de exploatări de marmură (Cormaia) și de dacit (Sângeorz-Băi), ocupații de exploatare și prelucrare a lemnului (cherestea, mobilă, brichete), producție de îmbrăcăminte, tricotaje, produse textile și alimentare, precum și o stație de îmbuteliere a apelor minerale.

Sângeorz-Băi s-a afirmat ca stațiune balneo-climaterică în 1839, când 500 de turiști au beneficiat de proprietățile curative ale apelor minerale. În 1880, numărul turiștilor depășea 1.000, iar Societatea pe acțiuni „Hebe” a luat în arendă cele 5 izvoare existente, exportând peste 30.000 de litri de apă minerală pe an. În 1910, localitatea avea un hotel și circa 20 de vile pentru turiști. În 1948, stațiunea a intrat în posesia statului comunist, fiind administrată de Ministerul Sănătății.

Cronologia evenimentelor contemporane importante include:

- **1241** – Devastată de invazia mongolilor.
- **1243** – Prima atestare documentară, consemnată în *Carmen miserabile* a lui Rogerius.
- **1245** – Menționată în document al cancelariei regelui Béla IV ca parte a unei unități administrativ-teritoriale pe valea Rodnei.
- **1285** – Devastată de invazia tătarilor.
- **1440** – Apare în documente cu denumirea *Zenthgurgh / Zentihgyagurgh*, dăruită de regele Ungariei lui Mihály Jack de Kusal.
- **1453–1475** – Trece în posesia lui Iancu de Hunedoara și a fiului său, Matia Corvin.
- **1518** – Document consemnând voievodul Toma ca lider al așezării.

- **1529** – Printre cele 23 de sate intrate în posesia domnitorului Moldovei, Petru Rareș.
- **1762–1851** – Parte a Regimentului II de graniță al Năsăudului.
- **1851–1876** – Parte a Districtului Românesc al Năsăudului.
- **1876–1918** – Denumită *Hebe*.
- **1918–1925** – Denumită Sângeorzul Român.
- **1925** – Denumirea Sângeorz-Băi.
- **1890** – Inaugurarea stației de cale ferată pe linia Dej – Sângeorz-Băi – Maieru-Rodna.
- **1839** – Afirmatia ca stațiune balneo-climaterică, 500 de turiști.
- **1880** – Societatea „Hebe” ia în arendă izvoarele; peste 1.000 de turiști anual.
- **1910** – Stațiune balneoclimaterică cu hotel și circa 20 de vile.
- **1948** – Naționalizarea stațiunii și administrarea de Ministerul Sănătății.
- **1958** – Devine oraș raional.
- **1968, 17 februarie** – Inclus ca oraș în județul Bistrița-Năsăud, cu subordonarea Cormaia și Valea Borcutului.

Sângeorz-Băi se distinge prin continuitatea sa istorică, bogăția vestigiilor arheologice și dezvoltarea ca stațiune balneo-climaterică de importanță regională. Poziția sa geografică, resursele naturale și rolul în administrația și economia județului Bistrița-Năsăud au consolidat identitatea orașului ca centru turistic, cultural și economic.

Localități rurale

Județul Bistrița-Năsăud, ca zonă etnografică, se situează la răscrucea unor legături transilvănene și transcarpatice, în raza Carpaților Orientali, cu Maramureșul istoric, cu Bucovina și, mai departe, cu Moldova. Cercetările au evidențiat asemănări și legături de ordin etnografic și folcloric și cu zonele Țara Lăpușului și Câmpia Transilvaniei, o parte din aceasta fiind inclusă în județul Bistrița-Năsăud.

Diferențierile etnografice între diverse părți ale județului au condus la conturarea a șapte subzone etnografice, cu specificități geografice, economice, ocupații tradiționale, aspecte istorico-demografice și artistico-populare.

Cele șapte subzone etnografice sunt:

- **Subzona etnografică Ciceu-Beclean** – cuprinde lunca Someșului Mare, o întinsă suprafață de dealuri și zone montane spre V și N cu culmea Brezei și Munții Țibleșului. Străbătută de văile principale Valea Mare și Valea Ilișua. Localități: Petru Rareș,

Braniștea, Uriu, Chiuza, Beclean, Ciceu-Giurgești, Căianu Mic, Spermezeu, Tîrlișua. În secolul XV, 15 localități aparțineau domeniului cetății Ciceu, iar Braniștea de cetatea Unguraș.

- **Subzona etnografică Năsăud** – cuprinde bazinul hidrografic al Someșului Mare, de la izvoare până la Mocod. Zona muntoasă și de coline înalte, coborând din Munții Rodnei, Țibleșului și Munții Bârgăului. Văi principale: Zagra, Sălăuța, Gersa, Rebra. Localități: Nimigea, Salva, Rebrișoara, Năsăud, Coșbuc, Telciu, Romuli, Rebra, Parva. Populația majoritar românească, cu excepția Nimigea de Jos și orașului Năsăud.
- **Subzona etnografică Rodna** – de-a lungul Someșului Mare: Feldru, Maieru, Rodna, Sanț; pe Valea Ilvei: Ilva Mică, Leșu, Măgura Ilvei, Ilva Mare, Lunca Ilvei; orașul Sângeorz-Băi. Populația majoritar românească, cu influențe germane, slovace și maghiare datorate mineritului și industriei forestiere. Subzona a fost sub stăpânirea Moldovei în secolele XV-XVI și a făcut parte din Regimentul de graniță și Districtul Năsăud. Economia include agricultură de munte, creșterea vitelor și păstoritul.
- **Subzona etnografică Bârgău (Valea Bârgăului)** – între Munții Bârgăului și Munții Călimani, include comunele Josenii Bârgăului, Prundu Bârgăului, Tiha Bârgăului, Bistrița Bârgăului. Teritoriu feudal al familiei Bethlen, apoi parte din Regimentul de graniță, Districtul Năsăud și județul Bistrița-Năsăud. Populația majoritar românească, cu familii germane și maghiare venite cu industria forestieră. Practici: agricultură, creșterea vitelor, păstorit, vânătoare, pescuit, lemnărit, olărit (Mijlocenii și Susenii Bârgăului).
- **Subzona etnografică Bistrița** – zonă centrală, cu aspecte culturale mai complexe datorită prezenței sașilor și maghiarilor și orașului Bistrița. Localități: Cetate, Budacul de Jos, Livezile, Dumitra, Bistrița. Activități: agricultură, viticultură (Viișoara, Dumitra, Livezile), pomărit. Satele Ragla și Budacul de Sus făceau parte din granița năsăudeană; Sărata din domeniul cetății Unguraș.
- **Subzona etnografică Șieu** – cuprinde localități de-a lungul văii Șieu: Șieu-Odorhei, Șintereag, Șieu-Măgheruș, Mărișelu, Șieu, Șieuț, Monor, Lechința, Galații Bistriței (Valea Dipșei). Relief: luncă, terase, dealuri. Populația românească majoritară, cu comunități maghiare în Jeica, Țigău, Tonciu, Fântînele, Sărata, Șieu, Șieu-Sfîntu. Practici: agricultură, păstorit intensiv pentru piață, folosirea pășunilor satelor săsești.

Apartenențe administrative variate: cetatea Unguraș, județul Dăbâca, Solnoc-Dăbâca, Someș, județul Cluj.

- **Subzona etnografică Câmpia** – preluată din Câmpia Transilvaniei, cu 11 comune: Sânmihaiul de Câmpie, Teaca, Nușeni, Chiochiș, Matei, Budești, Miceștii de Câmpie, Silivașu de Câmpie, Urmeniș, Milaș, plus alte sate. Teaca a fost târg medieval și centru viticol săsesc. Populația majoritar română, cu comunități maghiare și săsești. Unele localități au aparținut domeniului cetății Unguraș și județelor Dăbâca, Cluj, Mureș. Practici: agricultură, construcții, port, ocupații tradiționale specifice câmpiei transilvănene.

Județul Bistrița-Năsăud prezintă o diversitate etnografică remarcabilă prin cele șapte subzone: Ciceu-Beclean, Năsăud, Rodna, Bârgău, Bistrița, Șieu și Câmpia. Aceste subzone reflectă interferențele culturale între populația română, maghiară și săsească, precum și legături istorice și economice cu Moldova, Bucovina, Maramureș și Câmpia Transilvaniei. Fiecare subzonă dezvoltă un caracter distinct, marcat de geografie, ocupații tradiționale și specific popular, contribuind la identitatea culturală și etnografică unică a județului.

2.2 Lista Monumentelor Istorice din județul Bistrița-Năsăud

[Lista Monumentelor Istorice](#) reprezintă un proiect cu tradiție îndelungată, inițiat încă din anii 1950, menit să inventarieze și să protejeze patrimoniul cultural al României. După anul 1989, lista a fost reorganizată și adaptată la noile reglementări legislative, în baza [Legii nr. 422/2001](#) privind protejarea monumentelor istorice, care a stabilit cadrul oficial pentru clasificarea și protejarea monumentelor. Această lege a fost fundamentul actualizărilor efectuate ulterior, în anii 2010 și 2015, care au reflectat cercetările recente și descoperirile noi în domeniul patrimoniului cultural.

Monumentele istorice sunt împărțite în patru categorii principale: monumente de arheologie, monumente de arhitectură, monumente de for public și monumente memoriale și funerare. În același timp, acestea sunt clasificate în funcție de valoarea lor, fie ca monumente istorice de valoare națională sau universală, fie ca monumente istorice reprezentative pentru patrimoniul cultural local. Pentru identificare și inventariere, fiecare monument primește un cod LMI care include acronimul județului, numeralul corespunzător categoriei monumentului și o literă minusculă care desemnează tipul acestuia, litera „s” fiind rezervată siturilor arheologice.

În județul Bistrița-Năsăud, Lista Monumentelor Istorice include în prezent 174 de situri arheologice, care sunt documentate și protejate prin intermediul acestei liste. În vederea analizei și cercetării patrimoniului cultural, se realizează comparații între siturile înregistrate în Repertoriul Arheologic Național (RAN) și cele incluse în LMI, pe fiecare localitate, fie comună, fie oraș, pentru a oferi o imagine clară asupra distribuției și relevanței lor în context județean.

Astfel, Lista Monumentelor Istorice constituie un instrument esențial pentru cunoașterea, protejarea și valorificarea patrimoniului cultural al județului Bistrița-Năsăud, reflectând continuitatea eforturilor de conservare începută încă din anii 1950 și adaptată la rigurile legislației contemporane.

Repertoriul arheologic și de monumente istorice relevă o stratificare complexă a patrimoniului, reflectată prin datele centralizate în RAN și LMI. Orașul Bistrița se distinge prin concentrarea cea mai ridicată, cu 25 de situri în Repertoriul Arheologic Național și 8 poziții în Lista Monumentelor Istorice, confirmând rolul său istoric de centru urban medieval și modern. Alături de acesta, localități precum Lechința și Teaca, cu 26 și respectiv 21 de situri, dintre care 12 și 10 protejate ca monumente istorice, marchează nucleele rurale cu semnificație deosebită pentru evoluția teritoriului. Prezența unor coduri distincte pentru fiecare unitate administrativ-teritorială, precum 32394 pentru Bistrița sau 33435 pentru Lechința, asigură integrarea în sistemul național de protecție, facilitând corelarea între planificarea urbanistică și normele de conservare. Acest cadru numeric confirmă importanța distribuției patrimoniului în construirea politicilor de dezvoltare locală.

În mediul rural, tipologia satelor cu densitate medie de situri arheologice și monumente istorice relevă structuri comunitare cu memorie materială persistentă. Localități precum Budacu de Jos (13 situri, 8 în LMI), Mărișelu (15 situri, 8 în LMI) sau Matei (20 situri, 6 în LMI) ilustrează un profil de continuitate istorică, unde reperele arheologice se intersectează cu arhitectura tradițională protejată. Distribuția fragmentară a altor localități, cum este cazul Dumitra, Dumitrița sau Nimigea, cu valori cuprinse între 7 și 12 situri și 2–3 monumente protejate, indică existența unor areale cu patrimoniu de importanță secundară, dar necesare în definirea rețelei teritoriale.

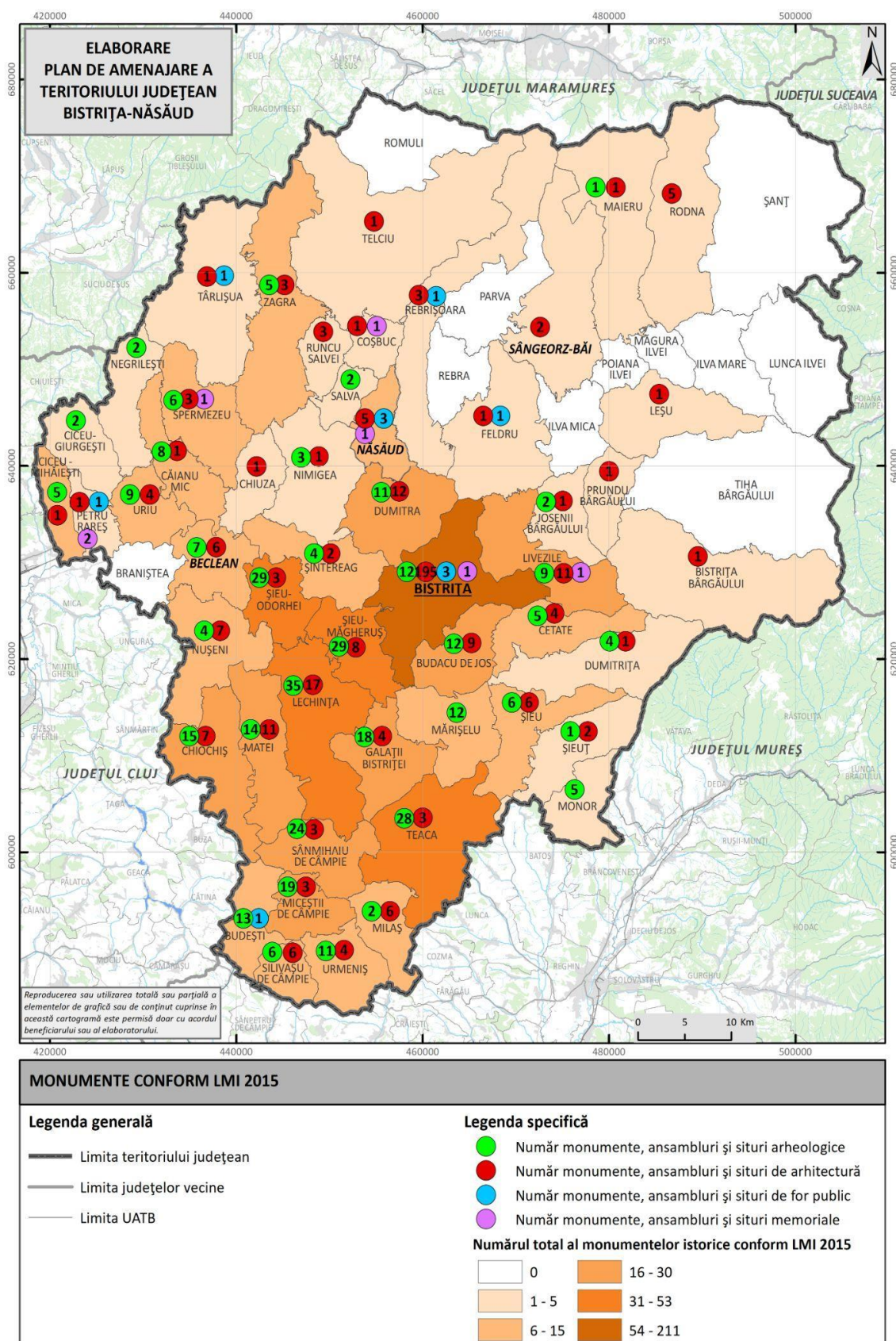


Fig. 2.1 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND DISTRIBUȚIA NUMĂRULUI DE MONUMENTE / ANSAMBLURI / SITURI CLASATE LMI, LA NIVEL DE UAT, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂȘĂUD
Sursa: autorii, cf. Listei Monumentelor Istorice, județul Bistrița Năsăud (2015)

Chiar și în comunele cu valori reduse, precum Monor, Silivașu de Câmpie sau Uriu, unde se înregistrează între 3 și 7 situri și câteva monumente protejate, persistența acestor repere determină constrângeri urbanistice, dar și oportunități pentru consolidarea identității locale. În aceste cazuri, documentarea și integrarea patrimoniului în planurile de amenajare devine un instrument indispensabil.

Există totodată o serie de unități administrativ-teritoriale unde patrimoniul se reflectă doar prin codul de identificare în RAN, fără a fi asociat unui număr semnificativ de situri sau monumente în LMI. Localități precum Bistrița Bârgăului, Coșbuc, Ilva Mare, Ilva Mică, Leșu sau Șanț se încadrează în această categorie, confirmând o distribuție inegală a resurselor patrimoniale pe teritoriul județului. În mod similar, comune precum Rebra, Rebrisoara, Romuli sau Runcu Salvei nu figurează cu valori numerice ridicate, dar păstrează relevanța prin localizarea în zone de interes istoric sau prin integrarea în peisaje culturale de valoare. Această disparitate între localitățile cu patrimoniu consistent și cele cu prezență redusă ilustrează nevoia unui cadru metodologic diferențiat: protecție strictă pentru arealele cu densitate mare de repere și politici de valorizare a peisajului cultural pentru zonele cu evidență fragmentară. În ansamblu, distribuția patrimoniului arheologic și istoric constituie un reper fundamental pentru urbanismul istoric, punând în balanță conservarea și dezvoltarea teritorială.

2.3 Patrimoniu imobil clasat

2.3.1. Monumente / Ansambluri de arhitectură

Categoria de importanță locală (categoria B)

La nivelul patrimoniului cultural local, Lista Monumentelor Istorice 2015 include monumentele și ansamblurile de arhitectură de categoria B, distribuite pe întreg teritoriul județului Bistrița-Năsăud. Majoritatea acestor monumente se regăsesc în mediul urban, în special în orașele Bistrița, Năsăud și Beclean, dar și în mediul rural, răspândite în diverse localități.

- **În mediul urban**, distribuția monumentelor este următoarea: Bistrița (156), Beclean (4), Năsăud (5), Sângeorz-Băi (1).
- **În mediul rural**, numărul monumentelor variază semnificativ între localități, printre care: Bistrița Bârgăului (1), Budacu de Jos (16), Căianu Mic (9), Cetate (2), Chiochiș

(17), Ciceu Giurgești (2), Ciceu Mihăiești (3), Chiuza (1), Dumitra (14), Dumitrița (1), Feldru (2), Galații Bistriței (20), Josenii Bârgului (3), Lechința (41), Leșu (1), Livezile (15), Matei (21), Miceștii de Câmpie (22), Milaș (6), Nimigea (4), Nușeni (5), Petru Rareș (4), Prundu Bârgului (1), Runcu Salvei (1), Salva (2), Silivașu de Câmpie (9), Spermezeu (7), Șieu (3), Șieu-Măgheruș (19), Șieu-Odorhei (20), Șieut (3), Șintereag (5), Târlișua (1), Teaca (20), Telciu (1), Uriu (8), Urmeniș (1), Zagra (1).

Patrimoniul de interes local este alcătuit, în principal, din structuri romane, biserici, fortificații și case, fiind localizat parțial la nivelul unităților administrativ-teritoriale (UAT). Informațiile din LMI 2015 sunt completate ulterior cu adrese, coduri poștale sau coordonate geografice (latitudine, longitudine), mai ales pentru localitățile rurale.

Ansamblurile și monumentele de categorie B, conform LMI 2015, sunt definite prin amplasarea în UAT-uri, categoria valorică de importanță, regimul juridic de protecție (conform Legii 422/2001 și documentațiilor de urbanism), starea actuală de conservare și caracteristicile actuale. Aceste date vor fi analizate în cadrul studiilor de fundamentare incluse în documentațiile de urbanism, precum PUZ și PUZCP, care sunt deja realizate, în curs de realizare sau urmează a fi realizate.

Reprezentarea grafică a numărului de monumente și ansambluri pe harta UAT-urilor, prezentată în Figura 2.3.1.1, evidențiază concentrațiile de obiective și permite identificarea clară a zonelor cu densitate mai mare de monumente istorice de categorie B.

Tabel 2.1 MONUMENTE ISTORICE DE INTERES LOCAL - CATEGORIA STRUCTURALĂ MONUMENTE DE ARHITECTURĂ (II)

Nr. crt.	Amplasare (UAT)	Număr	Categ. val.	Zone de protecție	Vechime, suprafață, stare	Factori de risc și degradare	Acțiuni de protecție, cercetare, monitorizare/restaurare
1.	Mun. Bistrița	156	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument/ansamblu	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, Conf. RLU PUG Mun. Bistrița 2013
2.	Beclean	4	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, Conf. RLU PUG 2016

3.	Nășăud	5	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2006
4.	Sângeorz-Băi	1	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2019
5.	Bistrița Bârgăului	1	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2012
6.	Budacu de Jos	16	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
7.	Căianu Mic	9	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2018
8.	Cetate	2	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2006
9.	Chiochiș	17	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2019
10.	Ciceu - Giurgești	2	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2020
11.	Ciceu - Mihăiești	3	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
12.	Chiuza	1	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001

13.	Dumitra	14	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2014
14.	Dumitrița	14	1	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2015
15.	Feldru	2	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2023
16.	Galații Bistriței	20	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
17.	Josenii Bârgului	3	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2023
18.	Lechința	41	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument/ansamblu	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2010
19.	Leșu	1	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2021 (în curs de elaborare)
20.	Livezile	15	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2001
21.	Matei	18	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument/ansamblu	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
22.	Miceștii de Câmpie	22	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat.	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2024

				monument/ansa mblu			
23.	Milaș	6	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument/ansa mblu	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2019
24.	Monor	5	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument/ansa mblu	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2024 (în stadiu de elaborare)
25.	Nimigea	4	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument/ansa mblu	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
26.	Nușeni	4	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
27.	Petru Rareș	4	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
28.	Prundu Bârgului	1	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2009
29.	Rodna	1	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2024 (în stadiu de elaborare)
30.	Runcu Salvei	2	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG (În stadiu de elaborare)
31.	Salva	2	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001

32.	Sânmihaiu de Câmpie	15	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2025 (în stadiu de actualizare)
33.	Silivașu de Câmpie	9	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
34.	Spermezeu	7	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2019 (actualizat)
35.	Șieu	3	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2019 (actualizat)
36.	Șieu-Măgheruș	19	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2017
37.	Șieu-Odorhei	20	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2017
38.	Șieuț	3	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2017
39.	Șintereag	5	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2021
40.	Târlîșua	1	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
41.	Teaca	20	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2001

42.	Telciu	1	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2024
43.	Uriu	8	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
44.	Urmeniș	12	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
45.	Zagra		B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2016

Sursa: Lista Monumentelor Istorice, județul Bistrița-Năsăud (2015)

Patrimoniul construit al județului Bistrița-Năsăud, clasificat în categoria structurală a monumentelor de arhitectură de interes local, reflectă o distribuție teritorială eterogenă, în care centrele urbane de prim rang se detașează prin densitatea ridicată a obiectivelor. Municipiul Bistrița concentrează 156 de monumente încadrate în categoria B, protejate prin regim juridic specific conform Legii nr. 422/2001 și documentate prin fișele de clasare din LMI 2015. În complementaritate, orașele secundare, precum Beclean și Năsăud, dispun de 4 și respectiv 5 monumente, completând rețeaua urbană cu repere arhitecturale de epocă modernă și tradițională. La acestea se adaugă unități precum Sângeorz-Băi sau Bistrița Bârgăului, fiecare cu câte un monument protejat, care, deși numeric reduse, contribuie la echilibrul cultural-teritorial. Acest nucleu urban istoric este consolidat prin reglementările de urbanism aprobate în planurile generale și zonale, care stabilesc perimetrele de protecție și modul de integrare în dezvoltarea actuală.

În mediul rural, prezența monumentelor de arhitectură se manifestă sub forma unor ansambluri și edificii dispersate, configurând un mozaic al identităților locale. Localități precum Lechința, cu 41 de monumente, sau Galații Bistriței, cu 20 de repere, confirmă rolul comunităților rurale în conservarea structurilor tradiționale și a arhitecturii vernaculare. De asemenea, Budacu de Jos (16 monumente), Căianu Mic (9 monumente) ori Chiochiș (17

monumente) marchează zone cu o densitate medie, unde presiunile antropice și factorii naturali impun strategii coerente de protecție. În aceste cazuri, reglementările urbanistice locale, actualizate periodic prin PUG sau PUZ, stabilesc zone de protecție, limitele de construire și condițiile de restaurare. Caracterul structural al acestor monumente reclamă monitorizarea continuă, întrucât degradările cauzate de uzura materialelor, lipsa întreținerii și expunerea la factori climatici pot afecta ireversibil integritatea patrimoniului. Astfel, fiecare intervenție de dezvoltare teritorială se supune unei evaluări în raport cu patrimoniul existent.

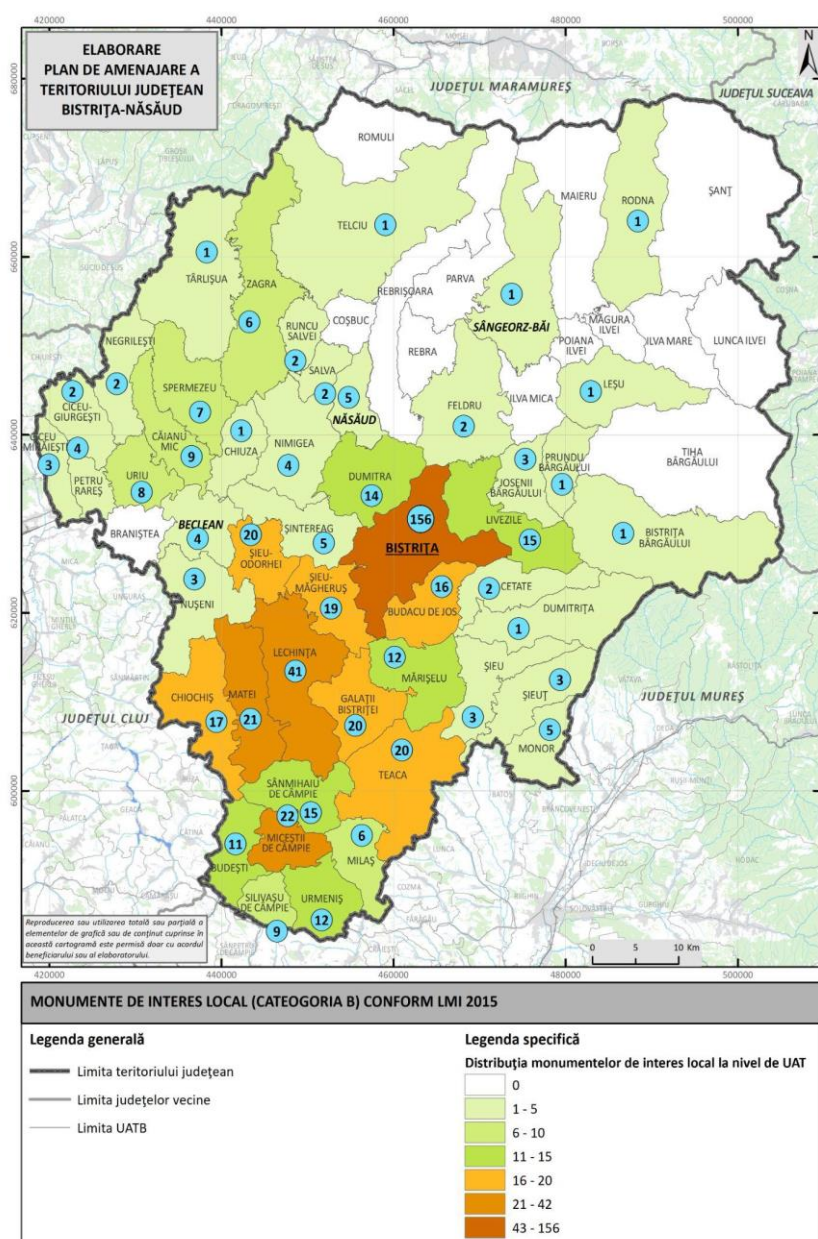


Fig. 2.2 DISTRIBUȚIA NUMĂRULUI DE MONUMENTE / ANSAMBLURI CLASATE DE CATEGORIA B, LA NIVEL DE UAT, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂȘĂUD

Sursa: autorii, cf. Listei Monumentelor Istorice, județul Bistrița Năsăud (2015)

Distribuția monumentelor de arhitectură la nivelul comunelor mici, precum Uriu (8 monumente), Urmeniș (12 monumente), Monor (5 monumente) sau Silivașu de Câmpie (9 monumente), reflectă o concentrare moderată, dar esențială pentru coerența peisajului cultural. În alte localități, cum ar fi Prundu Bârgului, Feldru, Runcu Salvei sau Telciu, cu 1–2 monumente protejate, patrimoniul se reduce la repere izolate, dar cu valoare identitară în cadrul comunității. Totodată, se remarcă prezența unor monumente de categoria A, precum în Cetate sau Rodna, care reclamă măsuri sporite de conservare și integrare în planificarea teritorială. Factorii de risc, atât antropici (intervenții necontrolate, abandon, presiune imobiliară), cât și naturali (cutremure, inundații, eroziuni), determină aplicarea unor acțiuni de protecție diferențiate: restaurare punctuală, cercetare arheologică preventivă, delimitarea zonelor de protecție și monitorizare periodică. În ansamblu, gestionarea acestor monumente implică o corelare între legislația de protecție și instrumentele urbanismului istoric, pentru a asigura continuitatea valorilor culturale în cadrul dezvoltării teritoriale contemporane.

Categoria de importanță națională (categoria A)

Potrivit Legii nr. 5 din 6 martie 2000, privind aprobarea Planului de Amenajare a Teritoriului Național – Secțiunea III „Zone protejate”, județul Bistrița-Năsăud găzduiește un număr semnificativ de obiective incluse în categoria patrimoniului cultural de importanță națională, respectiv monumente istorice cu valoare excepțională. Aceste obiective fac parte dintr-un patrimoniu divers, cuprinzând clădiri civile urbane (cod „f”), ansambluri urbane (cod „g”) și biserici sau ansambluri monahale (cod „k”). Includerea acestora în Anexa III, Capitolul I al Legii nr. 5/2000 evidențiază importanța lor strategică și culturală, precum și necesitatea protecției prin reglementări specifice. Prin urmare, județul Bistrița-Năsăud se află într-un context valoric ridicat, cu obiective patrimoniale care contribuie semnificativ la patrimoniul cultural național și care fac obiectul măsurilor de conservare și protecție prevăzute de legislație.

Având în vedere vechimea PATN, analiza patrimoniului construit de importanță națională are în vedere și cercetarea unor instrumente mai apropiate de momentul actual: Lista Monumentelor Istorice. Așadar, conform acestui instrument, județul Bistrița-Năsăud deține un număr mult mai ridicat de monumente și ansambluri de arhitectură de clasă A, înscrise în Lista Monumentelor Istorice (LMI) din 2015 și distribuite pe întreg teritoriul județului. Acestea includ structuri romane, biserici, mănăstiri, castele, poduri și case,

reprezentând elemente semnificative ale patrimoniului național, care se regăsesc în medii urban, în special în Municipiul Bistrița, precum și orașele Năsăud și Beclean, dar ele sunt prezente și în mediul rural.

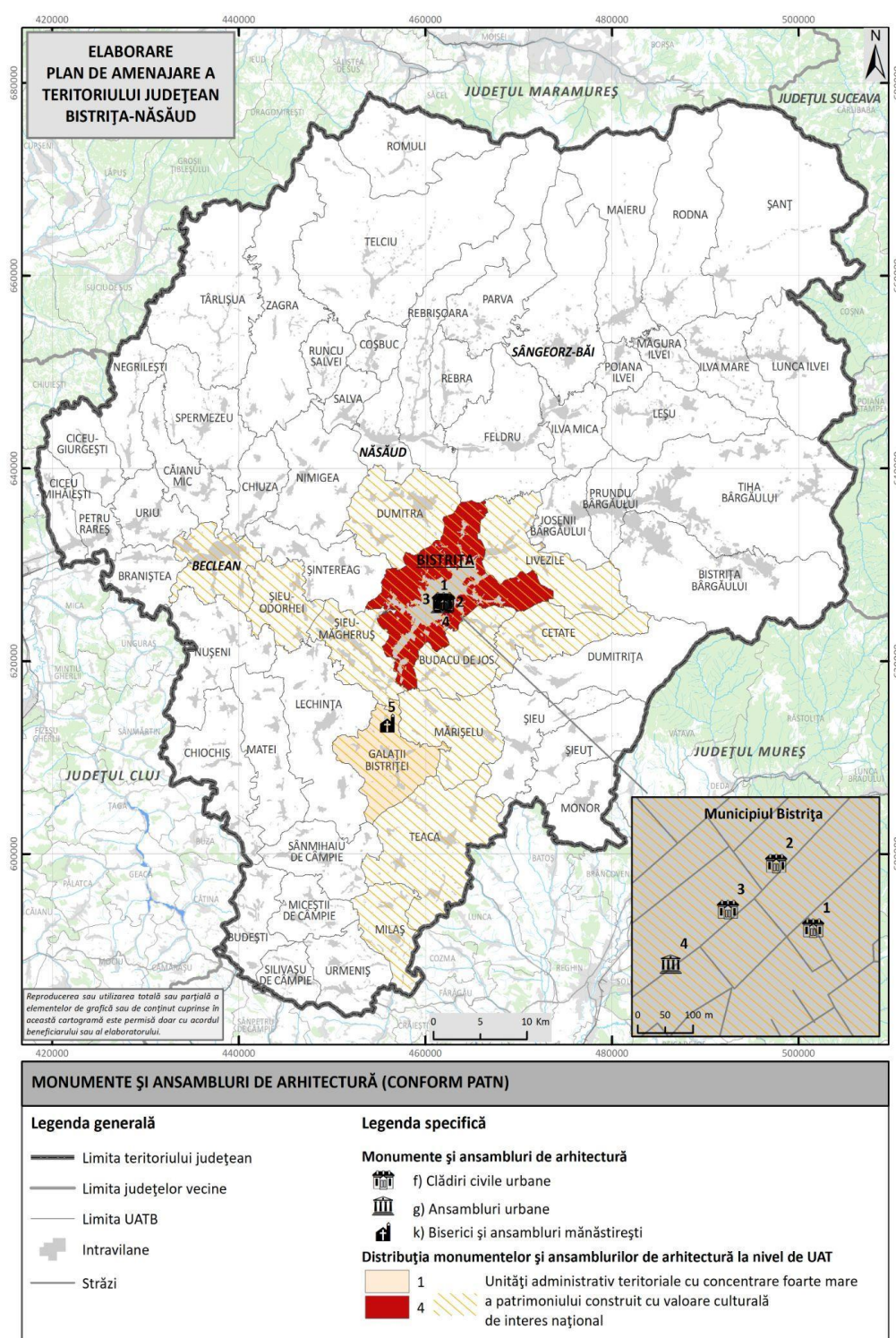


Fig. 2.3 DISTRIBUȚIA MONUMENTELOR / ANSAMBLURILOR DE ARHITECTURĂ, CLASATE DE CATEGORIA A, CF. PATN, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂSĂUD
Sursa: Planul de Amenajare a Teritoriului Național – Secțiunea III „Zone protejate”

Legendă aferentă Figurii 2.3:

Nr.	Categorie	Denumire	UAT
1	f) Clădiri civile urbane	Casa Ioan Zidarul / Andreas Beuchel	Bistrița
2	f) Clădiri civile urbane	Casa Argintarului	Bistrița
3	f) Clădiri civile urbane	Șirul Șugălete	Bistrița
4	g) Ansambluri urbane	Ansamblul urban fortificat	Bistrița
5	k) Biserici și ansambluri mănăstirești	Biserica evanghelică	Galații Bistriței - Herina

- **În mediul urban**, distribuția este următoarea: Bistrița (55) monumente, Beclean (9), Năsăud (4) și Sângeorz-Băi (1).
- **În mediul rural**, monumentele de clasă A se regăsesc în Budacu de Jos (5), Cetate (7), Chiochiș (5), Ciceu Mihăiești (3), Coșbuc (2), Dumitra (9), Dumitrița (4), Galații Bistriței (2), Lechința (11), Livezile (6), Matei (4), Maieru (2), Milaș (2), Nimigea (4), Nușeni (8), Rebrîșoara (1), Rodna (4), Runcu Salvei (1), Silivașu de Câmpie (3), Spermezeu (3), Șieu (9), Șieu-Măgheruș (18), Șieu-Odorhei (12), Șintereag (1), Târlișua (1), Teaca (1), Uriu (8), Urmeniș (3) și Zagra (2).

Monumentele și ansamblurile de clasă A sunt localizate parțial la nivelul unităților administrativ-teritoriale, iar ulterior se preconizează actualizarea acestora cu adrese precise, cod poștal și coordonate geografice (latitudine, longitudine), în special pentru localitățile rurale. Fiecare ansamblu sau monument este definit în cadrul LMI prin amplasarea în UAT-uri, categoria valorică de importanță, regimul juridic de protecție conform Legii 422/2001, starea actuală de conservare și caracteristicile specifice.

Aceste date sunt utilizate în cadrul studiilor de fundamentare pentru documentațiile de urbanism – PUZ, PUZCP –, care sunt realizate, în curs de realizare sau urmează a fi realizate. Numărul și distribuția monumentelor sunt reprezentate grafic pe harta cu UAT-uri (Figura 2.8.2), facilitând identificarea concentrațiilor de unități administrativ-teritoriale cu un număr ridicat de obiective patrimoniale.

Tabel 2.2 MONUMENTE ISTORICE DE INTERES NAȚIONAL - CATEGORIA STRUCTURALĂ MONUMENTE DE ARHITECTURĂ (II)

Nr. crt.	Amplasare (UAT)	Număr	Categ. val.	Zone de protecție	Vechime, suprafață, stare	Factori de risc și degradare	Acțiuni de protecție, cercetare, monitorizare/
----------	-----------------	-------	-------------	-------------------	---------------------------	------------------------------	--

							restaurare
1.	Mun. Bistrița	55	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument/ansamblu	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, Conf. RLU PUG Mun. Bistrița 2013
2.	Beclean	9	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, Conf. RLU PUG 2016
3.	Nășăud	4	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2006
4.	Sângeorz-Băi	1	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2019
5.	Budacu de Jos	5	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
6.	Cetate	7	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2006
7.	Chiochiș	5	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2019

8.	Ciceu - Mihăiești	3	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
9.	Coșbuc	2	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
10.	Dumitra	9	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2014
11.	Dumitrița	4	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2015
12.	Galații Bistriței	2	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
13.	Lechința	11	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument/ansamblu	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2010
14.	Livezile	6	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2001
15.	Matei	4	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument/ansamblu	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
16.	Maieru	2	A	Regim juridic de protecție specific	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001

				monumente istorice cat. monument/ansa mblu			
17.	Milaș	2	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument/ansa mblu	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2019
18.	Nimigea	4	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument/ansa mblu	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
19.	Nușeni	8	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
20.	Rebrișoara	1	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2020
21.	Rodna	4	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2024 (În stadiu de elaborare)
22.	Runcu Salvei	1	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG (În stadiu de elaborare)
23.	Silivașu de Câmpie	3	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
24.	Spermeze u	3	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2019 (actualizat)
25.	Șieu	9	A	Regim juridic de protecție specific	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001,

				monumente istorice cat. monument			RLU PUG 2019 (actualizat)
26.	Șieu- Măgheruș	18	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2017
27.	Șieu- Odorhei	12	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2017
28.	Șintereag	1	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2021
29.	Târlișua	1	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
30.	Teaca	1	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
31.	Uriu	5	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2001
32.	Urmeniș	3	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
33.	Zagra	2	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001

Sursa: Lista Monumentelor Istorice, județul Bistrița Năsăud (2015)

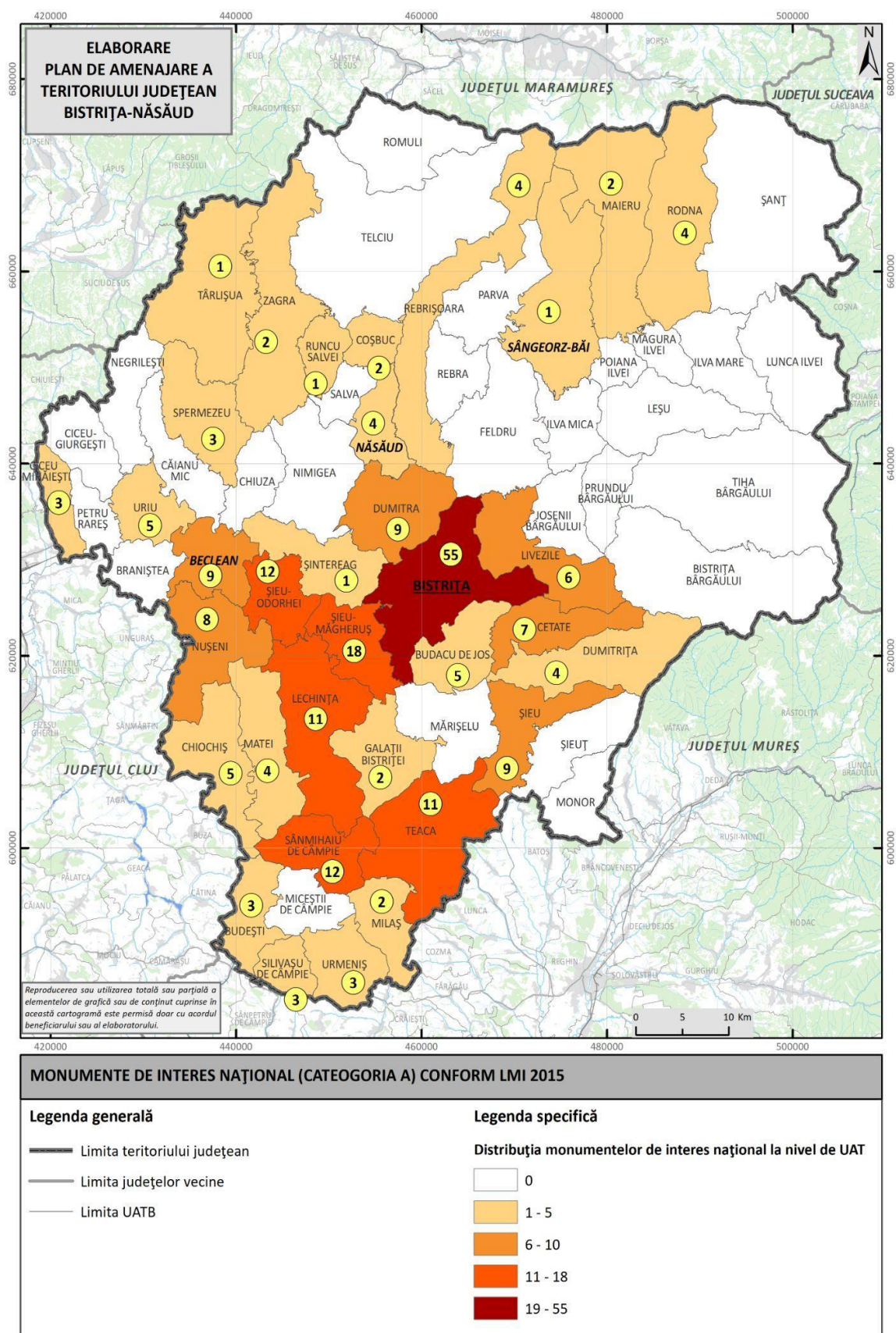


Fig. 2.4 DISTRIBUȚIA NUMĂRULUI DE MONUMENTE / ANSAMBLURI CLASATE DE CATEGORIA A, LA NIVEL DE UAT, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂȘĂUD
Sursa: autorii, cf. Listei Monumentelor Istorice, județul Bistrița Năsăud (2015)

Distribuția conturează așadar o ierarhie teritorială clară, în care municipiul Bistrița joacă rolul de pol central, cu 55 de obiective încadrate în categoria A, protejate prin regimul juridic specific monumentelor și ansamblurilor, conform Legii nr. 422/2001. Orașele secundare, precum Beclean (9 monumente) și Năsăud (4 monumente), confirmă funcția lor istorică de centre urbane cu patrimoniu reprezentativ, iar Sângeorz-Băi adaugă un reper singular de tip stațiune. La aceste valori se adaugă monumentele din mediul rural apropiat – Budacu de Jos (5 obiective), Cetate (7), Chiochiș (5) sau Ciceu-Mihăiești (3) – care completează structura rețelei patrimoniale. Zonele de protecție aferente sunt reglementate prin regulamentele locale de urbanism (PUG și PUZ), corelate cu fișele de clasare din LMI 2015, care stabilesc vechimea, suprafața și starea fiecărui obiectiv. Riscurile sunt de natură antropică (presiune imobiliară, intervenții necontrolate, subutilizare) și naturală (cutremure, inundații, variații climatice), iar măsurile recomandate includ monitorizare periodică, controlul strict al intervențiilor și programe de restaurare etapizată.

Localitățile rurale cu densitate medie de monumente A prezintă configurații patrimoniale cu relevanță regională. Dumitra (9 obiective), Dumitrița (4), Galații Bistriței (2) și Lechința (11, inclusiv ansambluri) se disting ca nuclee de conservare, unde patrimoniul arhitectural definește imaginea satului istoric. Localități precum Livezile (6 obiective), Matei (4), Maieru și Milaș (câte 2), respectiv Nimigea (4) adaugă repere punctuale, care completează continuitatea teritorială. În aceste cazuri, zonele de protecție sunt clar delimitate prin regulamentele urbanistice, vizând condiții de construire, regimuri de înălțime și distanțe de retragere.

Riscurile antropice se exprimă prin înlocuirea materialelor tradiționale, modernizări improprii și intervenții edilitare invazive, iar riscurile naturale privesc eroziunea, umiditatea și fenomenele climatice extreme. Măsurile recomandate se axează pe cercetarea de detaliu a stării construcțiilor, pe întreținerea periodică și pe aplicarea principiilor de restaurare reversibilă, pentru a asigura atât conservarea autentică, cât și integrarea funcțională în cadrul rural contemporan.

În arealele cu distribuție difuză, monumentele de categoria A îndeplinesc funcția de repere identitare, chiar dacă valoarea numerică este redusă. Nușeni (8 obiective), Rebrișoara (1), Rodna (4), Runcu Salvei (1), Silivașu de Câmpie (3) și Spermezeu (3) conturează o rețea discontinuă, dar esențială pentru coerența peisajului cultural. Zonele din Șieu (9), Șieu-Măgheruș (18), Șieu-Odorhei (12), dar și comunele mai mici precum Șintereag (1), Târlișua (1)

sau Teaca (1) întăresc structura rurală a patrimoniului. La acestea se adaugă Uriu (5), Urmeniș (3) și Zagra (2), cu monumente care, deși izolate, dețin valoare semnificativă pentru identitatea comunității. Regimul juridic, stabilit prin Legea nr. 422/2001 și completat de RLU ale PUG-urilor locale, asigură cadrul de protecție și control. Riscurile identificate sunt similare celor din zonele centrale, dar accentuate de lipsa resurselor locale pentru întreținere. Din punct de vedere al direcțiilor strategice, se recomandă intensificarea monitorizării, crearea unor programe de sprijin pentru proprietari și integrarea acestor monumente în planuri de valorificare turistică și culturală, pentru a susține atât conservarea patrimoniului, cât și dezvoltarea locală durabilă.

Monumentele de categoria A care se regăsesc în ambele documentații de fundamentare reprezintă repere esențiale pentru înțelegerea evoluției istorico-urbanistice a regiunii. Acestea reflectă atât expresia arhitecturii medievale transilvănene, cât și rolul Bistriței ca nucleu urban de prim rang, cu funcții comerciale, administrative și religioase. Casa Ioan Zidarul, Casa Argintarului și Șirul Șugălete constituie exemple reprezentative de arhitectură civilă, ilustrând coerența fronturilor construite și statutul economic al breslelor. Ansamblul urban medieval Bistrița, conservat în configurația sa istorică, demonstrează continuitatea structurilor urbane din epoca premodernă până în prezent. În paralel, Biserica Evanghelică din Herina, situată în comuna Galații Bistriței, adaugă dimensiunea patrimoniului religios, prin monumentalitatea și particularitățile stilistice care o plasează printre cele mai valoroase edificii romanice din Transilvania. În cele ce urmează, fișele analitice dedicate acestor obiective vor detalia regimul juridic, caracteristicile arhitecturale, starea de conservare și măsurile de protecție aplicabile, conform cerințelor PATN și cadrului legislativ național.

Casa Ioan Zidarul, Municipiul Bistrița

Este un monument istoric de clasă A și datează din secolul XV. Este înregistrat în Lista Monumentelor Istorice cu codul RAN 32848.02, cod LMI BN-I-m-B-01321, cu următoarele informații ([cf. Listei Monumentelor Istorice](#))^{8 9 10}:

⁸ Ministerul Culturii, Lista Monumentelor Istorice, 2015

⁹ Corneliu Gaiu, Vasile Duda, Topografia monumentelor din municipiul Bistrița. Centrul istoric, Cluj-Napoca, 2008

¹⁰ <https://www.palatulculturiiibistrita.ro/monumentum/casa-ioan-zidarul-andreas-beuchel/>

Tabel 2.3 FIȘA MONUMENTULUI CASA IOAN ZIDARUL, MUNICIPIUL BISTRIȚA

Localizare	Afișează pe harta României *
Cod RAN	RAN: 32401.77
Cod LMI	BN-II-m-A-01465
Nume	Casa Ioan Zidarul, Casa Andreas Beuchel
Județ	Bistrița-Năsăud
UAT	Bistrița
Localitate	Bistrița
Adresa	Piața Centrală 30
Reper	-
Categorie	clădiri civile urbane
Datare	sec. XV
Arhitect	-
Regim de proprietate	privat
Stare de conservare	medie
Descriere	Casa Ion Zidaru din Bistrița, construită în a doua jumătate a secolului al XV-lea, reprezintă un monument de tranziție între stilul gotic și cel renascentist. Situată în centrul orașului, pe actuala stradă Vasile Nașcu, clădirea a aparținut unor familii înstărite și a trecut prin mai mulți proprietari de seamă, precum Andreas Beuchel, Christian Pomarius și Ioan Zidarul. Aceștia au adus transformări majore, reflectate atât în organizarea spațiului, cât și în detaliile arhitecturale. Edificiul se remarcă prin planul său complex (demisol, parter, mezanin, etaj), săli boltite pe ogive și elemente de piatră sculptată specifice goticului și Renașterii. De-a lungul secolelor, casa a suferit modificări și adăugiri, însă restaurarea din perioada 1972–1976 a reconstituit în mare parte fizionomia istorică. Astăzi, Casa Zidaru este un reper de patrimoniu, ilustrând evoluția urbană și arhitecturală a Bistriței medievale. ^{11 12}

Sursa: Corneliu Gaiu, Vasile Duda, Topografia monumentelor din municipiul Bistrița. Centrul istoric, Cluj-Napoca, 2008

¹¹ Corneliu Gaiu, Vasile Duda, Topografia monumentelor din municipiul Bistrița. Centrul istoric, Cluj-Napoca, 2008

¹² <https://www.palatulculturiiibistrita.ro/monumentum/casa-ioan-zidarul-andreas-beuchel/>



Fig. 2.5 CASA IOAN ZIDARUL, MUNICIPIUL BISTRIȚA
Sursa: <https://www.palatulculturiiibistrita.ro/>

Casa Argintarului (Goldschmiedehaus), Municipiul Bistrița

Este un monument istoric de clasă A și datează din secolul XV. Este înregistrat în Lista Monumentelor Istorice cu codul RAN: 32401.47, cod LMI BN-II-m-A-01482, cu următoarele informații (cf. [Listei Monumentelor Istorice](#))^{13 14 15} :

Tabel 2.4 FIȘA MONUMENTULUI CASA ARGINTARULUI (GOLDSCHMIEDEHAUS), MUNICIPIUL BISTRIȚA

Localizare	Amplasament maps.google.com
Cod RAN	RAN: 32401.47
Cod LMI	BN-II-m-A-01482
Nume	Casa Argintarului (Goldschmiedehaus), azi „Centrul județean pentru cultură”
Județ	Bistrița-Năsăud
UAT	Bistrița

¹³ Ministerul Culturii, Lista Monumentelor Istorice, 2015

¹⁴ Corneliu Gaiu, Vasile Duda, Topografia monumentelor din municipiul Bistrița. Centrul istoric, Cluj-Napoca, 2008

¹⁵ <https://www.palatulculturiiibistrita.ro/monumentum/casa-ioan-zidarul-andreas-beuchel/>

Localitate	Bistrița
Adresa	Str. Dornei 5
Reper	-
Categorie	clădiri civile urbane
Datare	sec. XVI
Arhitect	Petrus da Lugano
Regim de proprietate	public
Funcțiune	Centrul județean pentru cultură
Stare de conservare	bună
Descriere	Casa Argintarului din Bistrița, construită în secolul al XVI-lea și atribuită arhitectului Petrus da Lugano, a aparținut inițial unui meșter aurar sau argintar. Clădirea are parter și etaj, cu gang boltit, săli cu bolți în cruce și fațadă decorată cu portal și ferestre renaștentiste. Salvată de la demolare în perioada interbelică de Nicolae Iorga, casa a fost restaurată în secolul XX și se află într-o stare bună de conservare. În prezent, găzduiește expoziții permanente și temporare de artă locală. ^{16 17}

Sursa: Corneliu Gaiu, Vasile Duda, Topografia monumentelor din municipiul Bistrița. Centrul istoric, Cluj-Napoca, 2008



Fig. 2.6 CASA ARGINTARULUI (GOLDSCHMIEDEHAUS), MUNICIPIUL BISTRIȚA

Sursa: <https://ghidulmuzeelor.cimec.ro/>

¹⁶ Corneliu Gaiu, Vasile Duda, Topografia monumentelor din municipiul Bistrița. Centrul istoric, Cluj-Napoca, 2008

¹⁷ <https://www.palatulculturiiibistrita.ro/monumentum/casa-argintarului/>

Șirul Șugălete, Municipiul Bistrița

Este un ansamblu istoric de case medievale înșiruite de clasă A și datează din secolul XV, cu modificări majore în secolele XVII, XVIII și XIX. Este înregistrat în Lista Monumentelor Istorice cu codul RAN: 32401.47, cod LMI BN-II-a-A-01459, cu următoarele informații (cf. [Listei Monumentelor Istorice](#))^{18 19 20} :

Tabel 2.5 FIȘA MONUMENTULUI ȘIRUL ȘUGĂLETE, MUNICIPIUL BISTRIȚA

Localizare	Amplasament maps.google.com
Cod RAN	RAN: 32401.47
Cod LMI	BN-II-a-A-01459
Nume	Ansamblul Șirul Șugălete
Județ	Bistrița-Năsăud
UAT	Bistrița
Localitate	Bistrița
Adresa	Piața Centrală 13-24
Reper	-
Categorie	clădiri civile urbane
Datare	sec. XV
Arhitect	-
Regim de proprietate	privat
Funcțiune	-
Stare de conservare	medie
Descriere	Ansamblul „Șirul Sugălete” din Bistrița este format dintr-un șir de case medievale ridicate pe latura nordică a Pieței Centrale, la sfârșitul secolului al XV-lea, ca urmare a incendiului din 1457 care a distrus clădirile din lemn. Primele construcții, dateate în jurul anului 1480, au fost realizate din piatră și au suferit de-a lungul secolelor mai multe intervenții și refaceri după incendii, cele mai importante fiind în 1680, 1758, 1842 și 1857. Elementul unificator al ansamblului îl constituie galeriile deschise de la parter, folosite pentru comerț și adăpostirea negustorilor în zilele de târg, soluție constructivă similară cu cele din Sibiu sau Brașov. Clădirile sunt parțial individuale, cu planimetrie și sisteme constructive distincte, dar creează impresia unui ansamblu unitar. Printre casele importante se numără Casa Parohială (nr. 13), Casa

¹⁸ Ministerul Culturii, Lista Monumentelor Istorice, 2015

¹⁹ Corneliu Gaiu, Vasile Duda, Topografia monumentelor din municipiul Bistrița. Centrul istoric, Cluj-Napoca, 2008

²⁰ <https://www.palatulculturiiibistrita.ro/monumentum/casa-ioan-zidarul-andreas-beuchel/>

	Petermann (nr. 15) și altele, fiecare cu istorie proprie de proprietari și reconstrucții. Transformările arhitecturale au inclus bolți, ganguri carosabile, etaje adăugate și modificări ale acoperișurilor. În prezent, ansamblul se află într-o stare bună de conservare și este clasificat ca monument istoric (LMI BN-II-a-A-01459, RAN 32401.165). Este utilizat în scop cultural și turistic, fiind un simbol al orașului Bistrița și un exemplu valoros de arhitectură urbană medievală transilvăneană.^{21 22}
--	--

Sursa: Corneliu Gaiu, Vasile Duda, Topografia monumentelor din municipiul Bistrița. Centrul istoric, Cluj-Napoca, 2008



Fig. 2.7 ȘIRUL ȘUGĂLETE, MUNICIPIUL BISTRIȚA
Sursa: <https://www.palatulculturiiibistrita.ro/>

Ansamblul urban medieval Bistrița („Bistritz”), Municipiul Bistrița

Este un ansamblu istoric care cuprinde zona delimitată între bd. Republicii și râul Bistrița. Este înregistrat în Lista Monumentelor Istorice cu codul RAN: 32401.165, cod LMI BN-II-a-A-01550, cu următoarele informații (cf. [Listei Monumentelor Istorice](#))^{23 24}:

²¹ Corneliu Gaiu, Vasile Duda, Topografia monumentelor din municipiul Bistrița. Centrul istoric, Cluj-Napoca, 2008

²² <https://www.palatulculturiiibistrita.ro/monumentum/ansamblul-sirul-sugalete/>

²³ Ministerul Culturii, Lista Monumentelor Istorice, 2015

²⁴ <https://monumentebn.ro/ansamblul-medieval-urban-bistrita/>

Tabel 2.6 FIȘA MONUMENTULUI ANSAMBLUL URBAN MEDIEVAL BISTRIȚA („BISTRITZ”), MUNICIPIUL BISTRIȚA

Localizare	Amplasament maps.google.com
Cod RAN	32401.165
Cod LMI	BN-II-a-A-01550
Nume	Ansamblul urban medieval Bistrița („Bistritz”)
Județ	Bistrița-Năsăud
UAT	Bistrița
Localitate	Bistrița
Reper	Zona delimitată de trotuarul nordic al Bd. Republicii; latura nordică a scuarului din fața blocului Piața Petru Rareș nr. 7A; latura vestică a hotelului „Coroana de Aur”; latura nord-estică a parcelei Piața Unirii nr. 8; latura estică a parcelei Piața Unirii nr. 9; latura sud-estică a parcelei Liviu Rebreanu nr. 55; limita estică și limita sudică a str. Ecaterina Teodoroiu; limita sudică a parcelelor M. Kogălniceanu nr. 1-11; limita sudică și limita vestică str. Dogarilor; limita vestică a str. M. Eminescu până la intersecția cu trotuarul nordic al Bd. Republicii.
Categorie	Ansambluri urbane
Datare	sec. XIII-XVIII
Descriere	Piața Centrală din Bistrița reprezintă nucleul istoric și urban al orașului, format în jurul bisericii parohiale și delimitat la est și vest de mănăstirile franciscane, dominicane și ale hospitaliților, încă din secolul al XIII-lea. Fortificarea orașului a început după anul 1464, când regele Matei Corvin a acordat bistrițenilor dreptul de a construi o centură de fortificații, înlocuind vechea fortificație de refugiu. Astfel, cetatea Bistriței de astăzi datează în mare parte din secolul al XV-lea. Piața Centrală a devenit centrul civic și economic al orașului, iar în jurul ei s-au ridicat clădiri publice, case ale patriciatului și hale meșteșugărești. ²⁵

Sursa: Corneliu Gaiu, Vasile Duda, Topografia monumentelor din municipiul Bistrița. Centrul istoric, Cluj-Napoca, 2008

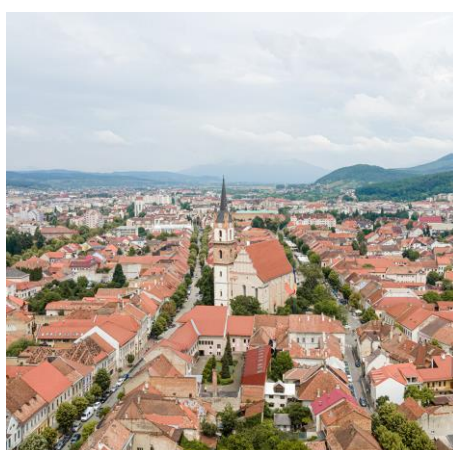


Fig. 2.8 ANSAMBLUL URBAN MEDIEVAL BISTRIȚA („BISTRITZ”), MUNICIPIUL BISTRIȚA

Sursa: <https://www.uar-bna.ro/2023/proiecte/>

²⁵ <https://www.complexulmuzealbn.ro/ro/sectii/biserica-evangelica-herina>

Biserica Evanghelică din Herina, comuna Galații Bistriței

Este un monument istoric de clasă A și datează din secolul XV. Este înregistrat în Lista Monumentelor Istorice cu codul RAN: 33319.02, cod LMI BN-II-m-A-01661, cu următoarele informații (cf. [Listei Monumentelor Istorice](#))²⁶:

Tabel 2.7 FIȘA MONUMENTULUI BISERICA EVANGHELICĂ DIN HERINA, COMUNA GALAȚII BISTRIȚEI

Localizare	Amplasament maps.google.com
Cod RAN	RAN: RAN: 33319.02
Cod LMI	BN-II-m-A-01661
Nume	Biserica Evanghelică din Herina
Județ	Bistrița-Năsăud
Unitate administrativă	Galații Bistriței
Localitate	Herina
Adresa	47°01'56"N 24°25'22"E
Reper	-
Categorie	Biserici și ansambluri mănăstirești
Datare	sec. XIII
Arhitect	-
Regim de proprietate	public
Stare de conservare	bună
Descriere	Biserica evanghelică din Herina, construită în jurul anului 1200, este unul dintre cele mai importante monumente romanice din Transilvania, remarcându-se prin păstrarea integrală a stilului său original. Inițial aflată în stăpânirea familiei Kacsics, moșia a trecut în timp sub autoritatea episcopiei catolice de Alba Iulia și a unor nobili locali, între care familia Farkas de Sășarm, care a avut reședința lângă biserică. Edificiul are plan bazilical cu trei nave, două turnuri vestice și un portal semicircular decorat cu colonete și pilaștri sculptați. Absida centrală și absidele laterale, împreună cu ferestrele semicirculare și frizele ornamentale, îi conferă un caracter arhitectural distinct. Prin autenticitatea și unicitatea sa, biserica din Herina este un reper esențial pentru studiul arhitecturii medievale din Europa Centrală, fiind astăzi protejată și valorificată de Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud.^{27 28}

Sursa: Corneliu Gaiu, Vasile Duda, Topografia monumentelor din municipiul Bistrița. Centrul istoric, Cluj-Napoca, 2008

²⁶ <https://ghidulmuzeelor.cimec.ro/id.asp?k=2065&-biserica-evangelica-herina-bistrita-nasaud>

²⁷ Corneliu Gaiu, Vasile Duda, Topografia monumentelor din municipiul Bistrița. Centrul istoric, Cluj-Napoca, 2008

²⁸ <https://www.palatulculturiiibistrita.ro/monumentum/casa-ioan-zidarul-andreas-beuchel/>



Fig. 2.9 BISERICA EVANGHELICĂ DIN HERINA, COMUNA GALAȚII BISTRIȚEI
Sursa: <https://www.complexulmuzealbn.ro/>

Obiective monument/ansamblu de arhitectură neclasate cu valoare peisajeră, urbanistică, arhitecturală, ambientală, istorică.

Obiective monument/ansamblu de arhitectură neclasate cu valoare peisajeră, urbanistică, arhitecturală, ambientală, istorică reprezintă monumente propuse spre clasare în documentații de urbanism și planificarea teritoriului, dar care nu sunt încă clasate sau obiective care nu sunt clasate și nu sunt propuse să fie clasate, dar care au o anumită valoare arhitecturală, ambientală, estetică, etc ce ar presupune un anumit regim de protecție.

Tabel 2.8 LISTA OBIECTIVE MONUMENT/ANSAMBLU DE ARHITECTURĂ NECLASATE CU VALOARE PEISAJERĂ, URBANISTICĂ, ARHITECTURALĂ, AMBIENTALĂ, ISTORICĂ

Nr. crt.	Denumire obiectiv	Amplasare (UAT)	Adresa	Categorie	Datare
1.	BISERICA DIN LEURDA	Mun. Bistrița	amplasată în anul 1998 în curtea interioară a Muzeului Bistrița, str. G-ral Grigore Bălan, nr. 19	Biserici și ansambluri mănăstirești	secolului XVIII
2.	Casa Demetrius Ciuta	Mun. Bistrița	Str. Gării, nr. 2	clădiri civile urbane	secolul XX

3.	Ansamblul vechii școli românești	Mun. Bistrița	Str. Crinilor nr. 2	ansambluri civile urbane	secolul XIX
4.	Casa Corneliu Mureșanu	Mun. Bistrița	Piața Petru Rareș nr. 4	clădiri civile urbane	1936
5.	Casa Tiți	Mun. Bistrița	Bld. Republicii nr.20	clădiri civile urbane	1909
6.	Casa Gustav Braedt	Mun. Bistrița	Bld. Republicii, nr. 18	clădiri civile urbane	1908
7.	Casa nr. 14	Mun. Bistrița	Str. Împăratul Traian	clădiri civile urbane	cca 1935
8.	Casa nr.24	Mun. Bistrița	Str. Petre Ispirescu	clădiri civile urbane	cca 1935-1940
9.	Casa Textoris	Mun. Bistrița	Str. Gheorghe Șincai nr. 37-39	clădiri civile urbane	1864
10.	Casa Matei Eminescu	Mun. Bistrița	Bld. Independenței 24	clădiri civile urbane	cca 1910
11.	Societatea Regna	Mun. Bistrița	Bld. Independenței nr. 30	clădiri civile urbane	cca. 1900-1902
12.	Casa Oskar Kelp	Mun. Bistrița	Str. Parcului nr. 2	clădiri civile urbane	1886
13.	Vechea Sală de sport	Mun. Bistrița	Str. Parcului nr. 18	clădiri civile urbane	1885
14.	Centrul Județean pentru Cultură	Mun. Bistrița	Str. Gen. Gr. Bălan	clădiri civile urbane	1898
15.	Imobil nr. 11	Mun. Bistrița	Str. Al. Odobescu	clădiri civile urbane	1884
16.	Biblioteca Județeană George Coșbuc	Mun. Bistrița	nr. 11	clădiri civile urbane	1883-1884
17.	Biserica Reformată	Mun. Bistrița	Bld. Independenței nr. 2	Biserici și ansambluri mănăstirești	sec. XIX
18.	Biserica Greco-catolică	Mun. Bistrița	cartier Unirea	Biserici și ansambluri mănăstirești	1925-1929
19.	Casa M.K.	Mun. Bistrița	Viișoara nr. 145	clădiri civile urbane	1869-1900
20.	Moara din Sărata	Mun. Bistrița	locăție pe canalul morii	obiective de patrimoniu industrial	-
21.	Biserica romano-catolică din Beclean	Beclean	Strada Mihail Kogălniceanu nr. 21	Biserici și ansambluri mănăstirești	sec. XIX
22.	Banca Aurora	Năsăud	Piața Unirii, nr. 9	clădiri civile urbane	sec. XIX
23.	Banca Mercur	Năsăud	-	clădiri civile urbane	sec. XIX

24.	Hotel Rahova (actualul sediu al Jandarmeriei)	Năsăud	B-dul Grăniceres, colț cu Str. Piața Nouă	clădiri civile urbane	-
25.	Casa Virgil Șotropa, actuala Poștă	Năsăud	Str. Virgil Șotropa nr. 4	clădiri civile urbane	sec. XIX-XX
26.	Casa Dumitru Nacu	Năsăud	-	clădiri civile urbane	secolul XX
27.	Biserica romano-catolică	Năsăud	B-dul Grănicerilor nr. 17	Biserici și ansambluri mănăstirești	1764
28.	Biserica reformată	Năsăud	Str. Vasile Nașcu 41	Biserici și ansambluri mănăstirești	1899
29.	Biblioteca documentară	Năsăud	Piața Unirii, nr. 13	clădiri civile urbane	-
30.	Biserica de lemn din Vermeș	Vermeș	sat Vermeș	Biserici și ansambluri mănăstirești	sec. XVIII
31.	Muzeul "Cuibul Visurilor"	Maieru	sat Maieru, Str. Principală nr. 190	clădiri civile urbane	perioada postbelică
32.	Biserica de lemn din Beudiu	Nușeni	sat Beudiu	Biserici și ansambluri mănăstirești	-
33.	Biserica de lemn din Arcalia	Șieu-Măgheruș	sat Arcalia	Biserici și ansambluri mănăstirești	sec. XIX
34.	Castelul Fekete de la Șieu- Odorhei	Șieu-Odorhei	sat Șieu Odorhei	castele și reședințe nobiliare	sec. XIX
35.	Castelul Șieu (Primăria)	Șieu-Odorhei	sat Șieu Odorhei	castele și reședințe nobiliare	sec. XVIII

Sursa: adresă nr. 19.813 din 01.07.2025 DIRECȚIA JUDEȚEANĂ PENTRU CULTURĂ BISTRIȚA-NĂSĂUD privind informații pentru elaborarea PATJ Bistrița-Năsăud.

Tabelul 2.8 evidențiază o predominanță a obiectivelor civile urbane, în special case și ansambluri rezidențiale datând din secolele XIX–XX, concentrate mai ales în mun. Bistrița și Năsăud, în timp ce alte categorii, precum castelele, apar punctual și într-un număr redus. Lăcașurile de cult – în special bisericile de lemn regăsim în localități rurale precum Leurda, Arcalia, Vermeș și Beudiu, acestea ilustrează tradiția religioasă rurală și sunt datate preponderent în secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. În ansamblu, se observă o vechime relativ similară a acestor obiective, cu repere ce se înscriu într-o cronologie de câteva secole, ceea ce conturează un strat istoric coerent și unitar, dar cu o reprezentare

dezechilibrată între categorii, în favoarea arhitecturii civile urbane și a bisericilor de lemn, în defavoarea altor tipologii, precum cea a obiectivelor de patrimoniu industrial.

Tabel 2.9 DISTRIBUȚIA PE UAT-URI A OBIECTIVELOR MONUMENT/ANSAMBLU DE ARHITECTURĂ NECLASATE CU VALOARE PEISAJERĂ, URBANISTICĂ, ARHITECTURALĂ, AMBIENTALĂ, ISTORICĂ

Nr. crt.	Amplasare (UAT)	Număr	Categ. val.	Zone de protecție	Vechime, suprafață, stare	Factori de risc și degradare	Acțiuni de protecție, cercetare, monitorizare/restaurare
1.	Mun. Bistrița	20	Nu este cazul	Este necesară analiza în vederea clasării	Nu este cazul	Antropici Naturali	Nu este cazul
2.	Beclean	1	Nu este cazul	Este necesară analiza în vederea clasării	Nu este cazul	Antropici Naturali	Nu este cazul
3.	Năsăud	7	Nu este cazul	Este necesară analiza în vederea clasării	Nu este cazul	Antropici Naturali	Nu este cazul
4.	Vermeș	1	Nu este cazul	Este necesară analiza în vederea clasării	Nu este cazul	Antropici Naturali	Nu este cazul
5.	Maieru	1	Nu este cazul	Este necesară analiza în vederea clasării	Nu este cazul	Antropici Naturali	Nu este cazul
5.	Nușeni	1	Nu este cazul	Este necesară analiza în vederea clasării	Nu este cazul	Antropici Naturali	Nu este cazul
6.	Șieu	1	Nu este cazul	Este necesară analiza în vederea clasării	Nu este cazul	Antropici Naturali	Nu este cazul
7.	Șieu-Măgheruș	1	Nu este cazul	Este necesară analiza în vederea clasării	Nu este cazul	Antropici Naturali	Nu este cazul
8.	Șieu-Odorhei	2	Nu este cazul	Este necesară analiza în vederea clasării	Nu este cazul	Antropici Naturali	Nu este cazul

Sursa: adresă nr. 19.813 din 01.07.2025 DIRECȚIA JUDEȚEANĂ PENTRU CULTURĂ BISTRIȚA-NĂSĂUD privind informații pentru elaborarea PATJ Bistrița-Năsăud.

Distribuția teritorială a obiectivelor de arhitectură neclasate, dar cu valoare peisajeră, urbanistică, arhitecturală, ambientală și istorică, relevată prin tabelul 2.3.1.7, conturează o imagine diferențiată a patrimoniului construit din județul Bistrița-Năsăud. Municipiul Bistrița se detașează printr-un număr de 20 de obiective, urmat de Năsăud cu 12 și Beclean cu 1, ceea ce indică o concentrare preponderent urbană a acestor structuri.

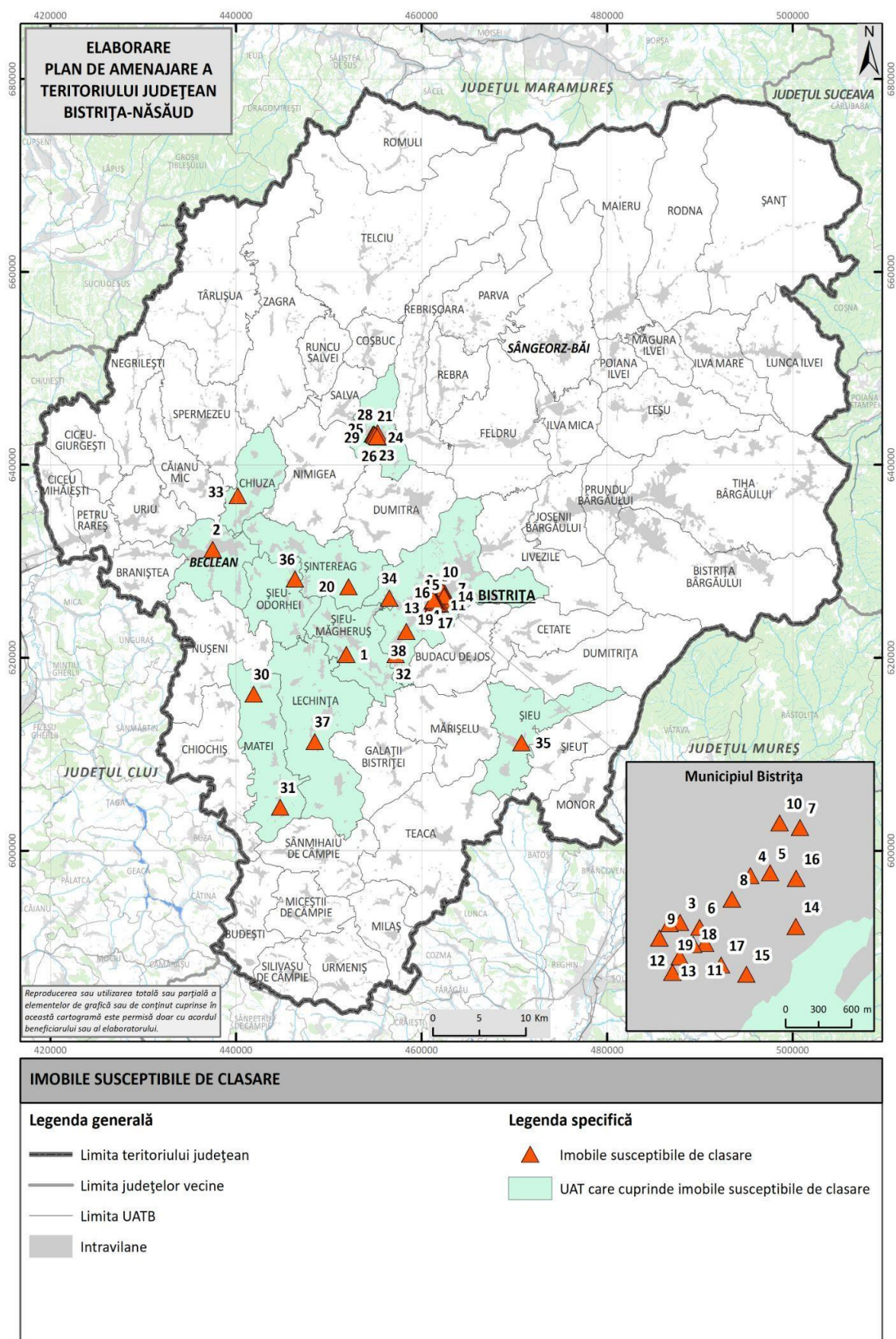


Fig. 2.10 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND DISTRIBUȚIA IMOBILELOR SUSCEPTIBILE DE CLASARE, LA NIVEL DE UAT, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂȘĂUD

Sursa: autorii, pe baza Anexei la adresa DJC Bistrița Năsăud nr. 19.813 din 01.07.2025

Legendă aferentă Figurii 2.10:

Nr.	Denumire	Adresa
1	Biserica de lemn	Arcalia
2	Biserica romano-catolică	Beclean
3	Casa Demetrius Ciuta	Bistrița
4	Ansamblul vechii școli românești	Bistrița
5	Casa Corneliu Mureșanu (1936)	Bistrița
6	Casa Tiți (1926)	Bistrița
7	Casa Thomas Fruhm (1909)	Bistrița
8	Casa Gustav Braedt (1908)	Bistrița
9	Casa stil neoromânesc (cca1935)	Bistrița
10	Casa stil neoromânesc cca 1935-1940	Bistrița
11	Casa Textoris (1864)	Bistrița
12	Casa Matei Eminescu (cca 1910)	Bistrița
13	Societatea Regna (cca. 1900-1902)	Bistrița
14	Casa Oskar Kelp (1886)	Bistrița
15	Vechea Sală de sport (1885)	Bistrița
16	Imobil (1898), Centrul Județean pentru Cultură	Bistrița
17	Imobil (1884) - Biblioteca Județeană George Coșbuc	Bistrița
18	Biserica Reformată	Bistrița
19	Biserica Greco-catolică (1925/29)	Bistrița
20	Situl arheologic de la Caila – exploatare de sare	Caila, com. Șintereag
21	Casa Virgil Șotropa, actuala Poștă	Năsăud
22	Biserica romano-catolică, 1764	Năsăud
23	Biserica reformată, 1899	Năsăud
24	Biblioteca documentară, început sec. XX	Năsăud
25	Cripta din Cimitirul romano-catolic	Năsăud
26	Hotel Rahova	Năsăud
27	Bustul lui Grigore Moisil	Năsăud
28	Banca "Aurora"	Năsăud
29	Banca Mercur	Năsăud
30	Biserica de lemn din Bidiu	sat Bidiu, com. Matei
31	Situl arheologic Fântânele – necropolă celtică	sat Fântânele, com. Matei
32	Moara	Sărata
33	Situl arheologic de la Săsarm	Săsarm, com. Chiuza
34	Masa de altar a bisericii ortodoxe (1933-42)	Sigmir

35	Castelul Șieu (Primăria)	Șieu
36	Castelul Fekete	Șieu-Odorhei
37	Biserica de lemn	Vermeș
38	Casa M.K. (1869-1900)	Viișoara

În contrast, localitățile rurale analizate (precum Sângeorz-Băi, Budacu de Jos, Cetate, Chiochiș, Ciceu-Mihăiești, Coșbuc sau Dumitra) nu înregistrează obiective de acest tip, ceea ce denotă fie lipsa unor cercetări aprofundate, fie prezența unei arhitecturi vernaculare încă neintegrate în evaluări de patrimoniu.

Această polarizare între mediul urban și cel rural subliniază o problemă centrală în planificarea teritorială: orașele dispun de centre istorice mai bine inventariate, unde elementele arhitecturale cu valoare ambientală pot fi identificate și propuse spre clasare, în timp ce satele rămân insuficient explorate din punct de vedere al resurselor arhitecturale. Lipsa obiectivelor identificate în multe unități administrativ-teritoriale nu trebuie interpretată ca absență a valorilor, ci mai degrabă ca o consecință a unui proces incomplet de documentare. În acest sens, patrimoniul neclasat al județului necesită un cadru de analiză extins, care să valorifice și componentele vernaculare sau peisajere ale spațiului rural

Prin urmare, distribuția actuală evidențiază atât potențialul de completare a patrimoniului clasat prin includerea acestor obiective, cât și riscul pierderii unor repere de valoare în lipsa unor măsuri de protecție. Municipiul Bistrița și orașele Năsăud și Beclean pot deveni poluri de inițiativă pentru programe de cercetare și clasare, menite să integreze obiectivele identificate în regimuri oficiale de protecție. În paralel, este necesară o strategie de sensibilizare a comunităților rurale, pentru ca valorile arhitecturale și ambientale ale acestora să fie documentate și conservate, asigurând astfel o distribuție mai echilibrată a patrimoniului construit la nivel județean.

2.3.2 Situri arheologice înscrise în repertoriul arheologic național (RAN) și în lista patrimoniului mondial în jud. Bistrița-Năsăud

În baza de date [Repertoriul Arheologic Național](#) sunt înscrise, în jud. Bistrița-Năsăud, în prezent, 412 puncte cu descoperiri arheologice. Situația pe localități este următoarea:

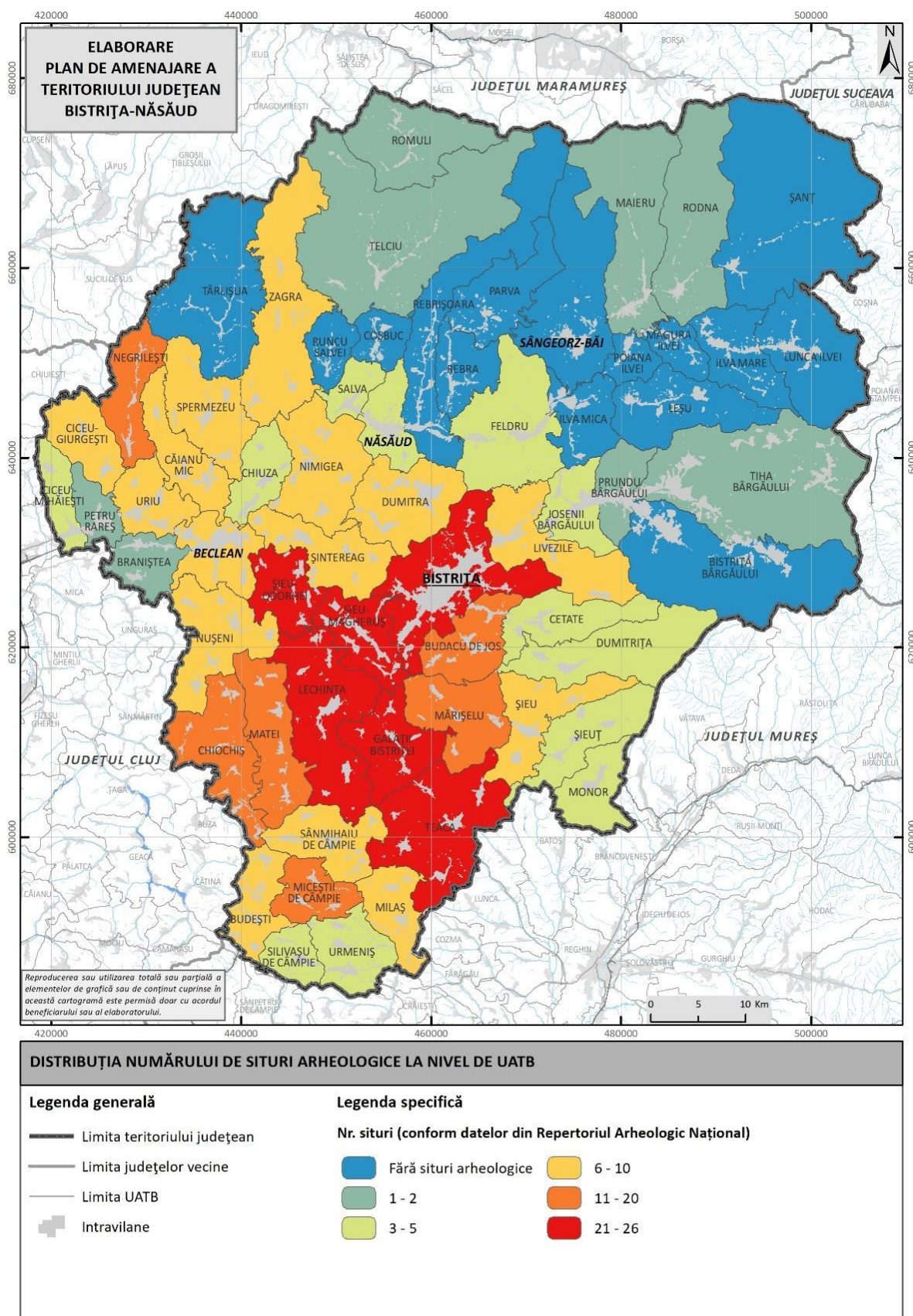


Fig. 2.11 DISTRIBUȚIA NUMĂRULUI DE SITURI ARHEOLOGICE, LA NIVEL DE UAT, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂȘĂUD

Sursa: autorii, cf. Repertoriului Arheologic Național, <https://ran.cimec.ro/>

Frontiera romană de pe Dunăre, parte integrantă a vastului sistem defensiv cunoscut sub denumirea de limes, a fost constituită în epoca lui Augustus și consolidată ulterior sub domnia împăraților Domitian, Traian, Hadrian și Antoninus Pius. Ea delimita Imperiul de spațiile nordice și răsăritene, iar în secolul al III-lea, în timpul lui Gallienus și Aurelian, linia a fost retrasă în urma presiunii invaziilor barbare. În secolul al V-lea, frontiera a fost treptat abandonată în partea sa occidentală, însă sectorul balcanic a rămas activ pentru o perioadă mai îndelungată, cuprinzând provinciile Pannonia Secunda, Moesia Prima, Dacia Ripensis, Moesia Secunda și Scythia Minor.

În prezent, pentru valorificarea patrimoniului său arheologic, frontiera dunăreană este propusă spre includere în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO în două etape: segmentul vestic, care traversează Germania, Austria, Slovacia și Ungaria, a fost deja depus, în timp ce segmentul estic, ce cuprinde Croația, Serbia, Bulgaria și România, se află în curs de nominalizare, însumând peste 250 de situri arheologice.²⁹

În lista indicativă UNESCO ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1407-1410) sunt înscrise 17 situri arheologice din jud. Bistrița-Năsăud. Situația pe UAT-uri este următoarea:

²⁹ <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

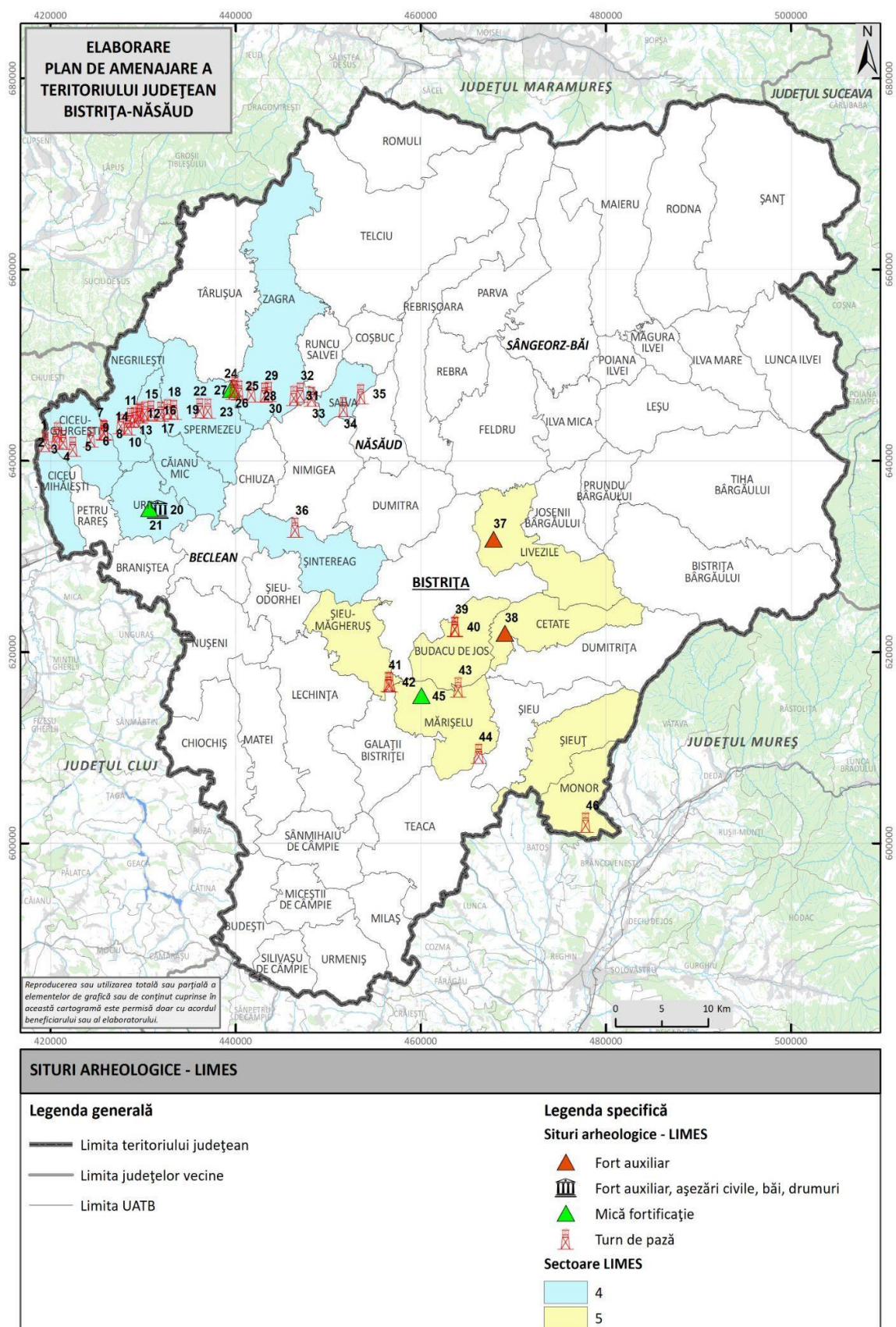
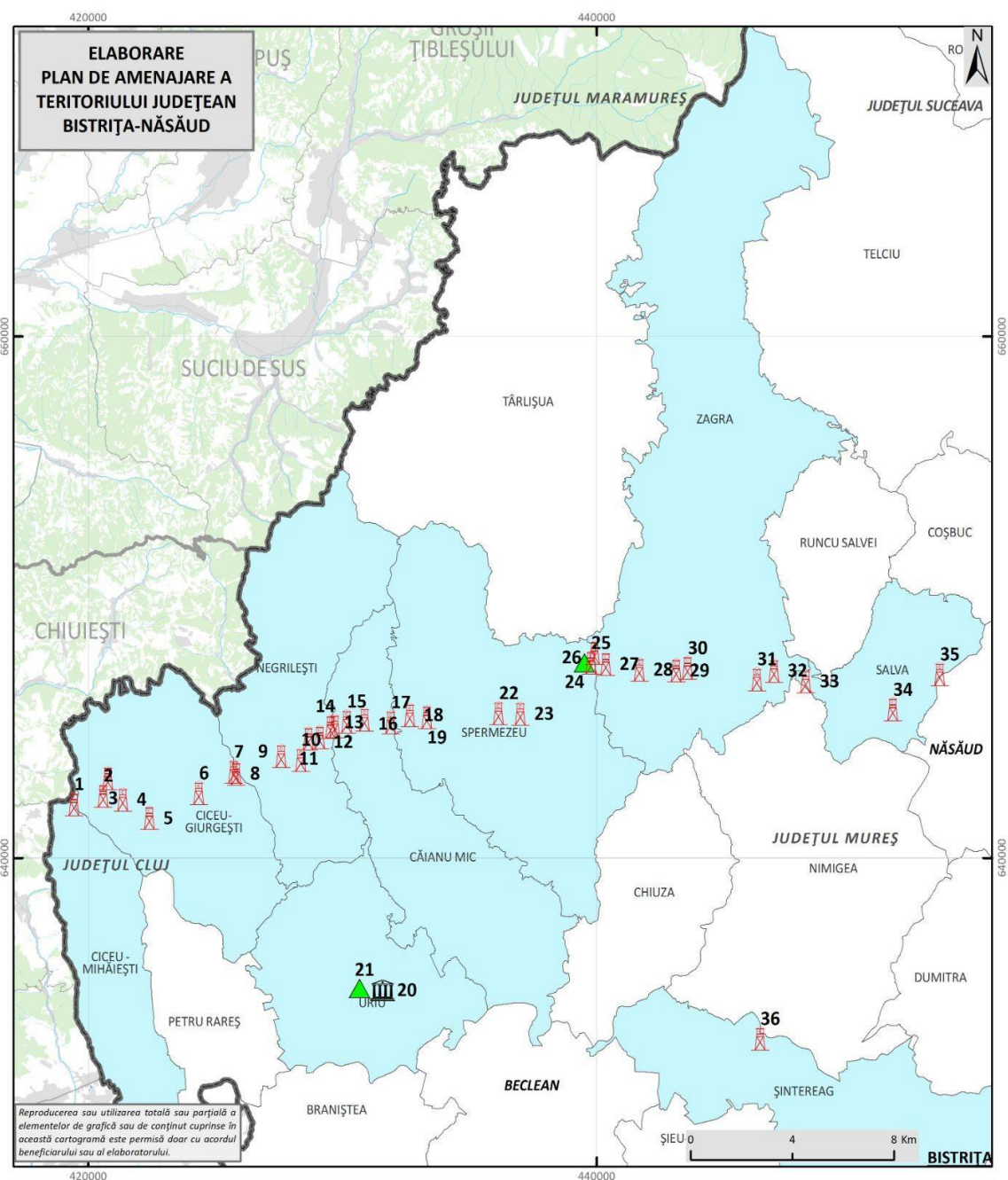


Fig. 2.12 DISTRIBUȚIA NUMĂRULUI DE SITURI ARHEOLOGICE DIN LISTA INDICATIVĂ UNESCO, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂȘAUD

Sursa: autorii, cf. <https://limesromania.ro/ro/articole/situri-arheologice/>



SITURI ARHEOLOGICE - LIMES - DETALIU

Legenda generală

- Limita teritoriului județean
- Limita județelor vecine
- Limita UATB

Legenda specifică

Situri arheologice - LIMES

- Fort auxiliar, așezări civile, băi, drumuri
- Mică fortificație
- Turn de pază

Sectoare LIMES

- 4

Fig. 2.13 DETALIU AL DISTRIBUȚIEI ȘI TIPURILOR SITURILOR ARHEOLOGICE DIN LISTA INDICATIVĂ UNESCO, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂSĂUD

Sursa: autorii, cf. <https://limesromania.ro/ro/articole/situri-arheologice/>

Legendă aferentă Figurilor 2.12, 2.13:

Nr.	Nume	Tip	UAT	Sector
1	Ciceu - Corabia-Ponița	turn de pază	Ciceu-Mihăiești	4
2	Dumbrăveni - Măgura	turn de pază	Ciceu-Giurgești	4
3	Dumbrăveni - Dealul Râpelor	turn de pază	Ciceu-Giurgești	4
4	Dumbrăveni - Dealul Podului 2	turn de pază	Ciceu-Giurgești	4
5	Dumbrăveni - Dealul Podului 1	turn de pază	Ciceu-Giurgești	4
6	Dumbrăveni - Vârful Runcului	turn de pază	Ciceu-Giurgești	4
7	Dumbrăveni, Negriștii - Dealul Sfloderului 1	turn de pază	Ciceu-Giurgești	4
8	Dumbrăveni - Dealul Sfloderului 2	turn de pază	Ciceu-Giurgești	4
9	Negriștii - Dealul Muncelului	turn de pază	Negriștii	4
10	Negriștii - Negru Vodă	turn de pază	Negriștii	4
11	Negriștii - Cornul Malului 1	turn de pază	Negriștii	4
12	Negriștii - Cornul Malului 2	turn de pază	Negriștii	4
13	Purcărete - Fața Carpenului 1 & 2	turn de pază	Căianu Mic	4
14	Ciceu-Poieni - Fața Carpenului 3	turn de pază	Căianu Mic	4
15	Ciceu-Poieni - Strunga Găvojenilor	turn de pază	Căianu Mic	4
16	Ciceu-Poieni - Podul Milcoaiei	turn de pază	Căianu Mic	4
17	Ciceu-Poieni - Vârful Osoiului	turn de pază	Căianu Mic	4
18	Dobricel - Rângoia	turn de pază	Spermezeu	4
19	Dobricel - Vârful Lazului	turn de pază	Spermezeu	4
20	Ilișua - Arcobara/ Vicinal	fort auxiliar, așezări civile, băi, drumuri	Uriu	4
21	Ilișua - Țibleș	mică fortificație	Uriu	4
22	Spermezeu - Lazuri	turn de pază	Spermezeu	4
23	Spermezeu - Sunătoare	turn de pază	Spermezeu	4
24	Sita - Vârful Sitii	mică fortificație	Spermezeu	4
25	Sita - Casa Urișilor	turn de pază	Spermezeu	4
26	Perișor - Ponoară în Vârf	turn de pază	Spermezeu	4
27	Perișor - Păltiniș	turn de pază	Zagra	4
28	Perișor - Turnu' Popii	turn de pază	Zagra	4
29	Perișor - Vârful Zgăului	turn de pază	Zagra	4
30	Perișor - Vârful Colnicului	turn de pază	Zagra	4
31	Zagra - Dealul Lupului	turn de pază	Zagra	4
32	Zagra - Dealul Ciorilor	turn de pază	Zagra	4
33	Salva - Modruț	turn de pază	Salva	4

34	Salva - Roata lui Todoran	turn de pază	Salva	4
35	Salva - Dealul Dumbravă	turn de pază	Salva	4
36	Șintereag - Dealul Oului	turn de pază	Șintereag	4
37	Livezile - Poderei	fort auxiliar	Livezile	5
38	Orheiu Bistriței - Vatra satului	fort auxiliar	Cetate	5
39	Budacu de Jos - Dealul Cetății 1	turn de pază	Budacu de Jos	5
40	Budacu de Jos - Dealul Cetății 2	turn de pază	Budacu de Jos	5
41	Sărățel - Cetate 1	turn de pază	Șieu-Măgheruș	5
42	Sărățel - Cetate 2	turn de pază	Șieu-Măgheruș	5
43	Domnești, Simionești - Vârful Măgurii	turn de pază	Budacu de Jos	5
44	Sântioana - Vârful Mortila	turn de pază	Mărișelu	5
45	Lunca - La Bolovani	mică fortificație	Șieuț	5
46	Monor - Dealul Braniște	turn de pază	Monor	5

Categoria de importanță internațională (Lista indicativă Unesco)

01. Burgus roman de la Negrilești - Cetatea lui Negru Vodă

Este un sit arheologic înregistrat în lista patrimoniului mondial ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#)). Este înregistrat în Repertoriul Arheologic Național cu codul RAN 32991.01 și cod LMI BN-I-s-B-01371, cu următoarele informații ([Repertoriul Arheologic Național](#)):

Tabel 2.10 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC BURGUS ROMAN DE LA NEGRILEȘTI - CETATEA LUI NEGRU VODĂ

Localizare	Amplasament maps.google.com
Cod RAN	32991.01
Cod LMI	BN-I-s-B-01371
Nume	Burgus roman de la Negrilești - Cetatea lui Negru Vodă
Județ	Bistrița-Năsăud
UAT	Negrilești
Localitate	Negrilești
Punct	Cetatea lui Negru Vodă
Reper	Situl se află în vatra satului.
Forma de relief	deal
Utilizare teren	locuire
Categorie	locuire
Tip	sistem defensiv
Descriere	Fortificație de formă patrulateră cu val de circa 1 m și șanț vizibil pe latura păstrată. Înălțimea zidului păstrat este de 1,5 m.

Observații	Burgus-ul este distrus de locuințele care îl suprapun.
Stare de conservare	grav afectat / 13.06.2017
Riscuri antropice	Afectare parțială: 3 / 13.06.2017
Data ultimei modificări a fișei	04.08.2023

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Tabel 2.11 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC BURGUS ROMAN DE LA NEGRILEȘTI - CETATEA LUI NEGRU VODĂ

Categorie/ Tip	Epoca (Datare)	Cultura/ Faza culturală	Descriere/ Observații	Cod LMI
Burgus	Epoca romană (sec. II - III p. Chr.)	neprecizată	Fortificație burgus roman pe limes-ul de nord al Daciei romane.	

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Informații scurte despre castru apar și în dosarul Limes, [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1407-1410: „*The watchtower is situated on the edge of the first plateau east of the Lunca Mare River (397 m altitude), having a very good perspective especially over the western side of this valley. At just 200 m to the south, a today destroyed fortlet (Negrileşti – Cetatea Negru Vodă) served as a barrier of the this north-south oriented valley. The watchtower had visual connection only with the tower located vis-à-vis, Negrileşti – Dealul Muncelului and the fortlet mentioned nearby, thus its role was to effectively control the Lunca Mare valley, rather than to partake in the transmission of signals. According to on-site observations and LiDAR images, the circular ruin mound measures circa 14 m in diameter, hiding a possibly rectangular stone structure of approximately 6 × 6.5 m. On the surface, stones from its structure are frequently observed, while on its eastern side light traces of a ditch are also visible. Wholeness Very good. The site of the tower has not been affected by major interventions, so its outline should be fully preserved under the surface. Intactness. Good. The surrounding ditch is only partially preserved and the ruin mound is rather flattened, which suggests that parts of the composing elements had been affected to a certain degree by natural erosion and possibly agricultural*

works. Exposure to threats. Minimal. The territory is used as a meadow, where natural erosion and overgrowing vegetation pose the biggest threats.”

Despre accesibilitatea în zonă, se notează ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1409) : „The site is very easily accessible from the village of Negrilești, being located at only 200 m from the last houses. The tower is not marked or presented, and is not very easily observable on the terrain.”

Trebuie menționat că turnul este cartografiat corect în RAN ([Server Cartografic pentru Patrimoniul Cultural Național](#)).



Fig. 2.14 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – CETATEA LUI NEGRU VODĂ
Sursa: [Server Cartografic pentru Patrimoniul Cultural Național](#)

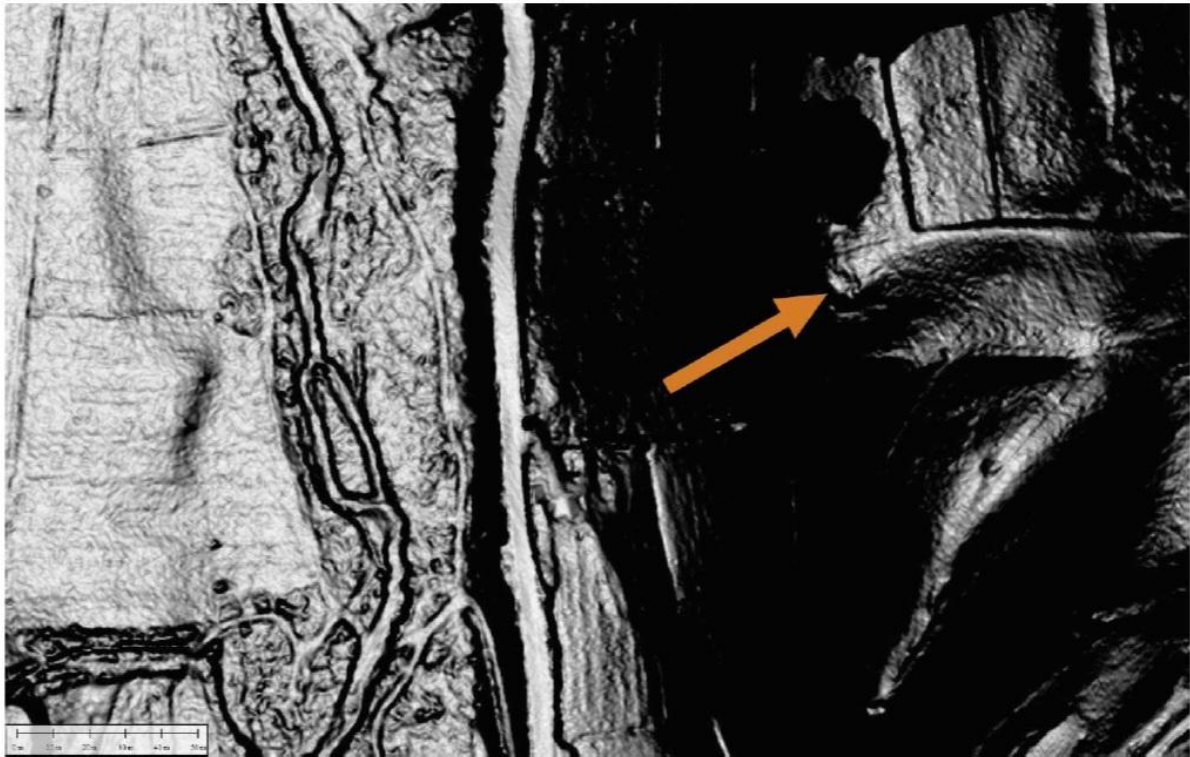


Fig. 7. LiDAR image of the watchtower (12/2018) [©MNIT].



Fig. 8. Photo of the site (04/2019) [photo by R. Zăgreanu/ ©MNIT].

Fig. 2.15 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – CETATEA LUI NEGRU VODĂ
 Sursa: [*Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes*](#), p. 1410.

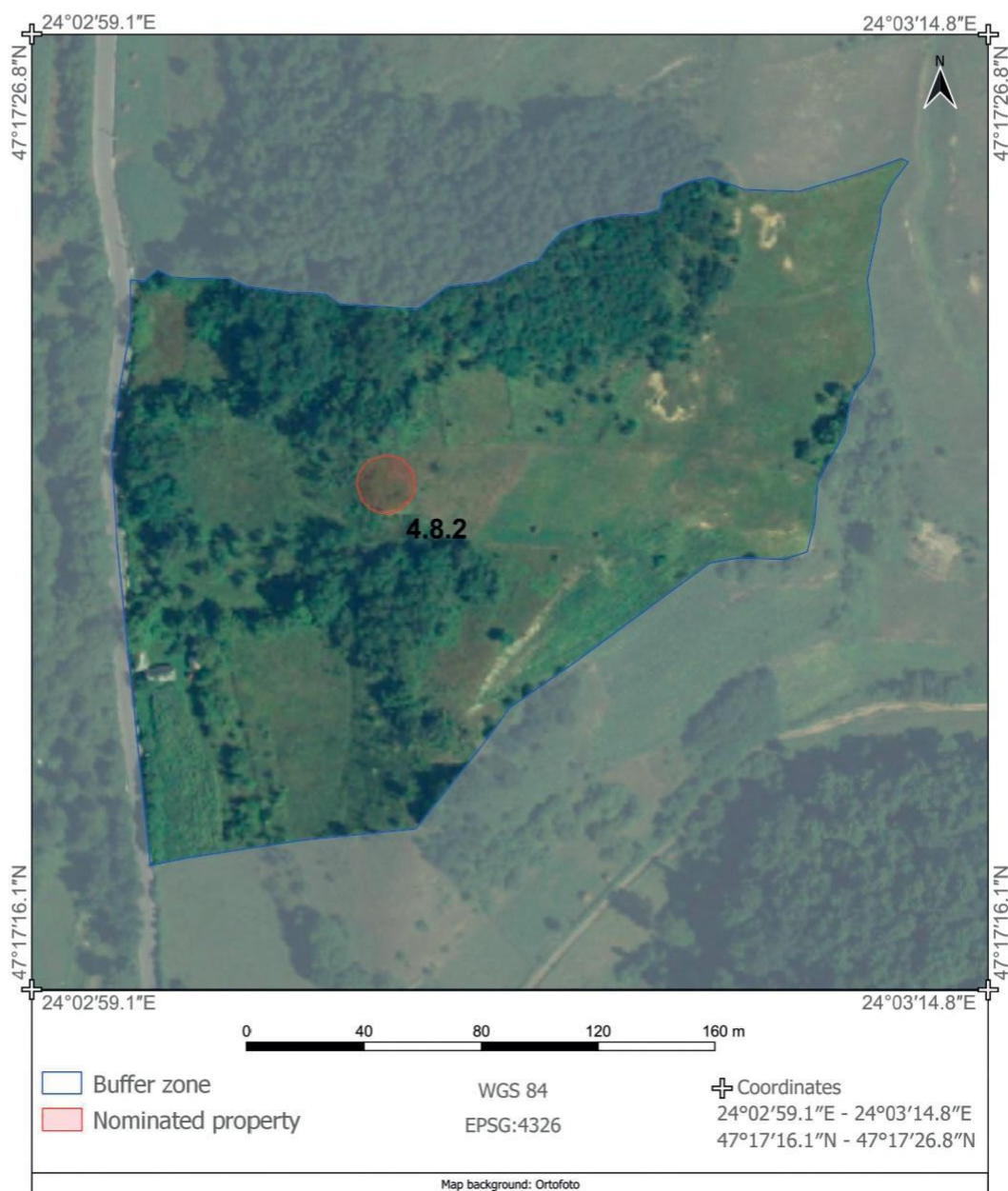
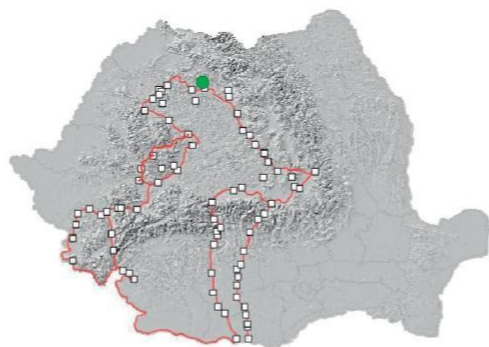


Fig. 2.16 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – CETATEA LUI NEGRU VODĂ
Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1405

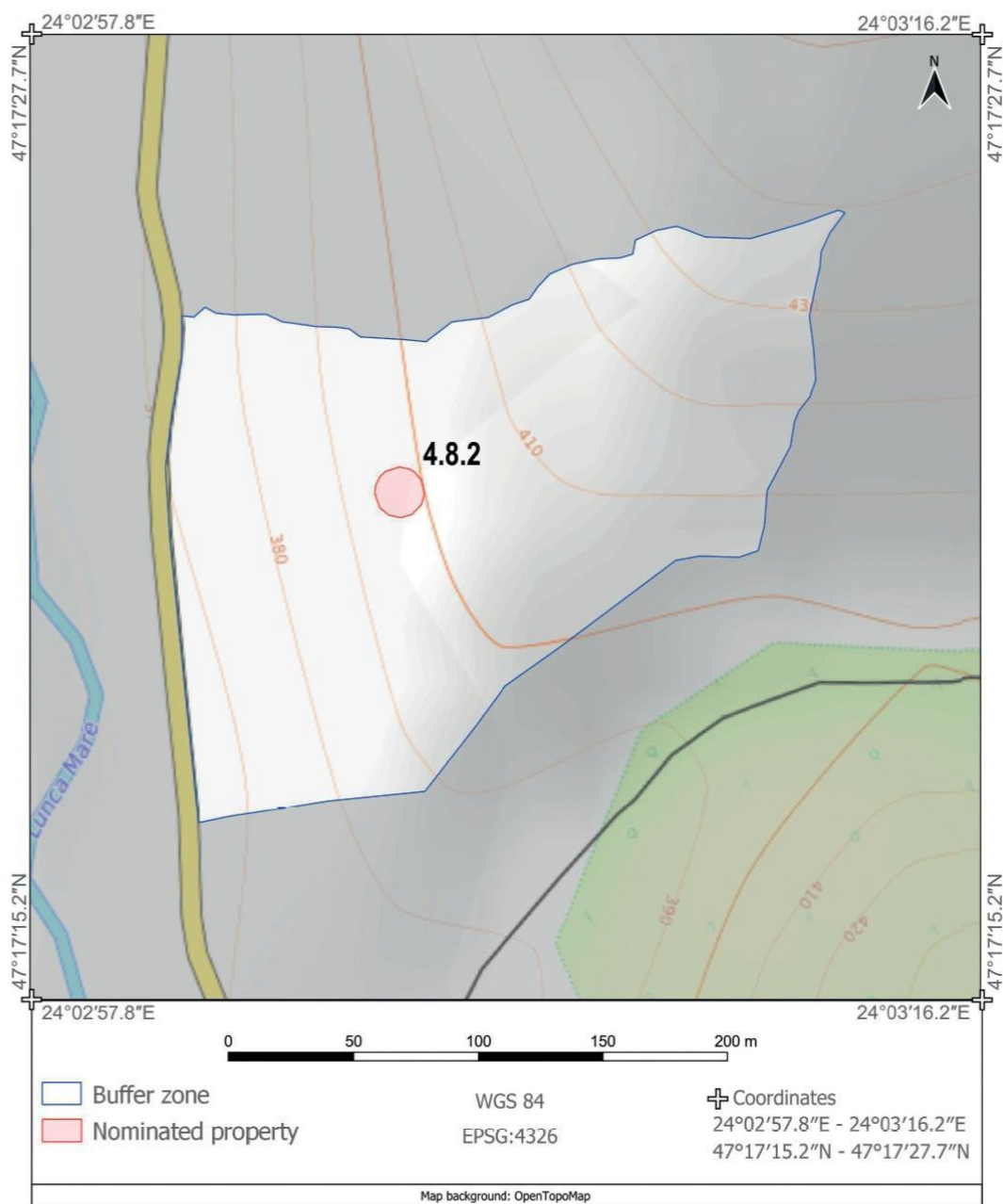
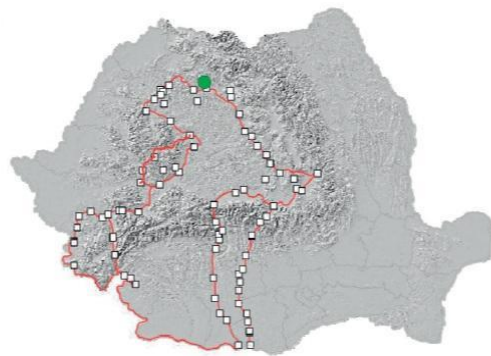


Fig. 2.17 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – CETATEA LUI NEGRU VODĂ

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1406

02. Castellum-ul de epocă romană de la Ilișua

Este un sit arheologic înregistrat în lista patrimoniului mondial ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#)). Este înregistrat în Repertoriul Arheologic Național cu codul RAN 35303.01 și cod LMI BN-I-s-A-01430, cu următoarele informații ([Repertoriul Arheologic Național](#)):

Tabel 2.12 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC CASTELLUM-UL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA ILIȘUA

Localizare	Amplasament maps.google.com
Cod RAN	35303.01
Nume	Castellum-ul de epocă romană de la Ilișua
Județ	Bistrița-Năsăud
UAT	Uriu
Localitate	Ilișua
Reper	Fortificația se găsește spre capătul satului, în direcția Uriu, pe partea estică a drumului județean DJ 171, pe partea vestică a pârâului Ilișua.
Reper hidrografic - nume	Ilișua
Reper hidrografic - tip	pârâu
Forma de relief	deal
Utilizare teren	agricultură
Categorie	locuire
Tip	așezare militară
Observații	Situl arheologic face parte din clusterul de la Ilișua care face parte din Limesul Dacic. În trecut, situl arheologic a fost înregistrat la Uriu cu codul de sit 35278.02. A fost descoperită în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, dar din cauza lipsei cercetărilor, cronologia sa rămâne neclară.
Descoperitor	K. Torma
Data descoperirii	secolul al XIX-lea
Suprafața sitului	0,38 ha
Riscuri antropice	Agricultură intensivă: 5 / 17.12.2020
Regim de proprietate	privat
Data ultimei modificări a fișei	21.08.2023

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Tabel 2.13 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC CASTELLUM-UL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA ILIȘUA

Categorie/ Tip	Epoca (Datare)	Cultura/ Faza culturală	Descriere/ Observații	Cod LMI
castellum	Epoca romană (sec. II - III)	romană	Rămășițele sale sunt încă vizibile pe sol și mai ales pe fotografiile aeriene, ca formă pătrată (circa 25 x 25m).	BN-I-s-A-01430

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Bibliografia cu privire la castrul roman de la Ilișua este destul de consistentă. Oferim aici câteva titluri:

- 1. D. Protase, C. Gaiu, Gh. Marinescu, Cercetările arheologice de la castrul roman de la Ilișua (jud. Bistrița-Năsăud), în Materiale, XV, 1983, p. 289–292. [Cercetările arheologice din castrul roman de la Ilișua \(jud. Bistrița Năsăud\) / Recherches archéologiques dans le camp romain d'Ilișua \(dép. de Bistrița-Năsăud\) - Persée.](#)
- 2. Protase, Gaiu, Marinescu 1997 D. Protase, C. Gaiu, G. Marinescu, Castrul roman și așezarea civilă de la Ilișua (jud. Bistrița-Năsăud), în Revista Bistriței, XXI, 1997, p. 27–110. [biblioteca-digitala.ro/?articol=72579-castrul-roman-si-asezarea-civila-de-la-ilisua-jud-bistrita-nasaud--revista-bistritei-rb--x-xi-1997](#)
- 3. C. Gaiu, Grupul de cuptoare de ars ceramică de la Ilișua, în C. Gaiu (ed.), Ateliere și tehnici meșteșugărești. Contribuții arheologice/Ateliers et techniques artisanaux. Contributions archéologiques, Biblioteca Muzeului Bistrița, seria Historica 6, Bistrița, 2002, p. 161–197.
- 4. Silvia Mustăță, Vasele de bronz romane de la Ilișua / Arcobadara, în Revista Bistriței XXVI, 2012, p. 57-88, [\(99+\) Vasele de bronz romane de la Ilișua/Arcobadara.](#)
- 5. Dan Dana, Corneliu Gaiu, Radu Zăgreanu, Un nou duplicarius din ala I Tungrorum Frontoniana atestat pe un vas descoperit în castrul roman de la Arcobara/Ilișua, în Revista Bistriței XXVI, 2012, p. 49-56, [Un-nou-duplicarius-din-ala-I-tungrorum-Frontoniana-atestat-pe-un-vas-descoperit-in-castrul-roman-de-la-Arcobadara-ilisua.pdf.](#)

- 6. Corneliu Gaiu, Radu Zăgreanu, Inscriptii și piese sculpturale din castrul roman de la Ilișua, Cluj-Napoca, 2011, [\(99+\) Inscriptii si piese sculpturale din castrul roman de la Ilișua](#). În această lucrare sunt prezentate detalii interesante cu privire la topografia acestui sit. Iată câteva informații din această lucrare (p. 7-19): „Localitatea Ilișua este situată în bazinul inferior al Someșului Mare, la 20 km în amonte de confluența sa cu Someșul Mic, pe cursul râului Ilișua, unul dintre afluenții importanți pe care Someșul Mare îi adună de pe culmile Brezei și care se constituie într-una din căile cele mai lesnicioase de legătură dinspre Transilvania cu Țara Lăpușului. Contactele și interferențele dintre zonele Ciceului și Lăpușului, sesizabile încă din preistorie se mențin până în contemporaneitate, iar importanța pe care această arteră de circulație o deținea în antichitate este punctată de seria de descoperiri arheologice cum ar fi depozitele de bronzuri de la Uriu, Agrieș, Perișor sau tipurile ceramice cu vădite influențe Suciului din așezările din perioada bronzului târziu de la Ciceu-Corabia, Căianu Mic și Ilișua. Aflată la intersecția dealurilor Ciceului cu zona depresionară ce însoțește Valea Someșului Mare, într-un punct care asigură o bună vizibilitate și un excelent control asupra celor două axe de comunicare, romanii au amplasat pe terasa înaltă de pe malul stâng al văii Ilișua un castru cărui îi revenea un rol strategic în cadrul sistemului de apărare de pe limesul nordic al provinciei Dacia, apoi Dacia Porolissensis. Castrul este situat în extremitatea sud-estică a platoului „Vicinal” sau „Bălăban”, cum este denumit de localnici, din stânga văii Ilișua (Harta 2), locuit încă din perioada bronzului târziu, apoi în prima epocă a fierului și în Latèneul mijlociu, așezări explorate concomitent cu derularea cercetărilor arheologice de epocă romană. Castrul de la Ilișua constituia principala bază defensivă romană în această parte nordică a Daciei, în vecinătatea munților Țibleșului, susținută de o puternică rețea de burguri și turnuri de pază spre „barbaricum”, înșirate pe culmile Ciceului și Brezei. În jurul castrului s-a dezvoltat o întinsă așezare civilă, cu numeroase edificii publice, temple, terme, ateliere, locuințe, instalații și amenajări edilitare, dispuse majoritar pe malul stâng al râului. Cimitirul, situat pe malul drept al râului, de-a lungul drumului roman, a fost semnalat de numeroasele inscripții, morminte și construcții funerare. Pe aceeași latură a râului se află și alte construcții romane a căror funcționalitate rămâne de precizat.

Istoricul cercetărilor

Ruinele romane de la Ilișua au atras de timpuriu atenția, locul figurând sub denumirile de „Vardombja” sau „Orășel”, piatra sa fiind folosită ca material de construcție, iar o serie de inscripții și monumente au ajuns să decoreze aleile și fațadele conacelor nobiliare din vecinătate, fiind treptat semnalate în publicațiile vremii. Un lot de zece inscripții au fost publicate către Jozsef Torma în 1831, reluate și completate cu noi monumente, peste două decenii, în urma excursiei arheologice realizate la Ilișua și la conacele din împrejurimi de către J.F. Neigebaur, în lucrarea sa *Dakien aus den Ueberresten des klassischen Alterthums mit besonderer Rücksicht auf Siebenbürgen*, din anul 1851. Sunt menționate ruinele și descoperirile romane, între care mai multe inscripții și monumente sculpturale identificate la reședințele nobiliare ale familiilor Horvath din Ilișua, Franz Bethlen din Beclean și Jozsef Torma din Cristeștii Ciceului. Dacă inscripțiile vor fi reluate în corpusurile ulterioare, celelalte piese de piatrărie nu vor mai fi amintite, fiind probabil înstrăinate sau distruse. În anul 1857 castrul de la Ilișua a primit vizita lui Th. Mommsen care, ulteri or, prin colaborarea strânsă cu Karoly Torma, pe care-l socotea cel mai de seamă epigrafist al Daciei, a inclus inscripțiile de la Ilișua în CIL. Probabil stimulat de cel mai sus menționat, Torma începe săpături arheologice de amploare la Ilișua, între 1858 și 1863, fixând poziția castrului și a celorlalte obiective romane. Rezultatele investigațiilor întreprinse în hotarul satului Ilișua au fost exemplar publicate la scurtă vreme după încheierea lucrărilor, devenind un reper pentru cercetarea din provincia Dacia. Săpăturile din castru au urmărit zidul de incintă, fiind stabilite dimensiunile fortificației și dezvelite porta principalis dextra și praetorium-ul. În vicus au fost dezvelite două construcții termale și identificate, în jurul castrului, alte construcții și vestigii romane, înregistrate topografic cu multă acribie (Fig. 1). La aproximativ 250 m est de castru Torma a identificat două amplasamente, atri buite unui sacrarium, care păstrau câte un singur perete de zidărie, de unde a cules mai multe monumente. În punctul M a găsit trei altare căzute unul peste altul, unul dedicat lui Apollo, unu lui Jupiter și cel de al treilea lui Liber Pater și Libera. În apropiere, în punctul N, a dezvelit un alt zid, lângă care erau așezate alte două altare dedicate lui Mars și Epona, dispuse lângă o placă din tuf vulcanic cu laturile de 2,2 x 1,6 m. Pe malul opus al râului au fost semnalate monumente și construcții funerare, dispuse de-a lungul drumului roman, iar pe terasa mediană ruinele unei construcții rectangulare, interpretate ca o specula. Inscripțiile găsite în săpătură sau adunate anterior de către Kendeffy Arpad la Ilișua, Josef Torma la Cristeștii Ciceului și Bethlen Ferencz la Beclean au fost descrise cu precizarea

locului de descoperire, la fel și pentru celelalte categorii de inventar. Materialul arheologic adunat, ceramică, piese de port și echipament militar, monede, statuete, arme, unelte, materiale de construcție, etc. a fost donat în cea mai mare parte Muzeului Ardelean, în schimb majoritatea inscripțiilor și monumentelor sculpturale s-au risipit. Datele și materialele furnizate de Torma vor continua să rețină atenția specialiștilor, fără a se adăuga alte descoperiri sau cercetări până după cel de-al doilea război mondial. În urmă, antichități romane au apărut accidental fie în urma lucrărilor agricole, fie prin exploatarea pietrei din castru pentru nevoi edilitare, care adăugă informații suplimentare referitoare la castru și monumentele sale. Un prim studiu despre aceste descoperiri aparține lui Dumitru Protase, care publică în anul 1957 două inscripții inedite descoperite recent în zona castrului. Ulterior, autorul revine, în anul 1961, cu un amplu articol ce aduce în discuție noi monumente sculpturale descoperite în zona castrului și a necropolei, fiind pentru prima dată când sunt luate în considerare piese sculpturale ce nu prezintă inscripție. Alte contribuții semnaleză noi descoperiri sau reinterpretează piese publicate anterior, încadrându-le în tipologii. În anul 1978 începe o a doua etapă de cercetare arheologică la Ilișua, prin colaborarea dintre Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca și Muzeului Județean Bistrița. Pornindu-se de la rezultatele și consemnările oferite de Karoly Torma săpăturile s-au desfășurat aproape fără întrerupere, mai întâi în castru, extinse ulterior și în vicus. În primii ani săpăturile s-au concentrat asupra identificării elementelor sistemului de fortificare și stabilirea stratigrafiei generale a sitului. S-a constatat că perimetrul în care a fost fixată fortificația romană a fost locuit atât în epoca bronzului cât și în hallstattul timpuriu, nefiind identificate și vestigii dacice preromane. Încă din primele campanii de săpături s-a degajat constatarea că aceasta a cunoscut trei etape constructive, clar departajate. Castrul auxiliar Primul castru, ridicat odată cu constituirea provinciei, a avut dimensiuni mai reduse având sistemul de fortificare constituit dintr-un val de pământ cu palisadă și două șanțuri pe fiecare latură. Latura vestică, situată înspre marginea vestică a terasei, a fost singura care își menține traseul fără modificări majore în toate fazele castrului, celelalte fiind amplificate în fazele ulterioare prin nivelarea așezării și astuparea șanțurilor inițiale. Dacă celelalte elemente de apărare ale acestui prim castru de pământ – porți, turnuri – nu au putut fi identificate datorită nivelărilor și suprapunerilor de clădiri, în interior au putut fi urmărite amprente fundamentelor unor construcții din lemn (principia, barăci, stabula) și nivelul de locuire corespunzător, sub forma unui strat de lut maroniu relativ sărac în inventar arheologic. Dimensiunile primului castru

aveau aproximativ 140 x 130 m. S-a discutat intens despre trupa care a staționat în această primă fază, între anii 106/107 și 118/119. Pe baza unor tegule cu ștampile ale cohortei II Britannica și ale legiunii XIII Gemina, ambele tipuri descoperite exclusiv în încăperi ale terme lor, au fost emise supoziții privind staționarea uneia sau alteia din aceste trupe la Ilișua. Cercetările din castru nu au adus nici un fel de material epigrafic care să probeze staționarea respectivelor trupe la Ilișua, așa încât problema unității care l-a ridicat rămâne în continuare deschisă.

La începutul domniei lui Hadrian suprafața castrului a fost extinsă odată cu aducerea unei noi trupe, ala I Tungrorum Frontoniana, suprafața castrului sporind de la 1,8 ha la 3,3 ha (Fig. 3). Păstrând amplasamentul principiei și *latus decu* mana se ajunge ca *praetentura* să aibă o lungime mai mare decât *latera praetorii* și *retentura* luate împreună. Noua trupă ridică mai întâi un castru din pământ și lemn, cu valul având o lățime la bază de 7–8 m, întărit de o palisadă sesizată prin gropile de stâlpi conturate atât în SII – pe latura vestică, precum și în S III și SXLV trasate peste curțina sudică. Incinta era precedată de două șanțuri, suplimentată la transpunerea în piatră de un al treilea șanț. Zidul de curtină în faza a treia era înfipt în partea externă a valului, fundațiile sale fiind săpate în stratul geologic. După ce traseul incintei a fost precizat, s-a trecut la dezvelirea porților, tur nurilor de colț și de curtină, corectându-se în acest fel planul întocmit de Torma, zidul exterior al porților nedepășind linia curținei decât cu grosimea zidurilor. Bastioanele porților și turnurile de curtină sunt de formă rectangulară. Trei dintre porți *praetoria*, *dextra* și *sinistra* cu deschideri mai largi de cca. 8 m au fost divizate pinteri de zidărie median care împărțea deschiderea porții în două culoare. *Porta decumana*, cu o deschidere de doar 4,70 m a spațiului porții, avea un singur culoar. *Porta praetoria* a suferit o blocare a culoarelor porții printr-un zid transversal, lipsit de fundație, prins cu lut. O situație similară a fost descrisă și la *porta principalis dextra*, cercetată de către K. Torma, dar care nu s-a confirmat la redezvelirea porții, probabil că acesta a fost distrus prin exploatarea pietrei în secolul trecut. Turnurile de curtină dispuse aproximativ la jumătatea distanței dintre bastioanele porților și cele de colț au fundațiile înfipite în *agger*-ul castrului, cu frontul exterior ieșit în afară printr-o îngroșarea zidului cu 0,20–0,40 m. În mai multe sectoare incinta și bastioanele au fost reparate și consolidate inclusiv prin utilizarea unor monumente și fragmente arhitecturale (Fig. 5). În *lataera praetorii* au fost cercetate trei construcții de zid. *Principia* ocupă o suprafață de 34 x 32,80 m, aliniată la *via principalis* la egală distanță laturile de sud și nord ale castrului. *Principia* castrului traianic a fost un edificiu din lemn cu un plan

descifrat doar parțial, urmată de ridicarea în timpul lui Hadrian a construcției de zid. Aceasta era formată din curtea din față, (atrium), basilica, separate prin patru pilaștri masivi și oecus. De o parte și alta a curții erau dispuse încăperile armamentaria. În curte a fost dezvelit un postament din blocuri de piatră lângă care era postată o inscripție pe care ala Tungrorum Frontoniana o dedică împăratului Hadrian în anul 131, care oferă un reper de datare pentru transpunerea în piatră a clădirii comandamentului. În stratul de dărâmături din basilica au fost de ase menea găsite o serie de fragmente de inscripții și monumente sculpturale. În dreapta principiei Torma a dezvelit clădirea praetoriului, căreia săpăturile din anii 1988–1989 i-au adus corecții majore, fiind surprinse și urmele sistemului lui de săpătură din secolul XIX, care a urmărit doar dezvelirea zidurilor. Și aici, construcția de piatră a fost precedată de o clădire din lemn al cărei plan nu a fost pe deplin lămurit. Praetorium-ul în faza de zid avea un plan rectangular, organizat în jurul unei curți interioare, cu o suprafață de 42 x 36,50 m, încăperile de pe laturile dinspre raetentura și dinspre via sagularis însumând un număr de 20 de încăperi, cu o instalații de încălzire amplasate în colțurile laturii dinspre raetentura. Câteva fragmente sculpturale indică și aici unele refaceri și reparații pentru care s-a apeleat și la materialul litic din cimitirul învecinat castrului (Fig. 5/2). Cea de-a treia construcție de zid este situată în latius praetorii sinistrum, cu dimensiunile de 31,70 x 11,70 m, aliniată la zidurile principiei. Clădirea a fost asimilată unui valetudinarium pe baza monumentalității clădirii, susținute de coloane ale căror baze se înșiră de-a lungul pereților interiori. Construcții similare au fost semnalate și în alte caestre din provincie: Porolissum, Căței, fără a le putea clarifica funcționalitatea. Asupra destinației de magazie, se opune, în cazul de față, caracterul spectacular al interiorului, cu alinamente de coloane dispuse paralel cu pereții longitudinali ai edificiului. În stânga sa, o secțiune dispusă paralel cu via principalis a intersectat o clădire din lemn în al cărei strat de arsură se aflau boabe de grâu carbonizate, care a condus la presupunerea că aici era plasat un horeum. Barăcile, amplasate în praetentura și retentura castrului, au fost dezvelite în proporții diferite. De regulă se disting trei faze constructive și pentru barăci, orientarea lor rămâne constantă – per strigas – cu trasee paralele sau chiar suprapuse. În toate fazele barăcile au fost construite exclusiv din lemn, fără fundații sau amenajări din piatră, încât aici nu apar monumente și inscripții. Atelierele ceramice Urmând, așa cum deja aminteam, harta topografică întocmită de către Karoly Torma, la mijlocul secolului al XIX-lea, săpăturile arheologice s-au extins treptat și în afara castrului, în perimetrul vicusului militar. Un prim sector cercetat l-a constituit zona aflată la cca. 350 m sud de castru, punctul T din planul

Torma și unde acesta presupunea pe baza materialului ceramic abundent că ar fi amplasate atelierele ceramice. Materialul ceramic recoltat cuprinde în afara numeroaselor vase romane provinciale un fragment de tipar pentru turnarea terra sigilata și vase cu ștampile care au permis identificarea unor ceramiști care au activat aici, Vale rius Lucius Rufus și Claudius Domitius Evarestus. Terenul respective apare sub forma unei movile cu dimensiunile de 40 x 70 m, intesectată de drumul comunal Ilișua – Ciceu-Cristur. Au fost descoperite alte trei cuptoare ceramice de formă circulară, cu grătarul susținut de un pilon central, aveau pereții și preafurniumul construite din bolovani de carieră și lespezi de piatră. În atelierul ceramic au fost găsite un dupondius și trei ași, de la Hadrian, precum și două fibule cu corpul puternic profilat, care restâng datarea la cel de-al doilea sfert al sec. II. Pe terasa înaltă de la vest de castru au fost dezvoltate cercetări în punctele E, F, J, K și W din topografia întocmită de Torma. Termele În punctele E și F acesta a dezvelit două clădiri denumite „Terma mare” și „Terma mică”. Redeschiderea celor două construcții, prezentate detaliat de către Torma, a avut în vedere verificarea și stabilirea fazelor constructive dar și posibilitatea conservării cu scop turistic a respectivele vestigii. La prima dintre băi planul prezentat de Torma s-a dovedit în mare măsură exact. Clădirea, de plan rectangular, are dimensiunile de 27 x 20,5 m (Fig. 4). Accesul din frontul sudic se realizează printr-un mic hol cu dimensiunile de 5,10 x 2 m, lângă pereții săi exteriori Torma menționând o pereche de coloane dorice, între timp dispărute. De aici se trecea în apoditerium care avea dimensiunile de 5,70 x 7,80 m, acoperit cu un padiment din cărămizi de 40 x 40 x 5 cm, așezate pe un pat de pietriș. De aici se trecea în destrictarium, încăperea B, divizată de un perete median în două spații cu dimensiuni de 7,70 x 2,20, respectiv 7,70 x 4,20 m, aici podeaua fiind amenajată în cocciopesto. Încăperile din dreapta C și D au fost singurele care dispuneau de sisteme de încălzire, cu câte un praefurnium dispus pe laturile de vest, respectiv de nord. Tepidarium are dimensiunile de 7,80 x 8,10 m, padimentul susținut de pilele suspensurii fiind distrus în mare măsură, doar câteva șiruri fiind conservate in situ, dar cu acribie desenate de către Torma, pilele fiind formate din nouă rânduri de cărămizi. Încăperea D, caldarium, cu o absidă pe latura de V dispunea de sistem propriu de încălzire, suprafața având podeaua susținută de pile de cărămidă și cu un praefurnium amplasat pe latura de N, în construcția căruia au fost utilizate monumente și piese arhitecturale. Camera E, cu dimensiunile de 6,90 x 7,50 m, formează frigidarium care se continua cu bazinul cu apă rece, inițial de formă rectangulară, ulterior luând forma semicirculară. Din bazin pe sub podeaua încăperii trecea un canal de evacuare a apei, canal în

care s-au găsit numeroase piese de podoabă și mai multe monede. Încăperea F a cunoscut, două refaceri ale podele, inițial aceasta a avut o podea din cocchiopesto pusă pe un strat de bolovani de râu, acoperit ulterior de un strat de lut gros de 0,40 m pe care s-a așezat podeaua din cărămidă, pe un strat de pietriș. Baia a suferit o restaurare în timpul lui Severus Alexander, menționată în inscripția descoperită de Torma în praefurniumul caldarium-ului. Cea de-a doua construcție termală din care Torma a dezvelit un număr de șapte încăperi diferă în mod substanțial de construcția dezvelită de noi la est de prima baie. Din această construcție au fost dezvelite un număr de 12 compartimentări, cu două faze constructive. Pe latura de nord este amplasat un bazin circular. În stânga acestuia sunt două încăperi care au avut instalație de încălzire, în cea estică, cu laturile de 8 x 8 m, în pilele suspensurii fiind găsite cărămizi cu ștampila LEG XIII GEM. De la aceeași unitate au fost descoperite tegule și în încăperea d, de 6 x 4,40 m. Cum planul complet al clădirii și relația acesteia cu „terma mică” descrisă de Torma nu sunt pe deplin clarificate, descifrarea acesteia urmează după definitivarea cercetării. La nord de terme a fost dezvelită o clădire o clădire de piatră, notată clădirea C, cu planul în L, formată dintr-o încăpere de 5 x 6 m și o a doua de 3 x 2,4 care se deschide spre un cuptor rectangular. Podeaua din cocchiopesto se găsea imediat sub stratul de humus, fapt pentru care inventarul a fost extrem de sărăcăcios iar stabilirea destinației clădirii dificil de precizat – probabil un atelier. La 120 m vest, spre marginea platoului, a fost cercetată în anul 2001–2002 o altă construcție de piatră de plan dreptunghiular cu laturile de 11,75 x 16,40 m. Fundațiile clădirii sunt înfipite într-un strat roman marcat de arsură și lut de nivelare. Din cele șase încăperi ale clădirii doar într-una au fost identificate urme ale instalației de încălzire. În umplutura clădirii s-au aflat fragmente de sticlărie, piese de metal, fibule, monede care încep cu emisiuni de la Vespasian la Caracalla.

Necropola

Necropola situată, după informațiile păstrate de la K. Torma, pe malul drept al râului Ilișua, necercetată încă, este cunoscută doar pe baza numeroaselor descoperiri de monumente epigrafice, adunate în secolul al XIX-lea, dar completate cu o serie de descoperiri recente. Torma menționează în această zonă, urmele unor construcții funerare cu blocuri masive de piatră, un leu funerar frumos sculptat, alături de urne de incineratie și inventar funerar. Numărul semnificativ de monumente sculpturale ce provin din acest areal atestă existența unei necropole importante în zonă, variate ca și tip de monumente sculpturale, propunând existența unor frumoase incinte funerare care probabil mărgineau drumul de

acces spre castrul din apropiere. Trebuie subliniat faptul că o serie de monumente având caracter funerar au fost găsite și în zona vicus-ului, la circa 300 m sud de castru, unde e posibil să avem o altă necropolă. Aceste monumente în mare parte au fost refolosite ca material de construcție la refacerea zidurilor castrului sau a altor clădiri din interior într-o anumită perioadă, exemplele fiind extrem de numeroase în acest sens, unele găsite în cursul săpăturilor din ultima perioadă. Odată cu publicarea monografiei castrului în anul 1997 de către D. Protase, C. Gaiu, G. Marinescu câteva noi inscripții și monumente funerare ce provin de la Ilișua vor fi analizate într-o serie de studii care aduc informații noi, propunând noi tipuri de monumente votive și funerare. Reinterpretarea de către M. Bărbulescu și S. Nemeti a unei inscripții votive descoperită mai recent, a adus și o informație de mare valoare științifică, pentru cunoașterea numele antic al localității, Arcobadara, toponim atestat și de Ptolemeu. Referitor la viața religioasă și societatea romană din zona Arcobadarei un studiu detaliat a efectuat S. Nemeti. Acesta analizează și structurează informațiile cunoscute despre acest subiect luând în considerare și monumentele sculpturale având câmp epigrafic.”

De asemenea, în aceeași lucrare, Corneliu Gaiu, Radu Zăgreanu, *Inscripții și piese sculpturale din castrul roman de la Ilișua*, Cluj-Napoca, 2011, [\(99+\) Inscriptii si piese sculpturale din castrul roman de la Ilișua](#) este descrisă zona cu cariere de piatră din arealul Ilișua (p. 20-24): „Cariere de piatră zona Ilișua Principala sursă petrografică pentru castele romane de la Gherla, Cășeu și Ilișua, a fost tuful vulcanic. În literatura de specialitate el poartă denumirea de tuf vulcanic de „Dej”. Este un tuf rio-dacitic de vârstă tortoniană, având structura cristalo-vitroclastică, fin granulată de culoarea cenușie-verzuie sau mai rar, alb cenușie. Aproape de suprafață, roca are o structură fină și se desface cu ușurință în plăci poliedrice. În profunzime, plăcile devin tot mai consistente, roca dobândind o structură granulată, ajungând la straturi de 2 m. Tuful de „Dej” se întinde masiv în partea de nord a bazinului Transilvaniei, sub forma unor straturi orizontale, care ocupă zona dintre Vultureni-Șoimeni la vest și Bistrița-Bârgaie la est. Aceste tufuri, peste tot unde se ivesc în apropierea unei comune, dau o bună piatră de construcție, brută sau cioplită, pentru trepte, stâlpi de porți și cruci funerare. Variațiile lor conglomeratice au fost căutate pentru confecționarea pietrelor de moară⁴⁰. V. Wollmann a recoltat probe din inscripții de la Cășei, care au dovedit că au toate aceeași structură, cu mici deosebiri în funcție de nivelul în care s-a exploatat roca, fiind extrem de asemănătoare din punct de vedere mineralogic cu filonul de exploatare din zona Ilișuei. Tot acesta identifică ca zonă de exploatare a rocii pentru cele două caste de la

Cășei și Ilișua, la Măgura Cășeiului, Reteag, Urișor. În cea privește monumentele din castrul din Ilișua, cele care sunt păstrate în incinta Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, au fost supuse unor teste petrografice în anii '70, teste făcute de geologul I. Chintăuan de la Muzeul Județean Bistrița Năsăud. Acesta a tras concluzia că piesele sunt confecționate din tuf vulcanic de „Dej”, aflat în apropierea castrului, pe una din văile unui afluent al Someșului, la periferia localității actuale de unde se mai exploatează piatră și astăzi. Exploatarea se făcea pe valea râului, situată la circa 200 m de castru din locul numit Droșteor (Pl. II, fig. 2). Aici s-a exploatat intens piatră în perioada anilor '60, în special pentru construcția clădirilor C.A.P.-urilor din zonă și pentru fundații de case și piatră pentru ziduri. Datorită masivelor alunecări de teren din zonă, acum acest areal este împădurit. Exploatarea nu mai este activă. O altă zonă de exploatare se află la 300 m nord de castru în locul numi Sub Bungăr (Pl. II, fig. 2). Roca exploatată de aici este identică cu cea din zona menționată mai sus. Piatra era exploatată prin lovire cu spișul în găuri făcute special în peretele rocii (Pl. II, fig. 3, 4), în care se introduceau ulterior icuri de oțel. Roca se desprindea cu ușurință, ulterior meșterii dând dimensiunile necesare blocurilor de piatră. Stratul situat la circa 3-4 metri adâncime era cel mai căutat fiind și cel mai rezistent. Acesta era numit de către localnici „steni”, deoarece era mai mare și mai greu de prelucrat. Într-un studiu efectuat asupra râșnițelor ce provin din castrul de la Ilișua, M. Horga, identifică faptul că o altă zonă de exploatare a pietrei din zonă a constituit-o masivul eruptiv de la Ciceu, din apropierea localității Ciceu-Corabia. Determinările de natură petrografică și mineralogică întreprinse asupra rocilor folosite ca râșnițe în epoca romană, provenite din castrul de la Ilișua au permis încadrarea acestora la marea grupă a rocilor magmatice. Sursa principală de materie este masivul ignimbritic de la Ciceu. Pe baza analizelor întreprinse de cei doi autori și în urma descinderilor din zonă am reușit să identificăm astfel ipotetic câteva posibile locuri de exploatare a pietrei și în zona Ilișuăi, care probabil au fost active și în perioada antică. Acestea se aflau după cum am mai spus, în imediata apropiere a castrului, situate pe partea dreaptă a pârâului Ilișua și având ca ocurență tuful dacitic. Totuși, există câteva monumente ce prezintă un material de o calitate superioară, folosit în special la monumentele mai pretențioase din punct de vedere artistic și unde s-a utilizat un calcar cu o granulație fină, asemănător cu cel exploatat în zona Napoca în cariera Baci. Odată cu realizarea acestui corpus al monumentelor sculpturale romane ce provin de la Ilișua existența unui atelier local de sculptură a devenit o certitudine. Astfel, am reușit să identificăm 100 monumente, încercând să înglobăm întregul material arheologic sculptural în piatră cunoscut

de la Ilișua, în ciuda faptului că unele piese au dispărut, la unele avem doar fotografii sau starea lor de conservare este precară, fiind fie erodate sau tocite, dar valoroase sub aspectul numărului și a funcționalității lor. Pentru prima dată am luat în discuție din punct de vedere tipologic și stilistic monumentele publicate în sec. al XIX-lea, iar acolo unde am avut informații suplimentare privind descrierea monumetelor am încercat pe cât posibil o reconstituire ipotetică a acestora.

Lapiczii

Meșterii specializați care se ocupau cu fasonarea și prelucrarea pietrei erau cei numiți lapidarius. Acesta era un meșter specialist în prelucrarea pietrei, care lucra de obicei în carieră la finisarea blocurilor de piatră sau executarea monumentelor arhitectonice și sculpturale. Denumirea s-a generalizat și asupra meșterilor care lucrau în ateliere de piatrărie din marile centre urbane, referindu-se de multe ori și la sculptor. În imperiul roman, din analiza inscripțiilor și nu numai, sunt cunoscute mai multe categorii de lapidarii sau marmorarii. Avem informații despre cel care tăia piatra în unghiuri drepte – lapidarius quadratius; pe cel care conduse o lucrare în marmură – a marmoribus magister sau pe simplul lucrător în piatră – faber lapidarius. O investigație mai amplă cu privire la activitatea și modul de organizare a lapicizilor din Dacia romană este îngreunată din cauza insuficienței izvoarelor epigrafice și arheologice. Ceea ce ei creau trebuie corelat cu diferitele aspecte ale vieții spirituale. După cum remarcă profesorul Bărbulescu în cartea sa „Interferențe spirituale în Dacia Romană”, acești lapidarii, nu trebuie priviți ca simpli muncitori, tăietori de piatră, ci artizanii care prelucrează piatra, transformând-o în elemente arhitectonice sau monumente sculpturale. „Specializarea” lor în confecționarea unor produse mai simple ori mai greu de realizat tehnic, sau cu pretenții artistice, se făcea în funcție de locul unde activau și de necesități. Neapărat lapicidul implică existența unei cariere de piatră în apropiere. În aceste ateliere situate la periferia provinciei, trebuie să-și fi început ucenicia viitorii lapidari. Despre lapicizii de la Ilișua nu avem nici o informație concretă. Nu ni s-a păstrat nici o inscripție care să ateste prezența vreunui meșter sculptor. După cum se știe în Dacia avem câteva mențiuni ale acestor meșteri pe monumente sculpturale la: Călan, Mică, Cristești, Napoca și Ulpia Traiana Sarmisegetuza. În schimb, putem doar admira sau să ne închipuim „creațiile” acestor meșteri, așa cum n-i s-au păstrat ele astăzi, după cum o să le analizăm în catalogul din capitolul următor. Descoperirile arheologice nu au surprins încă nici o incintă sau clădire care să se plieze ideii de „atelier” de sculptură. Oricum, acest lucru este foarte greu de descoperit, dat

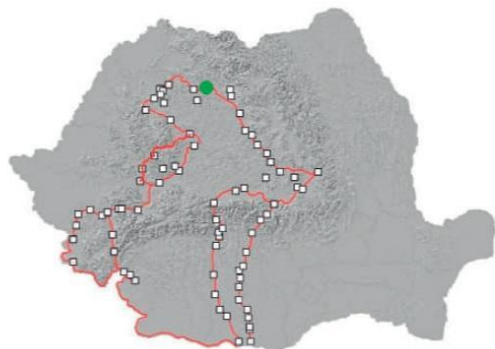
fiind faptul că, de obicei se sculpta în aer liber și foarte probabil undeva în apropierea carierei de piatră. Repertoriul uneltelor folosite, nu era unul foarte bogat. Câteva din unelte folosite de lapidar se află expuse în diferite muzee din Dacia: ciocane, târnăcoape, dălți, sfredele; cele din lemn nu s-au păstrat. La Ilișua avem o serie de unelte care puteau fi utilizate de către lapicizi cum sunt: barosul, ciocane, topoare, dălți, sfredele, compas, punctatoare. Una din princi palele unelte folosite de meșterii pierari a fost dalta – scalprum, tornus, caelum – urmele acestei unelte apar pe aproape toate monumentele sculptate de la Ilișua. Despre mijloacele de transport nu avem nici o informație. Deoarece carierele nu se aflau la distanță mare de castru, trebuie să presupunem că se utilizau atelaje speciale, pe care erau puse blocurile de piatră sau pur și simplu cele de dimensiuni potrivite erau transportate cu căruțe. O analogie interesantă, se poate face cu modalitatea de transport și la începutul secolului nostru la Ciceu, în apropiere de Ilișua, la cariera de riolit. Blocurile de piatră erau transportate pe platforme special amenajate și puse în mișcare cu ajutorul unor roți tubulare-cilindrice. Întrebuințarea carelor se admite în mod excepțional până la greutatea de 10 tone, pe când transportul unor blocuri mai grele se executa pe sânni cu tălpici, întrebuințate și în carierele medievale sub denumirea de sanie olandeză. Cantitatea de piatră exploatată este greu de stabilit, dat fiind faptul că piatra din castru a fost reutilizată ulterior. În lipsa altor indicii și puncte de orientare, baza cifrică a unui atare calcul o poate constitui doar o apreciere estimativă a cantității de material litic întrebuințat la câteva construcții sau categorii de construcții cunoscute în urma activității arheologice din ultimul sfert de veac. S-a demonstrat că la carierele antice cunoscute temeinic sub aspectul producției, materialul litic inutilizabil care rezultă din operațiile de decopertare, spargere și cioplire a blocurilor se ridică până la 50%.”

Iată și câteva informații despre Ilișua din dosarul Limes, sursa [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1469-1470: „The cluster includes the auxiliary fort and associated civilian settlement, as well as the near-by fortlet at Ilișua, which complete the northern segment of the frontier. The fort is situated on a plateau on the left side of the Ilișua valley, at circa 3-4 km north from its confluence with the Someșul Mare River. From this strategic location, it had a commanding view over the two communication routes afforded by the river valleys and also supervised the nearby Țibleșului Mountains. The first fort was built and occupied by a legionary detachment or an infantry cohort. When Hadrian sent more mobile troops on the frontier of Dacia at the beginning of

his reign (AD 118/119), that unit was replaced by a cavalry regiment, the *ala I Tungrorum Frontoniana*. The two subsequent fort phases ended by fire, possibly in relation to violent events. The fortlet, situated at circa 0.7 km west from the fort, on the other bank of the Ilișua River, probably had to role of increasing the range of supervision over the valley. The civilian settlement was less extensively investigated. However, the 90 inscribed monuments recovered from the site in the course of time paint an eloquent picture of the varied, yet highly Romanized frontier society. One of the inscriptions shows that the *vicus* was at the centre of an autonomous rural structure, *territorium*, an important clue for the administrative organization of Roman Dacia. The fort and near-by fortlet at Ilișua are characteristic for the northern sector of the frontier, adapted to the hilly landscape of the Someș Plateau, crossed by perpendicular river valleys. The fort constituted the base of the defensive system in the area of the Țibleș Mountains, overseeing from its strategic location the two important communication routes represented by the Ilișua and Someșul Mare valleys. The former represented an important incursion route from the north, while the latter a west-east communication route along the *limes*. The change of garrison and the destruction layers revealed by the archaeological research illustrate a timeline of conflict and some adjustments in frontier strategy.”

De asemenea, o scurtă descriere a sitului, sursa [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1477-1478: „**Brief description.** The component includes the auxiliary fort, the area of the civilian settlement, as well as the funerary grounds, the preserved baths, and a Roman road segment. Three phases of construction were discerned for the auxiliary fort. The first was a small earth and timber fort measuring 140 x 135 m, built and occupied by a legionary detachment or an infantry cohort. At the beginning of Hadrian’s reign (AD 118/119), the infantry unit was replaced by a cavalry regiment, the *ala I Tungrorum Frontoniana*. After levelling the initial fort, the *ala* built a second, larger earth and timber fort (182.2 x 181.5 m) with two ditches, on the same location. It ended by fire, possibly in relation to the Marcomannic Wars of Marcus Aurelius (AD 166-180). The third phase represents the rebuilding in stone of this fort, with an additional ditch. This too ended in a severe fire. A few sunken dwellings were noted for the post-Roman period. Archaeological excavations were first conducted at the site between 1858 and 1862 by K. Torma, one of the pioneers of frontier research in Transylvania. Modern systematic research, however, began only in 1978. Over the years, several objectives of the

fort were exhaustively investigated, including all the access gates, all three corner and eight interval towers, the headquarters building (*principia*), the commander's house (*praetorium*), a structure presumed either hospital or storehouse, and several barracks. While the *principia* was built in stone already in the time of Hadrian, the barracks remained of timber in all phases. Significant traces of a bronze processing workshop were also detected inside. The craftsmen working in the fort were specialised in enamelled bronze fittings, as proven by the large number of such finds recovered during archaeological excavations. Two bathhouses were excavated west from the fort. The civilian settlement (*vicus*), less extensively investigated, extended mostly to the south-west, along the road, but constructions were also noted to the north. Both timber and stone houses with diverse features, including hypocaust installations and paved floors, were excavated in the *vicus*, as well as several pottery kilns further south. Some of the households were arranged on either part of a road segment, still visible today. Chance epigraphic discoveries made some 400 m to the west of the fort suggest an area with sanctuaries, which was not researched. The *vicus*, called *Arcoba(da)ra*, was the centre of an autonomous rural structure."



Revised version: January - February 2024



Fig. 2.18 SITUL ARHEOLOGIC DE LA ILIȘUA

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Maps and Plans](#), p. 556.



Revised version: January - February 2024

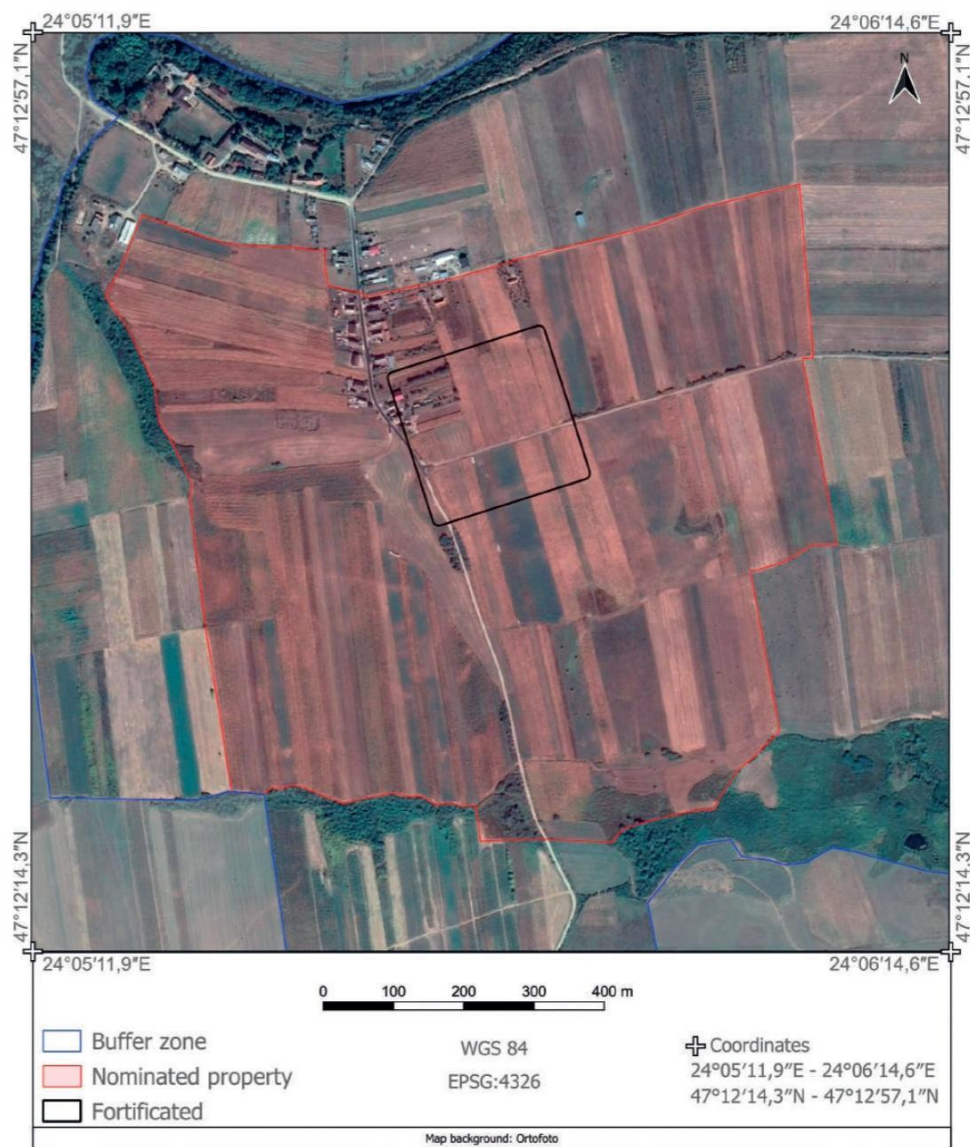
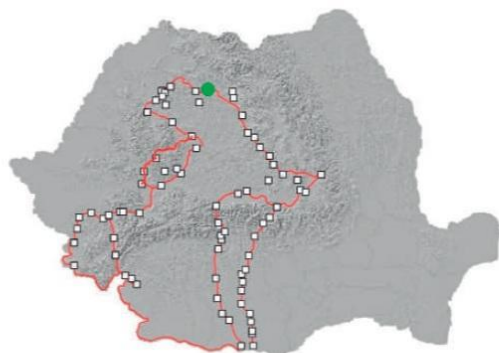


Fig. 2.19 SITUL ARHEOLOGIC DE LA ILIȘUA

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Maps and Plans](#), p. 557.



Revised version: January - February 2024



Fig. 2.20 SITUL ARHEOLOGIC DE LA ILIȘUA

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Maps and Plans](#), p. 558.



Fig. 2. Castrul și vicusul roman de la Arcobadara/Ilisua, după Găzdac, Gaiu 2011.

Fig. 2.21 SITUL ARHEOLOGIC DE LA ILIȘUA

Sursa: Corneliu Gaiu, Radu Zăgreanu, *Inscripții și piese sculpturale din castrul roman de la Ilisua, Cluj-Napoca, 2011*, [\(99+\) Inscriptii si piese sculpturale din castrul roman de la Ilisua](#), p. 12, fig. 2.

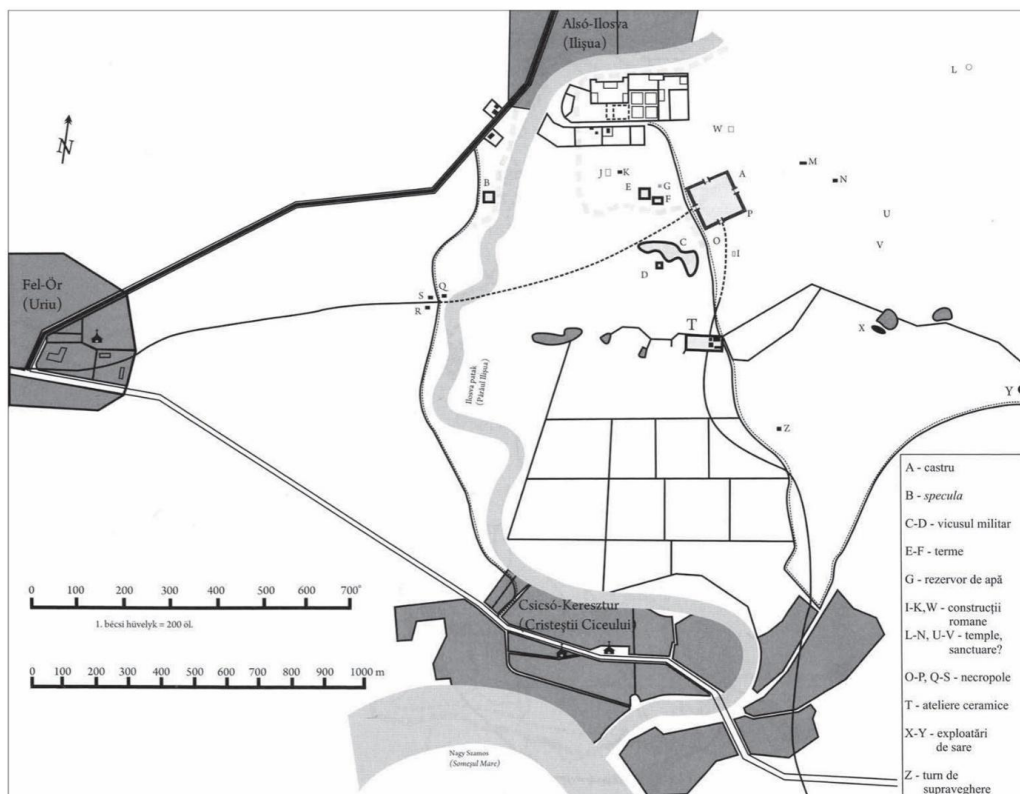


Fig. 1. Harta vestigiilor romane de la Ilișua după Torma 1866.

Fig. 2.22 SITUL ARHEOLOGIC DE LA ILIȘUA, ÎNTR-O SCHIȚĂ REALIZATĂ ÎN SEC. XIX DE CĂTRE TORMA KAROLY

Sursa: Corneliu Gaiu, Radu Zăgreanu, *Inscripții și piese sculpturale din castrul roman de la Ilișua, Cluj-Napoca*, 2011, [\(99+\) Inscriptii si piese sculpturale din castrul roman de la Ilișua](#), p. 10, fig. 1.

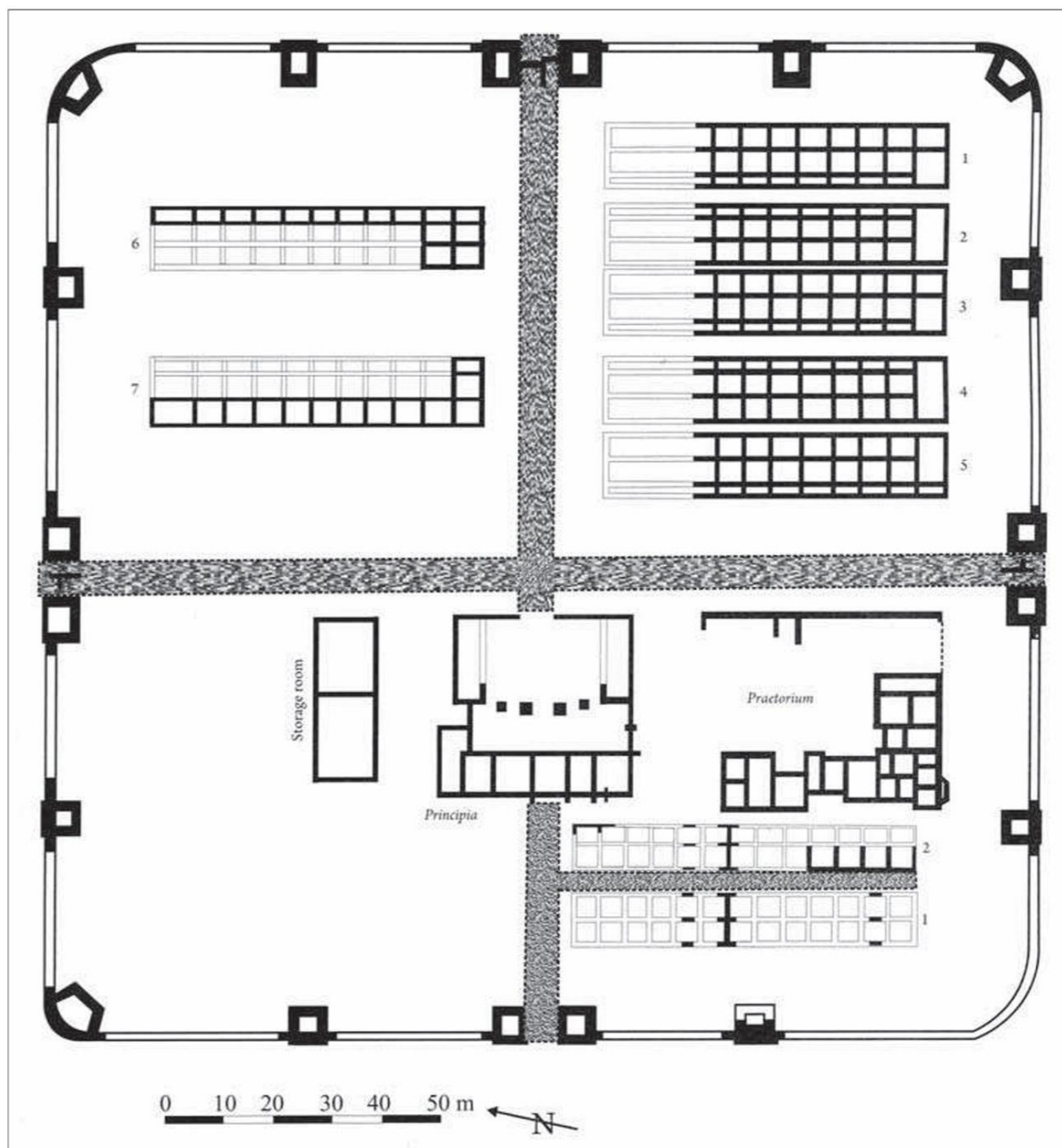


Fig. 3. Planul castrului auxiliar de la Ilișua.

Fig. 2.23 PLANUL CASTRULUI ROMAN DE LA ILIȘUA

Sursa: Corneliu Gaiu, Radu Zăgreanu, *Inscripții și piese sculpturale din castrul roman de la Ilișua, Cluj-Napoca, 2011, (99+) Inscripții și piese sculpturale din castrul roman de la Ilișua, p. 14, fig. 3*

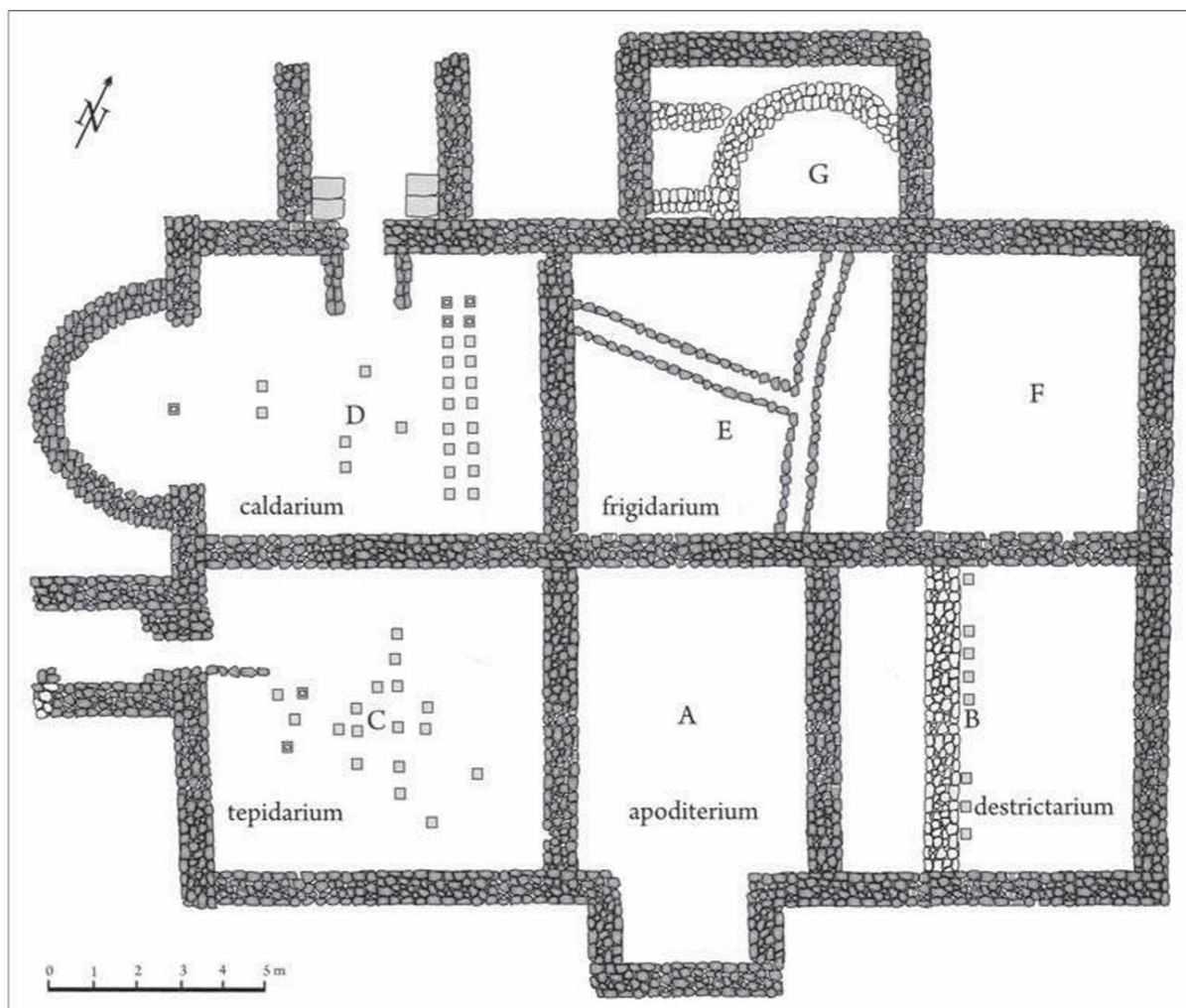


Fig. 4. Planul thermei A de la Ilișua.

Fig. 2.24 PLANUL TERMELOR DE LA ILIȘUA

Sursa: Corneliu Gaiu, Radu Zăgreanu, *Inscripții și piese sculpturale din castrul roman de la Ilișua, Cluj-Napoca, 2011, (99+) Inscripții și piese sculpturale din castrul roman de la Ilișua, p. 18, fig. 4*



Fig. 5. Aerial photograph over the fort and civilian settlement; the squarish outline of the fort is visible as crop mark in the lower left part of the image (01/2018) [photo: M. Szabo/ ©MNIT].



Fig. 6. Aerial photograph showing the road segment as a straight line crop mark and the excavated baths (left); the fort is distinguishable in the background (top centre) (06/2019) [photo: M. Szabo/ ©MNIT].

Fig. 2.25 FOTOGRAFII AERIENE ALE SITULUI DE LA ILIȘUA

Sursa: [*Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes*](#), p. 1480.



Fig. 10. Magnetic (left) and georadar (right) survey results in the area of the fort and civilian settlement (2019) [©MNIT].



Fig. 11. Incomplete inscription found in 1989 that mentions the ancient name of the civilian settlement – *Arcoba(da)ra* and its status [Ardevan, Wollmann 2007, fig. 11-12].



Fig. 12. Enamelled bronze fittings found during archaeological excavations in the fort, now in the collection of the Bistrița-Năsăud Museal Complex in Bistrița [Gaiu 2007 / Pl. X / ©the author].

Fig. 2.26 ZONA SITULUI (CERCETĂRI GEORADAR ȘI MAGNETOMETRIE) ȘI DESCOPERIRI ARHEOLOGICE LA ILIȘUA

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1482



Fig. 13. Fragmentary statuette of Jupiter Dolichenus found by K. Torma during his 1858-1862 excavations in the fort, kept by the National Museum of Transylvanian History in Cluj-Napoca [photo by A. Rădulescu/ ©MNIT].

Fig. 2.27 STATUETĂ DE BRONZ CU REPREZENTAREA LUI IUPITER DOLICHENUS

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1483

03. Situl arheologic de la Ilișua - Vicinal (Arcobadara)

Este un sit arheologic înregistrat în lista patrimoniului mondial ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), 1718-185, [Ilișua - Tibles](#)).

Este înregistrat în Repertoriul Arheologic Național cu codul RAN 35303.02 și cod LMI BN-I-s-A-01354, cu următoarele informații ([Repertoriul Arheologic Național](#)):

Tabel 2.14 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC SITUL ARHEOLOGIC DE LA ILIȘUA - VICINAL (ARCOBADARA)

Localizare	Afișează pe harta României *
Cod RAN	35303.02
Cod LMI	BN-I-s-A-01354
Nume	Situl arheologic de la Ilișua - Vicinal (Arcobadara)
Județ	Bistrița-Năsăud
Unitate administrativă	Uriu
Localitate	Ilișua
Adresa	Nr. 151A
Punct	Vicinal
Reper	Situl se află la 4 km nord de Someșul Mare, pe malul stâng al râului Ilișua.
Reper hidrografic - nume	Someșul Mare, Ilișua
Reper hidrografic - tip	râu
Forma de relief	podîș
Utilizare teren	agricultură
Categorie	locuire
Tip	așezare militară
Descriere	Componenta include fortul auxiliar, zona așezării civile, precum și terenurile funerare, băile conservate și un segment de drum roman.
Descoperitor	Torma Károly
Data descoperirii	1860 -1864
Suprafața sitului	45 ha
Stare de conservare	precară / 13.04.2009
Riscuri antropice	Afectare parțială: 3 / 25.02.2022; Agricultură intensivă: 3 / 25.02.2022
Regim de proprietate	privată
Proprietar	Lovasz Cosmin
Data ultimei modificări a fișei	21.08.2023

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

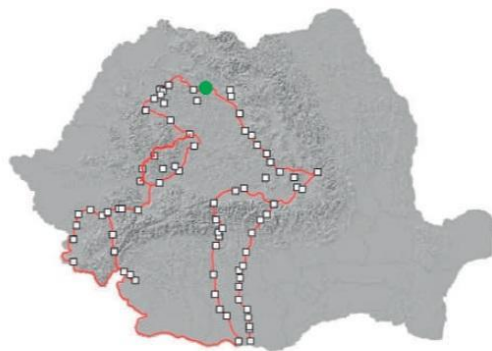
Tabel 2.15 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC SITUL ARHEOLOGIC DE LA ILIȘUA - VICINAL (ARCOBADARA)

Categorie/ Tip	Epoca (Datare)	Cultura/ Faza culturală	Descriere/ Observații	Cod LMI
Castru	Epoca romană (secolul al II-lea - al treilea sfert al secolului al III-lea p. Chr.)	romană	Pentru castrul auxiliar s-au identificat trei faze de construcție. Prima fortificației a reprezentat un mic fort de pământ și lemn de 140 x 135 m, construit și ocupat de un detașament legionar sau de o cohortă de infanterie. La începutul domniei lui Hadrian (118/119 d.Hr.), unitatea de infanterie a fost înlocuită cu un regiment de cavalerie, ala I Tungrorum Frontoniana. După nivelarea fortului inițial, ala a construit un al doilea fort de pământ și lemn mai mare (182,2 x 181,5 m) cu două șanțuri, pe aceeași locație. Castrul a fost distrus de un incendiu, posibil în legătură cu războaiele Marcomanice ale lui Marcus Aurelius (166-180 d.Hr.). A treia fază reprezintă refacerea în piatră a acestui fort, cu un șanț suplimentar. Și acest castru a fost distrus de un incendiu puternic. De-a lungul anilor, au fost investigate exhaustiv mai multe obiective ale fortului, inclusiv toate porțile de acces, toate cele trei turnuri de colț și opt intervale, clădirea sediului (principia), casa comandantului (praetorium), o structură presupusă a fi spital sau depozit, și mai multe barăci. În timp ce principia era construită în piatră deja pe vremea lui Hadrian, cazarma a rămas din lemn în toate fazele. În interior au fost depistate și urme semnificative ale unui atelier de prelucrare a bronzului.	BN-I-m-A-01354.01
Așezare	Epoca bronzului târziu	neprecizată		
Așezare	Hallstatt	neprecizată / A1		

Categorie/ Tip	Epoca (Datare)	Cultura/ Faza culturală	Descriere/ Observații	Cod LMI
Terme	Epoca romană (secolul al II-lea - al treilea sfert al secolului al III-lea p. Chr.)	romană	Cercetările de la mijlocul secolului trecut, efectuate de K.Torma, au scos la iveală două corpuri de clădiri ale unor băi, situate la 20 - 22 m una de alta.	BN-I-m-A-01354.02
vicus	Epoca romană (secolul al II-lea - al treilea sfert al secolului al III-lea p. Chr.)	romană	Așezarea civilă, investigată mai puțin pe larg, s-a extins mai ales spre sud-vest, de-a lungul drumului, dar s-au remarcat construcții și spre nord. Atât case din lemn, cât și case din piatră cu caracteristici diverse, inclusiv instalații de hipocaust și podele pavate, au fost excavate în vicus, precum și mai multe cuptoare de ceramică mai la sud. Unele dintre gospodării erau aranjate pe fiecare parte a unui segment de drum, vizibil și astăzi. Descoperirile epigrafice întâmplătoare făcute la aproximativ 400 m la vest de fort sugerează o zonă cu sanctuare, care nu a fost cercetată. Vicusul, numit Arcoba(da)ra, era centrul unei structuri rurale autonome.	BN-I-m-A-01354.03
piesă de port / fibulă	Epoca romană			
așezare	Epoca postromană	Neprecizat	Au fost descoperite câteva locuințe adâncite.	

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

O scurtă descriere a sitului, sursa [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1485-1486: „*Brief description: The fortlet is situated on the opposite side of the Ilișua River from the fort, having an extensive view over the valley. Its remains are still visible on the ground and especially on aerial photographs, as a square shape (circa 25 x 25m). It was discovered in the second half of the 19th century, but due to lack of research, its chronology remains unclear.*”



Revised version: January - February 2024



Fig. 2.28 FORTIFICAȚIA DE LA ILIȘUA – ȚIBLEȘ

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1484



Fig. 14. Aerial view of the fortlet (10.2019); its square outline is slightly visible in the centre of the image [photo by M. Szabó/ ©MNIT].

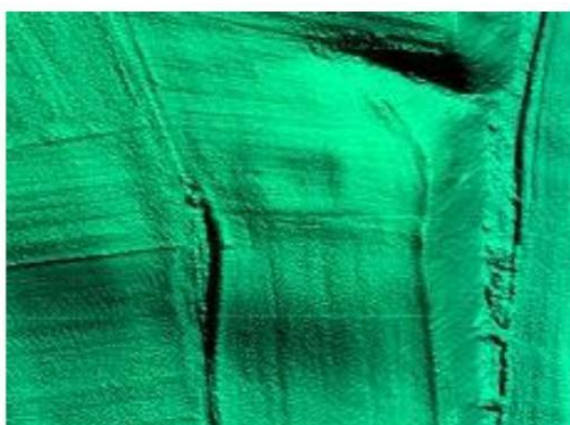


Fig. 15. The fortlet as it appears in the LiDAR survey [©MNIT].



Fig. 16. Historic map showing the elements of the site at Ilișua – ‘B’ (red) marks the fortlet near the fort (‘A’) [Torma 1864-1865, pl. II].

Fig. 2.29 FORTIFICAȚIA DE LA ILIȘUA – ȚIBLEȘ

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1488

04. Situl arheologic roman de la Orheiu Bistriței - Vatra satului

Este un sit arheologic înregistrat în lista patrimoniului mondial ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), 1718-202, [Orheiu Bistriței – Vatra Satului](#)). Este înregistrat în Repertoriul Arheologic Național cu codul RAN 32928.01 și cod LMI BN-I-s-A-01377, cu următoarele informații ([Repertoriul Arheologic Național](#)):

Fig. 2.30 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC ROMAN DE LA ORHEIU BISTRIȚEI - VATRA SATULUI

Localizare	Afișează pe harta României *
Cod RAN	32928.01
Cod LMI	BN-I-s-A-01377
Nume	Situl arheologic roman de la Orheiu Bistriței - Vatra satului
Județ	Bistrița-Năsăud
Unitate administrativă	Cetate
Localitate	Orheiu Bistriței
Punct	Vatra satului
Reper	Situl se află pe un teren plat, aproape de două văi minore ale râurilor care străpung Munții Călimani. Castrul este amplasat pe o terasă joasă, în stânga văii Budacului, la marginea de vest a localității. Latura de est a castrului este acoperită de cimitirul actual, iar cea de vest de clădirea bisericii, școlii și mai multor case și anexe gospodărești.
Reper hidrografic - nume	Budac
Reper hidrografic - tip	pârâu
Forma de relief	terasă
Utilizare teren	locuire
Categorie	locuire; cale de comunicație
Tip	așezare militară; așezare civilă; drum
Descriere	Castrul roman de la Orheiu Bistriței se afla pe granița de nord-est a Daciei. Din această locație se putea supraveghea intrarea peste Carpații Orientali, prin pasul Tihuța, de-a lungul văii Bistriței, și tot dinspre nord, prin pasul Rodna. Primele mențiuni despre o fortificație romană din zonă datează din a doua parte a secolului al XIX-lea, însă săpăturile au fost efectuate abia în anii 1957-1960, stabilindu-se dimensiunile, apărările și fazele de construcție ale castrului. La acea vreme, castrul era deja acoperit parțial de biserică, cimitir și gospodării. Doar partea de nord-vest a incintei era încă vizibilă.
Data descoperirii	1876
Suprafața sitului	cca. 6,5 ha
Stare de conservare	medie / 18.03.2018
Riscuri antropice	Demolare: 3 / 18.03.2018; Afectare parțială: 4 / 18.03.2018
Data ultimei modificări a fișei	04.08.2023

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Fig. 2.31 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC ROMAN DE LA ORHEIU BISTRIȚEI - VATRA SATULUI

Categorie/ Tip	Epoca (Datare)	Cultura/ Faza culturală	Descriere/ Observații	Cod LMI
Castru	Epoca romană (Secolele al II-lea - al III-lea p. Chr.)	romană	Au fost stabilite două faze ale castrului, una inițială din lemn și pământ, și o a doua ulterioară în piatră. În ultima sa fază, fortul măsura 144 x 203 m (2,92 ha) și era înconjurat de un șanț (în jur de 5,50 m lățime și 2,40 m adâncime). Zidul castrului avea 1,30 m lățime. Garnizoana permanentă a acestui castru a fost asigurată de cohors I Flavia Ulpia Hispanorum milliaria civium Romanorum equitata. Cercetările au stabilit că, în ciuda demantelărilor, fundația și în unele locuri o parte din înălțimea zidului de incintă al castrului s-au păstrat încă. În timp ce zidul a fost construit din pietre neregulate, în zona porții de nord pare să fi fost construit din pietre cu fațadă, dându-i un aspect mai monumental. În interiorul fortului, săpăturile au scos la iveală o parte din clădirea cartierului general (principia) și casa ofițerului comandant (praetorium). Acesta din urmă era o clădire de dimensiuni mari (circa 15 x 34 m) cu 18-20 de camere, inclusiv băi private și camere încălzite, la care s-au identificat mai multe faze de construcție. Pe teritoriul castrului au fost identificate și materiale din bronzul târziu (cultura Noua) și Ha timpuriu, fără a se remarca un nivel preistoric continuu.	BN-I-m-A-0137 7.01
Așezare civilă (vicus)	Epoca romană (Secolele al II-lea - al III-lea p. Chr.)		Pe aceeași terasă cu fortificația, la 2-300 m est și sud-est s-au descoperit materiale romane, în grădinile și pe loturile de cultură. În cadrul săpăturilor din 1957-1960 au fost efectuate mai multe sondaje în jurul castrului. La sud-est a fost secționat drumul roman și s-au descoperit în jur urme romane (ceramică provincială romană și dacică). În dreapta râului Budacu, la piciorul pantei Dealului Pietros, la 600 m NE de castru și la 100 m de la drumul Orheiu Bistriței - Petriș, a fost cercetat un cuptor de ars cărămidă, posibil legat de o zonă de activități productive.	

Categorie/ Tip	Epoca (Datare)	Cultura/ Faza culturală	Descriere/ Observații	Cod LMI
Drum	Epoca romană (Secolele al II-lea - al III-lea p. Chr.)		La sud de castru a fost identificat prin secțiuni arheologice la 270 m distanță de colțul de sud-est al castrului, dar și prin cercetări LiDAR, o porțiune din drumul ce unea castrul de la Orheiu Bistriței de cel de la Brâncovenești. În 1959 a fost identificat și drumul roman care venea la castru dinspre vest, la distanță de circa 600 m de albia Budacului, dar pe teritoriul satului Jelna. Secționat acolo de un canal de scurgere de la fosta Gospodărie Agricolă de Stat "Miciurin", drumul apărea clar în peretele canalului.	

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Bibliografia cu privire la castrul roman de la Ilișua este destul de consistentă. Oferim aici câteva titluri:

- 1. 5.2. Orheiu Bistriței - Vatra satului, "LIMES. Frontiers of the Roman Empire - Dacia". Components parts, vol 1 (Nomination for inscription on the World Heritage List), 2023, [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1609-1616.
- 2. Protase, Dumitru; Dănilă, Ștefan, Un cuptor roman de ars cărămizi la Orheiu Bistriței, Apulum, V, Cluj-Napoca, 1964, 557-561.
- 3. Zăgreanu, Radu Iustinian; Deac, Dan Augustin, Moldovan, Angelica, Pottery Vessels with Graffiti Discovered in the Roman Fort from Orheiu Bistriței, Studia Universitatis - Babeș-Bolyai, 65, 1, 2020, 23-38, https://www.academia.edu/45145670/Radu_Zagreanu_Dan_Deac_Angelica_Moldovan_Pottery_Vessels_with_Graffiti_Discovered_in_the_Roman_Fort_from_Orheiu_Bistritei
- 4. Protase, Dumitru, Castrul roman de la Orheiu Bistriței, Revista Bistriței, XXI, 1, Accent, Cluj-Napoca, 2007, 93-111, <https://biblioteca-digitala.ro/?articol=72463-castrul-roman-de-la-orheiu-bistritei--revista-bistritei--xxi-1-2007>, p. 93-111.

În articolul semnat de către profesorul D. Protase, [21-1-revista-bistritei-XXI-1-2007-05.pdf](#), sunt prezentate câteva detalii cu privire la castru, din care cităm câteva informații (p. 93-95): „Știri vechi și noi despre castru. Acest castru este menționat de cercetătorii mai vechi

(sași) abia pe la mijlocul secolului XIX, dar informații despre unele obiecte, o inscripție fragmentară și monede, descoperite la Orhei Bistriței (Burghalle), se cunosc încă de la sfârșitul secolului XVIII sau din primul deceniu al veacului următor. În acea perioadă, preotul Martin Textoris a recuperat mai multe obiecte romane găsite în cimitirul evanghelic al satului, care - așa cum s-a stabilit prin cercetările făcute mult mai târziu - se suprapune peste o parte a castrului. La nivelul cunoștințelor de atunci, este puțin probabil că preotul putea să-și dea seama că obiectele recuperate provin din ruinele unui castru roman, el reținând doar caracterul lor antic. Oricum ar fi, cert este că în literatura de specialitate castrul este semnalat ca atare abia după mai bine de o jumătate de secol, prin urmele vizibile la suprafața terenului și datorită diverselor achiziții ori descoperiri întâmplătoare de obiecte romane, făcute repetat în ruinele lui. Dacă urmărim consemnările cercetătorilor din prima jumătate a secolului XIX privind descoperirile arheologice din Transilvania, remarcăm că, în general, ei nu vorbesc explicit despre existența unui castru la Orhei. Așa, de exemplu, J.F. Neigebauer amintește numai urmele unui drum roman și descoperirea unor obiecte de metal și țigle vechi. Nici M.J. Ackner nu aduce date în plus, față de Neigebaur. În schimb, C. Gooss știa că la Orhei este un castru roman. El chiar menționează înălțimea și grosimea zidurilor, adâncimea șanțurilor castrului, referindu-se totodată și la inscripția fragmentară (CIL, III 7624) găsită acolo (atunci inedită), care se afla în colecția gimnaziului săsesc din Bistrița. K. Torma, de asemenea, vorbește clar despre acest castru, când se ocupă de limesul de nord al Daciei, deși se pare că nu a fost la fața locului. El se referă și la drumul roman care ducea de aici spre castrul de la Brâncovenești, precizând și satele actuale pe unde trecea drumul de-a lungul limesului (vezi infra). Pe baza unei inscripții și a unei ștampile tegulare găsită în castru, Torma afirmă că la Orhei ar fi staționat cohors I Alpinorum și cohors I Ubiorum, ceea ce nu corespunde realității, așa cum se va vedea mai jos. Tot de aici, după același autor, ar proveni și o țiglă cu ștampila unei enigmatice ala (Illyricorum, după Cichorius). J. Ornstein, ocupându-se de o inscripție descoperită la Domnești (jud. Bistrița-Năsăud) și în cadrul preocupării sale referitoare la dispunerea castrelor în sectorul răsăritean al limesului dacic, localizează la Orhei Ermerium menționat de geograful anonim din Ravenna. G. Finaly, în aprecierile sale topografice, se referă de asemenea la castru, identificându-l cu Arcobadara (azi, probabil Ilișua) din Geographia lui Ptolemeu. Desigur că în afară de autorii citați, mai sunt și alții care amintesc în treacăt, în diferite contexte, castrul de la Orhei, dar fără să furnizeze date, materiale sau informații noi, relevante. Acestea, de fapt, nici nu existau, pentru că săpături sau alte

investigații la fața locului nu se făcuseră încă. Doar Istvan Paulovics, în lucrarea sa referitoare la castrele de pe frontiera de est a Daciei Romane (Orhei- Brețcu), a adunat, studiat și a comentat ceea ce s-a publicat și se știa despre acest castru, pe care l-a vizitat în vara anului 1942, cu prilejul periegezei întreprinse atunci pe granița de răsărit a Provinciei. După cum ușor se poate observa, cercetătorii germani și unguri din Transilvania, înainte de terminarea primului război mondial, se raportează la castrul de la Orhei doar pe baza câtorva descoperiri întâmplătoare și în corelație cu celelalte castre romane de pe linia nord-estică a limesului, fără efectuarea unor sondaje ori săpături arheologice. Situația aceasta, de preluare - cu greșelile inerente - a puținelor date și informații existente în literatura de specialitate și utilizarea lor în diferite studii sau în sinteze istorice se menține și în perioada interbelică, la toți cercetătorii. Primele săpături sistematice în castrul de la Orhei au fost întreprinse relativ târziu, abia în anii 1957-1960, de Institutul de Istorie din Cluj al Academiei Române, în colaborare cu Muzeul din Bistrița. Prin aceste săpături s-au stabilit dimensiunile exacte, planul, sistemul de fortificație, fazele de construcție ale castrului și trupa care a staționat aici, obținându-se totodată materiale și date importante, necunoscute până atunci. Toate aceste rezultate au făcut obiectul unui raport preliminar¹³ și au creat posibilitatea publicării unor studii despre trupa cantonată la Orhei sau despre unele obiective și materiale arheologice descoperite în castru și în afara lui. În lucrarea de față, pe lângă puținele date din bibliografia mai veche, vom înfățișa rezultatul săpăturilor din anii menționați, încercând să prezentăm castrul în lumina cunoștințelor de care dispunem acum, incomparabil mai bogate și mai sigure, decât erau până pe la mijlocul secolului trecut, când I. Paulovics și-a publicat cartea despre castrele de pe frontiera de est a Daciei. Poziția geografică și strategică a castrului. Starea actuală a ruinelor

Satul Orhei (corn. Cetate, jud. Bistrița-Năsăud) este situat la 8 km spre sud-est de orașul Bistrița, pe cursul superior al râului Budac, având 400 m altitudine, 24-030"27' longitudine estică și 47°50"14' latitudine. El se află la marginea de nord-vest a unei frumoase câmpii înconjurată de dealuri, care amintește de încântătoarele câmpii grecești din Argolida sau Arcadia Peloponesului. În documente, sub denumirea germană de Burghalle, satul este menționat pentru prima oară în anul 1319. La Orhei cel mai ușor și direct se poate ajunge pe șoseaua actuală, care pleacă din Bistrița și traversează colina de la est de oraș, trece apoi prin satul Jelna și coboară în câmpia amintită, la Orhei, de unde continuă în sus pe valea Budacului și, cu bifurcare, spre satul Pietriș. Castrul roman, așezat pe loc plan, se află în stânga râului, la marginea de vest a localității și este acoperit în cea mai mare parte de casele, ogrăzile și

grădinile locuitorilor, de biserica evanghelică și clădirea școlii. O bună porțiune din retentura și din latura lui de sud-vest este ocupată de cimitirul evanghelic, rămas în paragină. Pe teren, conturul castrului nu se distinge acum aproape deloc, cu excepția agger-ului de pe latura lungă de nord-vest, unde se află și porta principalis sinistra, al cărei loc se mai observă cu oarecare ușurință. Printr-o mică bombare a terenului se poate identifica și colțul de sud-vest al castrului, cu turnul aferent din retentura. În rest, la suprafață, atât în interior, cât și de-a lungul curtinelor, nu se mai poate distinge nimic sau aproape nimic din elementele componente ale castrului, deoarece în cursul timpului s-au produs nivelări masive, prin scoaterea de piatră pentru construcțiile sătești și prin plantarea de pomi fructiferi sau prin cultivarea de legume în grădinile gospodăriilor din această parte a localității. Multă piatră scoasă din castru s-a folosit la construirea bisericii evanghelice, a casei parohiale, a școlii, a caselor și gospodăriilor locuitorilor din zonă, zidurile castrului și toate clădirile interioare fiind - ca pretutindeni de altfel- o veritabilă carieră de piatră de construcție. În cadrul sectorului de nord-est al limesului Daciei, castrul de la Orhei avea un rol important, bine determinat, prin poziția strategică ce ocupa în teritoriu. După castrul de la Ilișua- care bara Valea Someșului Mare în zona Beclean - până la Orhei, pe o distanță de circa 55 km (mergând de-a lungul Șieului), nu s-a identificat încă nici un alt castru roman, deși este de admis că trebuia să existe. În orice caz, între castrul de la Ilișua și cel de la Brâncovenești în valea Mureșului (aproximativ 85 km), rămâne, identificat și cercetat, doar castrul de la Orhei. De notat că lagărul de pământ de la Livezile (castra aestiva), situat la vreo 7 km spre nord de Bistrița, a avut o existență scurtă - probabil numai în timpul celui de al doilea război dacic și puțin după aceea- rolul său defensiv, fiind luat de castrul cu caracter permanent (castra stativa}, construit la Orhei. Dacă și cât a durat, după cucerire, castrul de la Livezile, în paralel cu cel de la Orhei, nu se poate preciza, din lipsa unor date concrete. În zona de frontieră, spre barbaricum, între Someșul Mare și Mureș, au existat fără îndoială obișnuitele turnuri de pază și burguri, deși, până acum, ele nu au fost identificate pe teren, decât în câteva locuri. Acestea se găsesc foarte probabil și vor trebui căutate la nord de drumul de limes, Orhei - Brâncovenești, care trecea- după afirmațiile lui Torma pe teritoriul satelor actuale Dumitrița, Budacu de Sus, Ardan, Sebiș, Gledin și Săcalu de Pădure. În acest cadru militar-defensiv roman, având spre ținuturile dacilor liberi Munții Călimani, văile Cușmei și Budacului, pe unde puteau veni atacuri din exterior, ca și pe Valea Bistriței (peste pasul Tihuța), castrul de la Orhei avea o importanță de prim ordin. În același timp, trebuie relevat faptul că, acum, elementele apărării frontierei romane în zona

Beclean- Năsăud-Bistrița, între Orhei și Brâncovenești, sunt insuficient cunoscute, cercetările viitoare trebuind mult intensificate.”

Tot în același material, [21-1-revista-bistritei-XXI-1-2007-05.pdf](#), sunt prezentate date cu privire la unele ctegorii de materiale arheologice descoperite în castru (p. 103): „Se impune de la început observația că materialul scos la lumină prin săpăturile noastre, deși variat, nu se distinge printr-o cantitate deosebită, cum uneori se întâlnește în alte castre auxiliare din Dacia. Poate că această situație se datorează, printre altele, caracterului relativ limitat al investigațiilor din interiorul castrului și mai puțin spolierii sale în cursul timpului, dat fiind că el se afla în vatra unui sat, menționat în documente la începutul sec. XIV, dar în realitate mult mai vechi. În cele ce urmează vom prezenta, pe categorii, materialele găsite de noi în săpături, dar și unele descoperite mai demult, menționate în literatura de specialitate. Inscriptii. În săpăturile din 1957-1960 nu s-a descoperit nici măcar un fragment de inscripție lapidară și nici nu s-a identificat prin sat vreuna, descoperită în trecut. Singura inscripție, care poate fi pusă în legătură cu trupa și castrul de la Orhei - inscripție cunoscută de peste un secol- este pe o mână votivă de bronz, descoperită la Myszkow, în Galitia, pe cursul superior al Siretului. Se crede că descoperirea se leagă de evenimentele din anul 174, când împăratul Marcus Aurelius a venit în Dacia și a purtat lupte, la frontiera de nord-est cu bastamii și dacii liberi, care invadaseră provincia. Inscriptia este dedicată lui Jupiter Optimus Maximus Dolichenus (sic) de un subofițer (optio), cu numele Gaius, care făcea parte din cohors I Hispanorum miliaria, staționată în Dacia Porolissensis. Iată textul integral: J(ovi) O(optimo) M(aximo) / Dolicens (sic) / Gaius optio / c(o)h(ortis) I Hisp(anorum) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito). Ștampile tegulare. În pretoriu și principia s-au găsit în total 18 bucăți (marea majoritate fragmentare) imprimate (nu în relief) pe cărămizi și țigle, toate fără cartuș.”

De asemenea, în același articol [21-1-revista-bistritei-XXI-1-2007-05.pdf](#), sunt prezentate informații cu privire la un depozit de obiecte romane descoperit în anul 1909 de către preotul din localitate (p. 108): „Acest depozit s-a descoperit, în anul 1909, de preotul din localitate, Johann Dienesch, care l-a donat, tot atunci, gimnaziului săsesc din Bistrița, unde a fost inventariat în cadrul colecției școlare. Descoperirea a avut loc în timpul unor lucrări de renovare și lărgire a bisericii evanghelice, care- acum se știe- se suprapune peste colțul de nord-vest al castrului. În urma evenimentelor din toamna anului 1944, obiectele din colecția muzeului evanghelic bistrițean s-au risipit, unele pierzându-se definitiv, iar altele ajungând în colecții particulare. O parte din obiecte au intrat și în colecția personală a preotului T. Georgiu

din Dipșa. Potrivit inventarului colecției gimnaziului evanghelic din Bistrița se pare că aici este vorba de un bogat depozit de antichități romane, care se compunea din unelte agricole (un hârleț, două săpăligi, șase coase) și meșteșugărești (două tesle, un topor, o daltă), trei vârfuri de lance, o pirostrie și alte piese de uz gospodăresc. Cert este că o parte a colecției gimnaziului menționat, ca donație a preotului evanghelic Henning, a intrat, în anul 1952, în muzeul din Bistrița, unde, în timpul din urmă, C. Gaiu a reușit să identifice și să publice amănunțit 9 piese din conținutul depozitului: o carafă, o caserolă și un castron, toate de bronz; un brăzdar de plug, un topor de fier și patru coase (fig. 19-21). Formarea depozitului este datată în sec. II, ascunderea lui putându-se pune, eventual, în legătură cu războaiele marcomanice.”

În ce privește trupa cantonată în castru, în același material [21-1-revista-bistritei-XXI-1-2007-05.pdf](#) informațiile sunt următoarele (p. 108-109): „Cu privire la corpul de trupă care a staționat la Orhei, prin cercetările din 1957-1960 s-au obținut date noi, care au schimbat cu totul cunoștințele existente până atunci în literatura de specialitate. Astfel, se credea că aici își avusese garnizoana cohors I Ubiorum și o ala (I Illyricorum ?), menționate în două ștampile pe cărămizi, despre care se susținea că ar proveni de la Orhei. După K. Torma, aici ar fi staționat și cohors I Alpinorum equitata. În pofida acestor date, în urma săpăturilor noastre nu s-a găsit nici un document epigrafic care să menționeze vreuna din trupele respective. În schimb, în ruinele pretoriului și ale clădirii comandamentului (principia), cum am arătat deja, s-au descoperit numeroase cărămizi și țigle cu ștampila CIH, cohors I Hispanorum miliaria (pl. IV), singura trupă care poate fi considerată cu certitudine că a format garnizoana permanentă a castrului. Ea figurează în diplomele militare din anii 93 , 96, 100 și 101 în Moesia Superior, unde ștampilele tegulare o menționează la Viminacium și Cuppae-Golubac, cu sigla COIFLHIS (cohors I Flavia Hispanorum miliaria). Această cohortă a participat la cucerirea Daciei și a rămas în armata provinciei traiane, unde este atestată pentru prima oară în anul 108, pe cunoscutul milliarium de la Aiton. Aici, ea apare sub numele de coh(ors) IFJ(avia) Ulp(ia) Hisp(anorum) mil(iaria) c(ivium) R(omanomm) eq(uitata), în timpul când lucra (a.106-108) la construirea drumului imperial pe tronsonul Potaissa – Napoca. Printre trupele auxiliare ale Daciei unitare, cohorta este atestată în două diplome din anul 110: una datând din 17 februarie (I Flavia Hispanorum CR și cealaltă din 2 iulie (I Flavia Hispanorum). Rezultă că, datorită vitejiei în luptele pentru cucerirea Daciei, militarii au primit cetățenia romană (cives Romani), iar trupa a fost distinsă cu epitetul traianic de Ulpia, adăugat după gentiliciul de Flavia. În diplomele militare dintre anii 133 (Gherla) și 164 (Palatovo, Cășeu, Gilău) ea apare

exclusiv în Dacia Porolissensis, doar cu sigla de I Hispanorum. Referitor la cohors I Ubiorum și cohors I Alpinorum - fără a ne mai referi la acea enigmatică ala - acestea se aflau în afara Daciei Porolissensis, în zona de nord-est a Daciei Superior. Prima, foarte probabil, era încartiruită la Odorheiu Secuiesc sau Sighișoara ("Podmoale"), unde se menționează ștampile cu numele ei, iar a doua la Sărățeni și Călugăreni. Așa cum am arătat mai sus, în legătură cu trupa este pusă și mâna votivă de bronz descoperită la Myszkow pe Siret (în Galitia), ajunsă acolo ca pradă de război, luată probabil de costoboci și bastarni, în urma unei invazii care a afectat și nordul Daciei. Dintre comandantii acestei cohorte, pe timpul domniei lui Antoninus Pius, este cunoscut G. Vibius Celer Papirius Rufus, menționat în două inscripții, una la Gerasa (în Arabia) și alta de Circei (Italia). Săpăturile noastre din anii 1957-1960, deși pot fi considerate doar începutul cercetărilor la acest castru, totuși ele dovedesc, cel puțin deocamdată, că la Orhei a staționat în permanență numai cohors I Hispanorum miliaria, nu și alte trupe menționate în literatura de specialitate din trecut."

În finalul materialului [21-1-revista-bistritei-XXI-1-2007-05.pdf](#) sunt prezentate concluziile (p. 109-111): „În stadiul actual de cercetare și de cunoaștere a castrului de la Orhei, considerăm util și chiar necesar să facem unele precizări și considerații privind elementele sale componente, fie pentru o mai bună înțelegere a castrametației, fie pentru a facilita proiectarea și întreprinderea unor cercetări viitoare. Oricum, în momentul de față, în urma săpăturilor noastre, care constituie doar un început, se cunosc corect elemente și date importante cu privire la acest castru de limes și garnizoana sa, ceea ce reprezintă un progres apreciabil în comparație cu ceea ce-foarte puțin, vag sau greșit -se știa mai înainte. Dar să revenim la ceea ce ne-am propus să prezentăm și să comentăm, în continuare. Clădirea comandamentului (principia). După datele și observațiile actuale, se poate spune că, în viitor, este necesară reluarea cercetării integrale a clădirii, spre a stabili fazele ei de construcție, dimensiunile, compartimentarea, funcționalitatea încăperilor și alte amănunte. După cum s-a văzut din prezentarea săpăturii, în momentul de față se cunosc precis localizarea sa pe teren, orientarea spre NE, unele încăperi de pe latura din spate și cea de NV, precum și faptul că ruinele au fost puternic răscolite și distruse de localnici. La acestea se adaugă, firește, materialul arheologic, monedele și ștampilele cohortei staționate permanent în castru. În tot cazul, se poate prevedea că avem de a face cu o principia din castru de trupă auxiliară (cohortă) tipică, așa cum se întâlnește și în alte castre din Dacia sau din alte provincii romane, în secolele II-III. Relevăm că, în unele porțiuni ale încăperilor din spate ale clădirii, temelia

zidurilor de piatră se sprijinea pe un strat de dărâmături ale unui edificiu mai vechi, demolat. Faptul acesta constituie un indiciu sau chiar o dovadă că principia a putut fi construită din nou ori refăcută într-o epocă ulterioară domniei lui Traian sau Hadrian. Se ridică astfel problema, dacă principia a fost sau nu clădită de la început din piatră (fără o fază premergătoare de lemn), când incinta castrului era încă de pământ. Raportul cronologic dintre incinta castrului cu zid de piatră și clădirea comandamentului în forma decopertată partial de noi nu poate fi acum stabilit în mod sigur, din lipsa unor date suficiente, ea rămânând să fie lămurită în viitor. Totuși, nu este exclusă a elimina o principia de piatră într-un castru încă de pământ, deși foarte frecvent, principia de piatră este precedată de una din lemn. Preloriul (praetorium) este situat, ca și în alte castre auxiliare, în *latus praetorii dextrum*, lângă *via sagularis* (fig. 5). Așa cum în general se știe, pretoriul era o clădire complexă, care servea ca locuință pentru comandantul castrului (tribunus, praefectus) și statul său major, iar uneori și la primirea oaspeților. Aici, el avea lărgimea de 14-15 m, lungimea de circa 30-32 m și dispunea de vreo 20 de încăperi, un număr de 18 fiind descoperite sau identificate în săpăturile noastre. Cu toate răscolirile și distrugerile intervenite în epoca medievală-modernă, mai ales în partea de răsărit a clădirii, spre casa parohială, totuși se poate observa că inițial a fost o construcție de piatră mai mică, amplificată ulterior prin adăugarea de încăperi noi, care pot fi deosebite de corpul vechi al clădirii, prin legăturile dintre ziduri, prin tehnică și materialul de construcție utilizat. Subliniem faptul că ruinele acestui important edificiu le-am găsit atât de tare răscolite și dislocate, încât nu s-au putut obține detaliile necesare și dorite (vezi fig. 11-15). O clădire inițială de lemn, din care însă nu am întâlnit urme, a putut exista pe același loc, chiar dacă deranjamentele medievale-moderne nu ne-au îngăduit precizarea lor. Interpretarea noastră ulterioară perioadei cercetărilor (1957-1960) și publicării raportului preliminar (1967), că aici avem de a face în realitate cu pretoriul, nu cu baia castrului, considerăm că poate rămâne definitivă și deplin valabilă. Șanturile de apărare (fossae). Dispunem acum de puține, incomplete și chiar nesigure date asupra lor, obținute în secțiunile I, II și VI (vezi fig. 8-10). În primele două a fost traversată de săpătură numai panta interioară a șanțului, deoarece prelungirea secțiunilor respective spre exterior nu s-a putut face, din cauza drumului comunal (secțiunea I) și a mormintelor din cimitirul evanghelic (secțiunea II). În schimb, prin secțiunea VI de pe latura din praetentura, care s-a extins 12 m în afara zidului de incintă, s-a prins întregul șanț, dar acesta era atât de tare deranjat de o groapă mare și alte răscoliri, încât nu s-au putut face observațiile necesare. Totuși, am evaluat lărgimea sa la circa 5,50 m și

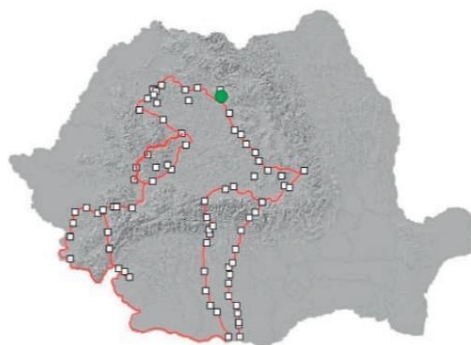
adâncimea la 2,40 m, în raport de nivelul antic al terenului. Presupunem că acest șanț de lângă bermă- care a apărut și castrul de pământ anterior-era dublat de un al doilea șanț defensiv, la care secțiunile noastre nu au ajuns. Deci, castrul de piatră putea avea două șanțuri de apărare, ca în multe alte cazuri din Dacia și din alte provincii romane. Confirmarea sau infirmarea acestei supoziții rămâne să fie adusă în viitor, prin practicarea unor secțiuni mai lungi, în afara zidului de incintă. Berma. Surprinsă în săpătură atât pe laturile lungi, cât și pe laturile scurte, chiar în condițiile deranjamentelor menționate, ea a putut fi apreciată la 1,80 - 2 m lățime, fără a prezenta ceva deosebit, față de berma altor castru auxiliare. Zidul de incintă. Ne este cunoscut numai din spațiul secțiunilor trasate pe toate laturile incintei, unde s-a constatat că partea lui de elevație a fost în general scoasă până la temelie. El nu a fost urmărit de-a lungul în săpătură pe nici una din laturi. Dar în unele locuri de pe latura de NV și pe cea de SV s-a mai păstrat câte ceva din prima și a doua asiză, așa încât s-a putut observa (în secțiunile I și III) că el măsoara la bază 1,30 m lățime. Pe latura de NV, unde era mai bine păstrat, în anul 1960 avea înălțimea cuprinsă între 0,60 și 1,10 m. Important de notat este că, în secțiunea I, zidul de incintă era înfipt în resturile din partea exterioară a valului de pământ din faza anterioară a cash-ului, așa cum frecvent se întâlnește și în alte cazuri. El a fost construit în opus incertum din piatră de carieră legată cu mortar de bună calitate. Doar la porta principalis sinistra s-au observat și unele blocuri mari, fasonate, provenite desigur din unele porțiuni clădite în tehnica opus quadratum. Grosimea zidului, pe toate laturile, măsoară 1,30 m. Temelia sa este făcută din bolovani de râu, legați cu lut (fără mortar), are lățimea de 1,35-1,40 m, înălțimea de 0,65 - 0,70 m și este așezată pe strat de pământ compact, neumblat. Între temelie și partea de elevație a zidului, ca liant, s-a turnat și un strat subțire de mortar, pentru o mai bună adeziune și întărire. Întrucât terenul pe care se află castrul este foarte aplatizat și acoperit parțial de construcții din vatra satului, apreciem că este utilă precizarea traseului pe care zidul de incintă îl are pe cele patru laturi. Astfel, zidul fațadei (cu porta praetoria) trece pe sub ogrăzile și aliniamentul de case din centrul satului, aliniament care pornește de la biserica evanghelică, unde se află și colțul de NE al castrului. Zidul de pe latura lungă de NV (cu port a principalis sinistra) pleacă de sub șirul de case menționat, străbate grădina lui G. Briceiu și ajunge în partea de vest a cimitirului, unde formează colțul cu latura scurtă de SV. De aici zidul traversează cimitirul evanghelic și ajunge în colțul comun cu latura lungă de SE, chiar lângă drumul județean, care intră în sat, venind dinspre Jelna. Traseul zidului pe latura lungă de NE continuă apoi pe lângă drumul amintit până la biserica evanghelică. Agger-ul castrului cu zid

de piatră, întreg sau parțial, mai mult sau mai puțin deranjat, a fost prins în secțiunile I, II, III, VI (fig. 5, 8,10). În condițiile de păstrare precare, s-a putut totuși preciza (în secțiunile I și III) că el măsoara la bază 6,50 m lățime. Pe latura de NV, unde era mai bine păstrat, în anul 1960 avea înălțimea cuprinsă între 0,60 și 1,10 m. De altfel, agger-ul castrului cu zid de piatră, și aici, nu era, în esență, decât valul lagărului de pământ precedent, completat și adaptat, pentru că cele două faze de construcție succesivă pe același loc aveau - în mare parte - laturile suprapuse. Astfel, se făcea multă economie la volumul de muncă pentru noul castru. Via sagularis și rigola, pe care secțiunea I le-a traversat integral, s-au găsit puternic răscolite, motiv pentru care despre ele nu putem consemna nimic concret. Cu privire la celelalte elemente constitutive ale castrului, facem precizarea că ele - drumurile interioare, porțile, bastioanele de colțuri, tmnurile de curtină, zidul incintei, barăcile, valetudinarium, horrea, porțiuni mari și părți din praetentura, latera principiae și retentura- au rămas neinvestigate. Toate acestea vor trebui cercetate prin săpături viitoare, pentru completa cunoaștere a castrului. De asemenea, baia militară (balneum), instalată undeva extra muros, rămâne un obiectiv important de identificat și cercetat în detaliu. Necunoscute rămân, la fel, așezarea civilă (vicus militaris) și cimitirul castrului, care vor trebui identificate pe teren și cercetate sistematic. Cu privire la sfârșitul castrului și plecarea trupei de la Orhei, acum este prematur să facem aprecieri, deoarece materialul documentar existent nu ne furnizează date concrete suficiente, cercetările fiind abia la început. Cu toate acestea, putem presupune că nici în acest castru, la fel ca în toate castrele din sectorul de nord-est al limesului Daciei (începând de la Tihău și până la Brețcu) materialele documentare (monede, fibule, ceramică etc.) nu vor depăși începutul domniei lui Gallienus. Semnificația istorică a acestei situații a fost de mult arătată: abandonarea de către romani a părții de nord-est a Daciei intracarpatică sub Gallienus, dar menținerea mării majorității a teritoriului provinciei până la Aurelian. Atare interpretare, coroborată cu acea amissio Daciae eutropiană, exclude, firește părăsirea oficială a întregii provincii pe timpul lui Gallienus, cum susțin mulți autori. Oricum, cel puțin deocamdată, chestiunea rămâne în sfera controversei și ipotezelor.”

Informații scurte despre castru apar și în dosatul Limes, [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1610: „The Roman fort at Orheiu Bistriței is part of the north-eastern frontier. It is emplaced on a flat land, close to two minor river valleys that pierced the Călimani Mountains. From this location, it could supervise the incoming traffic across the Eastern Carpathians, through Tihuța pass, along the

Bistrița valley, and also from further north, through Rodna pass. Two phases of the fort were established, an initial one of timber and earth, rebuilt afterwards in stone. In its last phase, the fort measured 144 x 203 m (2.92 ha) and was surrounded by a ditch (around 5.50 m wide and 2.40 m deep). The fort wall was 1.30 m wide. The permanent garrison of this fort was ensured by a nominally 1000-strong part-mounted infantry cohort (cohors I Flavia Ulpia Hispanorum milliaria civium Romanorum equitata), hence a considerable and mobile force. The first mentions of a Roman fortification in the area date from the second part of the 19th century, but excavations were carried out only in 1957-1960, establishing the fort's dimensions, defences and building phases. At that time, the fort was already partially overbuilt by a church, a cemetery and households. Only the north-western part of the enclosure was still visible. The research determined that, although robbed of stone, the foundation and in some places part of the elevation of the fort wall were still preserved. Whereas the wall was constructed from irregular stones, in the area of northern gate it appears to have been built of faced stones, conveying it a more monumental aspect. Inside the fort, the excavations unearthed a part of the headquarters building (principia) and the commanding officer's house (praetorium). The latter was a large-sized building (circa 15 x 34 m) with 18-20 rooms, including private baths and heated chambers, at which multiple construction phases were noted."

De-a lungul timpului, castrul a fost afectat de către cei care au luat de aici piatră. Circa 50% din castru este liber de construcții moderne ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1611): „The overbuilt areas (the eastern, southern and partially western sides, the north-eastern, south-eastern and south-western corners, as well as the civilian settlement) were excluded from the nomination. Around 50% of the fort is, however, free from modern constructions (mostly the northern side and the centre of the fort). The rampart and traces of a gate are still visible on the northern side. Archaeological research showed that constructions are still preserved underground, most notably two of the most important structures inside a fort: the headquarters and the commander's residence. Although the overall completeness of the site was compromised, the remaining elements are significant and representative for the property."



Revised version: January - February 2024

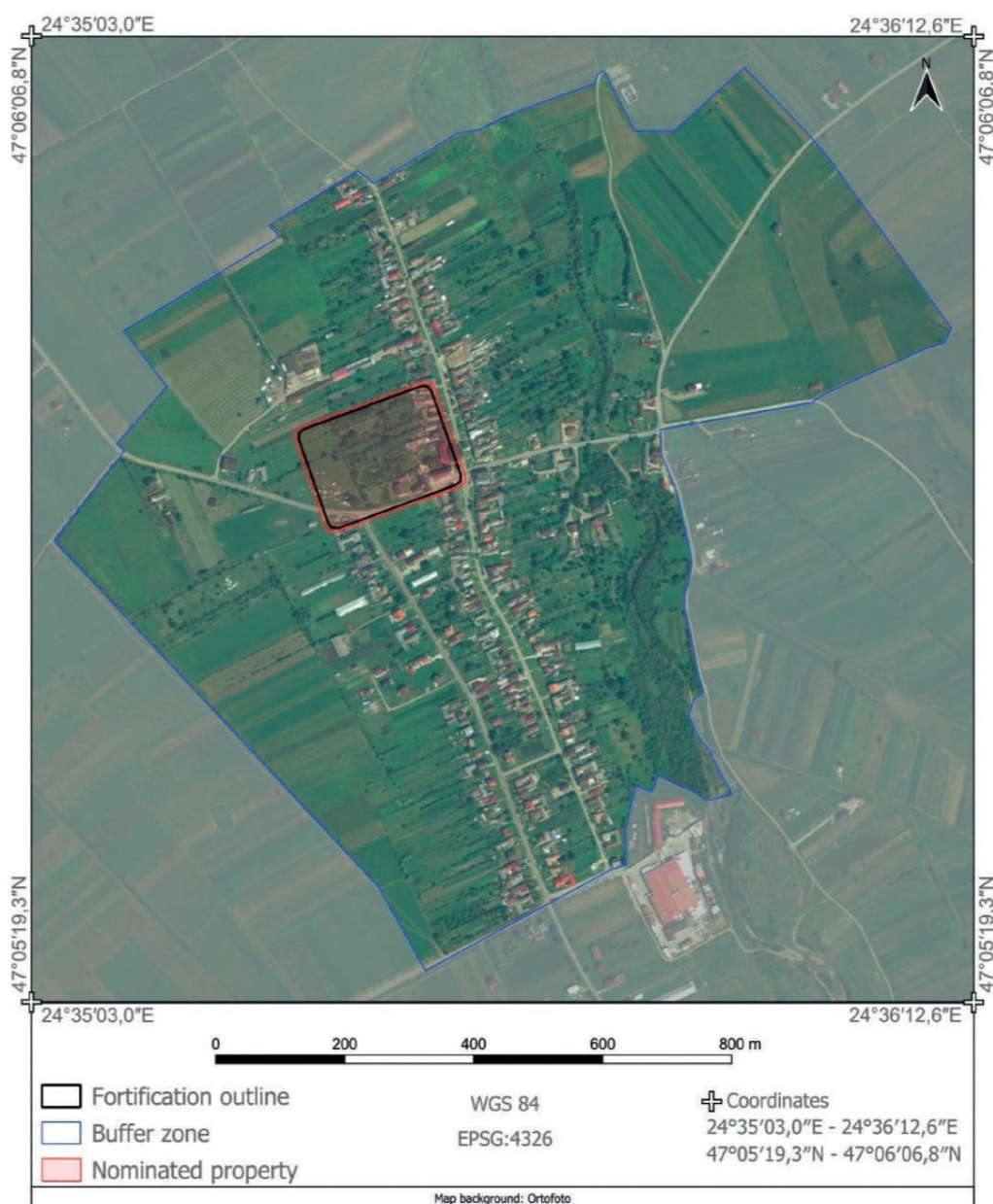


Fig. 2.32 CASTRUL ROMAN DE LA ORHEIU BISTRIȚEI
Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Maps and Plans, p. 561](#)

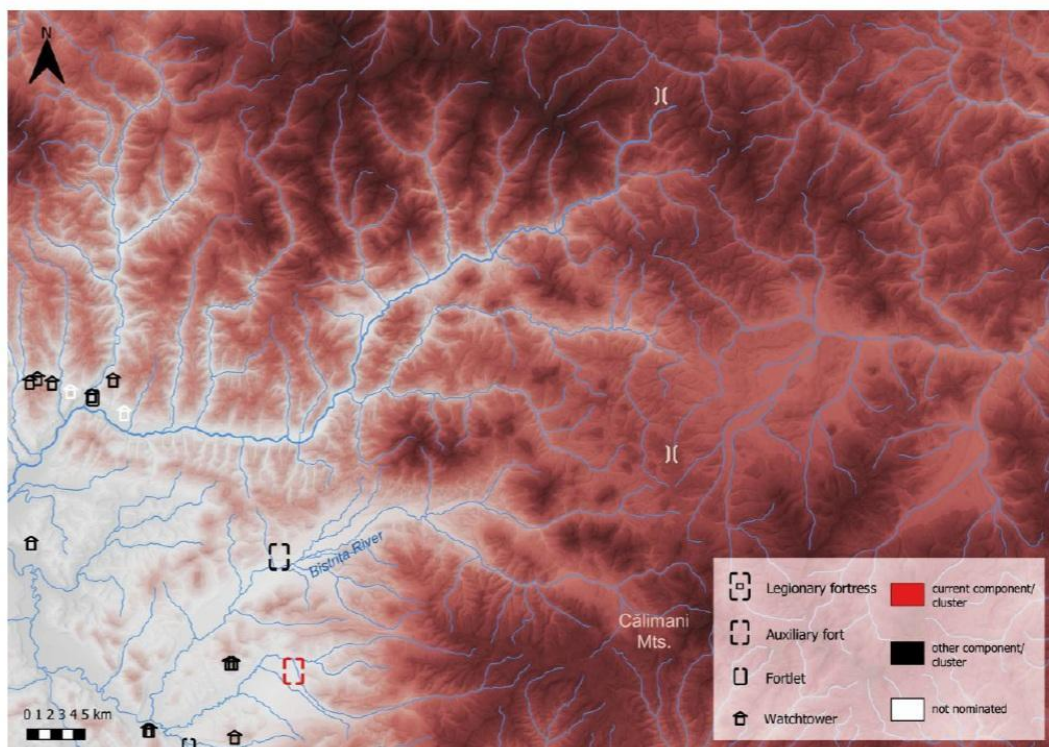


Fig. 1. Strategic location of the fort at Orheiul Bistriței, supervising two routes coming through the Eastern Carpathians, through Rodna (northernmost) and Tihuța passes () [M. Gui / ©MNIT].



Fig. 2. View from Orheiul Bistriței towards the Eastern Carpathians (06/2019) [photo by M. Szabó/ ©MNIT].

Fig. 2.33 CASTRUL ROMAN DE LA ORHEIU BISTRITȚEI

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1614



Fig. 3. Aerial photograph of the Roman fort and civilian settlement at Orheiu Bistriței (06/2019) [photo by M. Szabó/ ©MNIT].

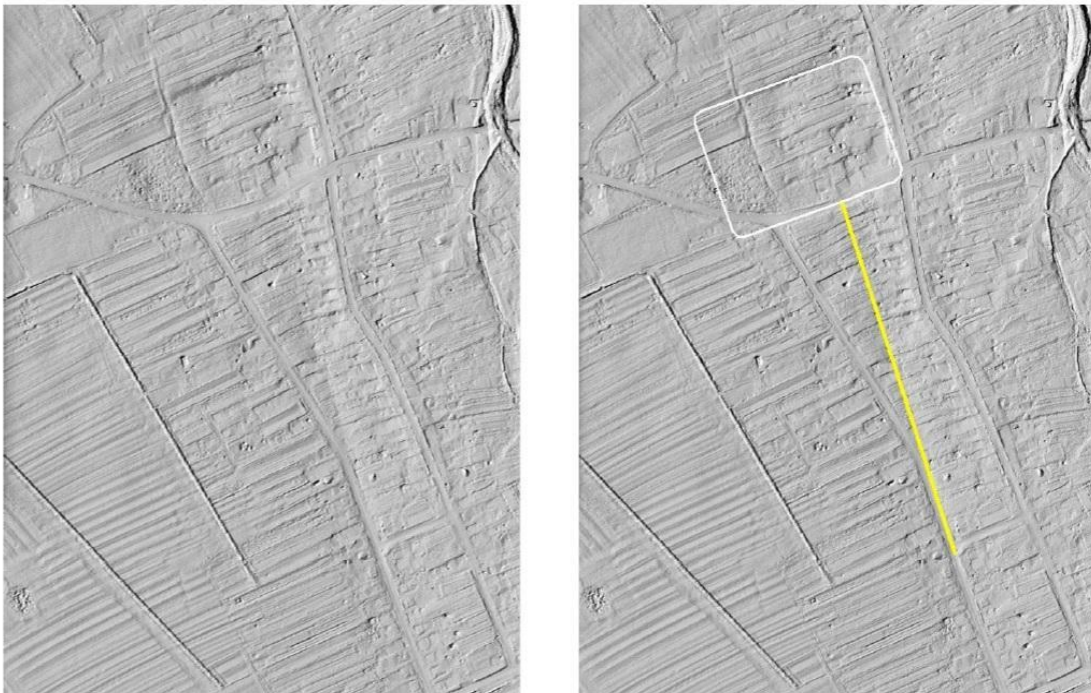


Fig. 4. LiDAR survey (left) and interpretation (right) of the fort and civilian settlement, revealing the outline of the fort (white) and a road segment (yellow) (12/2018) [©MNIT].

Fig. 2.34 CASTRUL ROMAN DE LA ORHEIU BISTRITȚEI
Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1615

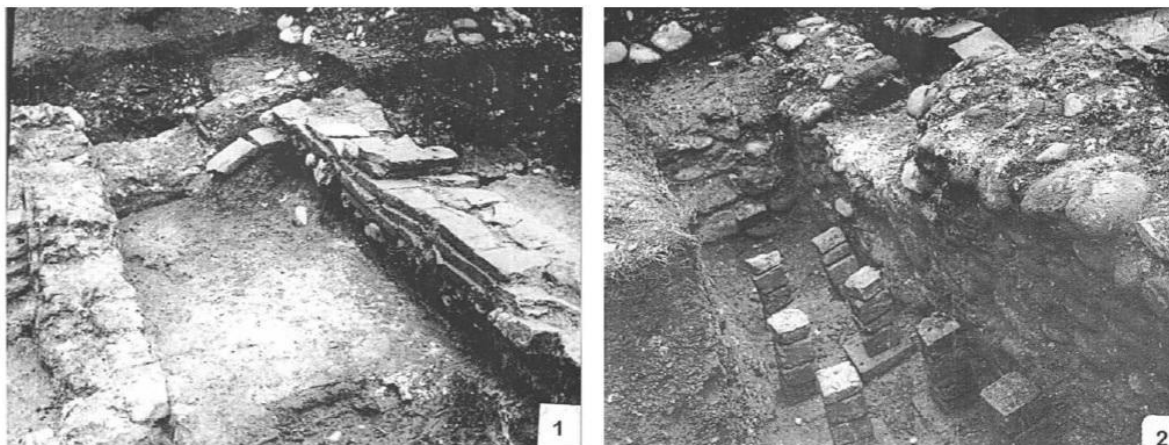


Fig. 5. Detail photographs taken during the archaeological excavations at the commanding officer's house (*praetorium*) during the 1957-1960 campaigns [Protase 2007, fig. 12/ © the author].

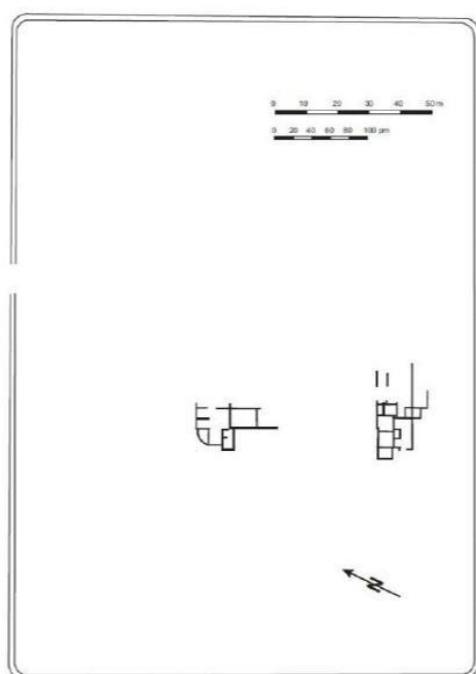


Fig. 6. Plan of the fort at Orheiul Bistriței [Marcu 2009, pl 13].



Fig. 7. Pottery fragments with *graffiti* discovered during the 2019 campaign [Zăgreanu et al. 2020, Pl. 2 / © the authors]

Fig. 2.35 CASTRUL ROMAN DE LA ORHEIU BISTRIȚEI. PLAN. FOTOGRAFII DIN TIMPUL SĂPĂTURILOR REALIZATE DE CĂTRE D. PROTASE ÎN ANII 1957-1960. CERAMICĂ DESCOPERITĂ ÎN ANUL 2019 ÎN CADRUL SĂPĂTURILOR

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1615

05. Turnul de epocă romană de la Negrilești - Dealul Muncelului

Este un sit arheologic înregistrat în lista patrimoniului mondial ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1401-1404). Este înregistrat în Repertoriul Arheologic Național cu codul RAN 32991.06, fără cod LMI, cu următoarele informații ([Repertoriul Arheologic Național](#)):

Tabel 2.16 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI - DEALUL MUNCELULUI

Localizare	Afișează pe harta României *
Cod RAN	32991.06
Nume	Turnul de epocă romană de la Negrilești - Dealul Muncelului
Județ	Bistrița-Năsăud
UAT	Negrilești
Localitate	Negrilești
Punct	Dealul Muncelului
Reper	Turnul roman se află la aproximativ 800 m nord-vest de limita nordică a localității Negrilești, la baza dealului Muncelului, pe malul drept al Văii Negrilești.
Reper hidrografic - nume	Valea Negrilești
Reper hidrografic - tip	pârâu
Forma de relief	deal
Utilizare teren	pădure
Categorie	locuire
Tip	sistem defensiv
Descriere	Turnul de veghe este situat la marginea unei mici culmi orientate est-vest a dealului Muncelului, aflată între văile Negrilești și Lunca Mare. Turnul are o vedere de ansamblu foarte bună în special asupra acestei din urmă vale, raza sa vizuală depășind 9 km atât spre nord cât și spre sud.
Observații	Turnul face parte din sistemul de supraveghere și apărare a limesului Daciei.
Suprafața sitului	0.03 ha
Stare de conservare	bună / 10.04.2023
Riscuri antropice	Afectare parțială: 3 / 13.04.2020
Regim de proprietate	privată
Data ultimei modificări a fișei	04.08.2023

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Tabel 2.17 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI -
DEALUL MUNCELULUI

Categorie / Tip	Epoca (Datare)	Cultura/ Faza culturală	Descriere/ Observații
turn de supraveghere	Epoca romană (secolele al II-lea - al III-lea p. Chr.)	romană	Turnul nu a fost cercetat, dar pe baza imaginilor LiDAR și a observațiilor făcute după evaluările de teren, are o structură circulară cu un diametru de aproximativ 9 m. Mola formată de ruinele turnului este vizibilă la suprafață, alături de urme de pietre, sugerând o structură de piatră, probabil cu elevație din lemn și chirpici.

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Informații scurte despre castru apar și în dosarul Limes, [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1401:

„The watchtower is located at the edge of a small east-west oriented ridge of the Muncelului hill (508 m altitude), situated between the Negrilești and the Lunca Mare valleys. The tower has a very good overview especially over the latter valley, its visual range exceeding 9 km both to the north and south along this valley. The watchtower was not researched, but based on LiDAR images and field observations, it has a circular structure with a diameter of approximately 9 m. The ruin mound is visible on the surface, along with traces of stones, suggesting a stone structure, probably with timber and adobe elevation.”

Turnul este cartografiat corect în RAN ([Repertoriul Arheologic Național](#)).

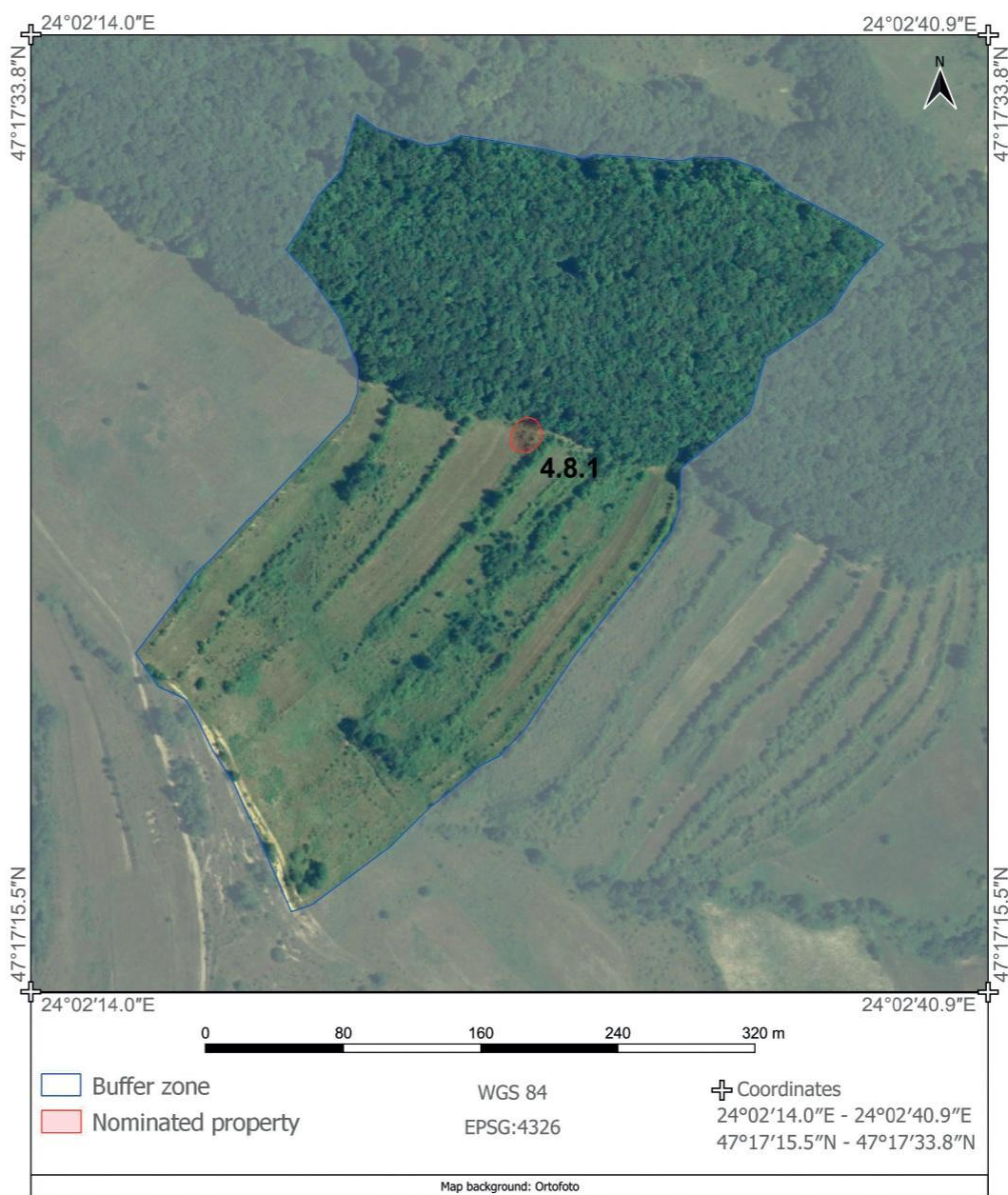
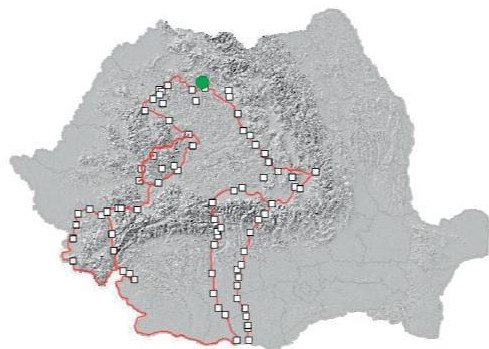


Fig. 2.36 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – DEALUL MUNCELULUI

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1399

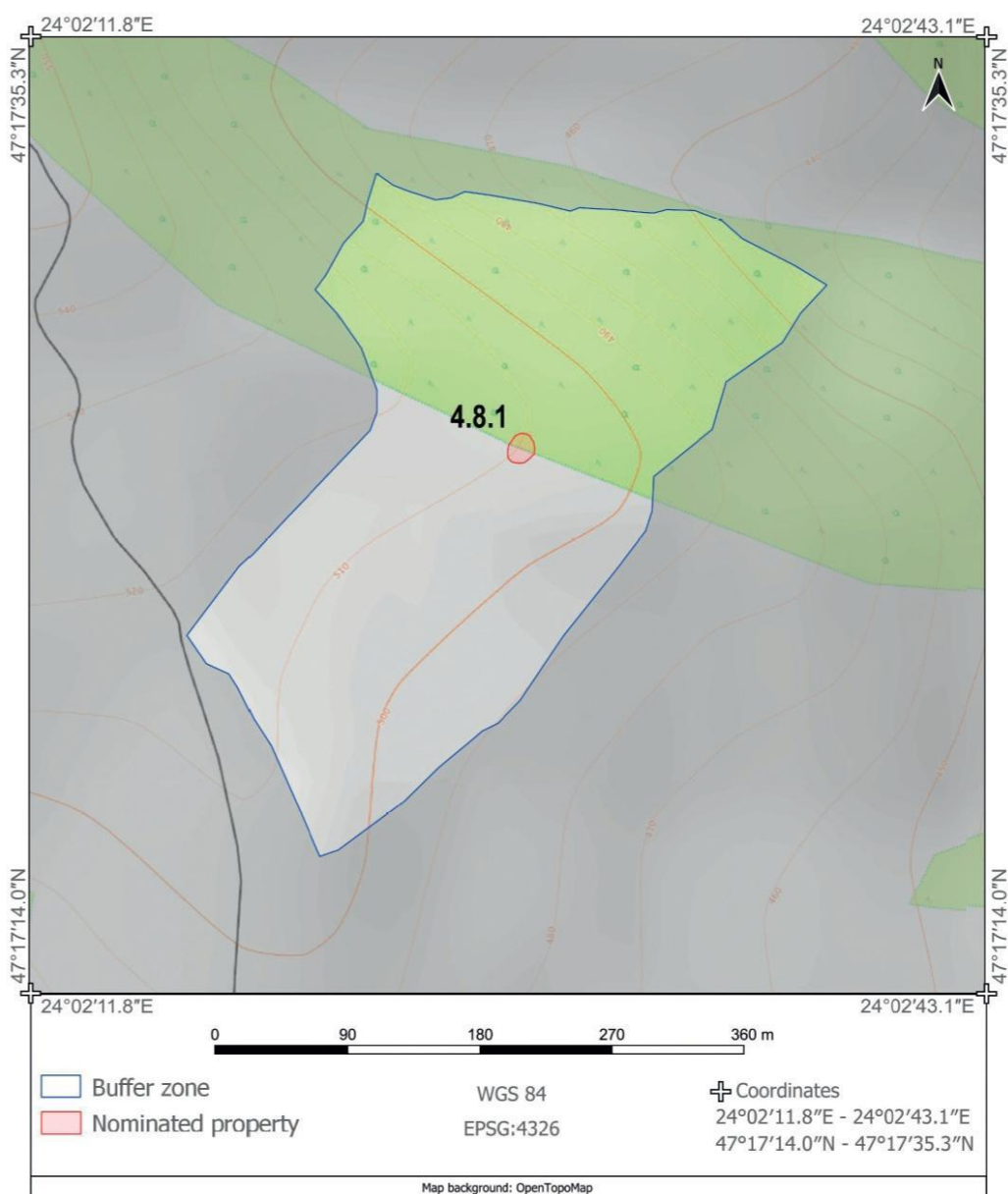
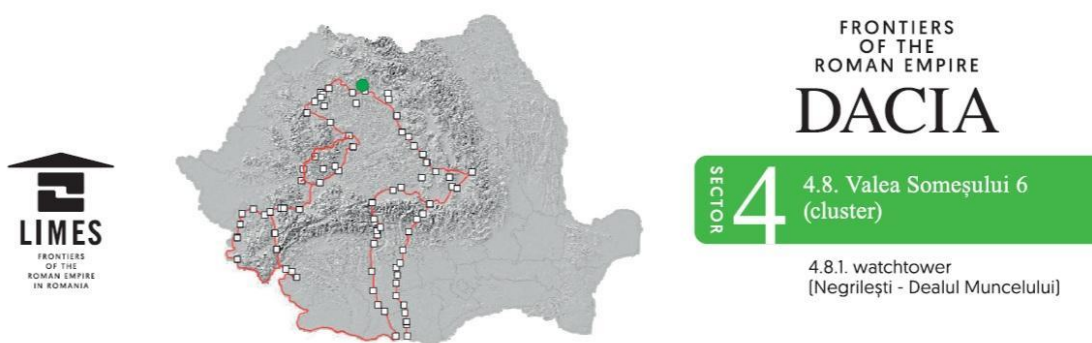


Fig. 2.37 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – DEALUL MUNCELULUI
Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes, p. 1400](#)

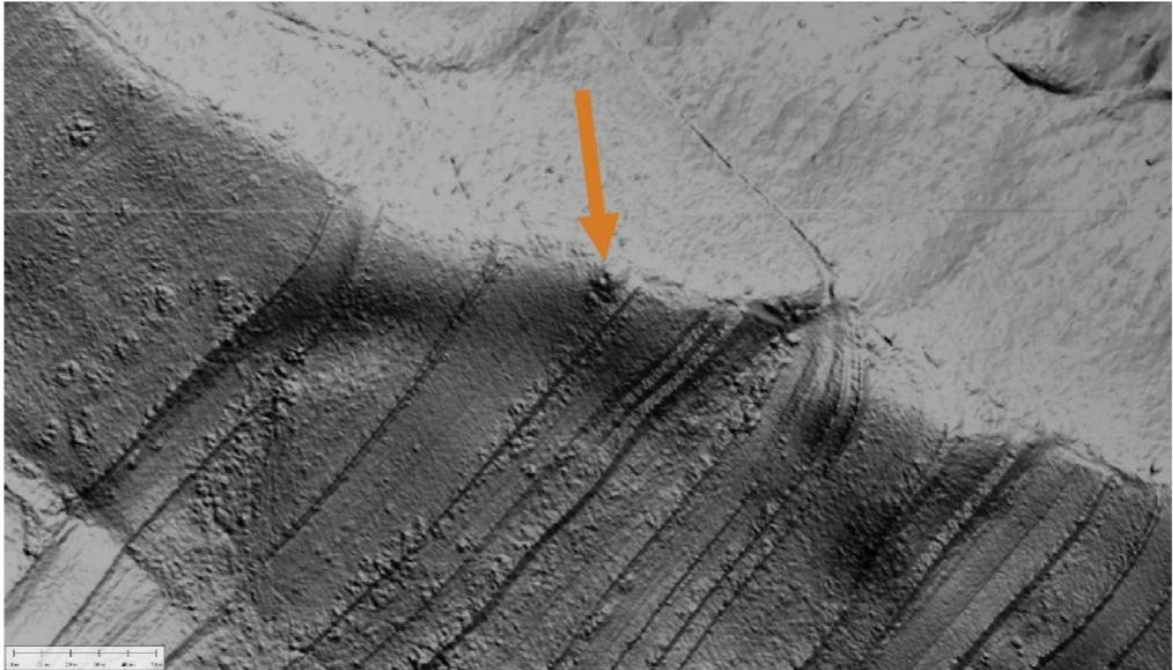


Fig. 5. LiDAR image of the watchtower (12/2018) [©MNIT].



Fig. 6. Photo of the site (11/2019) [photo by R. Zăgreanu/ ©MNIT].

Fig. 2.38 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – DEALUL MUNCELULUI
 Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1404

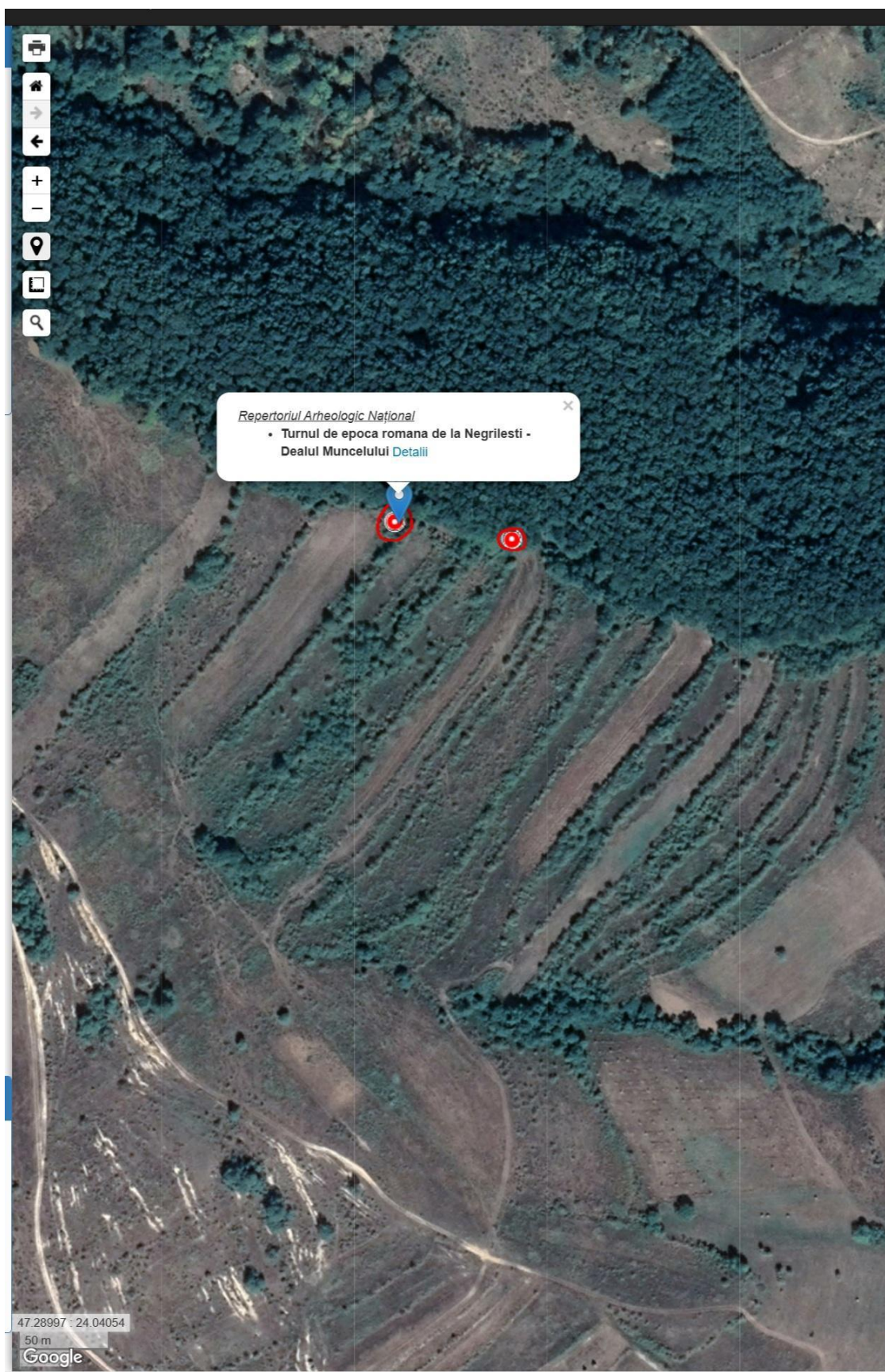


Fig. 2.39 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – DEALUL MUNCELULUI
 Sursa: [Server Cartografic pentru Patrimoniul Cultural Național](#).

06. Turnul de epocă romană de la Negrilești - Cornul Malului 1/ Malul Cornului

Este un sit arheologic înregistrat în lista patrimoniului mondial ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1411-1416). Este înregistrat în Repertoriul Arheologic Național cu codul RAN 32991.04, fără cod LMI, cu următoarele informații ([Repertoriul Arheologic Național](#)):

Tabel 2.18 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI - CORNUL MALULUI 1/ MALUL CORNULUI

Localizare	Afișează pe harta României *
Cod RAN	32991.04
Nume	Turnul de epocă romană de la Negrilești - Cornul Malului 1/ Malul Cornului
Județ	Bistrița-Năsăud
Unitate administrativă	Negrilești
Localitate	Negrilești
Punct	Cornul Malului 1/ Malul Cornului
Reper	Turnul se află în pădure, la aproximativ 1 km nord-est de localitatea Negrilești, pe malul estic al pârâului Negrilești.
Reper hidrografic - nume	Negrilești
Reper hidrografic - tip	pârâu
Forma de relief	deal
Utilizare teren	pădure
Categorie	locuire
Tip	sistem defensiv
Descriere	Poziționarea pe marginea vestică a unui promontoriu deasupra văii Lunca Mare îi oferă turnului o vedere excelentă asupra acesteia, atât spre nord cât și spre sud. Legăturile sale vizuale cu alte turnuri nu au fost prea numeroase, putând comunica doar cu Negrilești – Dealul Muncelului, Dumbrăveni – Dealul Sfliederului 1–2, și Ciceu-Corabia – Ponița, aflate deja la aproape 10 km distanță.
Observații	Turnul face parte din sistemul de supraveghere și apărare a limesului Daciei.
Suprafața sitului	0.02 ha
Stare de conservare	medie / 13.06.2017
Riscuri antropice	Afectare parțială: 3 / 13.06.2017
Regim de proprietate	privată
Data ultimei modificări a fișei	04.08.2023

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Tabel 2.19 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI - CORNUL MALULUI 1/ MALUL CORNULUI

Categorie / Tip	Epoca (Datare)	Cultura/ Faza culturală	Descriere/ Observații
turn de supraveghere	Epoca romană (secolele al II-lea - al III-lea p. Chr.)	romană	Turnul de veghe are o formă circulară, măsurând în jur de 13 m diametru, fiind construit din piatră. Înălțimea păstrată a zidului este de 1,5 m. Pe latura de est sunt vizibile și urmele unui șanț lat de 0,8 m. În timpul unui sondaj arheologic, cioburi de ceramică romană și mortar au fost găsite în teren, sugerând o structură de piatră.

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Informații scurte despre castru apar și în dosarul Limes, [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1413-1414: „*The watchtower is located north-east of the modern settlement of Negrilești, on the western edge of a promontory above the Lunca Mare valley (543 m altitude), granting an excellent view over it, both to the north and the south. Its visual connections with other towers were not too numerous, being able to communicate only with Negrilești – Dealul Muncelului, Dumbrăveni – Dealul Sflederului 1–2 and Ciceu-Corabia – Ponița, already at almost 10 km distance.*”

Turnul are o formă circulară, măsurând circa 13 m în diametru și a fost construit din piatră. Două referințe bibliografice cu referire la acest turn:

- Ferenczi, István, Contribuții la cunoașterea limesului roman de la nordul Someșului Mare (Partea I), Sargetia. Acta Musei Devensis, X, 1973, 93-94, <https://biblioteca-digitala.ro/?articol=75802-contributii-la-cunoasterea-limesului-roman-de-la-nordul-somesului-mare-partea-i-sargetia-acta-musei-devensis-x-1973>;
- Zăgreanu, Radu; Cociș, Horațiu; Gaiu, Corneliu; Vaida, D. L.; Bică, I., The Roman Frontier in Bistrița-Năsăud County. Part I. The Repertory, Journal of Ancient History and Archaeology, 4, 1, 2017, 30, [View of THE ROMAN FRONTIER IN BISTRITA – NĂSĂUD COUNTY. PART I. THE REPERTORY.](#)

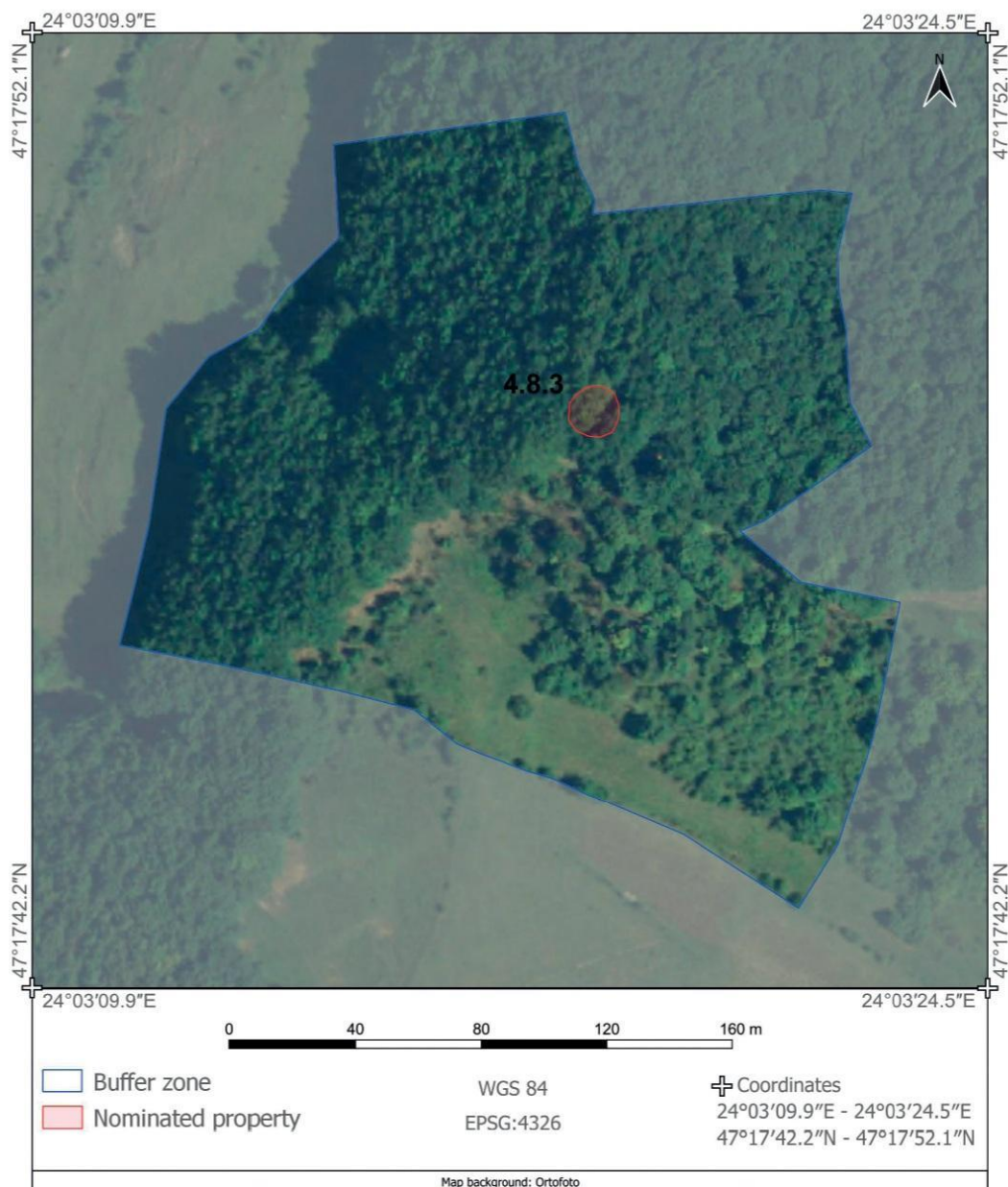
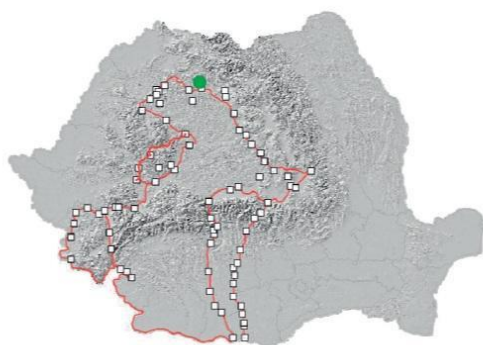


Fig. 2.40 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI –CORNUL MALULUI 1

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1411

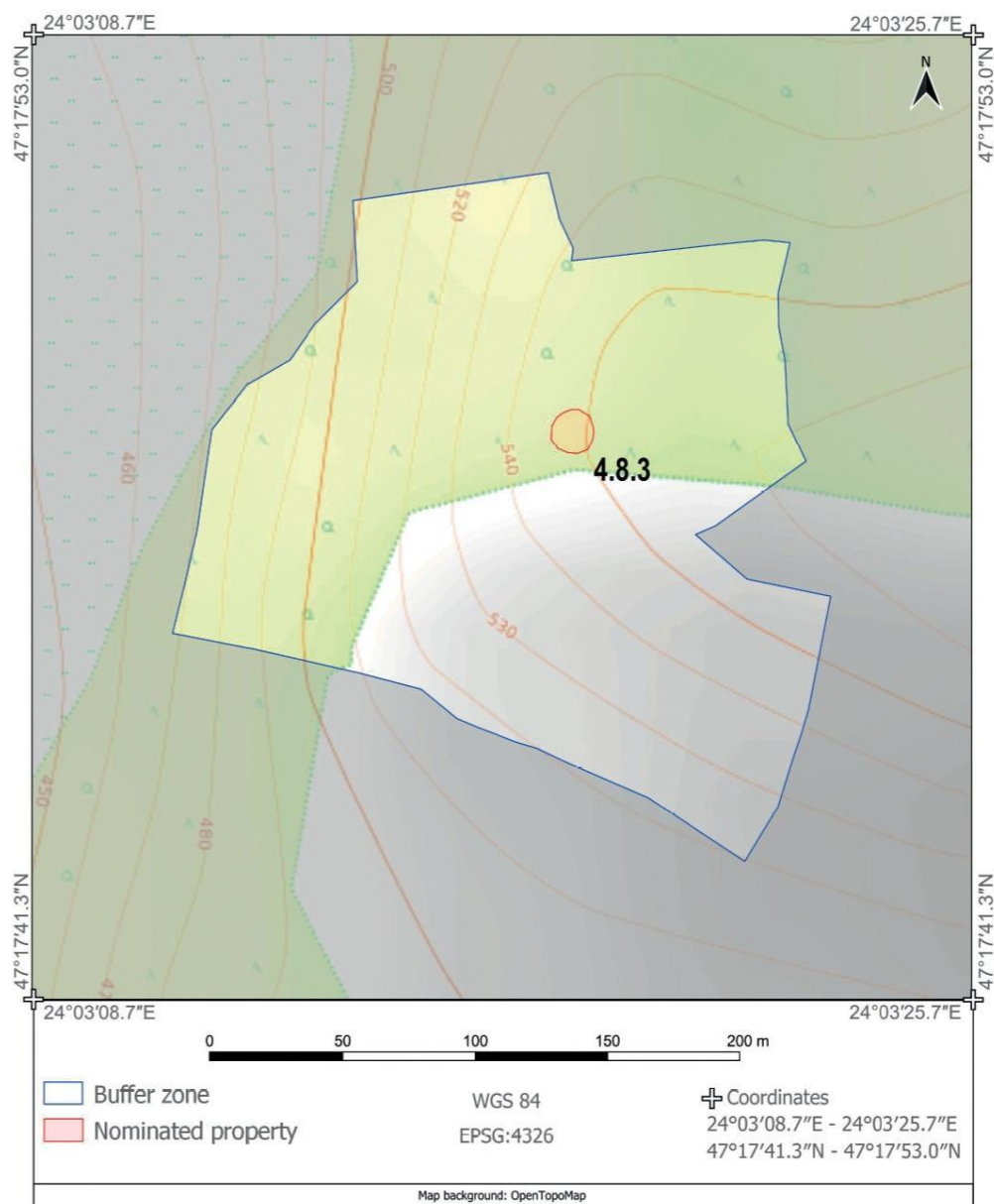
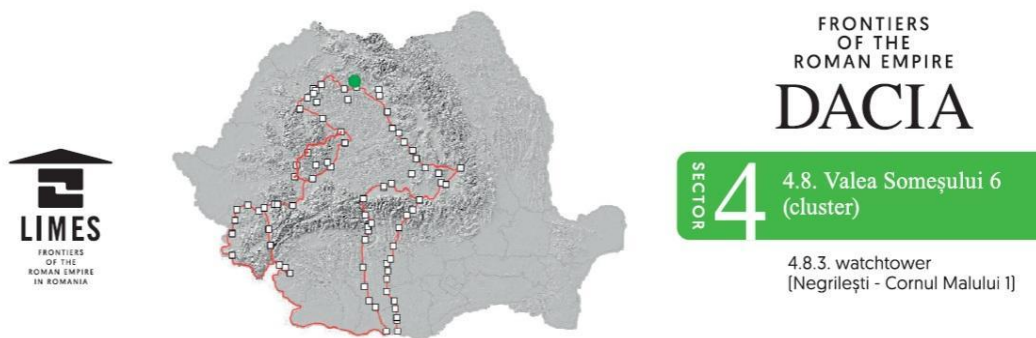


Fig. 2.41 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI –CORNUL MALULUI 1
Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes, p. 1412](#)

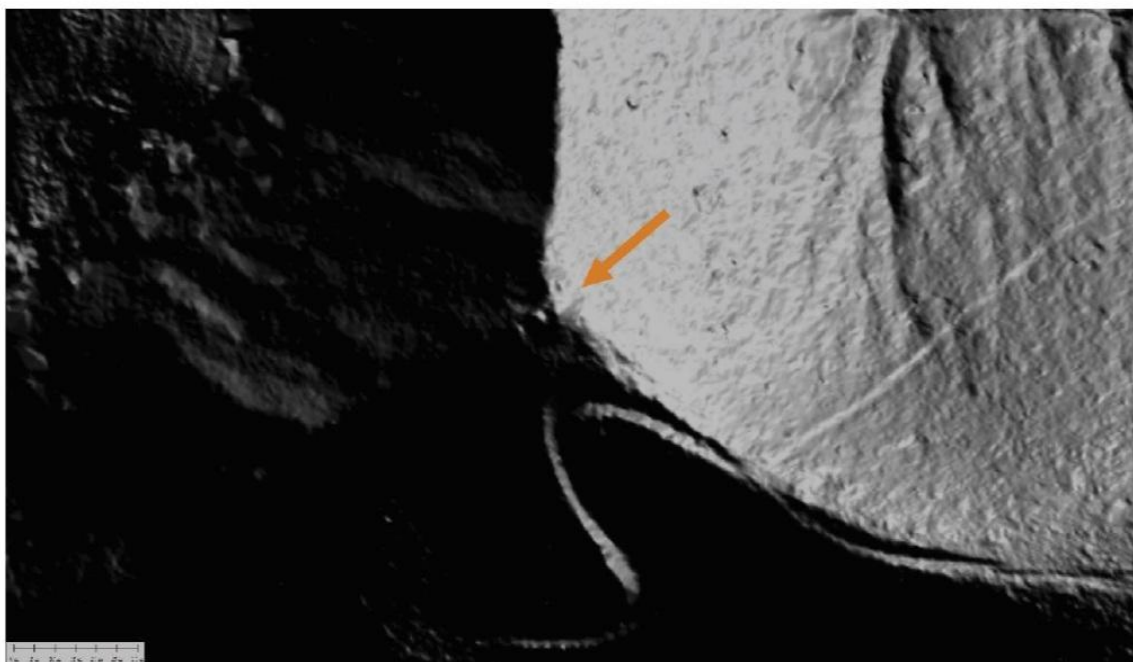


Fig. 9. LiDAR image of the watchtower (12/2018) [©MNIT].



Fig. 10. Photo of the site (04/2019) [photo by R. Zăgreanu/ ©MNIT].

Fig. 2.42 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI –CORNUL MALULUI 1

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1416

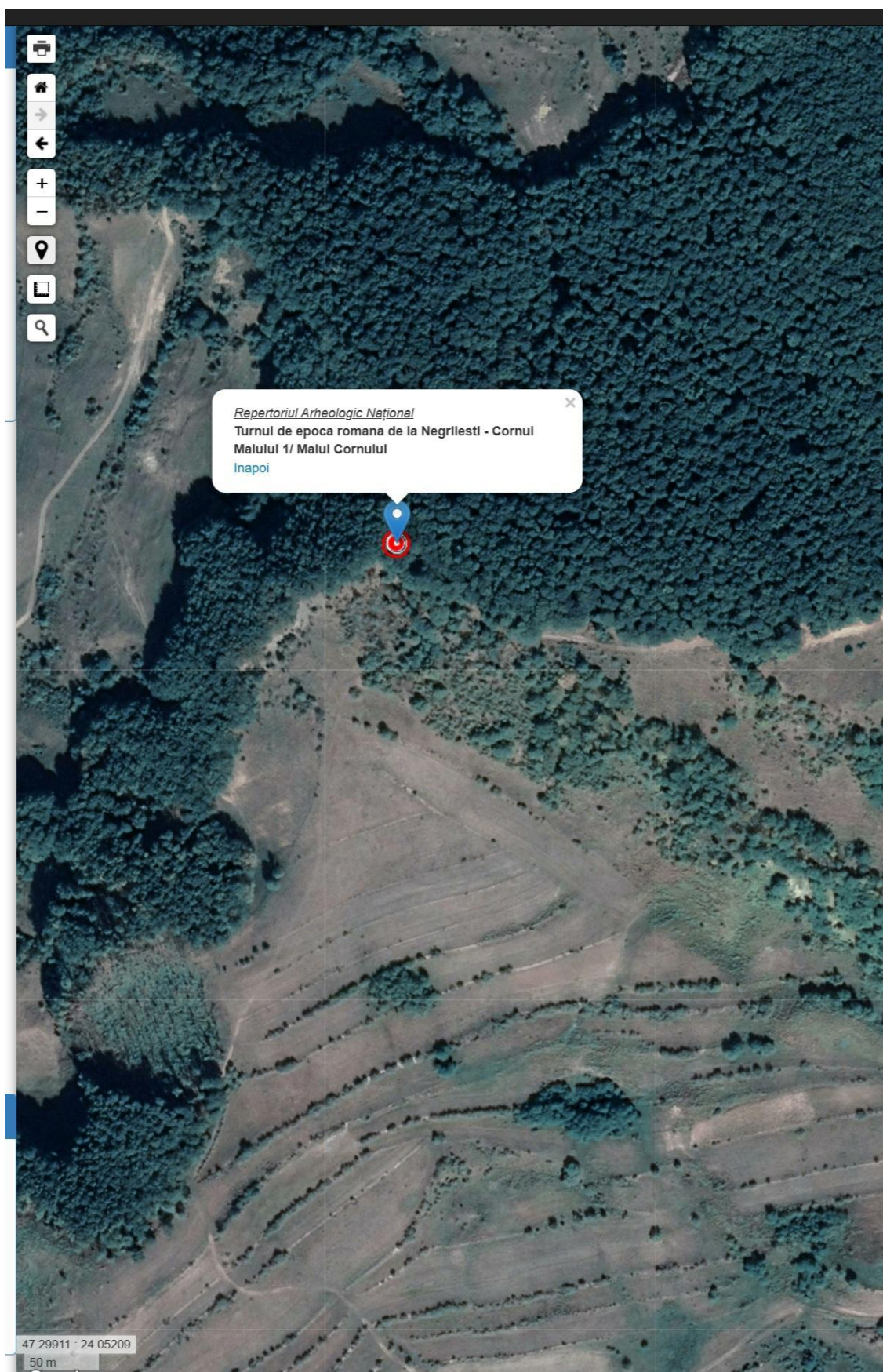


Fig. 2.43 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI –CORNUL MALULUI 1
Sursa: [Server Cartografic pentru Patrimoniul Cultural Național](#)

07. Turnul de epocă romană de la Negrilești - Cornul Malului 2

Este un sit arheologic înregistrat în lista patrimoniului mondial ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1417-1422). Este înregistrat în Repertoriul Arheologic Național cu codul RAN 32991.05, fără cod LMI, cu următoarele informații ([Repertoriul Arheologic Național](#)):

Tabel 2.20 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI - CORNUL MALULUI 2

Localizare	Afișează pe harta României *
Cod RAN	32991.05
Nume	Turnul de epocă romană de la Negrilești - Cornul Malului 2
Județ	Bistrița-Năsăud
Unitate administrativă	Negrilești
Localitate	Negrilești
Punct	Cornul Malului 2
Reper	Turnul se află la aproximativ 1,3 km nord-est de localitatea Negrilești, la 455 m est de turnul roman de la Negrilești - Cornul Malului 1 (cod RAN 32991.04).
Reper hidrografic - nume	Valea Negrilești
Reper hidrografic - tip	pârâu
Forma de relief	deal
Utilizare teren	pădure
Categorie	locuire
Tip	sistem defensiv
Descriere	Turnul de veghe este situat pe același deal cu turnul de veghe Negrilești – Cornul Malului 1, dar pe un versant orientat spre nord. Datorită acestei poziții, putea comunica doar cu turnurile de veghe de la Purcărete – Fața Carpenului 1&2, în timp ce vizibilitatea sa era redusă până în partea de nord a văii Lunca Mare – un teritoriu mai restrâns, dar de mare importanță în cazul unei incursiuni.
Observații	Turnul face parte din sistemul de supraveghere și apărare a limesului Daciei.
Suprafața sitului	0.06 ha
Stare de conservare	bună / 12.04.2023
Riscuri antropice	Afectare parțială: 3 / 13.04.2020
Regim de proprietate	privată
Data ultimei modificări a fișei	04.08.2023

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Tabel 2.21 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI - CORNUL MALULUI 2

Categorie/ Tip	Epoca (Datare)	Cultura/ Faza culturală	Descriere/ Observații
tum de supraveghere	Epoca romană (secolele al II- lea - al III-lea p. Chr.)	romană	Movilă circulară formată de ruinele turnului are un diametru de aproximativ 10 m, fiind vizibilă clar la suprafață și pe imaginile LiDAR. În vârful movilei conice, diametrul este de numai 5 m. Pe latura sa nordică este vizibil și un șanț de mică adâncime. La suprafață s-au observat fragmente de pietre aparținând structurii sale, împreună cu o râșniță romană fragmentară.

Informații scurte despre castru apar și în dosarul Limes, [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1417-1422: „*The watchtower is located on the same hill as the watchtower Negrilești – Cornu Malului 1, at less than 500 m to the east, but on a northward looking slope (546 m altitude). Due to this position, it could communicate only with the watchtowers at Purcărete – Fața Carpenului 1&2, while its visibility was scaled down to the northern part of the Lunca Mare valley – a smaller territory, but of great importance in case of an incursion. The tower has a circular ruin heap, measuring approximately 10 m in diameter, clearly visible on the surface and on the LiDAR images. At the top of the conical mound, the diameter is of only 5 m. On its northern side, a shallow ditch is also visible. Fragments of stones belonging to its structure were observed on the surface, along with a fragmentary Roman quern stone.*”

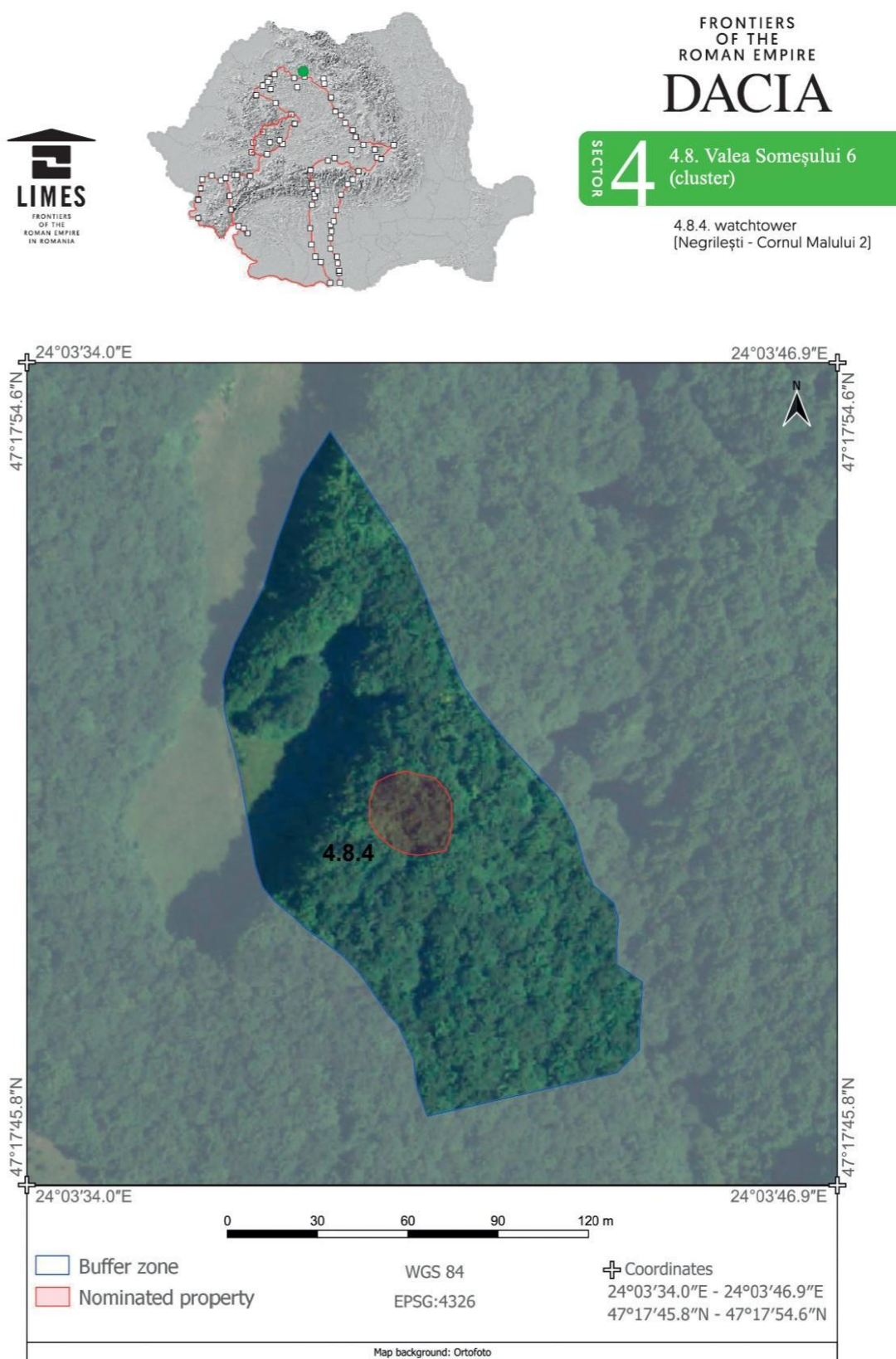


Fig. 2.44 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI –CORNUL MALULUI 1

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1417

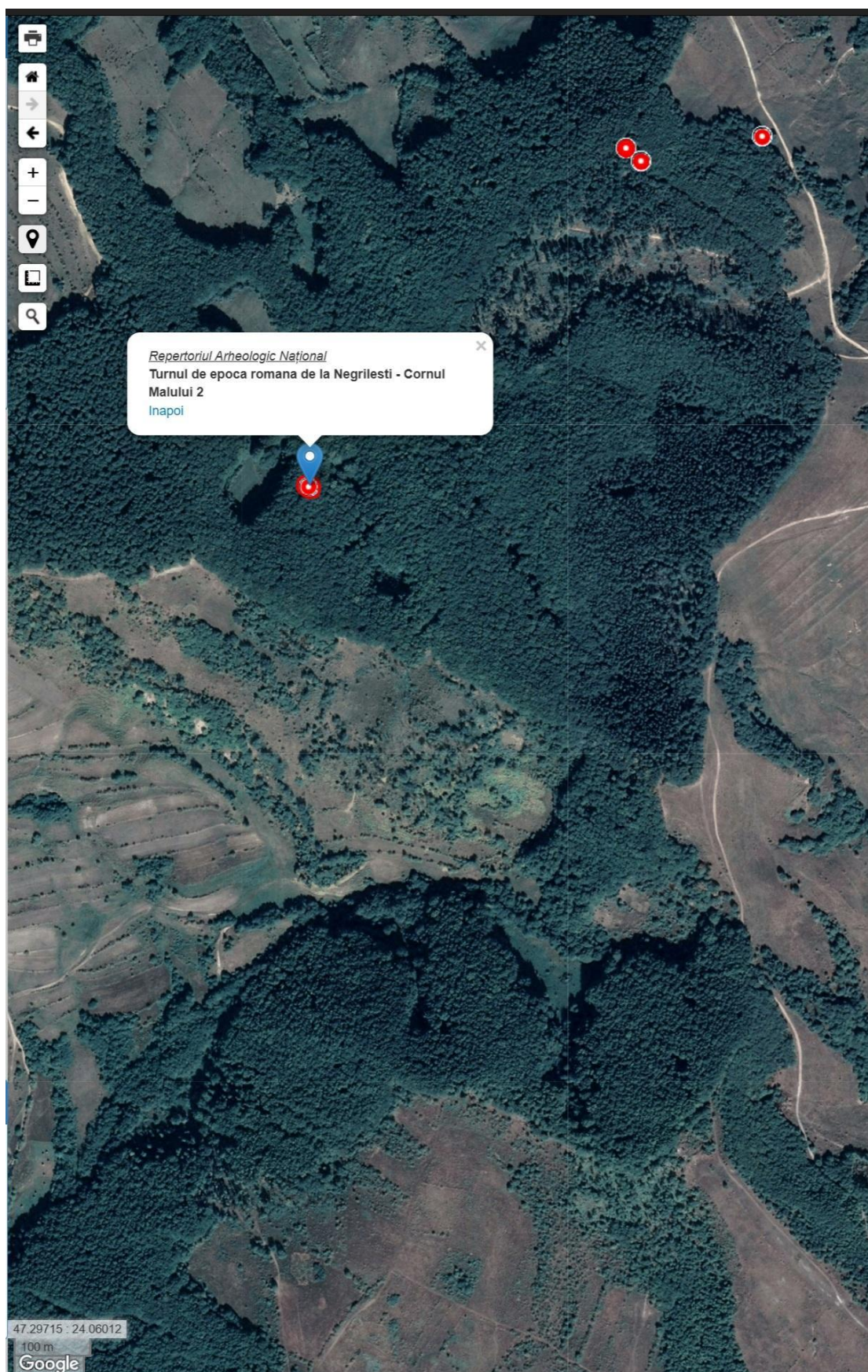


Fig. 2.45 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI –CORNUL MALULUI 1
 Sursa: [Server Cartografic pentru Patrimoniul Cultural Național](#)

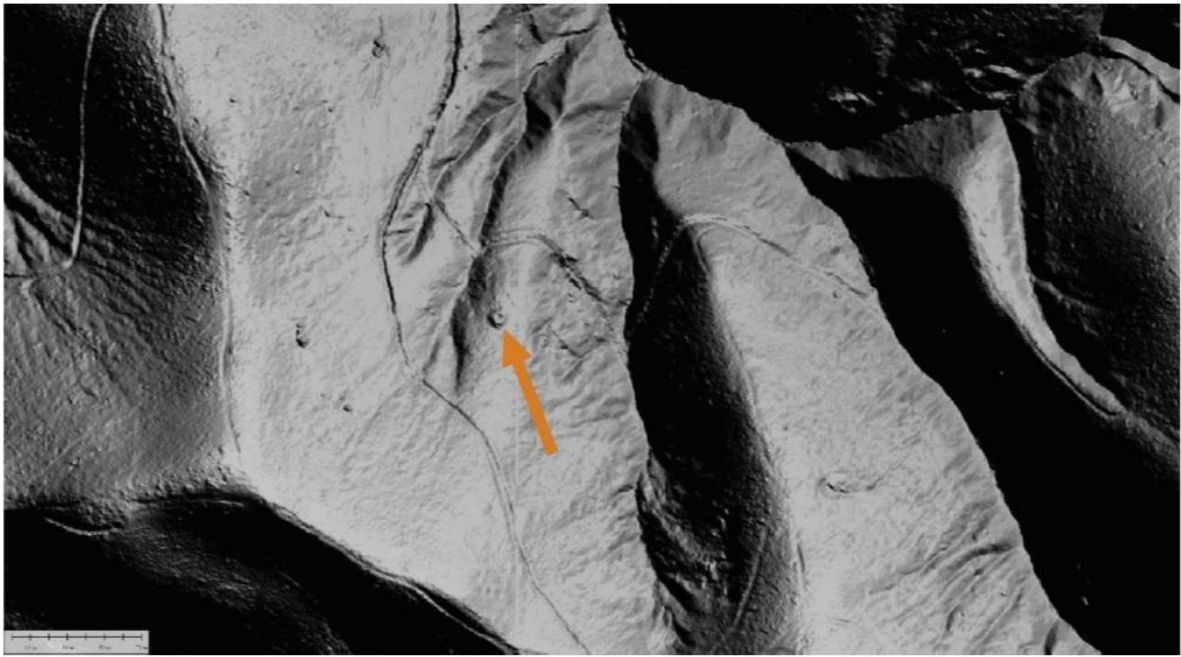


Fig. 11. LiDAR image of the watchtower (12/2018) [©MNIT].



Fig. 12. Photo of the site (04/2019) [photo by R. Zăgreanu/ ©MNIT].

Fig. 2.46 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI –CORNUL MALULUI 2

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1422.

08. Turnul de epocă romană de la Purcărete - Fața Carpenului 1

Este un sit arheologic înregistrat în lista patrimoniului mondial ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1423-1429). Este înregistrat în Repertoriul Arheologic Național cu codul RAN 33006.02, fără cod LMI, cu următoarele informații ([Repertoriul Arheologic Național](#)):

Tabel 2.22 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA PURCĂRETE - FAȚA CARPENULUI 1

Localizare	Afișează pe harta României *
Cod RAN	33006.02
Nume	Turnul de epocă romană de la Purcărete - Fața Carpenului 1
Județ	Bistrița-Năsăud
UAT	Negrilești
Localitate	Purcărete
Punct	Fața Carpenului 1
Reper	Turnul se găsește la sud-est de localitatea Purcărete, lângă Turnul roman de la Purcărete - Fața Carpenului 2.
Reper hidrografic - nume	Poieni
Reper hidrografic - tip	pârâu
Forma de relief	deal
Utilizare teren	pădure
Categorie	locuire
Tip	sistem defensiv
Descriere	Turnurile de veghe Purcărete – Fața Carpenului 1 și 2 sunt situate pe marginea de nord-est a unui promontoriu, la aproximativ 25 m unul de celălalt (573 și 575 m altitudine). Apropierea celor două turnuri sugerează că acestea nu au funcționat în aceeași perioadă, ci sunt mai degrabă două faze diferite ale aceluiași punct de observație. În cazul în care au fost în uz în același timp, probabil că cel mai mic nr. 1 (cod RAN 33006.02) a acționat ca o clădire anexă. Poziția lor a oferit o vizibilitate foarte bună spre nord într-un unghi foarte larg, având și contact vizual cu mai multe turnuri de veghe, de la Ciceu-Corabia – Ponița până la Dobricel – Vârful Lazului.
Observații	Turnul face parte din sistemul de supraveghere și apărare a limesului Daciei.
Suprafața sitului	0,07 ha
Stare de conservare	foarte bună / 28.10.2022
Riscuri antropice	Afectare parțială: 1 / 10.04.2020
Regim de proprietate	privată
Data ultimei modificări a fișei	04.08.2023

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Tabel 2.23 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA PURCĂRETE - FAȚA CARPENULUI 1

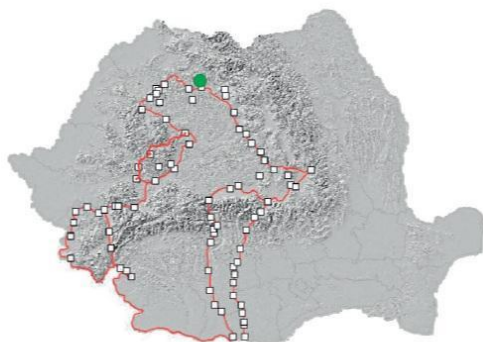
Categorie/ Tip	Epoca (Datare)	Cultura/ Faza culturală	Descriere/ Observații
turn de supraveghere	Epoca romană (secolele al II- lea - al III-lea p. Chr.)	romană	Turnul mai mic nr. 1 (ce de la sud-est) este acoperit de o movilă circulară de 8 m diametru, cu un mic șanț vizibil pe o latură. O scurtă cercetare arheologică întreprinsă aici a dus la descoperirea de chirpici, cărbune și mortar.

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Informații scurte despre castru apar și în dosarul Limes, [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1425-1426: „The watchtowers Purcărete – Fața Carpenului 1 and 2 are situated on the north-eastern edge of a promontory, at approximately 25 m from each other (573 and 575 m altitude). The proximity of the two towers suggests that they did not function at the same period and are rather two different phases of the same lookout; or, if they were in use at the same time, than probably the smaller no. 1 acted as an annexe building. Their position granted a very good visibility towards the north in a very wide angle, having also visual contact with several watchtowers, ranging from Ciceu-Corabia – Ponița to Dobricel – Vârful Lazului.”

Despre aceste turnuri s-au publicat câteva date în aceste articole:

- Ferenczi, István; Ferenczi, Geza; Baias, Aurel, Investigații noi pe limes-ul de nord și de nord-est al Daciei Porolissensis, File de Istorie, 3, 1974, 184, <https://biblioteca-digitala.ro/?articol=19283-investigatii-noi-pe-limes-ul-de-nord-si-de-nord-est-al-daciei-porolissensis--file-de-istorie-muzeul-de-istorie-bistrita--iii-1974>.
- Ferenczi, István, Contribuții la cunoașterea limesului roman de la nordul Somesului Mare (Partea I), Sargetia. Acta Musei Devensis, X, 1973, <https://biblioteca-digitala.ro/?articol=75802-contributii-la-cunoasterea-limesului-roman-de-la-nordul-somesului-mare-partea-i--sargetia-acta-musei-devensis--x-1973>.



FRONTIERS OF THE ROMAN EMPIRE DACIA

SECTOR

4

4.8. Valea Someșului 6
(cluster)

4.8.5. watchtower
(Purcărete - Fața
Carpenului 1 & 2)

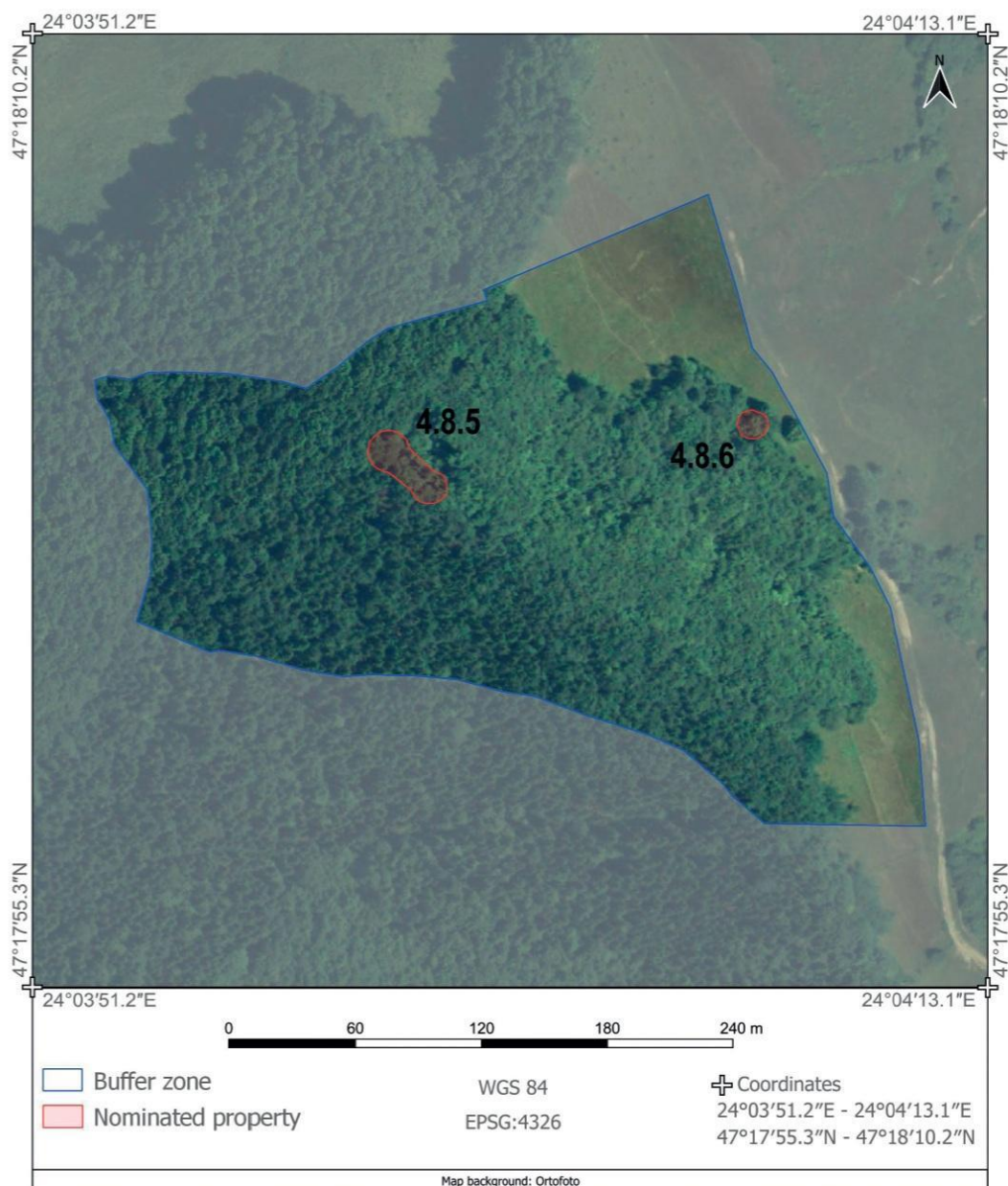


Fig. 2.47 TURNUL ROMAN DE LA PURCĂRETE – FAȚA CARPENULUI 1 ȘI 2
Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1423

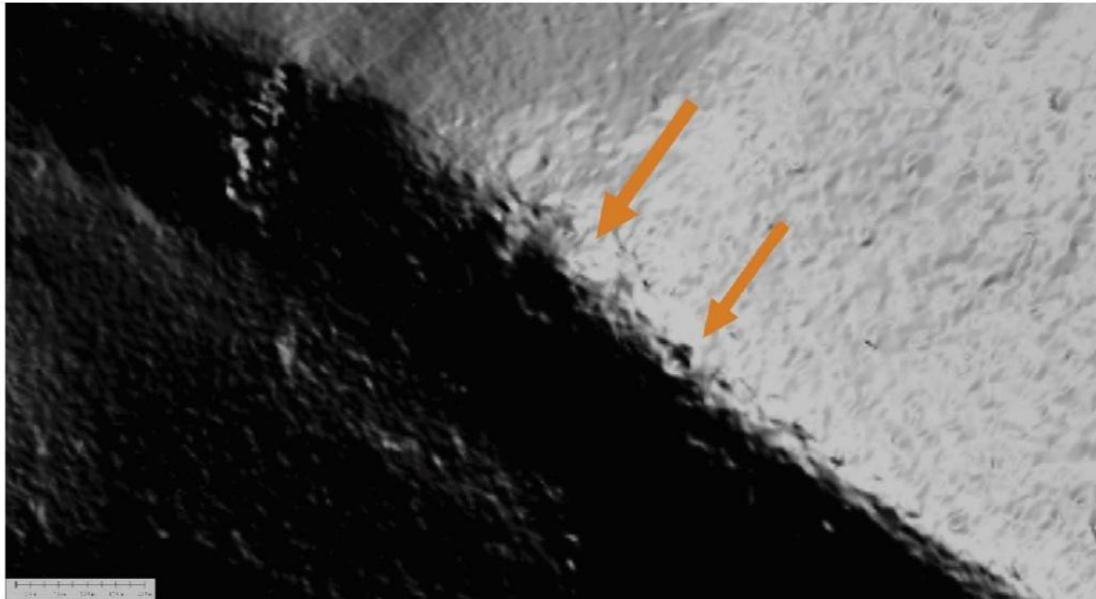


Fig. 13. LiDAR image of the watchtowers. Tower no. 1 is the smaller one towards southeast (12/2018) [©MNIT].



Fig. 14. View of the Fața Carpenului hill (04/2019) [photo by R. Zăgreanu/ ©MNIT].

Fig. 2.48 TURNUL ROMAN DE LA PURCĂRETE – FAȚA CARPENULUI 1 ȘI 2
 Sursa: [*Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes*](#), p. 1428



Fig. 15. Photo of the site of Purcărete – Fața Carpenului 1 (04/2019) [photo by R. Zăgreanu/ ©MNIT].



Fig. 16. Photo of the site of Purcărete – Fața Carpenului 2 (04/2019) [photo by R. Zăgreanu/ ©MNIT].

Fig. 2.49 TURNUL ROMAN DE LA PURCĂRETE – FAȚA CARPENULUI 1 ȘI 2
 Sursa: [*Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes*](#), p. 1429.

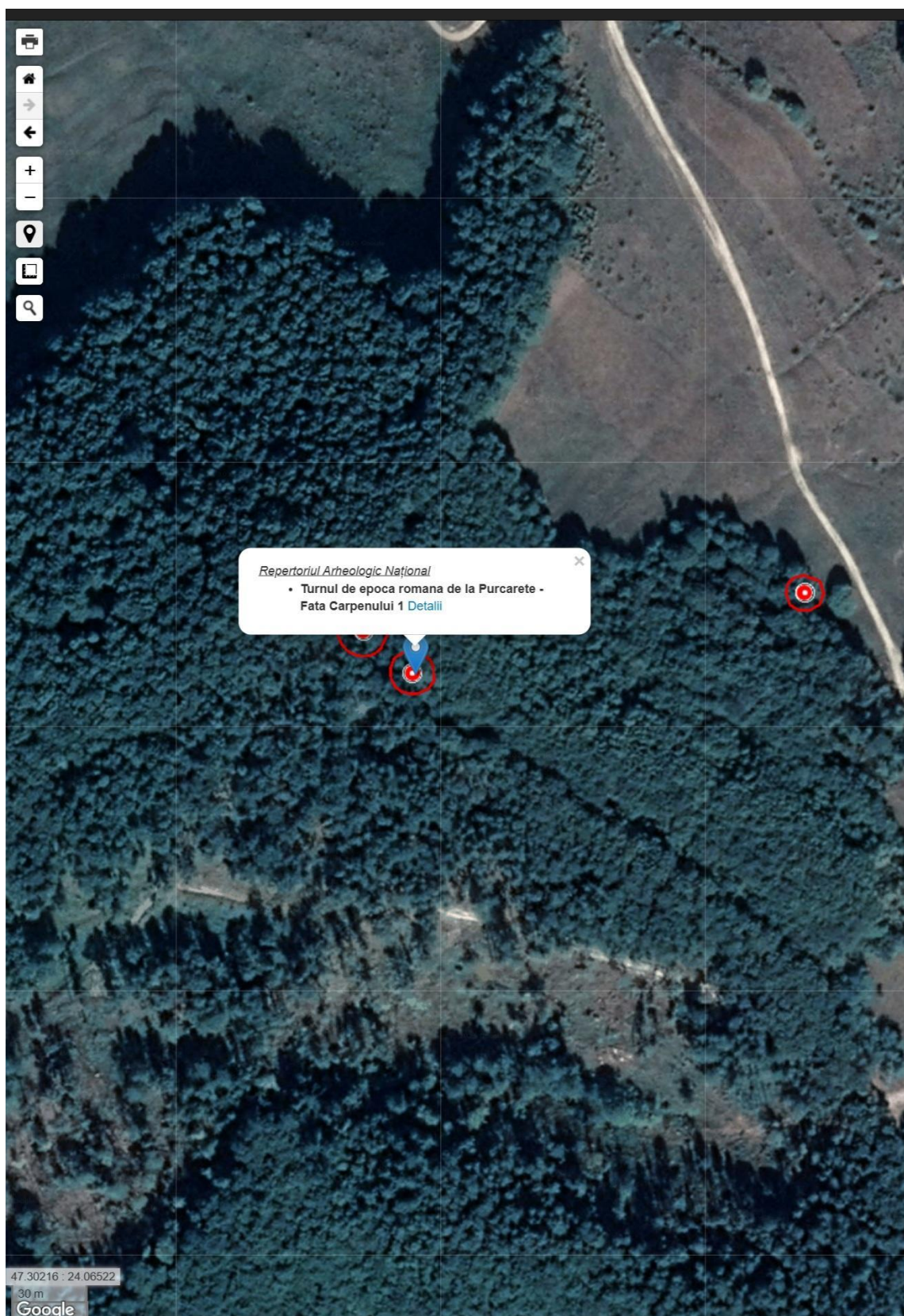


Fig. 2.50 TURNUL ROMAN DE LA PURCĂRETE – FAȚA CARPENULUI 1 ȘI 2
 Sursa: [Server Cartografic pentru Patrimoniul Cultural Național](#).

09. Turnul de epocă romană de la Purcărete - Fața Carpenului 2

Este un sit arheologic înregistrat în lista patrimoniului mondial ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1423-1429). Este înregistrat în Repertoriul Arheologic Național cu codul RAN 33006.01, fără cod LMI, cu următoarele informații ([Repertoriul Arheologic Național](#)):

Tabel 2.24 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA PURCĂRETE - FAȚA CARPENULUI 2

Localizare	Afișează pe harta României *
Cod RAN	33006.01
Nume	Turnul de epocă romană de la Purcărete - Fața Carpenului 2
Județ	Bistrița-Năsăud
UAT	Negrilești
Localitate	Purcărete
Punct	Fața Carpenului 2
Reper	Turnul se găsește la sud-est de localitatea Purcărete, lângă Turnul roman de la Purcărete - Fața Carpenului 1.
Reper hidrografic – nume	Valea Mare
Reper hidrografic - tip	pârâu
Forma de relief	deal
Utilizare teren	pădure
Categorie	locuire
Tip	sistem defensiv
Descriere	Turnurile de veghe Purcărete – Fața Carpenului 1 și 2 sunt situate pe marginea de nord-est a unui promontoriu, la aproximativ 25 m unul de celălalt (573 și 575 m altitudine). Apropierea celor două turnuri sugerează că acestea nu au funcționat în aceeași perioadă, ci sunt mai degrabă două faze diferite ale aceluiași punct de observație. În cazul în care au fost în uz în același timp, probabil că cel mai mic nr. 1 (cod RAN 33006.02) a acționat ca o clădire anexă. Poziția lor a oferit o vizibilitate foarte bună spre nord într-un unghi foarte larg, având și contact vizual cu mai multe turnuri de veghe, de la Ciceu-Corabia – Ponița până la Dobricel – Vârful Lazului.
Observații	Turnul face parte din sistemul de supraveghere și apărare a limesului Daciei.
Suprafața sitului	0.07 ha
Stare de conservare	medie / 14.06.2017
Riscuri antropice	Afectare parțială: 3 / 14.06.2017
Regim de proprietate	privată
Data ultimei modificări a fișei	04.08.2023

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Tabel 2.25 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA PURCĂRETE - FAȚA CARPENULUI 2

Categorie/ Tip	Epoca (Datare)	Cultura/ Faza culturală	Descriere/ Observații
turn de supraveghere	Epoca romană (secolele al II- lea - al III-lea p. Chr.)	romană	Turnul de veghe nr. 2, situat la nord-vest de turnul nr. 1, este acoperit de o movilă circulară destul de înaltă, vizibilă la suprafață, cu un diametru de aproximativ 17–18 m, cu pietre vizibile la suprafață. Conform imaginilor LiDAR, structura de piatră a turnului ar putea fi dreptunghiulară, cu dimensiuni de circa 5 × 6 m.

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

10. Turnul de epocă romană de la Negrilești - Dealul Sflederului 1

Este un sit arheologic înregistrat în lista patrimoniului mondial ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1381-1386). Este înregistrat în Repertoriul Arheologic Național cu codul RAN 32991.08, fără cod LMI, cu următoarele informații ([Repertoriul Arheologic Național](#)):

Tabel 2.26 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI - DEALUL SFLEDERULUI 1

Localizare	Afișează pe harta României *
Cod RAN	32991.08
Nume	Turnul de epocă romană de la Negrilești - Dealul Sflederului 1
Județ	Bistrița-Năsăud
UAT	Negrilești
Localitate	Negrilești
Punct	Dealul Sflederului 1
Punct alte denumiri	Dealul Slederului; Coasta Mestecănișului
Reper	Turnul se află la aproximativ 2 km est de localitatea Dumbrăveni și la nord-vest de localitatea Negrilești.
Reper hidrografic - nume	Canciu
Reper hidrografic - tip	pârâu
Forma de relief	deal
Utilizare teren	pădure
Categorie	locuire
Tip	sistem defensiv
Descriere	Este situat pe Dealul Sflederului, un deal alungit dominant între văile Mestecănișului și Negrilești, cu o înălțime considerabilă și pante abrupte pe trei laturi, ușor accesibil doar dinspre sud. Turnul avea o vizibilitate foarte bună pe ambele văi învecinate, având

	în același timp o bună legătură vizuală cu mai multe turnuri de veghe din regiune. Turnul de veghe Dealul Sflederului 2 (cod RAN 32982.04) este situat la 130 m spre sud-est, și poate reprezenta o fază anterioară a rețelei.
Observații	Turnul face parte din sistemul de supraveghere și apărare a limesului Daciei. Mare parte din suprafața turnului se întinde pe teritoriul administrativ al comunei Ciceu-Giurgești, fiind înregistrat în RAN cu codul de sit 32982.03.
Stare de conservare	medie / 26.02.2024
Riscuri antropice	Afectare parțială: 4 / 26.02.2024
Regim de proprietate	privat
Data ultimei modificări a fișei	26.02.2024

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Tabel 2.27 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI - DEALUL SFLEDERULUI 1

Categorie/ Tip	Epoca (Datare)	Cultura/ Faza culturală	Descriere/ Observații
turn de supraveghere	Epoca romană (secolele al II- lea - al III-lea p. Chr.)	romană	Movila formată de ruinele turnului realizat din piatră are în prezent o formă circulară de dimensiuni considerabile, cu un diametru de aproximativ 18 m la baza exterioară și o înălțime păstrată de 1,5 m. Pe latura sudică s-a păstrat un sanț cu val de 60 cm, cu un val cu marginile bine reliefate. Nu au fost găsite alte materiale sau urme de zidărie. Turnul este acoperit de vegetație, dar este bine conservat

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Bibliografie:

- Ferenczi, Istaván, Contribuții la cunoașterea limesului roman de la nordul Someșului Mare (Partea I), Sargetia. Acta Musei Devensis, 1973, 91, <https://biblioteca-digitala.ro/?articol=75802-contributii-la-cunoasterea-limesului-roman-de-la-nordul-somesului-mare-partea-i--sargetia-acta-musei-devensis--x-1973>
- Ferenczi, Istaván, Contribuții la topografia arheologică a Culmii Ciceului (jud. Bistrița-Năsăud), File de Istorie, 1971, 182, <https://biblioteca-digitala.ro/?articol=11690-contributii-la-topografia-arheologica-a-culmii-ciceului-jud-bistrita-nasaud--file-de-istorie-muzeul-de-istorie-bistrita--i-1971>

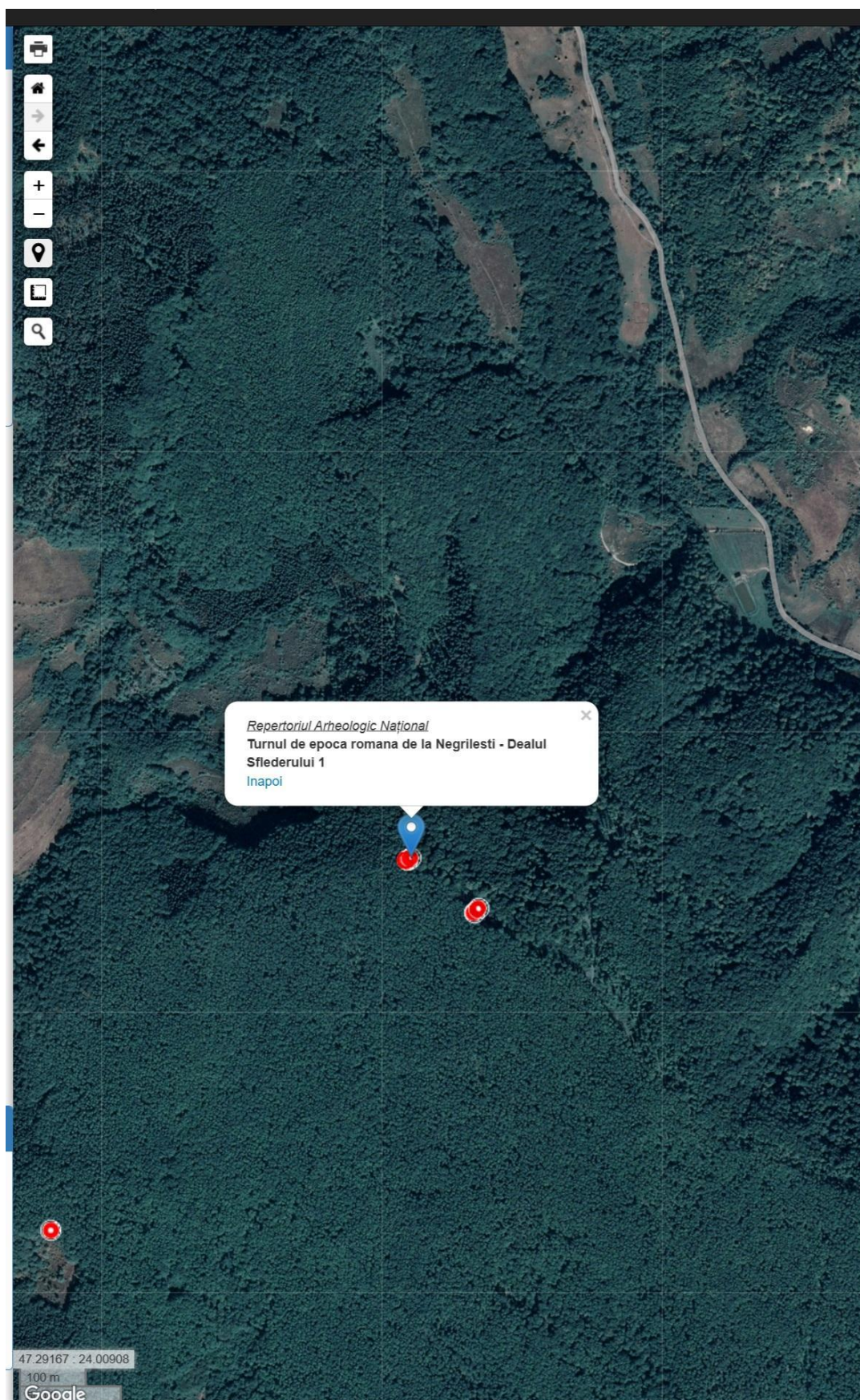


Fig. 2.51 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – DEALUL SFREDELULUI 1

Sursa: [Server Cartografic pentru Patrimoniul Cultural Național](#).

11. Turnul de epocă romană de la Negrilești - Dealul Sflederului 2

Este un sit arheologic înregistrat în lista patrimoniului mondial ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1387-1392). Este înregistrat în Repertoriul Arheologic Național cu codul RAN 32991.09, fără cod LMI, cu următoarele informații ([Repertoriul Arheologic Național](#)):

Fig. 2.52 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI - DEALUL SFLEDERULUI 2

Localizare	Afișează pe harta României *
Cod RAN	32991.09
Nume	Turnul de epocă romană de la Negrilești - Dealul Sflederului 2
Județ	Bistrița-Năsăud
UAT	Negrilești
Localitate	Negrilești
Punct	Dealul Sflederului 2
Reper	Turnul roman se află la aproximativ 2,1 km est de localitatea Dumbrăveni, între văile Negrilești și Mestecănișului, la 130 m sud-est de Turnul roman de la Dumbrăveni - Dealul Sflederului 1 (cod RAN 32982.03 și 32991.08).
Reper hidrografic - nume	Valea Negrilești; Valea Mestecănișului
Reper hidrografic - tip	pârâu
Forma de relief	deal
Utilizare teren	pădure
Categorie	locuire
Tip	sistem defensiv
Descriere	Se află pe aceeași creastă cu turnul Dealul Sflederului 1, astfel teritoriile controlate și posibilitățile optice ale celor două coincid. Aceasta poate fi considerată o dovadă că cele două turnuri nu au fost contemporane, ci au funcționat succesiv.
Observații	Turnul face parte din sistemul de supraveghere și apărare a limesului Daciei. Mare parte din suprafața turnului se întinde pe teritoriul administrativ al comunei Ciceu-Giurgești, fiind înregistrat în RAN cu codul de sit 32982.04.
Stare de conservare	bună / 26.02.2024
Riscuri antropice	Afectare parțială: 3 / 26.02.2024
Regim de proprietate	privat
Data ultimei modificări a fișei	26.02.2024

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Tabel 2.28 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA NEGRILEȘTI - DEALUL SFLEDERULUI 2

Categorie/ Tip	Epoca (Datare)	Cultura/ Faza culturală	Descriere/ Observații
turn de supraveghere	Epoca romană (secolele al II- lea - al III-lea p. Chr.)	romană	Movila formată de ruinele turnului are în prezent o formă circulară, cu un diametru de aproximativ 11 m la baza exterioară. Sunt vizibile porțiuni ale unui șanț înconjurător.

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Bibliografie:

- Ferenczi, István; Ferenczi, Geza; Baias, Aurel, Investigații noi pe limes-ul de nord și de nord-est al Daciei Porolissensis, File de Istorie, 3, 1974, 182, <https://biblioteca-digitala.ro/?articol=19283-investigatii-noi-pe-limes-ul-de-nord-si-de-nord-est-al-daciei-porolissensis--file-de-istorie-muzeul-de-istorie-bistrita--iii-1974>
- Ferenczi, István, Contributii la cunoasterea limesului roman de la nordul Somesului Mare (Studiu preliminar) (Partea a II-a), File de Istorie, 4, 1976, 119, <https://biblioteca-digitala.ro/?articol=30497-contributii-la-cunoasterea-limes-ului-roman-de-la-nordul-somesului-mare-ii--file-de-istorie-muzeul-de-istorie-bistrita--iv-1976>

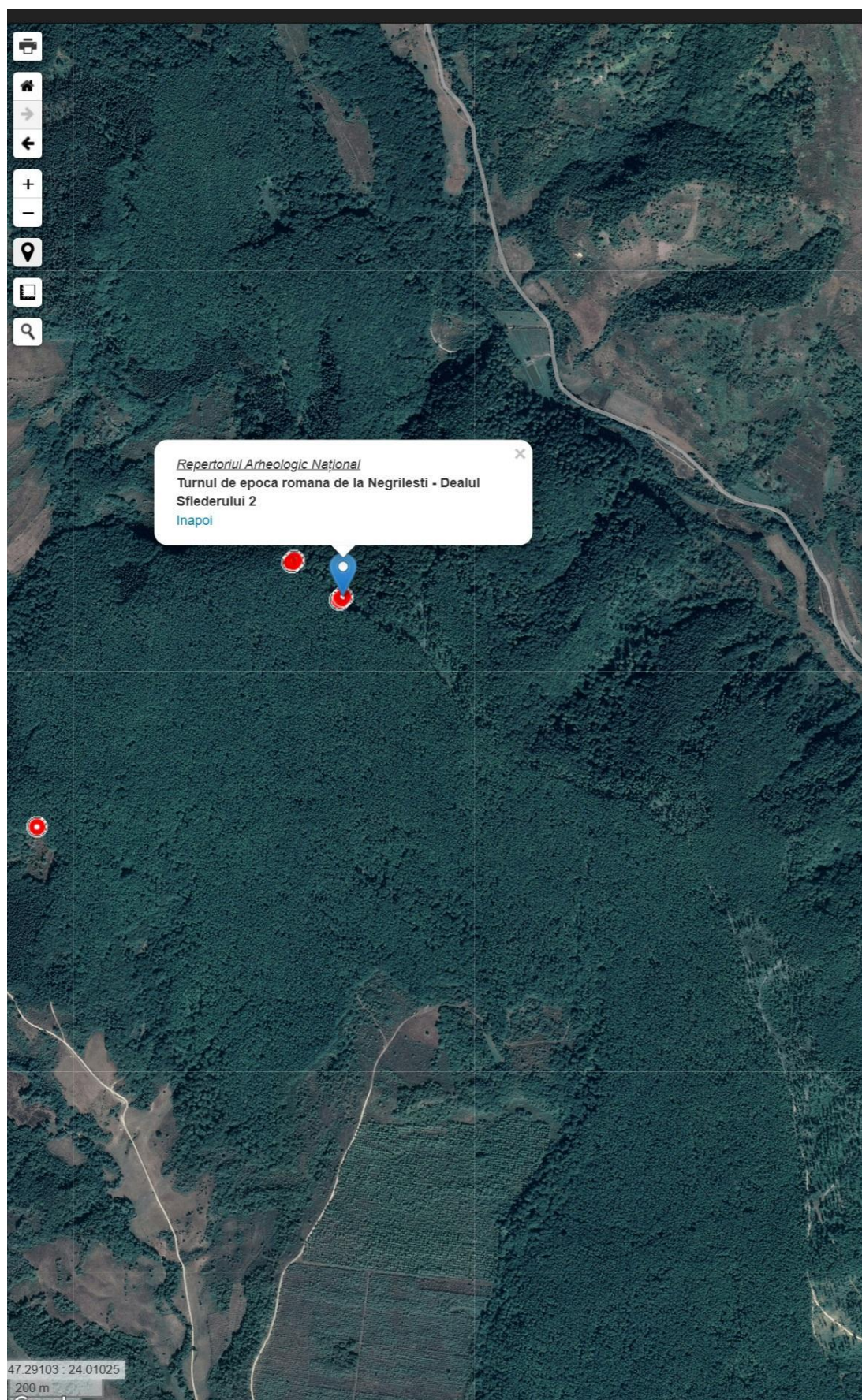


Fig. 2.53 TURNUL ROMAN DE LA NEGRILEȘTI – DEALUL SFREDELULUI 2
Sursa: [Server Cartografic pentru Patrimoniul Cultural Național](#)

Foarte sugestivă este harta din lucrarea ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1393, unde sunt cartografiate o serie de turnuri de observație și semnalizare de pe Valea Someșului, listate în tabelul de la p. 1397.

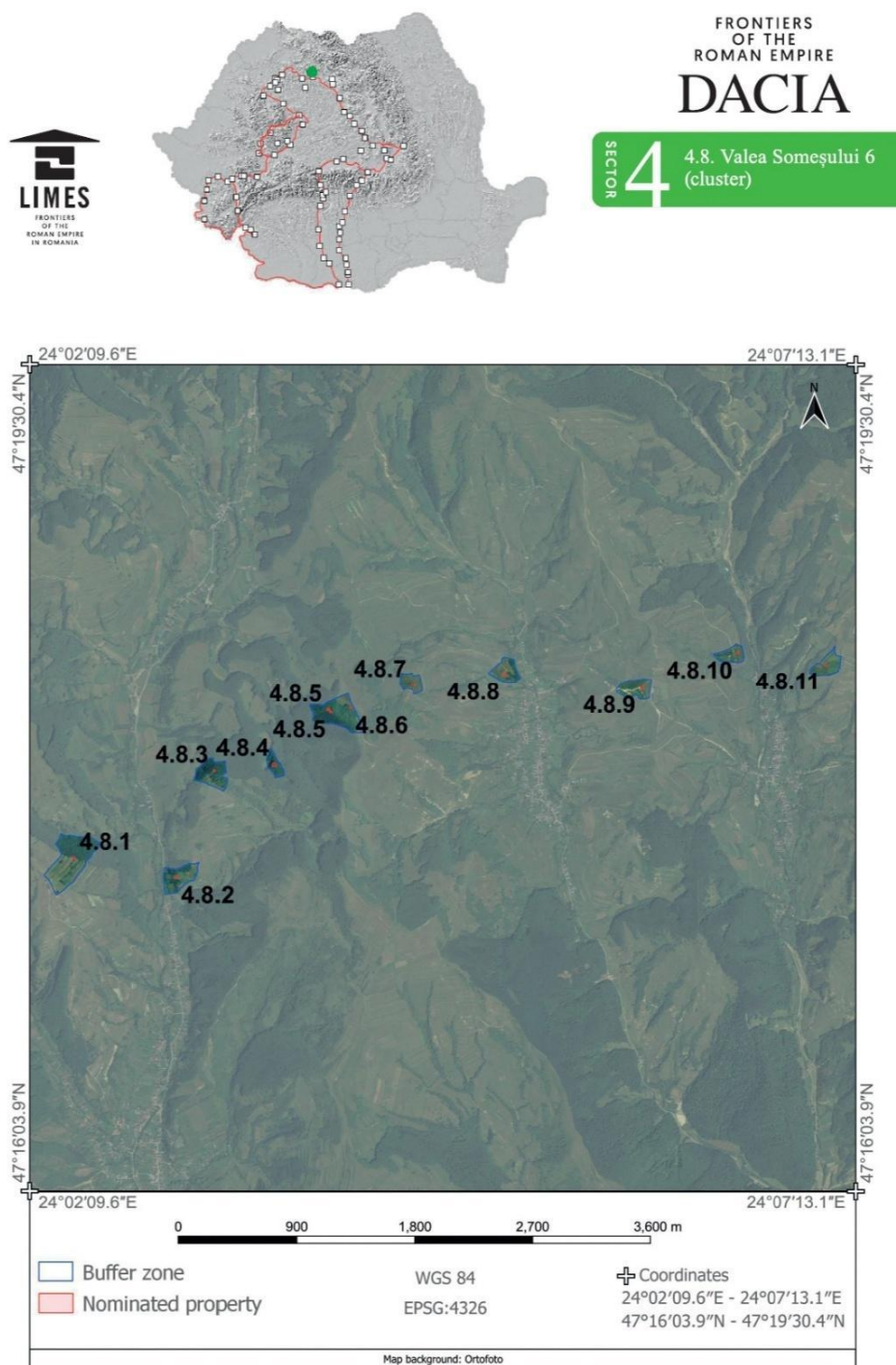


Fig. 2.54 TURNURILE PE DE VALEA SOMEȘULUI UNIT

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1393

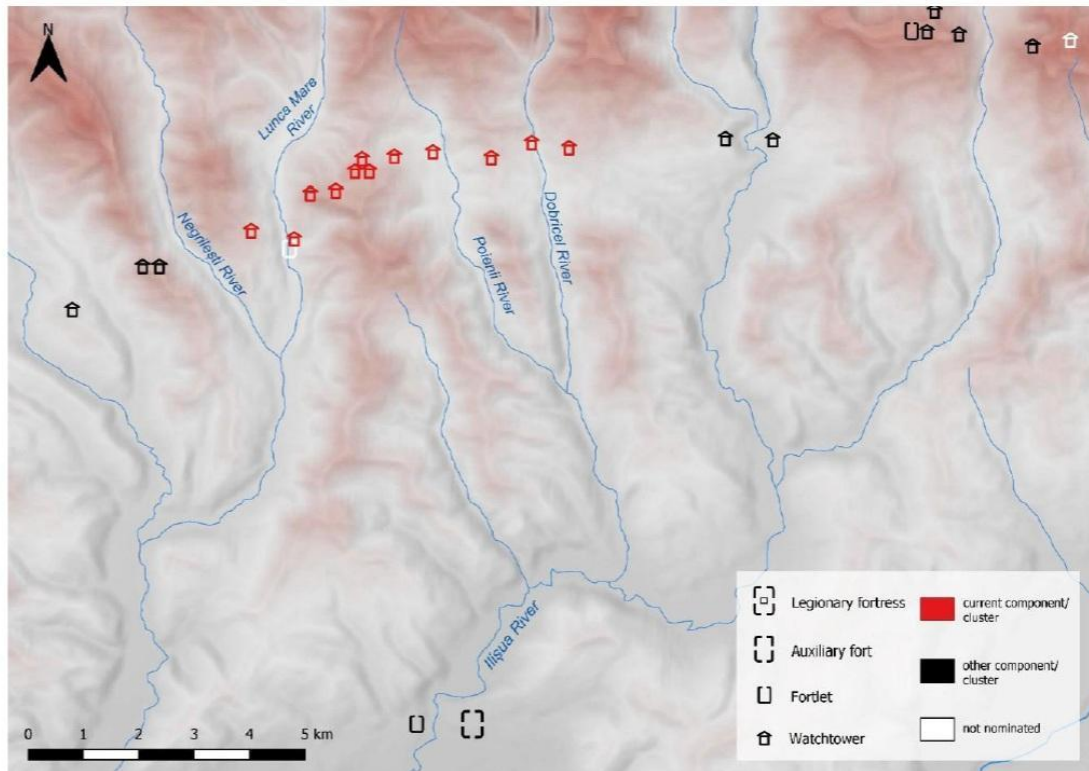


Fig. 1. Strategic emplacement of the watchtower network in order to control three major river valleys in front of the auxiliary fort at Ilișua (♦4.9.1) [M. Gui / ©MNIT].

<i>Watchtowers</i>	<i>Areas of control</i>						
	Lunca Mare valley	North	North-east	Hilltop roads	Poieni valley	Dobricel valley	Communication
Negrilești – Dealul Muncelului (♦4.8.1)	x						~
Negrilești – Negru Vodă (♦4.8.2)	x						
Negrilești – Cetatea lui Negru Vodă, fortlet (N.n.)	x						
Negrilești – Cornul Malului 1 (♦4.8.3)	x						x
Negrilești – Cornul Malului 2 (♦4.8.4)		x					
Purcărete – Fața Carpenului 1&2 (♦4.8.5)		x	x				x
Ciceu-Poieni – Fața Carpenului 3 (♦4.8.6)		x	x	x			
Ciceu-Poieni – Strunga Găvojenilor (♦4.8.7)			x	x	x		x
Ciceu-Poieni – Podul Milcoaiei (♦4.8.8)					x		
Ciceu-Poieni – Vârful Osoiului (♦4.8.9)				x	x	x	x
Dobricel – Rângoița (♦4.8.10)						x	
Dobricel – Vârful Lazului (♦4.8.11)						x	x

Fig. 2. Table showing the role of each component of the cluster (N.n – not nominated) [D. Nyulas / ©MNIT].

Fig. 2.55 TURNURILE PE DE VALEA SOMEȘULUI UNIT

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1397

12. Turnul de epocă romană de la Ciceu-Poieni - Fața Carpenului 3

Este un sit arheologic înregistrat în lista patrimoniului mondial ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1432-1435). Este înregistrat în Repertoriul Arheologic Național cu codul RAN 32848.04, fără cod LMI, cu următoarele informații ([Repertoriul Arheologic Național](#)):

Tabel 2.29 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA CICEU-POIENI - FAȚA CARPENULUI 3

Localizare	Afișează pe harta României *
Cod RAN	32848.04
Nume	Turnul de epocă romană de la Ciceu-Poieni - Fața Carpenului 3
Județ	Bistrița-Năsăud
Unitate administrativă	Căianu Mic
Localitate	Ciceu-Poieni
Punct	Fața Carpenului 3
Reper	Turnul roman se află la aproximativ 1 km vest de localitatea Ciceu-Poieni.
Forma de relief	deal
Utilizare teren	pășune
Categorie	locuire
Tip	sistem defensiv
Descriere	Turnul de veghe este situat la numai 150 m spre est și la vale de turnurile de la Purcărete – Fața Carpenului 1 & 2. Chiar dacă era situat la o altitudine mai mică, avea totuși o bună imagine de ansamblu asupra teritoriului la nord și mai ales la nord-est, și a unor părți ale văii Poienii. Probabil că nu este o coincidență faptul că turnul a fost poziționat lângă un drum de pământ foarte circulat și astăzi, care mergea preponderent pe deal, trecând pe lângă fortul auxiliar de la Ilișua și ducând spre valea Someșului Mare mai la sud. În consecință, cel mai probabil turnul a avut și un rol în controlul traficului pe acest drum.
Observații	Turnul face parte din sistemul de supraveghere și apărare a limesului Daciei.
Suprafața sitului	0.02 ha
Riscuri antropice	Afectare parțială: 3 / 10.04.2020
Regim de proprietate	privată
Data ultimei modificări a fișei	03.08.2023

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Tabel 2.30 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA CICEU-POIENI - FAȚA CARPENULUI 3

Categorie/ Tip	Epoca (Datare)	Cultura/ Faza culturală	Descriere/ Observații
turn de supraveghere	Epoca romană (secolele al II- lea - al III-lea p. Chr.)	romană	Movila formată de ruinele turnului are în prezent o formă circulară, cu un diametru de aproximativ 6 x 7 m. Probabil că turnul avea o structură rectangulară.

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

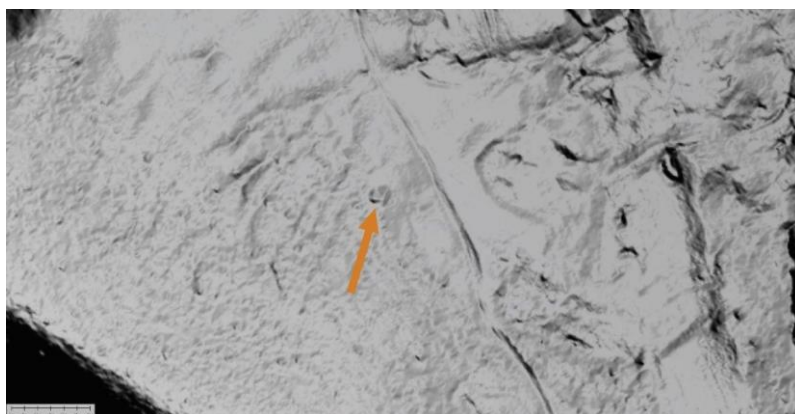


Fig. 2.56 TURNUL DE LA CICEU-POIENI, FAȚA CARPENULUI 3. IMAGINE LIDAR.

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1435, [Repertoriul Arheologic Național](#)



Fig. 2.57 TURNUL DE LA CICEU-POIENI, FAȚA CARPENULUI 3.

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre, Annexes](#), p. 1435, [Repertoriul Arheologic Național](#).



Fig. 2.58 TURNUL DE LA CICEU-POIENI, FAȚA CARPENULUI 3

Sursa: [Server Cartografic pentru Patrimoniul Cultural Național](#).

13. Turnul de epocă romană de la Ciceu-Poieni – Strunga Găvojenilor

Este un sit arheologic înregistrat în lista patrimoniului mondial ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1436-1441). Este înregistrat în Repertoriul Arheologic Național cu codul RAN 32848.02, cod LMI BN-I-m-B-01321, cu următoarele informații ([Repertoriul Arheologic Național](#)):

Tabel 2.31 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA CICEU-POIENI – STRUNGA GĂVOJENILOR

Localizare	Afișează pe harta României *
Cod RAN	32848.02
Cod LMI (Lista Monumentelor Istorice) 	BN-I-m-B-01321
Nume	Turnul de epocă romană la Ciceu-Poieni - Strunga Găvojenilor
Județ	Bistrița-Năsăud
Unitate administrativă	Căianu Mic
Localitate	Ciceu-Poieni
Punct	Strunga Găvojenilor
Reper	Turnul se află la aproximativ 700 m vest de localitatea Ciceu-Poieni.
Forma de relief	deal
Utilizare teren	pășure
Categorie	locuire
Tip	sistem defensiv
Descriere	Turnul de veghe este situat pe un platou întins între văile Lunca Mare și Poienii, având o perspectivă adecvată doar asupra unei mici părți din acesta din urmă. Cel mai probabil, scopul său principal a fost controlul traficului pe drumurile care circulau pe acest platou, care duc la distanțe considerabile spre nord, spre munții Culmea Brezei. Turnul putea comunica destul de bine și cu turnurile de veghe din apropiere, mai ales spre est.
Observații	Turnul face parte din sistemul de supraveghere și apărare a limesului Daciei.
Suprafața sitului	0.03 ha
Stare de conservare	precară / 14.06.2017
Riscuri antropice	Afectare parțială: 2 / 13.04.2023
Regim de proprietate	privată
Data ultimei modificări a fișei	03.08.2023

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Tabel 2.32 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA CICEU-POIENI – STRUNGA GĂVOJDENILOR

Categorie/ Tip	Epoca (Datare)	Cultura/ Faza culturală	Descriere/ Observații
turn de supraveghere	Epoca romană (secolele al II- lea - al III-lea p. Chr.)	romană	Un sondaj arheologic întreprins în 1989 a scos la iveală o fundație de turn dreptunghiulară, de 7 × 4 m, cu o singură fază de construcție. Din păcate, turnul a fost în mare parte distrus, întrucât înălțimea păstrată a zidului format de ruinele turnului este de doar 0,30 m. La suprafață au fost găsite fragmente de mortar și ceramică romană. Materialul de construcție din piatră lipsește, dar prezența mortarului sugerează o structură din piatră, foarte afectată de jefuirea pietrei.

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Bibliografie:

- Ferenczi, István, Contribuții la cunoașterea limesului roman de la nordul Someșului Mare (Partea I), Sargetia. Acta Musei Devensis, X, 1973, 98, <https://biblioteca-digitala.ro/?articol=75802-contributii-la-cunoasterea-limesului-roman-de-la-nordul-somesului-mare-partea-i--sargetia-acta-musei-devensis--x-1973> [Publicație]
- "LIMES. Frontiers of the Roman Empire - Dacia". Component parts, vol 1 (Nomination for inscription on the World Heritage List), 2023 [Fișă de sit]
- Zăgreanu, Radu; Cociș, Horațiu; Gaiu, Corneliu; Vaida, D. L.; Bică, I., The Roman Frontier in Bistrița-Năsăud County. Part I. The Repertory, Journal of Ancient History and Archaeology, 4, 1, 2017, 31

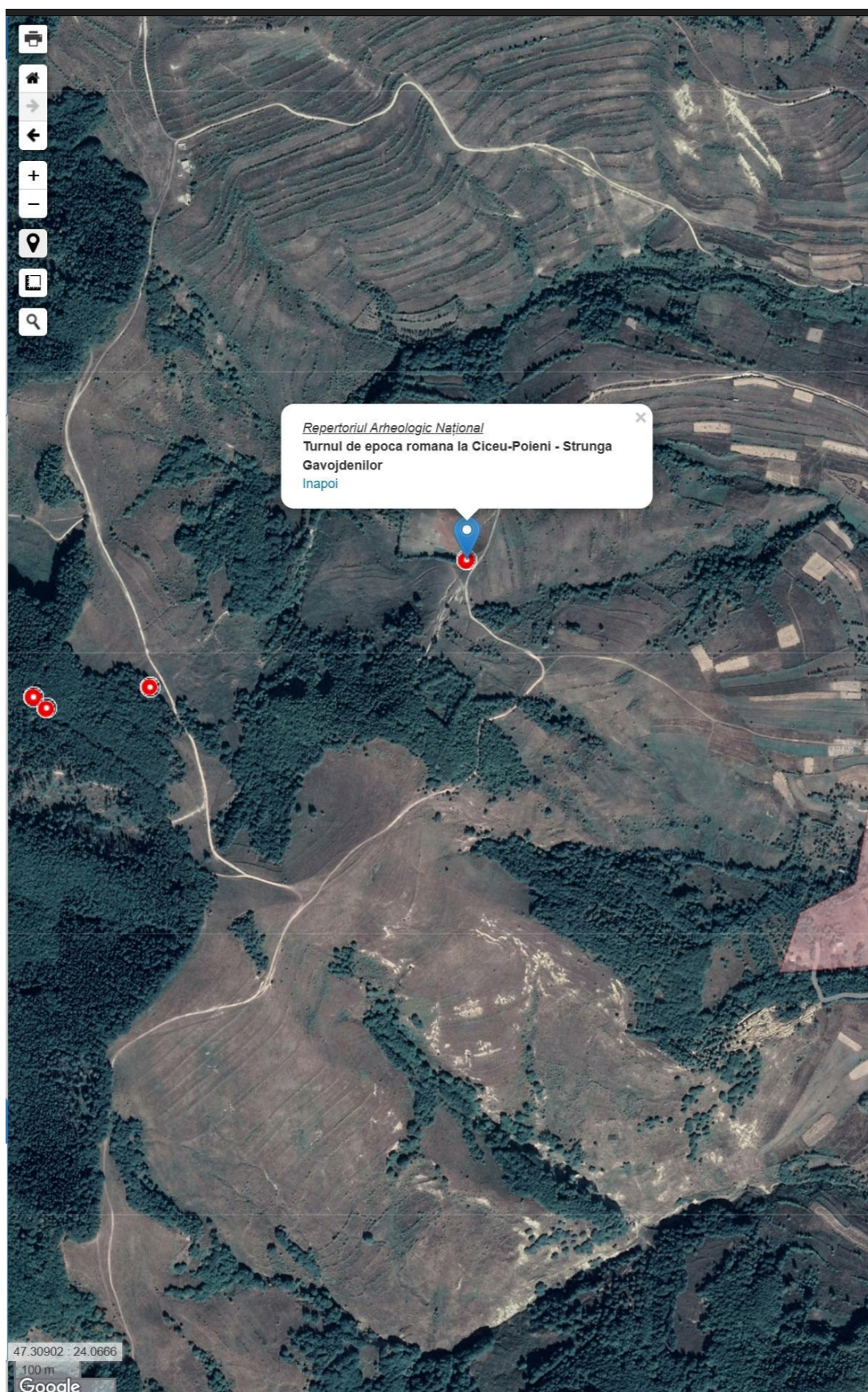


Fig. 2.59 TURNUL DE LA CICEU-POIENI, STRUNGA GĂVOJDENILOR
 Sursa: [Server Cartografic pentru Patrimoniul Cultural Național](#).

14. Turnul de epocă romană de la Ciceu-Poieni – Podul Milcoaiei

Este un sit arheologic înregistrat în lista patrimoniului mondial ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1442-1448). Este înregistrat în Repertoriul Arheologic Național cu codul RAN 32848.01, cod LMI BN-I-m-B-01320, cu următoarele informații ([Repertoriul Arheologic Național](#)):

Tabel 2.33 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA CICEU-POIENI – PODUL MILCOAIEI

Localizare	Afișează pe harta României *
Cod RAN	32848.01
Cod LMI	BN-I-s-B-01320
Nume	Turnul de epocă romană de la Ciceu-Poieni - Podul Milcoaiei
Județ	Bistrița-Năsăud
Unitate administrativă	Căianu Mic
Localitate	Ciceu-Poieni
Punct	Podul Milcoaiei
Reper	Turnul se află la limita nord-vestică a localității.
Reper hidrografic - nume	Dobricel
Reper hidrografic - tip	pârâu
Forma de relief	deal
Utilizare teren	agricultură
Categorie	locuire
Tip	sistem defensiv
Descriere	Turnul de veghe este situat la marginea unui platou la nord-vest de așezarea modernă Ciceu-Poieni. Din această locație, avea o perspectivă vizuală foarte bună asupra văii Poienii, atât spre nord, cât și spre sud, al cărei control era în mod clar principala sa datorie. A avut contact vizual doar cu cele două turnuri învecinate la Ciceu-Poieni – Vârful Osoiului și Strunga Găvojenilor.
Observații	Turnul face parte din sistemul de supraveghere și apărare a limesului Daciei.
Suprafața sitului	0.03 ha
Stare de conservare	medie / 14.06.2017
Riscuri antropice	Agricultură intensivă: 3 / 14.06.2017
Regim de proprietate	privată
Data ultimei modificări a fișei	03.08.2023

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

*Tabel 2.34 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA CICEU-POIENI –
PODUL MILCOAIEI*

Categorie/ Tip	Epoca (Datare)	Cultura/ Faza culturală	Descriere/ Observații
turn de supraveghere	Epoca romană (secolele al II- lea - al III-lea p. Chr.)	romană	O scurtă cercetare arheologică a scos la lumină o fundație de turn circular cu o singură fază de piatră, cu diametrul de 8 m. Înălțimea păstrată a ruinelor este de 0,7 m. Nu au fost documentate urme ale unui șanț sau val. Situat aproape de sat, turnul a fost parțial afectat de extracția pietrelor de către localnici.

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Informații despre acest turn apar în studiul lui Ferenczi, István, Contribuții la cunoașterea limesului roman de la nordul Someșului Mare (Partea I), Sargetia. Acta Musei Devensis, 1973, 98, <https://biblioteca-digitala.ro/?articol=75802-contributii-la-cunoasterea-limesului-roman-de-la-nordul-somesului-mare-partea-i--sargetia-acta-musei-devensis--x-1973>, precum și în [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1442-1448.

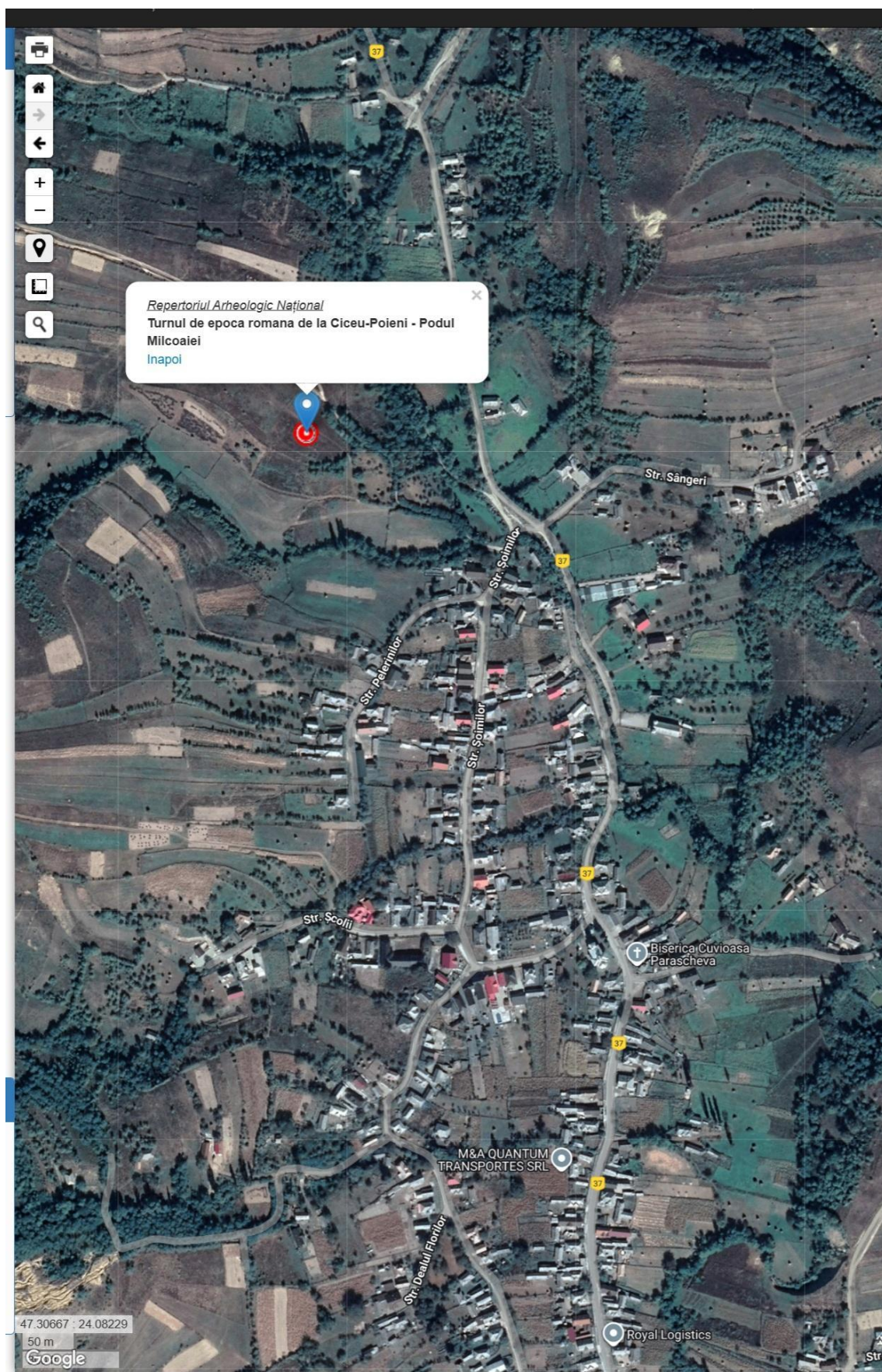


Fig. 2.60 TURNUL DE LA CICEU-POIENI, PODUL MILCOAIEI

Sursa: [Server Cartografic pentru Patrimoniul Cultural Național](#)

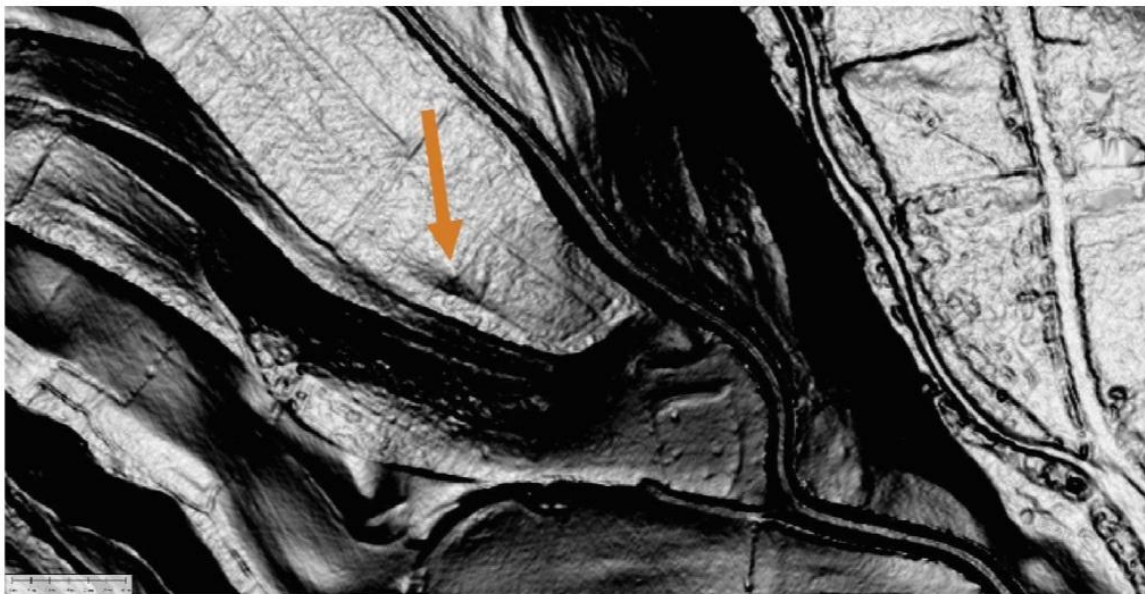


Fig. 21. LiDAR image of the watchtower (12/2018) [©MNIT].



Fig. 22. View of the site (08/2017) [photo by R. Zăgreanu/ ©MNIT].

Fig. 2.61 TURNUL DE LA CICEU-POIENI, PODUL MILCOAIEI

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), *Annexes*, p. 1447

15. Turnul de epocă romană de la Ciceu-Poieni – Vârful Osoiului

Este un sit arheologic înregistrat în lista patrimoniului mondial ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1449-1455). Este înregistrat în Repertoriul Arheologic Național cu codul RAN 32848.03, fără cod LMI, cu următoarele informații ([Repertoriul Arheologic Național](#)):

Tabel 2.35 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA CICEU-POIENI – VÂRFUL OSOIULUI

Localizare	Afișează pe harta României *
Cod RAN	32848.03
Nume	Turnul de epocă romană de la Ciceu-Poieni - Vârful Osoiului
Județ	Bistrița-Năsăud
UAT	Căianu Mic
Localitate	Ciceu-Poieni
Punct	Vârful Osoiului
Reper	Turnul se află lângă Dealul Mănăstirii, la cca 700 m nord-est de centrul satului Ciceu-Poieni.
Forma de relief	deal
Utilizare teren	pășune
Categorie	locuire
Tip	sistem defensiv
Descriere	Turnul de veghe este situat pe o terasă a dealului dintre văile Poienii și Dobricel. Nu este amplasat pe cel mai înalt punct al dealului, dar totuși are o poziționare strategică, având legătură vizuală cu mai multe turnuri de veghe ale regiunii și o vizibilitate la distanță lungă de aproximativ 10 km spre nord-est. Din locația sa, turnul de veghe avea vizibilitate bună atât asupra văilor Poienii, cât și asupra Dobricelului și asupra dealurilor din jur, dar mai important, putea controla traficul pe drumul care lega cele două văi amintite și trecea chiar pe lângă turn. Mai mult, pe aici trecea și un important traseu orientat nord-sud care mergea pe creasta dealului și putea fi ușor supravegheat de acest turn.
Observații	Turnul face parte din sistemul de supraveghere și apărare a limesului Daciei.
Suprafața sitului	0.02 ha
Stare de conservare	medie / 14.06.2017
Riscuri antropice	Afectare parțială: 3 / 14.06.2017; Agricultură intensivă: 3 / 14.06.2017
Regim de proprietate	privată
Data ultimei modificări a fișei	03.08.2023

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

*Tabel 2.3.2.30. DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA CICEU-POIENI
– VÂRFUL OSOIULUI*

Categorie/ Tip	Epoca (Datare)	Cultura/ Faza culturală	Descriere/ Observații
turn de supraveghere	Epoca romană (secolele al II- lea - al III-lea p. Chr.)	romană	Săpăturile arheologice au scos la iveală o fundatie de turn aproape pătrată, de 6 x 5,5 m. A avut o singură fază de lemn, cu fundatie de piatră. Înălțimea păstrată este de 0,7 m. De asemenea, au fost documentate un șanț înconjurător și un val.

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Informații despre acest turn apar în studiul lui Ferenczi, István, Contribuții la cunoașterea limesului roman de la nordul Someșului Mare (Partea I), Sargetia. Acta Musei Devensis, 1973, <https://biblioteca-digitala.ro/?articol=75802-contributii-la-cunoasterea-limesului-roman-de-la-nordul-somesului-mare-partea-i--sargetia-acta-musei-devensis--x-1973>, precum și în [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1449-1455.

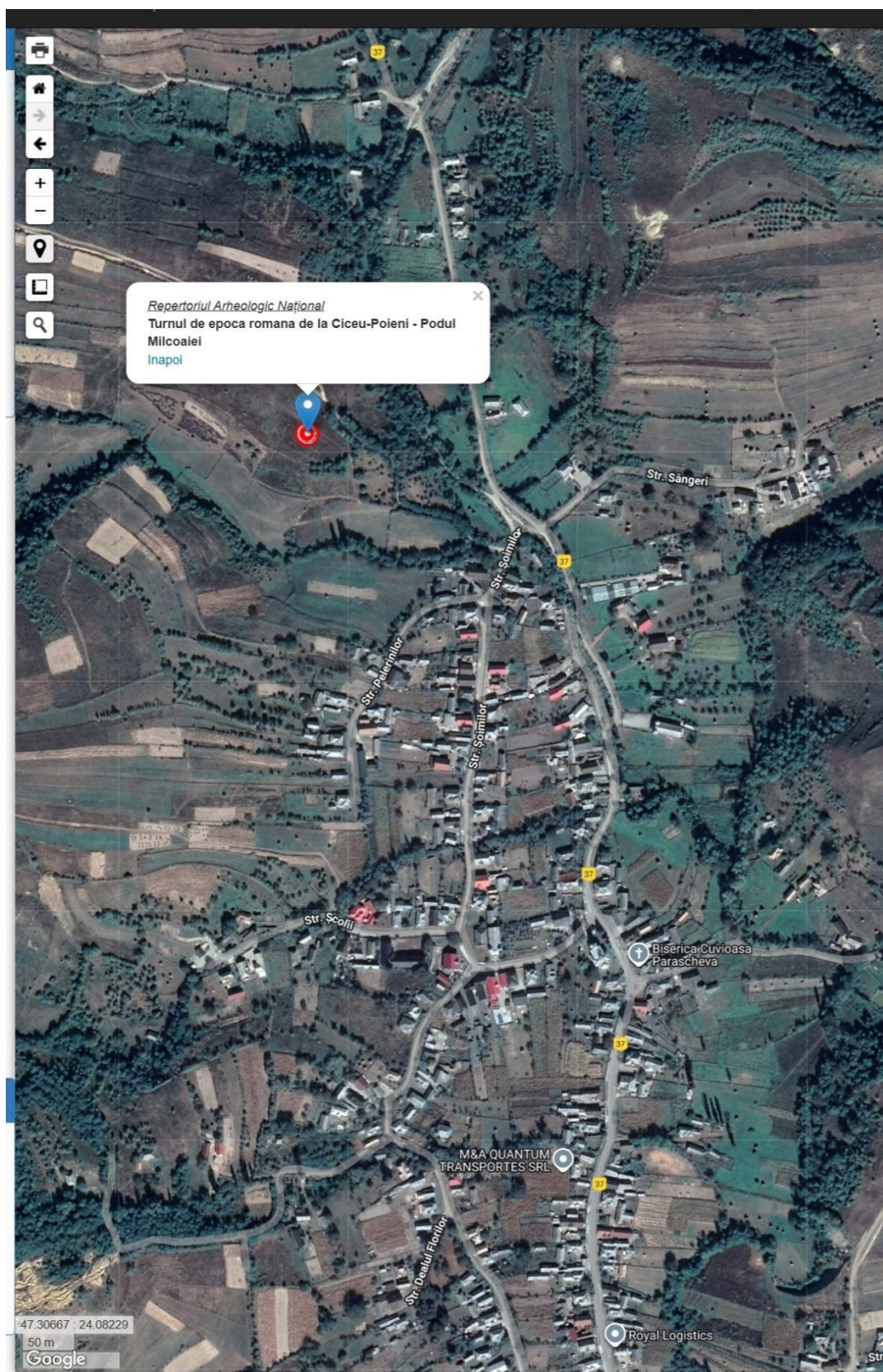


Fig. 2.62 TURNUL DE LA CICEU-POIENI, VÂRFUL OSOIULUI
 Sursa: [Server Cartografic pentru Patrimoniul Cultural Național](#).

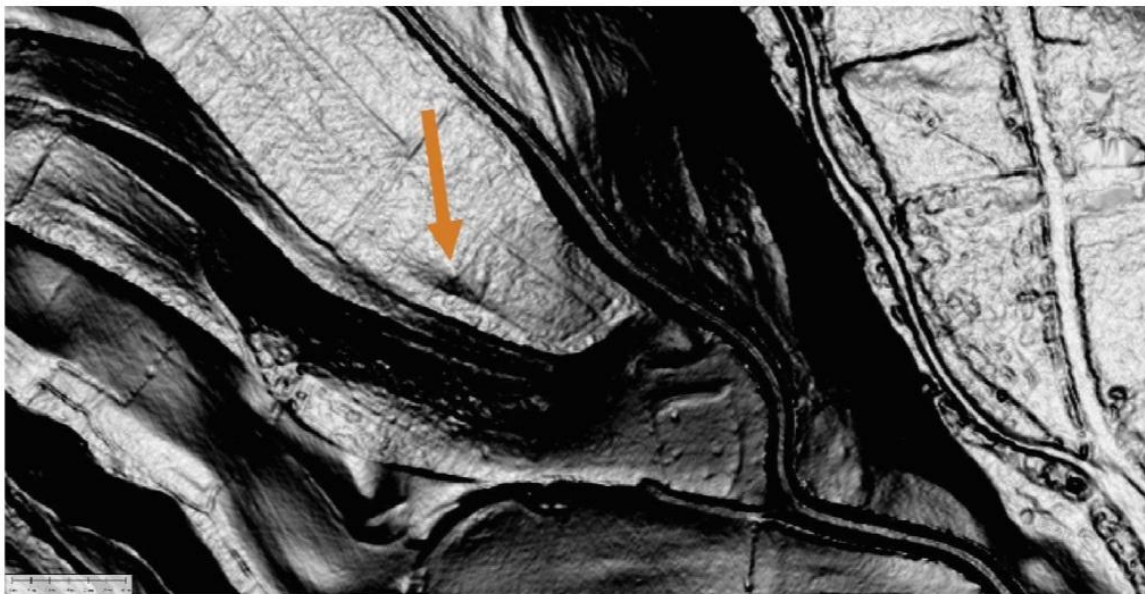


Fig. 21. LiDAR image of the watchtower (12/2018) [©MNIT].



Fig. 22. View of the site (08/2017) [photo by R. Zăgreanu/ ©MNIT].

Fig. 2.63 TURNUL DE LA CICEU-POIENI, VÂRFUL OSOIULUI

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), *Annexes*, p. 1454

16. Turnul de epocă romană de la Dobricel – Rângoia

Este un sit arheologic înregistrat în lista patrimoniului mondial ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1456-1461). Este înregistrat în Repertoriul Arheologic Național cu codul RAN 32866.03, cod LMI BN-I-s-B-01333, cu următoarele informații ([Repertoriul Arheologic Național](#)):

Tabel 2.36 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA DOBRICEL – RÂNGOIȚA

Localizare	Afișează pe harta României *
Cod RAN	32866.03
Cod LMI	BN-I-s-B-01333
Nume	Turnul de epocă romană de la Dobricel - Rângoia
Județ	Bistrița-Năsăud
Unitate administrativă	Spermezeu
Localitate	Dobricel
Punct	Rângoia
Reper	Turnul este situat pe malul unui pârau, afluent al Văii Dobricelului, la circa 200 m nord-vest de ultimele case ale satului.
Reper hidrografic - nume	Valea Dobricelului
Reper hidrografic - tip	pârâu
Forma de relief	deal
Utilizare teren	livadă
Categorie	locuire
Tip	sistem defensiv
Descriere	Turnul de veghe este situat pe latura de vest a văii Dobricel, pe o terasă înaltă deasupra satului, care are pante abrupte pe trei laturi. Din această poziție, avea o vizibilitate foarte bună asupra văii, atât spre nord cât și spre sud, rolul său fiind de a controla această zonă. Avea legătură vizuală doar cu turnul de veghe situat pe celalalt mal al râului, la Dobricel – Valea Lazului.
Observații	Turnul face parte din sistemul de supraveghere și apărare a limesului Daciei. Situl arheologic a fost înregistrat în RAN, până în anul 2019, cu codul 32857.01 (Dobric, localitatea Căianu Mic). Ulterior s-a stabilit că se află pe teritoriul localității Dobricel, com. Spermezeu.
Suprafața sitului	0.03 ha
Stare de conservare	medie / 19.03.2019
Riscuri antropice	Demolare: 2 / 19.03.2019; Afectare parțială: 4 / 19.03.2019; Agricultură intensivă: 5 / 19.03.2019
Regim de proprietate	privată
Data ultimei modificări a fișei	03.08.2023

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Tabel 2.37 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA DOBRICEL – RÂNGOIȚA

Categorie/ Tip	Epoca (Datare)	Cultura/ Faza culturală	Descriere/ Observații
turn de supraveghere	Epoca romană (secolele al II- lea - al III-lea p. Chr.)	romană	Turnul de veghe, construit în piatră, are formă circulară, cu diametrul de 13 m măsurat la baza movelei formate de ruine, respectiv 7 m măsurat în punctul cel mai înalt. Înălțimea păstrată a turnului este de 1,8 m. Pe latura de nord-est sunt vizibile și urmele unui șanț lat de 1 m. Furtul de pietre a distrus, din păcate, partea de sud a turnului.

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Informații despre acest turn apar în:

- Ferencz, István, Contributii la cunoasterea limesului roman de la nordul Somesului Mare (Partea I), Sargetia. Acta Musei Devensis, X, Muzeului Civilizației Dacice și Romane Deva, Deva, 1973, 100, <http://www.cimec.ro/pdf2/sargetia/dl.asp?filename=10-Sargetia-Acta-Musei-Devensis-X-1973.pdf> [Publicație]
- Zăgreanu, Radu; Cociș, Horațiu; Gaiu, Corneliu; Vaida, D. L.; Bică, I, The Roman Frontier in Bistrița-Năsăud County. Part I. The Repertory, Journal of Ancient History and Archaeology, 4, 1, 2017, 31
- [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1456-1461.

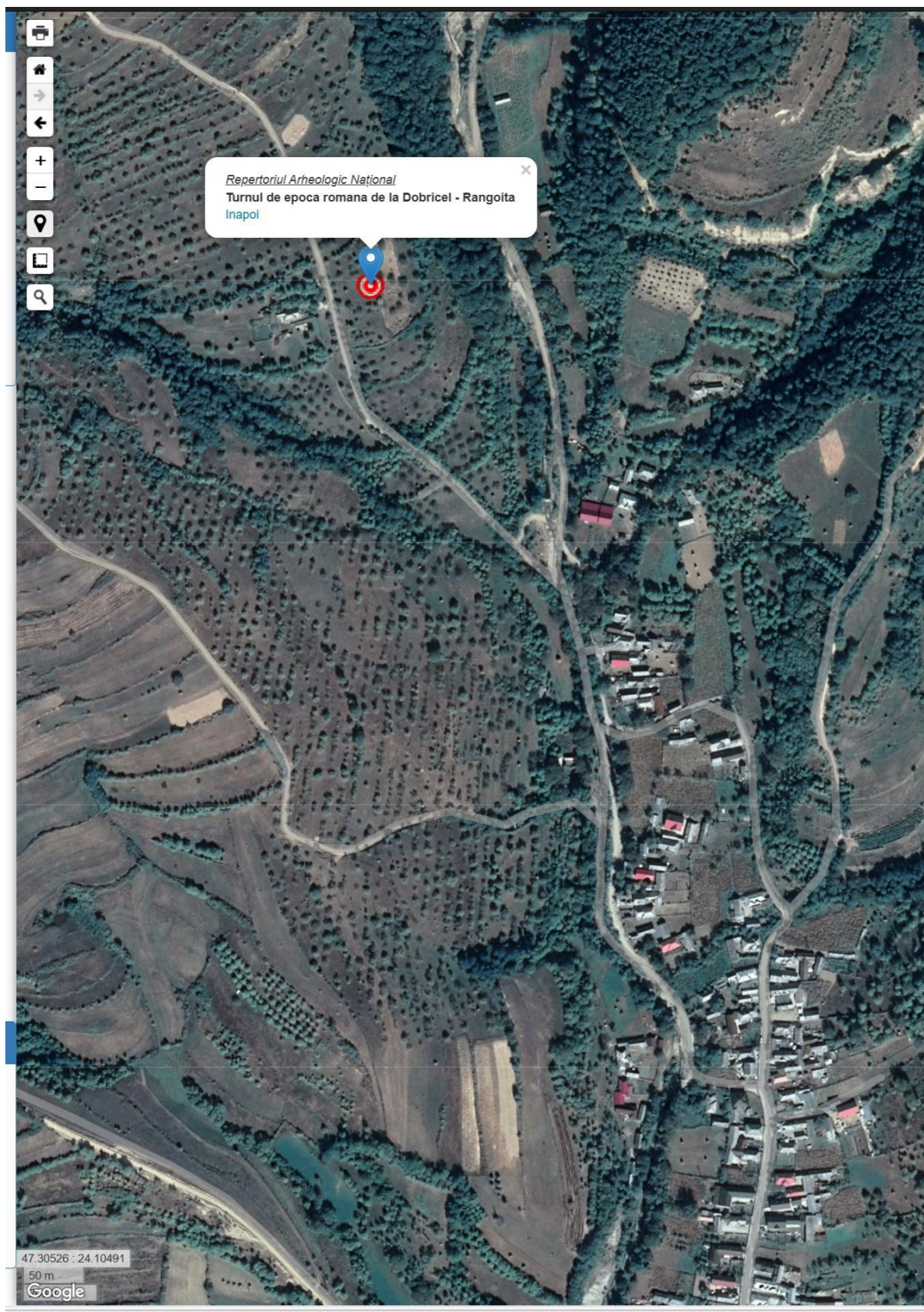


Fig. 2.64 TURNUL DE LA SPERMEZEU, DOBRICEL-RÂNGOIȚA
 Sursa: [Server Cartografic pentru Patrimoniul Cultural Național](#).

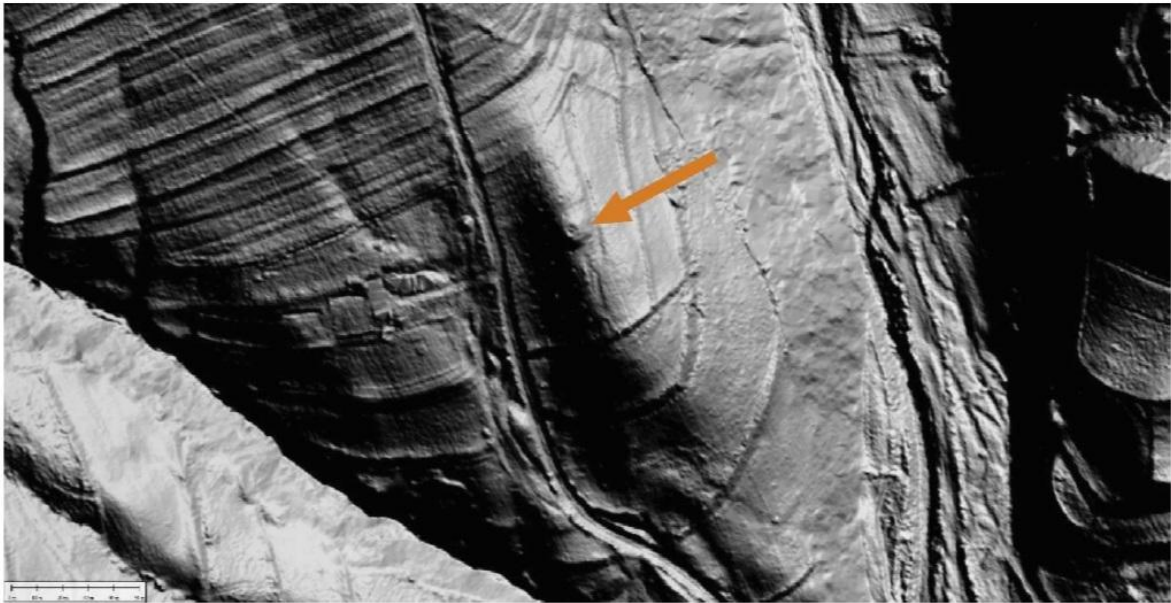


Fig. 27. LiDAR image of the watchtower (12/2018) [©MNIT].



Fig. 28. View of the site (04/2017) [photo by R. Zăgreamu/ ©MNIT].

Fig. 2.65 TURNUL DE LA CICEU-POIENI, VÂRFUL OSOIULUI

Sursa: [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), *Annexes*, p. 1461.

17. Turnul de epocă romană de la Dobricel – Vârful Lazului

Este un sit arheologic înregistrat în lista patrimoniului mondial ([Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1462-1467). Este înregistrat în Repertoriul Arheologic Național cu codul RAN 32866.01, cod LMI BN-I-s-B-01334, cu următoarele informații ([Repertoriul Arheologic Național](#)):

Tabel 2.38 FIȘA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA DOBRICEL – VÂRFUL LAZULUI

Localizare	Afișează pe harta României *
Cod RAN	32866.01
Cod LMI	BN-I-s-B-01334
Nume	Turnul de epocă romană de la Dobricel - Vârful Lazului
Județ	Bistrița-Năsăud
UAT	Spermezeu
Localitate	Dobricel
Punct	Vârful Lazului
Reper	Turnul roman se găsește la aproximativ 400 m nord-est de localitatea Dobricel.
Reper hidrografic - nume	Dobricel
Reper hidrografic - tip	pârâu
Forma de relief	deal
Utilizare teren	agricultură
Categorie	locuire
Tip	sistem defensiv
Descriere	Turnul de veghe este situat pe versantul de est al văii Dobricel, pe o terasă deasupra satului. Avea o bună imagine de ansamblu asupra acestei văi, care ducea la fortul auxiliar de la Ilișua, punctele moarte ocazionale fiind acoperite de turnul de veghe vecin din partea de vest, la Dobricel – Rângoița. Turnul de la Vârful Lazului a avut și rolul de a comunica celorlalte turnuri de veghe dinspre vest situația observată în această zonă.
Observații	Turnul face parte din sistemul de supraveghere și apărare a limesului Daciei.
Suprafața sitului	0.02 ha
Stare de conservare	medie / 18.03.2019
Riscuri antropice	Afectare parțială: 5 / 18.03.2019; Agricultură intensivă: 5 / 18.03.2019
Regim de proprietate	privată
Data ultimei modificări a fișei	03.08.2023

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Tabel 2.39 DESCRIEREA SITULUI ARHEOLOGIC TURNUL DE EPOCĂ ROMANĂ DE LA DOBRICEL – VÂRFUL LAZULUI

Categorie/ Tip	Epoca (Datare)	Cultura/ Faza culturală	Descriere/ Observații
turn de supraveghere	Epoca romană (secolele al II- lea - al III-lea p. Chr.)	romană	Turnul circular, astăzi reprezentând un reper pentru delimitarea unor proprietăți, a fost construit din piatră. Are un diametru de 13 m la baza movelei formate de ruinele turnului și 7 m pe cel mai înalt punct. Înălțimea păstrată este de 1,5 m. Urmele unui val sunt vizibile pe latura vestică. În timpul evaluărilor de teren, au fost descoperite fragmente de ceramică romană și o mare cantitate de piatră.

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Informații despre acest turn apar în:

- Ferencz, István, Contributii la cunoasterea limesului roman de la nordul Somesului Mare (Partea I), Sargetia. Acta Musei Devensis, X, Muzeului Civilizației Dacice și Romane Deva, Deva, 1973, 100, <http://www.cimec.ro/pdf2/sargetia/dl.asp?filename=10-Sargetia-Acta-Musei-Devensis-X-1973.pdf> [Publicație]
- Zăgreanu, Radu; Cociș, Horațiu; Gaiu, Corneliu; Vaida, D. L.; Bîcă, I, The Roman Frontier in Bistrița-Năsăud County. Part I. The Repertory, Journal of Ancient History and Archaeology, 4, 1, 2017, 31
- [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Maps - UNESCO World Heritage Centre](#), [Frontiers of the Roman Empire – Dacia - Documents - UNESCO World Heritage Centre](#), [Annexes](#), p. 1462-1467.

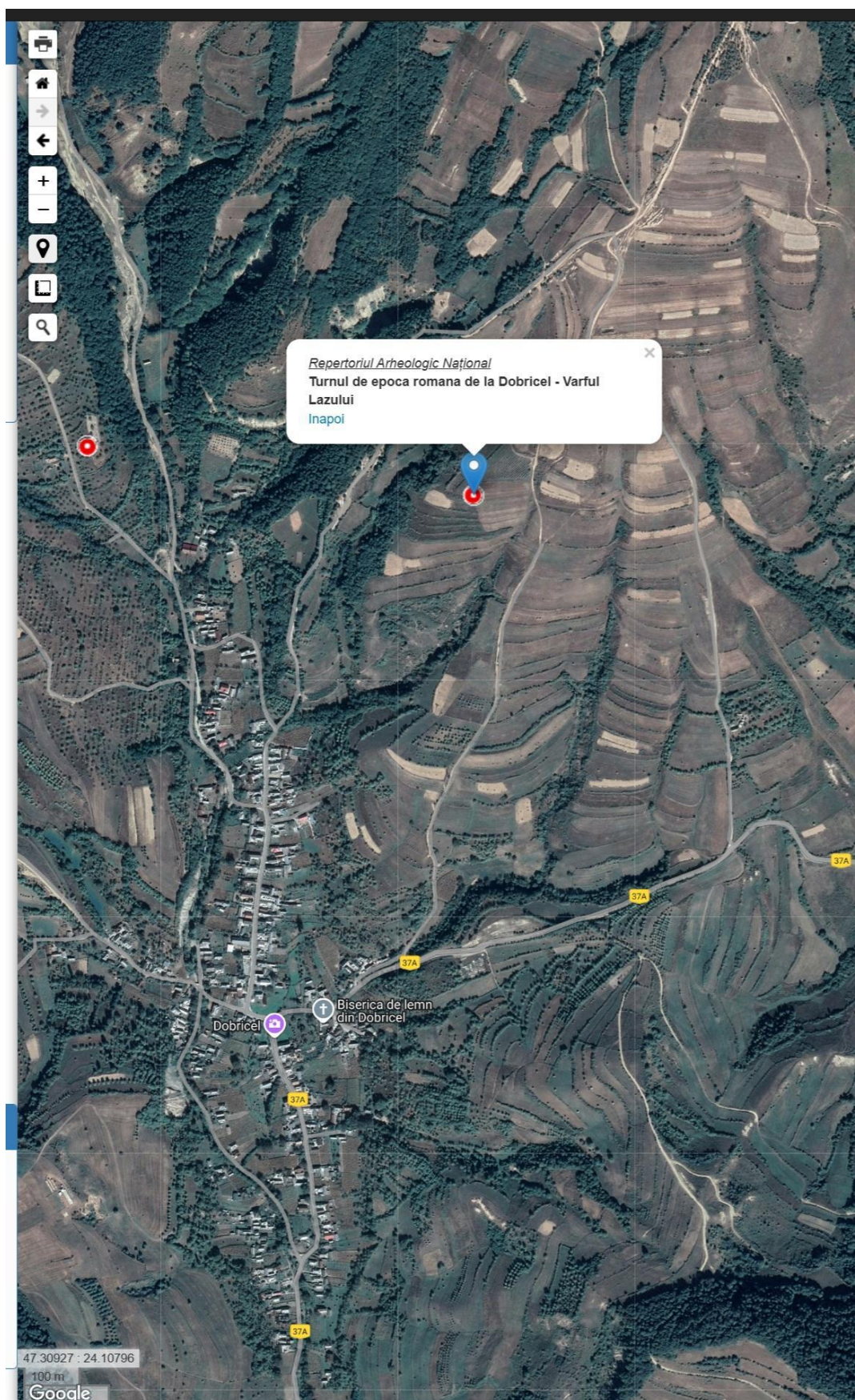


Fig. 2.66 TURNUL DE LA SPERMEZEU, DOBRICEL-RÂNGOIȚA
 Sursa: [Server Cartografic pentru Patrimoniul Cultural Național](#)

În Lista Monumentelor Istorice a județului Bistrița-Năsăud sunt incluse 174 se situri arheologice. Mai jos se găsește un tabel care compară numărul de situri arheologice din RAN și LMI pe fiecare localitate (comună, oraș).

Tabel 2.40 CENTRALIZATORUL SITURILOR ARHEOLOGICE PE LOCALITĂȚI

Nr. Crt.	Localitate	Nr. Situri în RAN	Nr. Situri în LMI	Cod
1	BECLEAN	10	4	32483
2	BISTRIȚA	25	8	32394
3	BISTRIȚA BÂRGĂULUI			32633
4	BRANIȘTEA	1		32660
5	BUDACU DE JOS	13	8	32704
6	BUDEȘTI	8	6	32768
7	CĂIANU MIC	7	4	32811
8	CETATE	5	3	32884
9	CHIOCHIȘ	14	7	33015
10	CHIUZA	4		33122
11	CICEU-GIURGEȘTI	10	2	32955
12	CICEU - MIHĂIEȘTI	4	3	179953
13	COȘBUC			33177
14	DUMITRA	7	3	33202
15	DUMITRIȚA	5	2	179686
16	FELDRU	3		33248
17	GALAȚII BISTRIȚEI	23	7	33275
18	ILVA MARE			33337
19	ILVA MICA			33364
20	JOSENI BÂRGĂULUI	3	2	33382
21	LECHINȚA	26	12	33435
22	LEȘU			33514
23	LIVEZILE	9	5	33541
24	LUNCA ILVEI			33603
25	MĂGURA ILVEI			33729
26	MAIERU	2	1	33621
27	MĂRIȘELU	15	8	33765
28	MATEI	20	6	33658
29	MICEȘTII DE CÂMPIE	11	7	33845
30	MILAȘ	6	2	33881
31	MONOR	3	3	33952
32	NĂSĂUD	4		32544
33	NEGRILEȘTI	12	2	179659
34	NIMIGEA	7	3	33989
35	NUȘENI	10	4	34075
36	PARVA			34155
37	PETRU RAREȘ	2		34173
38	POIANA ILVEI			179720

39	PRUNDU BÂRGĂULUI	1		34235
40	REBRA			34262
41	REBRIȘOARA			34280
42	RODNA	2		34333
43	ROMULI	1		34360
44	RUNCU SALVEI			179944
45	SALVA	5	2	34397
46	SÂNGEORZ-BĂI			32599
47	SÂNMIHAIU DE CÂMPIE	9	7	34477
48	ȘANȚ			34618
49	ȘIEU	9	3	34645
50	ȘIEU-MĂGHERUȘ	24	9	34690
51	ȘIEU-ODORHEI	22	10	34770
52	ȘIEUȚ	4	1	34850
53	SILIVAȘU DE CÂMPIE	3	3	34422
54	ȘINTEREAG	10	4	34903
55	SPERMEZEU	8	3	34547
56	TÂRLIȘUA			35152
57	TEACA	21	10	34985
58	TELCIU	1		35054
59	TIHA BÂRGĂULUI	2		35090
60	URIU	7	3	35269
61	URMENIȘ	5	3	35312
62	ZAGRA	9	2	35429

Sursa 1: Lista Monumentelor Istorice, județul Bistrița Năsăud (2015)

Sursa 2: Repertoriul Arheologic Național, <https://ran.cimec.ro/>

Alte descoperiri importante incluse în RAN și în UNESCO din comuna Spermezeu sunt prezentate în tabelul de mai jos.

Tabel 2.41 DESCOPERIRI INCLUSE ÎN RAN ȘI UNESCO DIN COMUNA SPERMEZEU

Cod RAN	Denumire	Categorie	Tip	Componente sit	Cronologie
34592.01	Castellum-ul de epocă romană de la Sita - Vârful Sitii. Fortificația se găsește la nord-est de sat, pe Dealul Păltinișului	locuire	așezare militară	Castellum	Epoca romană / secolele al II-lea - al III-lea p. Chr.
34592.02	Turnul de epocă romană de la Sita - Casa Urieșului. Turnul se află la 1,2 km nord-est de biserica satului Sita.	locuire	sistem defensiv	turn de supraveghere	Epoca romană / secolele al II-lea - al III-lea p. Chr.

Cod RAN	Denumire	Categorie	Tip	Componente sit	Cronologie
34556.03	Turnul de epocă romană de la Spermezeu - Sunătoare. Turnul roman se află la nord de localitatea Spermezeu, pe malul stâng al pârâului Ilișua.	locuire	sistem defensiv	turn de supraveghere	Epoca romană / secolele al II-lea - al III-lea p. Chr.

Sursa: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6446/>

Obiective tip sit arheologic neclasate cu valoare peisajeră, urbanistică, arhitecturală, ambientală, istorică.

Obiective tip sit arheologic neclasate cu valoare peisajeră, urbanistică, arhitecturală, ambientală, istorică reprezintă monumente propuse spre clasare în documentații de urbanism și planificarea teritoriului, dar care nu sunt încă clasate sau obiective care nu sunt clasate și nu sunt propuse să fie clasate, dar care au o anumită valoare arhitecturală, ambientală, estetică, etc ce ar presupune un anumit regim de protecție.

Tabel 2.42 LISTA OBIECTIVELOR TIP SIT ARHEOLOGIC NECLASATE CU VALOARE PEISAJERĂ, URBANISTICĂ, ARHITECTURALĂ, AMBIENTALĂ, ISTORICĂ

Nr. crt.	Denumire obiectiv	Amplasare (UAT)	Adresa	Categorie	Datare
1.	Punctul „Podirei”,	Năsăud		așezare din epoca romană	antichitate
2.	Punctul „Prisaca”,	Năsăud		fortificație preistorică	preistorie
3.	Situl arheologic de la Săsarm	Chiuza	sat Săsarm	exploatare de sare	epoca bronzului
4.	Situl arheologic Fântânele	Matei	sat Fântânele	necropolă celtică	perioada La Tène,
5.	Situl arheologic de la Caila	Șintereag	sat Caila	exploatare de sare	

Sursa: adresă nr. 19.813 din 01.07.2025 DIRECȚIA JUDEȚEANĂ PENTRU CULTURĂ BISTRIȚA-NĂSĂUD privind informații pentru elaborarea PATJ Bistrița-Năsăud.

Conform datelor din Tabelul 2.3.2.37, se remarcă o frecvență mai ridicată a siturilor de tip exploatare de sare și necropole, comparativ cu prezența mai redusă a așezărilor sau fortificațiilor. În ansamblu, predomină obiectivele cu o vechime apropiată, aparținând unor

etape istorice timpurii, ceea ce sugerează o concentrare a valorii arheologice în repere ce reflectă continuitatea locuirii și exploatării resurselor locale.

Tabel 2.43 DISTRIBUȚIA PE UAT-URI A OBIECTIVELOR TIP SIT ARHEOLOGIC NECLASATE CU VALOARE PEISAJERĂ, URBANISTICĂ, ARHITECTURALĂ, AMBIENTALĂ, ISTORICĂ

Nr. crt.	Amplasare (UAT)	Număr	Categ. val.	Zone de protecție	Vechime, suprafață, stare	Factori de risc și degradare	Acțiuni de protecție, cercetare, monitorizare/ restaurare
1.	Năsăud	2	Nu este cazul	Este necesară analiza în vederea clasării	Nu este cazul	Antropici Naturali	Nu este cazul
2.	Chiuza	1	Nu este cazul	Este necesară analiza în vederea clasării	Nu este cazul	Antropici Naturali	Nu este cazul
2.	Matei	1	Nu este cazul	Este necesară analiza în vederea clasării	Nu este cazul	Antropici Naturali	Nu este cazul
3.	Șintereag	1	Nu este cazul	Este necesară analiza în vederea clasării	Nu este cazul	Antropici Naturali	Nu este cazul

Sursa: adresă nr. 19.813 din 01.07.2025 DIRECȚIA JUDEȚEANĂ PENTRU CULTURĂ BISTRIȚA-NĂSĂUD privind informații pentru elaborarea PATJ Bistrița-Năsăud.

Distribuția teritorială a obiectivelor tip sit arheologic neclasate, prezentate în Tabelul 2.3.1.32 din PATJ Bistrița-Năsăud , scoate în evidență un aspect definitoriu: majoritatea unităților administrativ-teritoriale din județ nu au raportat asemenea repere, ceea ce reflectă fie o lipsă a documentării sistematice, fie o subevaluare a resurselor arheologice cu valoare locală. Municipiile Bistrița, Năsăud și Beclean, precum și orașul Sângeorz-Băi, figurează cu valori nule în acest tabel, ceea ce contrastează cu importanța lor istorică și cu densitatea descoperirilor clasate. Situația se repetă și în cazul comunelor Budacu de Jos, Cetate, Chiochiș, Ciceu-Mihăiești, Coșbuc sau Dumitra, unde patrimoniul arheologic potențial rămâne în afara cadrului oficial de protecție.

Din punct de vedere al teritoriului rural, lipsa evidențierii unor situri arheologice neclasate nu trebuie interpretată ca absență a acestora, ci mai degrabă ca rezultat al unor cercetări arheologice fragmentare ori insuficient integrate în planurile urbanistice. Contextul geografic al județului, caracterizat prin prezența unor culoare istorice majore – valea Someșului, valea Șieului, bazinul Ilîșei sau zona Bârgăului – sugerează un potențial arheologic mult mai ridicat decât cel reflectat în datele tabelului. Astfel, distribuția aparent redusă a acestor obiective ridică problema necesității unor campanii de cercetare extinsă, menite să completeze imaginea patrimoniului și să identifice repere cu rol peisajer și documentar.

Analiza teritorială relevă, așadar, o polarizare între patrimoniul clasat, bine documentat în special pentru siturile de epocă romană sau medievală, și patrimoniul neclasat, insuficient conturat la nivel statistic. Această realitate indică nu doar lacune în procesul de inventariere, ci și oportunități pentru viitoare programe de cercetare și valorizare. Integrarea siturilor neclasate în strategiile de planificare teritorială și în reglementările urbanistice poate contribui la consolidarea identității culturale a comunităților locale, precum și la completarea peisajului istoric județean. În acest sens, distribuția teritorială a obiectivelor din Tabelul 2.3.1.32 devine mai degrabă un indicator al priorităților de cercetare și protecție decât o imagine fidelă a realității arheologice din județ.

2.3.3 Monumente de for public

Conform Legii nr. 160/2006, *“monumentele de for public sunt bunuri imobile, lucrări de artă plastică, artă monumentală, construcții sau amenajări neutilitare, având caracter decorativ, comemorativ și de semnal, amplasate în spații publice, într-o zonă de protecție, pe terenuri aflate în domeniul public sau privat al statului ori al unităților administrativ-teritoriale”*.³⁰ Conform LMI, monumentele de for public din județul Bistrița-Năsăud sunt:

- Bustul lui Liviu Rebreanu din mun. Bistrița, autor Romulus Ladea (BN-III-m-A-01733)
- Bustul lui Vasile Nașcu din Feldru, autor Corneliu Medrea (BN-III-m-B-01735)
- Bustul lui George Coșbuc din Năsăud, autor Corneliu Medrea (BN-III-m-B-01736)
- Bustul lui Liviu Rebreanu din Năsăud (BN-III-m-A-01746)
- Bustul lui Vasile Nașcu din Năsăud (BN-III-m-A-01737)

³⁰ <https://lege5.ro/gratuit/ha2timzr/legea-monumentelor-de-for-public-nr-120-2006>

- Bustul lui Ion Pop Reteganu din sat Reteag, comuna Petru Rareș (BN-III-m-B-01739)
- Bustul lui Liviu Rebreanu din Târlișua (BN-III-m-A-01741)
- Statuia lui George Coșbuc din mun. Bistrița, autor Gavril Covalschi (BN-III-m-B-01731)
- Statuia lui Andrei Mureșeanu din mun. Bistrița (BN-III-m-A-01732)
- Relief de bronz închinat lui Iacob și Ioachim Mureșan, sat Rebrișoara, comuna Rebrișoara (BN-III-m-A-01738)
- Monumentul "Apărătorii Păcii", autor Dorio Lazăr, sat Budești, comuna Budești (BN-III-m-B-01734)

Categoria de importanță locală (categoria B)

Tabel 2.44 MONUMENTE DE FOR PUBLIC DE IMPORTANȚĂ LOCALĂ. DISTRIBUȚIA PE UAT

Nr. crt.	Amplasare (UAT)	Număr	Categoria valorică	Zone de protecție	Vechime, suprafață, stare	Factori de risc și degradare	Acțiuni de protecție, cercetare, monitorizare/restaurare
1.	Mun. Bistrița	1	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument/ansamblu	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, Legea nr. 120/2006, Conf. RLU PUG Mun. Bistrița 2013
2.	Năsăud	1	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, Legea nr. 120/2006, RLU PUG 2006
3.	Budești	1	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, Legea nr. 120/2006, RLU PUG 2002
4.	Feldru	1	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, Legea nr. 120/2006, RLU PUG 2023

5.	Petru Rareș	1	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, Legea nr. 120/2006,
----	-------------	---	---	--	------------------------------	----------	--

Sursa: Lista Monumentelor Istorice, județul Bistrița Năsăud (2015)

Categoria de importanță națională (categoria A)

Tabel 2.45 MONUMENTE DE FOR PUBLIC DE IMPORTANȚĂ NAȚIONALĂ. DISTRIBUȚIA PE UAT

Nr. crt.	Amplasare (UAT)	Număr	Categoria valorică	Zone de protecție	Vechime, suprafață, stare	Factori de risc și degradare	Acțiuni de protecție, cercetare, monitorizare/ restaurare
1.	Mun. Bistrița	2	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument/a nsamblu	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, Legea nr. 120/2006, Conf. RLU PUG Mun. Bistrița 2013
2.	Năsăud	2	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, Legea nr. 120/2006, RLU PUG 2006
3.	Rebrișoara	1	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2020
4.	Târlișua	1	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001

Sursa: Lista Monumentelor Istorice, județul Bistrița Năsăud (2015)

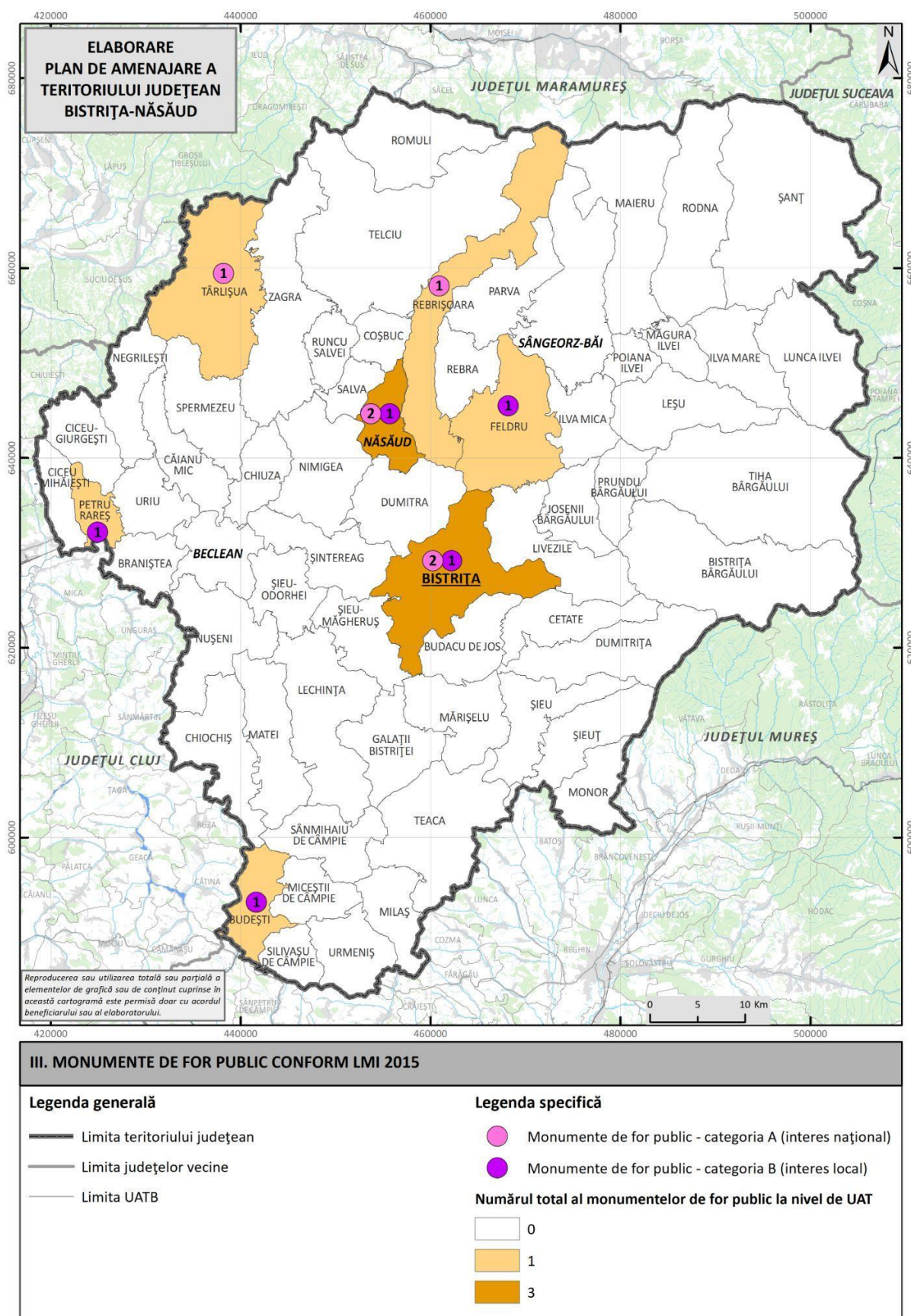


Fig. 2.67 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND DISTRIBUȚIA NUMĂRULUI DE MONUMENTE DE FOR PUBLIC DE CATEGORIE A ȘI B, LA NIVEL DE UAT, PENTRU JUD. BISTRIȚA-NĂȘĂUD

Obiective de for public neclasate cu valoare peisajeră, urbanistică, arhitecturală, ambientală, istorică.

Obiective de for public neclasate cu valoare peisajeră, urbanistică, arhitecturală, ambientală, istorică reprezintă monumente propuse spre clasare în documentații de urbanism și planificarea teritoriului, dar care nu sunt încă clasate sau obiective care nu sunt clasate și nu sunt propuse să fie clasate, dar care au o anumită valoare arhitecturală, ambientală, estetică, etc ce ar presupune un anumit regim de protecție.

Se menționează faptul că pe teritoriul județului Bistrița-Năsăud nu au fost identificat conform adresei nr. 19.813 din 01.07.2025 DIRECȚIA JUDEȚEANĂ PENTRU CULTURĂ BISTRIȚA-NĂSĂUD privind informații pentru elaborarea PATJ Bistrița-Năsăud un singur monument de for public: Bustul lui Grigore Moisil pe teritoriul UAT Năsăud, loc. Năsăud.

2.3.4 Monumente memoriale și funerare

Monumentele funerare sunt acele obiective de patrimoniu care includ elemente destinate comemorării persoanelor decedate. Acestea pot fi atât individuale, cât și colective, și se regăsesc în diverse forme și contexte, precum:

- **Morminte individuale sau colective** – amplasate în cimitire, necropole sau locuri izolate, marcate prin cruce, lespede, stâlp funerar, stele funerare sau alte structuri specifice.
- **Monumente comemorative** – case memoriale, mausolee, tumuli, cripte sau alte construcții realizate pentru comemorarea unei persoane sau a unui grup de persoane.
- **Piese funerare sculptate sau inscripționate** – pietre tombale, plăci comemorative, epitafuri sau alte elemente de piatră, metal sau lemn cu valoare istorică, artistică sau memorială.

În LMI, **monumentele funerare** sunt clasificate după **valoarea lor istorică, artistică sau culturală**, și pot fi încadrate în:

- **Categoria A** – monumente de importanță națională sau internațională.
- **Categoria B** – monumente de importanță locală.

Astfel, monumentele funerare fac parte din patrimoniul cultural construit și sunt protejate prin lege, datorită valorii lor istorice, artistice și memoriale. Monumentele memoriale și funerare clasate din județul Bistrița-Năsăud se găsesc în lista de mai jos:

- Piatra tombală a lui Johann Hügel din mun. Bistrița, cimitirul evanghelic din str. Bălan Grigore 2 (BN-IV-m-B-01742)
- Mormântul lui Ion Pop Reteganul, sat Reteag, comuna Petru Rareș (BN-IV-m-B-01749)
- Muzeul memorial „George Coșbuc”, sat Coșbuc, comuna Coșbuc (BN-IV-m-A-01743)
- Muzeul memorial „Liviu Rebreanu”, localitate componentă Liviu Rebreanu, oraș Năsăud (BN-IV-m-B-01747)
- „Casa săsească” Livezile, sat Livezile; comuna Livezile (BN-IV-m-A-01745)
- Muzeul memorial „Ion Pop Reteganul”, sat Reteag; comuna Petru Rareș (BN-IV-m-B-01750)
- Biserica „Nașterea Fecioarei Maria”, sat Spermezeu, comuna Spermezeu (BN-II-m-A-01704)

Categoria de importanță locală (categoria B)

*Tabel 2.46 MONUMENTE MEMORIALE ȘI FUNERARE DE INTERES LOCAL - CATEGORIA STRUCTURALĂ
MONUMENTE DE ARHITECTURĂ (II)*

Nr. crt.	Amplasare (UAT)	Număr	Categoria valorică	Zone de protecție	Vechime, suprafață, stare	Factori de risc și degradare	Acțiuni de protecție, cercetare, monitorizare/restaurare
1.	Mun. Bistrița	1	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument/ansamblu	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, Conf. RLU PUG Mun. Bistrița 2013
2.	Năsăud	1	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2006

3.	Petru Rareș	2	B	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, Legea nr. 120/2006,
----	-------------	---	---	--	------------------------------	----------	--

Sursa: Lista Monumentelor Istorice, județul Bistrița Năsăud (2015)

Categoria de importanță națională (categoria A)

**Tabel 2.47 MONUMENTE MEMORIALE ȘI FUNERARE INTERES NAȚIONAL - CATEGORIA STRUCTURALĂ
MONUMENTE DE ARHITECTURĂ (II)**

Nr. crt.	Amplasare (UAT)	Număr	Categoria valorică	Zone de protecție	Vechime, suprafață, stare	Factori de risc și degradare	Acțiuni de protecție, cercetare, monitorizare/restaurare
1.	Coșbuc	1	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001
2.	Livezile	1	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2001
3.	Sperm ezeu	1	A	Regim juridic de protecție specific monumente istorice cat. monument	Conf. fișe clasare; LMI 2015	Antropici Naturali	Conf. Legea nr.422/2001, RLU PUG 2019 (actualizat)

Sursa: Lista Monumentelor Istorice, județul Bistrița Năsăud (2015)

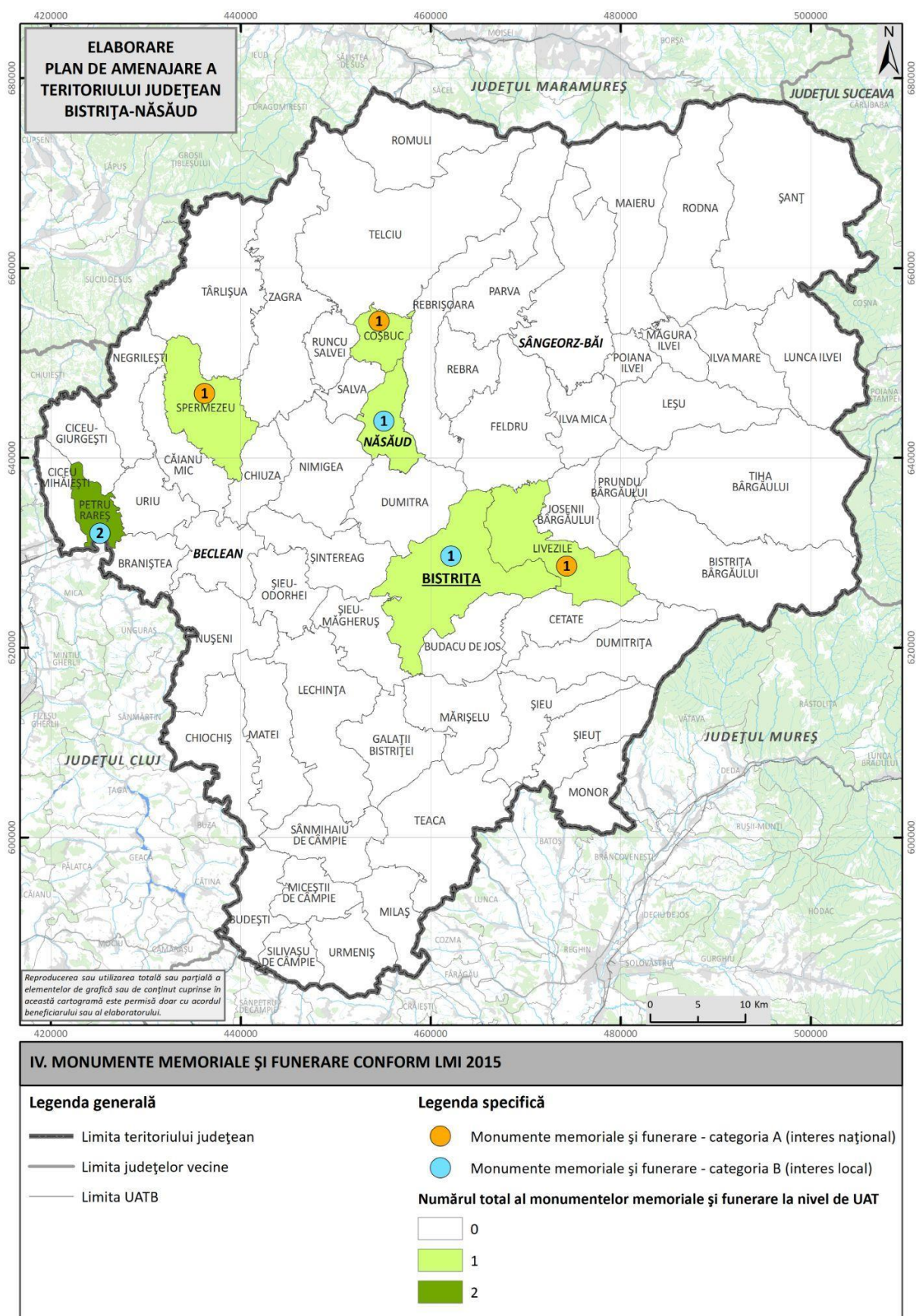


Fig. 2.68 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND DISTRIBUȚIA NUMĂRULUI DE MONUMENTE FUNERARE CLASATE DE CATEGORIA B SAU A, LA NIVEL DE UAT, PENTRU JUD. BISTRITA-NĂSĂUD

Obiective memoriale și funerare neclasate cu valoare peisajeră, urbanistică, arhitecturală, ambientală, istorică.

Obiective memoriale și funerare neclasate cu valoare peisajeră, urbanistică, arhitecturală, ambientală, istorică reprezintă monumente propuse spre clasare în documentații de urbanism și planificarea teritoriului, dar care nu sunt încă clasate sau obiective care nu sunt clasate și nu sunt propuse să fie clasate, dar care au o anumită valoare arhitecturală, ambientală, estetică, etc ce ar presupune un anumit regim de protecție.

Tabel 2.48 LISTA OBIECTIVELOR MEMORIALE ȘI FUNERARE NECLASATE CU VALOARE PEISAJERĂ, URBANISTICĂ, ARHITECTURALĂ, AMBIENTALĂ, ISTORICĂ

Nr. crt.	Denumire obiectiv	Amplasare (UAT)	Adresa	Categorie	Datare
1.	Cripta din Cimitirul romano-catolic din Năsăud ce păstrează mormintele unor comandanți ai Regimentului	Năsăud	Cimitirul romano-catolic din Năsăud	Monumente funerare	sec. XIX-XX
2.	Morminte ale unor personalități din secolele XIX-XX	Năsăud	Cimitirul romano-catolic din Năsăud (cripta familiei Marțian)	Monumente funerare	sec. XIX-XX
3.	Crucea ce marchează moartea lui Vasile Nașcu	Năsăud	Cimitirul Comoara din Năsăud	Monumente funerare	sec. XX

Sursa: adresă nr. 19.813 din 01.07.2025 DIRECȚIA JUDEȚEANĂ PENTRU CULTURĂ BISTRIȚA-NĂSĂUD privind informații pentru elaborarea PATJ Bistrița-Năsăud.

Tabelul următor evidențiază o serie de obiective memoriale și funerare neclasate, a căror valoare derivă atât din semnificația istorică, cât și din rolul lor în configurarea peisajului cultural local. Din punct de vedere al categoriei, putem observa că lista cuprinde exclusiv monumente ale eroilor sau a unor personalități. În ceea ce privește datarea toate obiectivele provin din perioada secolelor XIX–XX.

Tabel 2.49 DISTRIBUȚIA PE UAT-URI A OBIECTIVELOR MEMORIALE ȘI FUNERARE NECLASATE CU VALOARE PEISAJERĂ, URBANISTICĂ, ARHITECTURALĂ, AMBIENTALĂ, ISTORICĂ

Nr. crt.	Amplasare (UAT)	Număr	Categ. val.	Zone de protecție	Vechime, suprafață, stare	Factori de risc și degradare	Acțiuni de protecție, cercetare,
----------	-----------------	-------	-------------	-------------------	---------------------------	------------------------------	----------------------------------

							monitorizare/ restaurare
1.	Năsăud	3	Nu este cazul	Este necesară analiza în vederea clasării	Nu este cazul	Antropici Naturali	Nu este cazul

Sursa: adresă nr. 19.813 din 01.07.2025 DIRECȚIA JUDEȚEANĂ PENTRU CULTURĂ BISTRIȚA-NĂSĂUD privind informații pentru elaborarea PATJ Bistrița-Năsăud.

Toate obiectivele memoriale și funerare identificate se află în arealul UAT Năsăud, fiind localizate în localitatea Năsăud.

2.3.5 Zone Construite Protejate

Conform nr. 350 din 6 iunie 2001, Planul de amenajare a teritoriului județean are caracter director și reprezintă expresia spațială a programului de dezvoltare socio-economică a județului. Conform Art. 3 din Metodologia și conținut cadru de elaborare a documentațiilor de urbanism pentru Zone construite protejate și articolului 5 alin. (3) din Legea 5/2000, documentațiile de urbanism și regulamentele aferente se întocmesc cu scopul instituirii zonelor protejate, cuprinzând măsuri necesare de protecție și conservare a valorilor de patrimoniu cultural național. Elaborarea Planurilor Urbanistice Generale a inclus studii de fundamentare și delimitarea măsurilor de protecție a obiectivelor cu valoare culturală doar pentru anumite UAT-uri, în funcție de documentațiile disponibile și de starea obiectivelor. Situația delimitării Zonelor Construite Protejate din localitățile urbane din județul Bistrița Năsăud este după cum urmează:

- Municipiul Bistrița
 - PUG în vigoare conform HCL nr. 184/2018 (prelungire valabilitate PUG)
 - Delimitează subzona centrală (UTR 1) supusă reglementărilor PUZCP
 - Zone de protecție a monumentelor istorice în localitățile aparținătoare:
Viișoara, Sărata, Sigmir, Ghinda, Unirea, Slătinița
- Oraș Beclean
 - PUG în vigoare HCL 47/2001.

- ZCP delimitate pentru obiective clasate LMI pe raza oraşului şi satului Coldău: aşezarea din epoca bronzului “Şesu Becleanului”, Biserica Reformată, Castelul Bethlen, Casa de vânătoare Bethlen, Fabrica de in şi cânepă, aşezarea fortificată “Vorba/Cetate”.
- HCL 71/2024 aprobă participarea UAT Beclean la programul multianual de finanţare pentru elaborarea/actualizarea PUG 2024-2027
- Oraş Năsăud
 - PUG în vigoare HCL 40/23.04.2028, prelungire PUG aprobat prin HCL 90/30.09.2008.
 - Zonă construită protejată delimitată pentru centrul oraşului; **nu există documentaţii PUZCP.**
- Oraş Sângeorz-Băi
 - Nu există date privind ZCP delimitate prin PUG sau alte documentaţii de urbanism.

Situaţia delimitării Zonelor Construite Protejate din localităţile rurale din judeţul Bistriţa Năsăud este după cum urmează:

- Bistriţa Bârgăului – PUG 2013, actualizat 2014, prelungit 2016; nu există ZCP.
- Braniştea – nu există ZCP.
- Budacu de Jos – nu există ZCP.
- Budeşti – PUG 2002; nu există ZCP.
- Căianu Mic – PUG 2003; nu există ZCP.
- Cetate – PUG HCL 2/2001; ZCP în Satu Nou, Petriş şi Orheiu Bistriţei (aşezare romană).
- Chiochiş – necesită actualizare PUG (2017); nu există ZCP.
- Ciceu-Giurgeşti – PUG 2018; ZCP pentru Dumbrăveni, Ciceu-Giurgeşti şi obiective clasate extravilan LMI (aşezări romane, turn roman).
- Coşbuc – actualizare PUG în derulare; nu există ZCP.
- Dumitra – PUG HCL 04/2019; delimitate trei tipuri de zone de protecţie: valori istorice, în jurul monumentului istoric, limita 200 m pentru clădiri cu valoare istorică şi ambientală (Dumitra, Cepari, Tărpui).
- Dumitriţa – PUG 2018; ZCP pentru localitatea Dumitriţa.

- Feldru – PUG în curs HCL 58/2023; ZCP și ZiR pentru Bustul lui Vasile Nașcu și Biserica „Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil”.
- Galații-Bistriței – PUG în elaborare; nu există ZCP.
- Ilva Mare – PUG în vigoare; nu există ZCP.
- Ilva Mică – PUG HCL 30/2015; ZCP conform OG 43/1997.
- Josenii Bârgăului – PUG HCL 80/2023; nu există ZCP.
- Lechința – PUG HCL 17/2000; nu există ZCP.
- Leșu – PUG în vigoare; nu există ZCP.
- Livezile – PUG HCL 21/2019; ZCP în Cușma, Dorolea (2 situri arheologice), Livezile (Castru roman).
- Lunca Ilvei – PUG în vigoare; nu există ZCP.
- Măgura Ilvei – PUG 2005, în curs de actualizare; nu există ZCP.
- Maieru – PUG 2025; nu există ZCP.
- Mărișelu – PUG HCL 100/2016; ZCP pentru situri arheologice în Măgurele, Neteni, Bârla Sântioana, Jeica, Domnești.
- Matei – PUG 2009; nu există ZCP.
- Miceștii de Câmpie – PUG 1999; nu există ZCP.
- Milaș – PUG în curs de actualizare; nu există ZCP.
- Monor – PUG HCL 17/2024; ZCP în Monor și Gledin (sit arheologic – cetate dacică).
- Negrilești – nu există ZCP.
- Nimigea – PUG HCL 23/2006; nu există ZCP.
- Parva – PUG HCL 21/2020; nu există ZCP.
- Petru Rareș – PUG 2025; ZCP în jurul monumentelor istorice, situri arheologice și zonă centrală protejată.
- Poiana Ilvei – PUG 2025; nu există ZCP, doar zonă centrală cu păstrarea specificului.
- Prundu Bârgăului – PUG expirat, nou PUG în curs; nu există ZCP.
- Rebra – PUG 2025.
- Rebrîșoara – nu există ZCP.
- Rodna – PUG 2006, nou PUG în elaborare; nu există ZCP.
- Romuli – PUG 2014, în curs de actualizare; nu există ZCP.
- Runcu Salvei – PUG în elaborare; nu există ZCP.
- Salva – nu există ZCP.

- Șanț – nu există ZCP.
- Șieu – PUG 2005; nu există ZCP.
- Șieu-Măgheruș – PUG HCL 12/2019; ZCP/zone centrale pentru Ansamblul Castelului Bethlen, Biserica Evanghelică, Ansamblul Bisericii Evanghelice.
- Șieu-Odorhei – Conform PUG în vigoare, în zona localității Coasta este propus un sit arheologic ce urmează a fi inclus în zonele protejate cu valoare istorică.
- Șieuț – PUG 2005; este delimitată o zonă de protecție pentru monumentul istoric „Așezarea fortificată La Scoruș”.
- Silvașu de Câmpie – Nu există date privind zone construite protejate delimitate prin PUG sau alte documentații de urbanism.
- Șintereag – Sunt delimitate zone cu valoare istorică în localitățile Șintereag, Șieu Sfânt, Cociu, Blăjenii de Jos și Blăjenii de Sus, pentru protejarea patrimoniului construit și arheologic.
- Spermezeu – Nu există date privind zone construite protejate delimitate prin PUG sau alte documentații de urbanism.
- Târlișua – Nu există date privind zone construite protejate delimitate prin PUG sau alte documentații de urbanism.
- Teaca – Nu există date privind zone construite protejate delimitate prin PUG sau alte documentații de urbanism.
- Telciu – PUG 2025; nu există zone construite protejate delimitate.
- Tiha Bârgăului – PUG 2025; nu există zone construite protejate delimitate.
- Uriu – PUG 2025; nu există zone construite protejate delimitate.
- Zagra – PUG în vigoare; există obiective de tip sit arheologic cu zone de protecție propuse prin programul Limes: turn de apărare Perișor – Păltiniș, turn de apărare Perișor – Turnu Popii, turn de apărare Zagra – Dealul Lupului, turn de apărare Zagra – Dealul Ciorilor, Punctul Ponoară în Vârf, Punctul Vârful Colnicului, Punctul Vârful Zgăului.

Conform datelor prezentate mai sus pe teritoriul județului Bistrița-Năsăud există un singur UAT pentru care a fost elaborată documentație de tip PUZCP: Municipiul Bistrița. UAT-uri pentru care s-au realizat cu Studii istorice generale elaborat pentru fundamentare PUG sunt: mun. Bistrița, com. Dumitra, com. Dumitrița și com. Petru Rareș.

Trebuie menționat că documentațiile de Plan Urbanistic General sunt în general foarte învechite, neracordate la cadrul legislativ și la practica actuală precum și la situația actuală din teren a localităților pe care le reprezintă. În multe dintre cazuri documentațiile de urbanism nu sunt digitalizate și nefiind astfel disponibile publicului larg. Din documentațiile de urbanism lipsesc în general date relevante privind zonele construite protejate care fac obiectul acestui subcapitol.

2.3.6 Unități administrativ - teritoriale cu mare concentrație de obiective ale patrimoniului construit cu valoare de interes național/internațional

În conformitate cu Legea 5/6 martie 2000 privind aprobarea PATN – Secțiunea III – Zone protejate – Anexa III, la Capitolul II – Unități Administrativ Teritoriale cu concentrație foarte mare a valorilor culturale de interes național, județul Bistrița Năsăud are înscrise:

- 2 UAT-uri urbane: municipiul Bistrița, orașul Beclean
- 9 UAT-uri rurale: comunele Budacu de Jos, Cetate, Dumitra, Galații Bistriței, Livezile, Mărișelu, Milaș, Șieu-Măgheruș, Șieu-Odorhei, Teaca.

De asemenea, în conformitate cu lista siturilor UNESCO, județul Bistrița Năsăud are 16 UAT-uri rurale care suprimă situri UNESCO, și anume: comunele Salva, Zagra, Spermezeu, Căianu Mic, Uriu, Negriștești, Ciceu Giurgești, Ciceu Mihăiești, Șintereag, Șieu-Măgheruș, Mărișelu, Budacu de Jos, Cetate, Livezile, Șieuț, Monor.

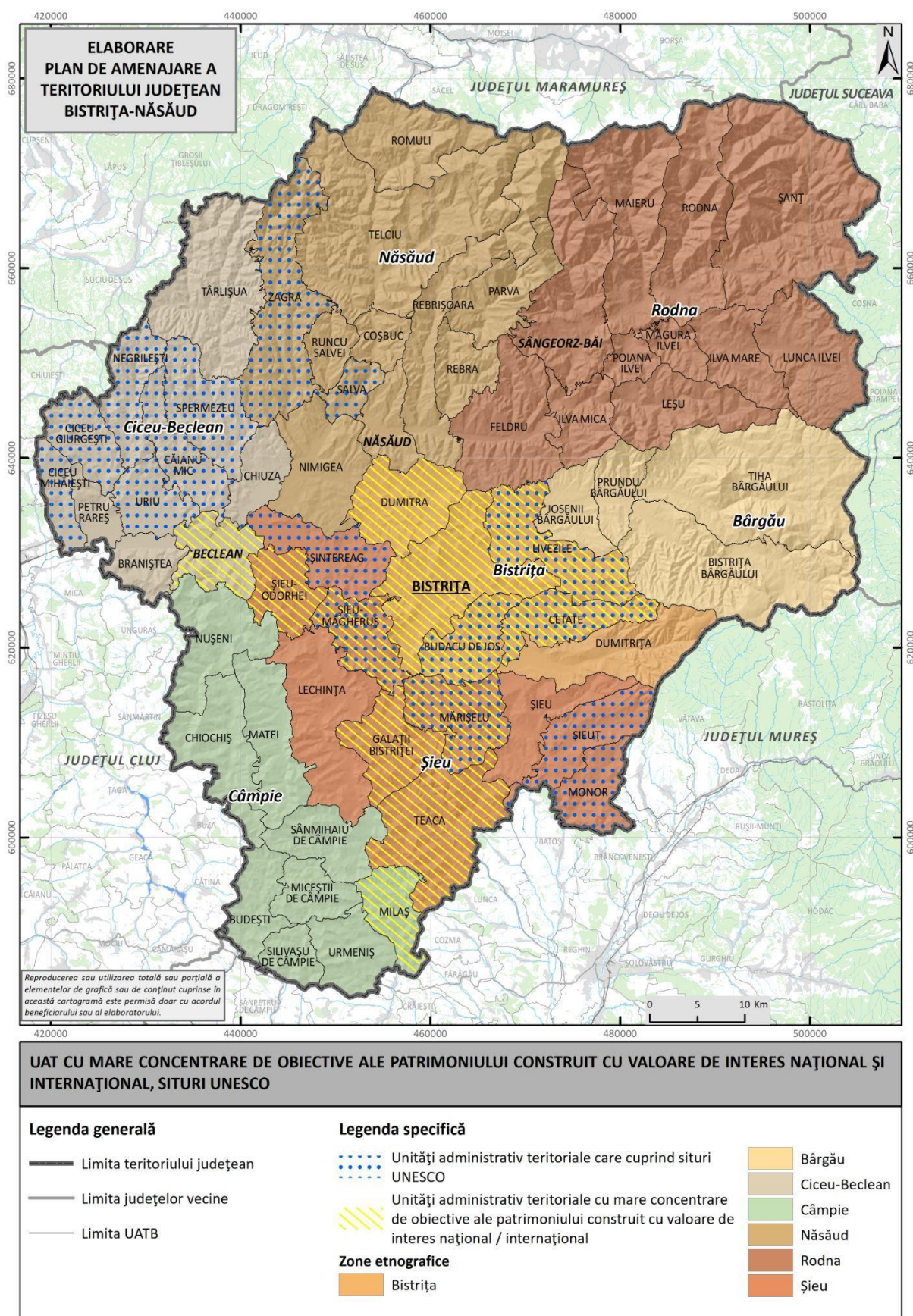


Fig. 2.69 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND UAT CU CONCENTRARE DE OBIECTIVE ALE PATRIMONIULUI CONSTRUIT, CU VALOARE DE INTERES NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL - SITURI UNESCO

Analizând distribuția unităților administrativ-teritoriale (UAT) cu concentrare foarte mare a valorilor culturale de interes național în județul Bistrița-Năsăud, se remarcă următoarea structură pe zone etnografice:

- **Bistrița:** include în total 5 UAT-uri vizate, dintre care:
 - 2 UAT-uri strict cu concentrare foarte mare a valorilor culturale de interes național
 - 3 UAT-uri cu concentrare foarte mare a valorilor culturale de interes național și cuprind situri UNESCO
- **Șieu:** include în total 9 UAT-uri vizate, dintre care:
 - 3 UAT-uri strict cu concentrare foarte mare a valorilor culturale de interes național
 - 3 UAT-uri care cuprind strict situri UNESCO
 - 3 UAT-uri cu concentrare foarte mare a valorilor culturale de interes național și cuprind situri UNESCO
- **Ciceu-Beclean:** include 6 UAT-uri care cuprind situri UNESCO
- **Câmpie:** include 1 UAT cu concentrare foarte mare a valorilor culturale de interes național
- **Năsăud:** include 2 UAT-uri care cuprind situri UNESCO
- **Bârgău:** nu include niciun UAT vizat
- **Rodna:** nu include niciun UAT vizat

Această structură evidențiază faptul că **zonele Bistrița, Șieu și Ciceu-Beclean** concentrează majoritatea unităților cu valori culturale și istorice de importanță națională și internațională, subliniind rolul lor strategic în protecția și conservarea patrimoniului construit și a siturilor UNESCO din județ.

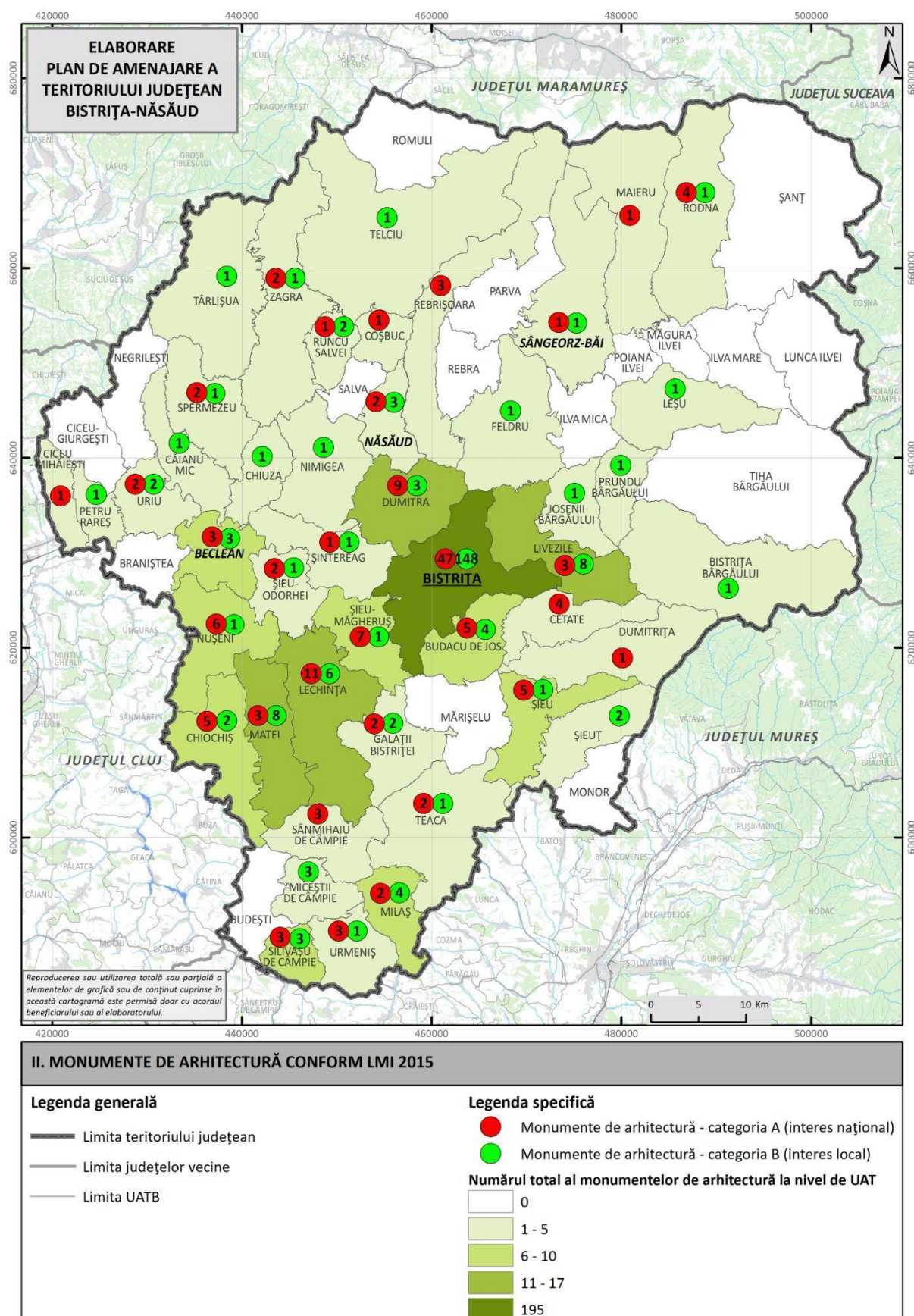


Fig. 2.70 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND NUMĂRUL DE MONUMENTE DE ARHITECTURĂ CONFORM LMI 2015

Din punct de vedere al concentrării obiectivelor de **patrimoniu construit cu valoare de interes local și național/internațional** (conform LMI 2015), județul Bistrița-Năsăud prezintă următoarele situații în cadrul UAT-urilor:

- **Bistrița:** include un total de 195 de monumente de arhitectură, dintre care:
 - 47 sunt de categoria A (interes național)
 - 148 de categoria B (interes local)
- **Lechința:** include 17 monumente de arhitectură, dintre care:
 - 11 de categoria A
 - 6 de categoria B
- **Dumitra:** include 12 monumente de arhitectură, dintre care:
 - 9 de categoria A
 - 3 de categoria B
- **Matei:** include 11 monumente de arhitectură, dintre care:
 - 3 de categoria A
 - 8 de categoria B
- **Livezile:** include 11 monumente de arhitectură, dintre care:
 - 3 de categoria A
 - 8 de categoria B

Din punct de vedere al concentrării obiectivelor de patrimoniu construit cu valoare strict de interes național/internațional, se disting următoarele UAT-uri:

- **Bistrița:** 47 monumente de arhitectură categoria A
- **Lechința:** 11 monumente de arhitectură categoria A
- **Dumitra:** 9 monumente de arhitectură categoria A
- **Șieu-Măgheruș:** 7 monumente de arhitectură categoria A
- **Nușeni:** 6 monumente de arhitectură categoria A
- **Șieu:** 5 monumente de arhitectură categoria A
- **Budacu de Jos:** 5 monumente de arhitectură categoria A

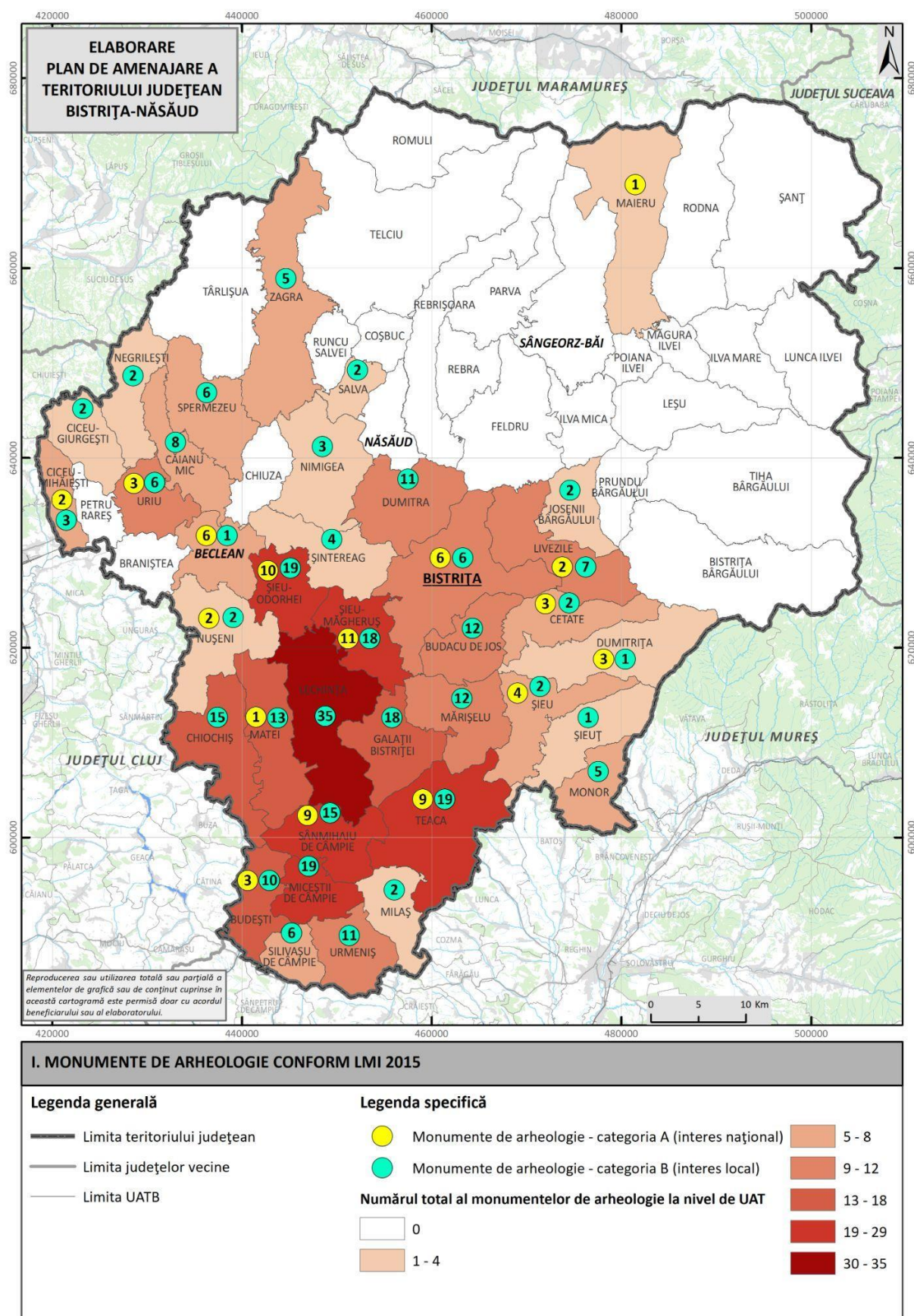


Fig. 2.71 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND NUMĂRUL DE MONUMENTE DE ARHEOLOGIE CONFORM LMI 2015

Din punct de vedere al concentrării obiectivelor de patrimoniu arheologic cu valoare de interes local și național/internațional, conform LMI 2015, județul Bistrița-Năsăud prezintă situații variate în funcție de UAT-uri.

- **Lechința** se remarcă printr-un număr total de 35 de monumente de arheologie, toate fiind de categoria B, de interes local.
- **Șieu-Odorhei** include 29 de monumente de arheologie, dintre care 10 sunt de categoria A, cu interes național, și 19 de categoria B, cu interes local.
- **Șieu-Măgheruș** are, de asemenea, 29 de monumente de arheologie, dintre care 11 sunt de categoria A și 18 de categoria B.
- **Teaca** cuprinde 28 de monumente de arheologie, dintre care 9 sunt de categoria A și 19 de categoria B.
- **Sânmihaiu de Câmpie** include 24 de monumente de arheologie, dintre care 9 sunt de categoria A și 15 de categoria B.
- **Miceștii de Câmpie** se diferențiază prin 19 monumente de arheologie, toate fiind de categoria B, cu interes local.

Din perspectiva obiectivelor de patrimoniu arheologic cu valoare strict de interes național/internațional, se remarcă următoarele UAT-uri:

- **Șieu-Măgheruș**: 11 monumente de arheologie categoria A
- **Șieu-Odorhei**: 10 monumente de arheologie categoria A
- **Teaca**: 9 monumente de arheologie categoria A
- **Sânmihaiu de Câmpie**: 9 monumente de arheologie categoria A
- **Bistrița**: 6 monumente de arheologie categoria A
- **Beclean**: 6 monumente de arheologie categoria A

Această structură evidențiază atât UAT-urile cu patrimoniu arheologic extins la nivel local, cât și pe cele cu relevanță națională, oferind o imagine clară asupra distribuției monumentelor de arheologie în unitățile administrativ-teritoriale cu o concentrare mare de obiective de patrimoniu construit în județul Bistrița-Năsăud.

Tabel 2.50 MONUMENTE DE ARHEOLOGIE - DISTRIBUȚIA ÎN JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂSĂUD

Nr. crt.	Amplasare (UAT)	Nr. obiective de arhitectură de categoria A	Nr. obiective de arheologie de categoria A	Cuprinde situri UNESCO	Punctaj	UAT cu concentrare foarte mare a patrimoniului construit conform PATN secțiunea III

1.	Mun. Bistrița	47	6	0	53	x
2.	Beclean	3	6	0	9	x
3.	Budacu de Jos	5	0	0	5	x
4.	Cetate	4	3	0	7	x
5.	Dumitra	9	3	0	9	x
6.	Galații Bistriței	2	0	0	2	x
7.	Livezile	3	2	0	5	x
8.	Mărișelu	0	0	0	0	x
9.	Milaș	2	0	0	0	x
10.	Șieu-Măgheruș	7	11	0	18	x
11.	Șieu-Odorhei	2	10	0	12	x
12.	Teaca	2	9	0	11	x

Sursa: LMI 2015

Alături de informațiile preluate din PATN Secțiunea III – Zone Protejate, sunt relevante și datele din PATN Secțiunea VIII – Zone cu resurse turistice. În cadrul Anexei I sunt prezentate unitățile administrativ-teritoriale cu resurse naturale și antropice mari și foarte mari. În această clasificare, o unitate administrativ-teritorială cu resurse naturale și antropice foarte mari este definită ca UAT care a obținut peste 25,00 de puncte din maximum de 50 atribuite resurselor turistice, conform metodologiei de calcul. În mod similar, UAT-urile cu resurse naturale și antropice mari sunt cele care au obținut între 14,00 și 24,99 puncte.

Punctajul a fost stabilit prin evaluarea a două tipuri de resurse:

- **Resurse naturale:** elemente geomorfologice, climă, floră și faună, peisaje, zăcămintele de substanțe minerale și alți factori.
- **Resurse antropice:** monumente arheologice, situri arheologice, monumente și ansambluri arhitecturale, rezervații, monumente memoriale, monumente tehnice și de artă, muzee, elemente de folclor și artă populară.

În județul Bistrița-Năsăud, un total de 10 UAT-uri se încadrează în categoria celor cu resurse naturale și antropice foarte mari, dintre care trei sunt urbane – municipiul Bistrița, orașul Năsăud și orașul Sângeorz-Băi – și șapte sunt rurale: Livezile, Lechința, Maieru, Prundu Bârgăului, Rodna, Șanț și Târlisua. Aceste UAT-uri se împart în trei categorii:

- **UAT-uri cu resurse naturale foarte mari:** Sângeorz-Băi, Maieru, Șanț

- **UAT-uri cu resurse antropice foarte mari:** Bistrița, Năsăud, Livezile, Lechința, Târlisua
- **UAT-uri cu resurse naturale și antropice foarte mari:** Prundu Bârgăului, Rodna

În ceea ce privește UAT-urile cu resurse naturale și antropice mari, acestea sunt mai numeroase, totalizând 31. Dintre acestea, un accent deosebit se pune pe cele care cuprind ambele tipuri de resurse. Astfel, 11 UAT-uri au resurse naturale și antropice mari: orașul Beclean și comunele Cetate, Ciceu-Mihești, Coșbuc, Dumitra, Galații Bistriței, Salva, Spermezeu, Șieu-Odorhei, Teaca și Uriu.

Comparând UAT-urile cu concentrare foarte mare a patrimoniului construit, conform PATN Secțiunea III, cu UAT-urile cu resurse naturale și antropice mari și foarte mari, se identifică un grup de 8 UAT-uri cu potențial excepțional, încadrate în categoria de importanță I. Acestea includ atât UAT-uri cu patrimoniu construit valoros, cât și resurse naturale și antropice foarte relevante. Categoria de importanță a fost stabilită pe baza încadrării în una sau mai multe dintre aceste criterii, fiind UAT-urile cu cea mai mare relevanță.

Clasificarea finală a UAT-urilor pe categorii de importanță este următoarea:

- **Categoria I** (potențial excepțional): municipiul Bistrița, orașul Beclean, comunele Cetate, Dumitra, Galații Bistriței, Livezile, Șieu-Odorhei, Teaca
- **Categoria II:** comunele Budacu de Jos, Mărșielu, Milaș, Șieu-Măgheruș, Prundu Bârgăului, Rodna
- **Categoria III:** Sângeorz-Băi, Maieru, Șanț, Năsăud, Lechința, Târlisua, Ciceu-Mihești, Coșbuc, Salva, Spermezeu, Uriu

Această clasificare oferă o imagine clară a distribuției UAT-urilor cu resurse turistice și patrimoniu construit, evidențiind localitățile cu cea mai mare valoare naturală, culturală și antropică din județ.

Tabel 2.51 UAT CU RESURSE TURISTICE ȘI DE PATRIMONIU NATURAL ȘI CONSTRUIT - DISTRIBUȚIA ÎN JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂSĂUD

Nr. crt.	Amplasare (UAT)	UAT cu concentrare foarte mare a patrimoniului construit conform PATN secțiunea III	UAT cu resurse naturale și antropice mari conform PATN secțiunea VIII	UAT cu resurse naturale foarte mari conform PATN secțiunea VIII	UAT cu resurse antropice foarte mari conform PATN secțiunea VIII	UAT cu resurse naturale și antropice foarte mari conform PATN secțiunea VIII	Categorii de importanță
1.	Mun. Bistrița	X			X		I
2.	Beclean	X	X				I
3.	Budacu de Jos	X					II
4.	Cetate	X	X				I
5.	Dumitra	X	X				I
6.	Galații Bistriței	X	X				I
7.	Livezile	X			X		I
8.	Mărșielu	X					II
9.	Milaș	X					II
10.	Șieu-Măgheruș	X					II
11.	Șieu-Odorhei	X	X				I
12.	Teaca	X	X				I
13.	Sângeorz-Băi			X			III
14.	Maieru			X			III
15.	Șanț			X			III
16.	Năsăud				X		III
17.	Lechința				X		III
18.	Târlisua				X		III
19.	Prundul Bârgăului					X	II
20.	Rodna					X	II
21.	Ciceu-Mihești		X				III
22.	Coșbuc		X				III
23.	Salva		X				III
24.	Spermezeu		X				III
25.	Uriu		X				III

Sursa: PATN Secțiunea VIII – Zone cu resurse turistice

2.4 Patrimoniu mobil

Patrimoniul cultural mobil cuprinde bunuri de valoare istorică, arheologică, documentară, etnografică, artistică, științifică și tehnică, literară, cinematografică, numismatică, filatelică, heraldică, bibliofilă, cartografică și epigrafică. Aceste obiecte reprezintă mărturii materiale ale evoluției mediului natural și ale relațiilor omului cu acesta, ale potențialului creativ uman și ale contribuțiilor aduse de comunitatea românească și de minoritățile naționale la civilizația universală. Patrimoniul mobil este format din obiecte variate, inclusiv elemente provenite din dezmembrarea monumentelor istorice, opere de artă și bunuri cu valoare tehnică.

Conform Legii nr. 182 din 25 octombrie 2000, obiectele de patrimoniu mobil sunt protejate prin includerea în listele Patrimoniului Cultural Național Mobil. În funcție de importanța sau semnificația lor istorică, arheologică, documentară, etnografică, artistică, științifică și tehnică, literară, cinematografică, numismatică, filatelică, heraldică, bibliofilă, cartografică și epigrafică, bunurile pot fi încadrate în două categorii juridice:

- **Tezaurul patrimoniului cultural național mobil** – alcătuit din bunuri culturale de valoare excepțională pentru umanitate;
- **Fondul patrimoniului cultural național mobil** – alcătuit din bunuri culturale cu valoare deosebită pentru România.

Potrivit Legii nr. 311 din 3 iulie 2003, patrimoniul muzeal este constituit din totalitatea bunurilor, drepturilor și obligațiilor cu caracter patrimonial ale muzeului sau ale colecțiilor publice, inclusiv asupra bunurilor aflate în proprietate publică sau privată, asigurând astfel un cadru legislativ suplimentar pentru protecția patrimoniului mobil.

La nivelul județului Bistrița-Năsăud, în listele Patrimoniului Cultural Național sunt incluse 731 de **obiective**, dintre care **145 de bunuri sunt clasate în categoria tezaur**, iar **486 de bunuri fac parte din categoria fond**.

Instituții locale care dețin obiective incluse în Patrimoniul Cultural Național sunt:

- **Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud**, Municipiul Bistrița;
- **Biblioteca Județeană „George Coșbuc”**, Municipiul Bistrița.

Obiectele de patrimoniu mobil clasate în categoria **tezaur**, adică bunuri culturale de valoare excepțională pentru umanitate, sunt prezentate în funcție de apartenența lor la unitățile administrativ-teritoriale ale județului:

Tabel 2.52 UAT CU OBIECTIVE CLASATE ÎN FONDUL PATRIMONIULUI ÎN CATEGORIA JURIDICĂ TEZAUR

Nr. crt.	Amplasare (UAT)	Număr	Categoria juridică	Zone de protecție	Vechime, suprafață, stare	Factori de risc și degradare	Acțiuni de protecție, cercetare, monitorizare/restaurare
1.	Mun. Bistrița	145	tezaur	Nu este cazul	Conf. fișe clasare în Patrimoniul Național Mobil	Antropici	Conf. Legea nr. nr. 182 din 25 octombrie 2000, Legea nr. 311 din 3 iulie 2003

Obiective de patrimoniu mobil clasate în listele Patrimoniul Național Mobil, categoria juridică fond, bunuri culturale cu valoare deosebită pentru România sunt prezentate în funcție de apartenența lor la UAT în următorul tabel:

Tabel 2.53 UAT CU OBIECTIVE CLASATE ÎN FONDUL PATRIMONIULUI ÎN CATEGORIA JURIDICĂ FOND

Nr. crt.	Amplasare (UAT)	Număr	Categoria juridică	Zone de protecție	Vechime, suprafață, stare	Factori de risc și degradare	Acțiuni de protecție, cercetare, monitorizare/restaurare
1.	Mun. Bistrița	586	fond	Nu este cazul	Conf. fișe clasare în Patrimoniul Național Mobil	Antropici	Conf. Legea nr. nr. 182 din 25 octombrie 2000, Legea nr. 311 din 3 iulie 2003

Sursa: Lista Monumentelor Istorice, județul Bistrița Năsăud (2015)

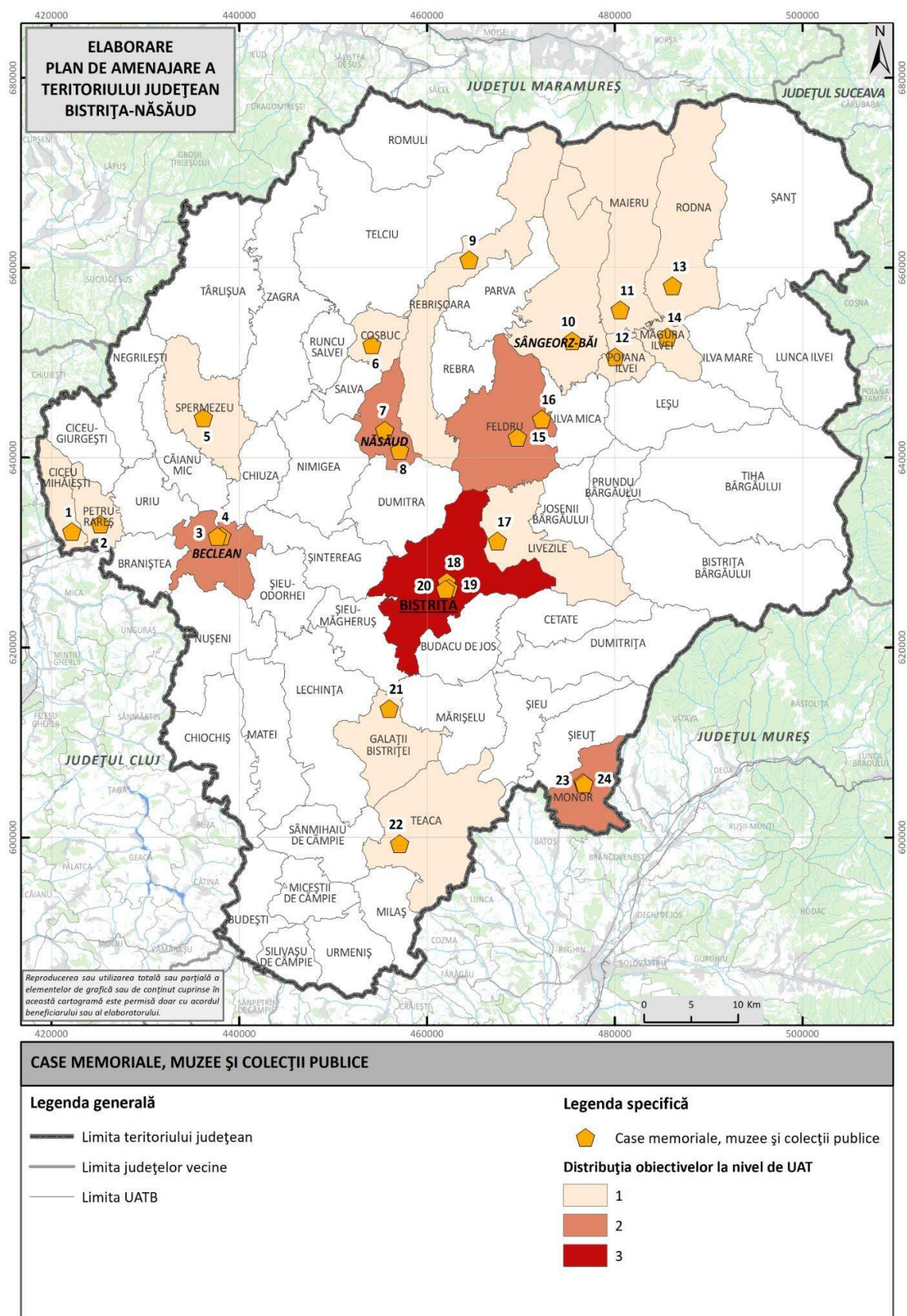


Fig. 2.72 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND DISTRIBUȚIA NUMĂRULUI DE CASE MEMORIALE, MUZEE ȘI COLECȚII PUBLICE

Sursa: autorii, pe baza Anexei la adresa DJC Bistrița Năsăud nr. 19.813 din 01.07.2025

Legendă cartogramă 2.72:

Nr.	Denumire	Adresa
1	Punct muzeal Ciceu Mihăiești	com. Ciceu Mihăiești
2	Casa Memorială "Ion Pop Reteganu"	Reteag, com. Petru Rareș
3	Muzeul „Casa de Vânătoare”	Beclean
4	Muzeul Protopopiatului Ortodox Beclean	Beclean
5	Casă tradițională amenajată și donată de Episcopul Macarie Drăgoi	com. Spermezeu
6	Casa Memorială "George Coșbuc"	com. Coșbuc
7	Muzeul Grăniceresc Năsăudean	Năsăud
8	Casa Memorială "Liviu Rebreanu"	Liviu Rebreanu, Năsăud
9	Peștera Tăușoare (Izvorul Tăușoarelor)	com. Rebrîșoara
10	Muzeul de Artă Comparată	Sângeorz-Băi
11	Muzeul "Cuibul Visurilor"	com. Maieru
12	Punct muzeal Poiana Ilvei	com. Poiana Ilvei
13	Muzeul Etnografic și al Mineritului	com. Rodna
14	Casa Muzeu din Măgura Ilvei	com. Măgura Ilvei
15	Muzeul sătesc „Casa Ethnos”	com. Feldru
16	Colecția etnografică „George Nichiti”	com. Feldru
17	Muzeul "Casa Săsească"	com. Livezile
18	Casa Memorială "Andrei Mureșanu"	Bistrița
19	Muzeul Bistrița	Bistrița
20	Casa Argintarului - Centrul German Bistrița	Bistrița
21	Biserica Evanghelică Herina	Herina, com. Galații Bistriței
22	Muzeul etnografic sătesc Archiud	Archiud, com. Teaca
23	Punct muzeal Monor	com. Monor
24	Muzeul Literar si Memorial "Teodor Tanco"	com. Monor

În județul Bistrița Năsăud funcționează în prezent 24 de case memoriale, muzee și colecții publice distribuite după cum urmează:

- **În mediul urban**, distribuția obiectivelor este aceasta: Bistrița (3), Năsăud (2), Beclean (2), Sângeorz-Băi (1)
- **În mediul rural**, distribuția obiectivelor este aceasta: Feldru (2), Monor (2), Ciceu-Mihăiești (1), Petru Rareș (1), Spermezeu (1), Coșbuc (1), Rebrîșoara (1), Maieru (1), Poiana Ilvei (1), Măgura Ilvei (1), Rodna (1), Galații Bistriței (1), Teaca (1)

UAT cu cea mai mare concentrare de case memoriale, muzee și colecții publice din județul Bistrița Năsăud este municipiul Bistrița. În Bistrița se află și instituția care păstrează cele mai multe obiecte clasate în listele Patrimoniului Național Mobil și anume Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud care deține 720 din cele 731 de obiective clasate în județ.

Manifestări moderne și contemporane

În ultimii ani, județul Bistrița-Năsăud a cunoscut o reactivare culturală notabilă în domeniul artelor vizuale contemporane, manifestată printr-o serie de expoziții, simpozioane și proiecte experimentale care îmbină modernismul cu expresii emergente. Un exemplu remarcabil pentru patrimoniul mobil contemporan este arta lui Maxim Dumitraș, sculptor născut la Sângeorz-Băi și membru al UAP. Acesta este fondatorul și coordonatorul Muzeului de Artă Comparată Sângeorz-Băi (MACSB), secție a Complexului Muzeal Bistrița-Năsăud, instituție care funcționează ca un nucleu pentru arta contemporană regională și pentru dialogul cu modernismul românesc. Muzeul are program public de expoziții și proiecte curatoriale, iar Dumitraș este menționat ca șef de secție și curator în resursele instituționale; site-ul MACSB (macsb.ro) și pagina Complexului Muzeal indică explicit rolul său managerial și adresa muzeului din Str. Republicii 68, Sângeorz-Băi. Activitatea sa se articulează și prin bienala/seria expozițională „Andezit”, asociată taberelor de sculptură în andezit din jurul MACSB, cu ediții documentate recent și în agenda Complexului Muzeal, confirmând continuitatea unei școli locale de sculptură în piatră și deschiderea spre cercetarea formelor contemporane. În ecologia culturală locală, Dumitraș a generat proiecte de land-art și intervenții în spațiul extins al peisajului, pe dealurile Sângeorz-Băi, care propun o lectură contemporană a modernismului românesc (filiație brâncușiană) și o mutare a accentului din sala muzeală către peisajul cultural.

2.5 Patrimoniu imaterial

Patrimoniul cultural imaterial reprezintă totalitatea practicilor, reprezentărilor, expresiilor, cunoștințelor și abilităților, împreună cu instrumentele, obiectele, artefactele și spațiile culturale asociate acestora, pe care comunitățile, grupurile sau indivizii le recunosc ca parte integrantă a patrimoniului lor cultural. În România, patrimoniul cultural imaterial este recunoscut și protejat prin Legea nr. 26 din 29 februarie 2008 și prin Institutul Național al Patrimoniului, prin intermediul Comisiei Naționale pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial.

În județul Bistrița-Năsăud, patrimoniul cultural imaterial constituie o resursă identitară fundamentală, reflectând continuitatea tradițiilor grănicerești, a obiceiurilor de iarnă, a meșteșugurilor și a creațiilor folclorice. Tradițiile grănicerești din zona Năsăudului, meșteșugurile legate de prelucrarea lemnului și a textilelor, precum și târgurile urbane precum Târgul Mare al Bistriței — organizat încă din anul 1353 — devin repere de continuitate culturală, alături de creațiile literare și folclorice promovate de personalități precum George Coșbuc și Liviu Rebreanu.

Județul Bistrița-Năsăud cuprinde 235 de sate, fiecare zonă fiind purtătoare de tradiții și expresii locale specifice. În aceste spații rurale, repertoriul cultural imaterial se manifestă prin obiceiuri de iarnă, colinde, jocuri cu măști, nedei și sărbători câmpenești, dintre care se remarcă Târgul Săptămânal din Prundu Bârgăului — desfășurat neîntrerupt de 230 de ani, Înstruțatul Boului la Figa sau Sânzienele de la Rebrișoara.

Repertoriul național al patrimoniului cultural imaterial evidențiază fragilitatea acestor expresii, aflate sub presiunea schimbărilor sociale și a globalizării. De aceea, Legea nr. 26/2008 subliniază necesitatea documentării și transmiterii acestora prin mijloace adaptate contemporaneității, cum ar fi educația formală și non-formală, evenimentele culturale și parteneriatele dintre instituții, comunități și societatea civilă. Județul Bistrița-Năsăud păstrează o serie de obiceiuri tradiționale care au reușit să conserve formele lor ample de desfășurare, în care vechile rituri se împletesc cu acte ceremoniale și manifestări spectaculoase. Aceste practici reflectă identitatea culturală a comunităților locale și transmit din generație în generație valorile și obiceiurile specifice zonei.

În județul Bistrița-Năsăud, patrimoniul cultural imaterial constituie un pilon al identității locale, combinând tradițiile grănicerești, obiceiurile de iarnă, meșteșugurile, creațiile folclorice și evenimentele urbane tradiționale. În acest context:

- **Târgul Mare al Bistriței** – organizat încă din 1353, reprezintă un reper urban de continuitate culturală, fiind o manifestare cu valoare istorică și socială.
- **Tradițiile grănicerești din zona Năsăudului** – păstrează obiceiuri legate de viața militară și comunitară, transmise din generație în generație.
- **Meșteșugurile locale** – includ prelucrarea lemnului și a textilelor, reflectând creativitatea și tradițiile artizanale ale comunităților rurale.
- **Obiceiurile de iarnă și sărbătorile câmpenești** – includ nedeile, jocurile cu măști și colindele specifice fiecărui sat.

Printre obiceiurile tradiționale cele mai remarcabile se numără:

- **„Craii de la Mocod”** – obicei de primăvară, desfășurat în cele trei zile de Paște. Este înrudit cu ritualuri precum „Plugarul” sau „leșitul întâiului la arat” din Maramureș și simbolizează alegerea conducătorilor prin gesturi ceremoniale, evocând rădăcinile războinice ale comunității.
- **„Înstruțarea bouului”** – obicei agropastoral de fertilitate, sărbătorit în ziua de Rusalii în sate precum Figa, Căianu Mare, Căianu Mic sau Șieu-Cristur. Ritualul include împletirea cununii de flori, împănatul bouului, purtarea acestuia la casa gospodarului, udatul cununii și ospățul cu jocuri tradiționale (hora).
- **Sărbătoarea Sânzienelor** – celebrată pe 24 iunie, în legătură cu Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul. Ritualul are rol de protecție și stimulare a coacerii roadelor și se desfășura spectaculos în trecut în localități precum Maieru.
- **„Cununa Grâului”** – obicei asociat sfârșitului secerișului, prezent în sate precum Șanț și Maieru. Include împletirea cununii de spice, purtarea acesteia spre casa gospodarului, udatul, masa comună și jocul tradițional, întreaga comunitate fiind implicată.
- **„Hâzii”** – obicei de iarnă din Chintelnic, subzona Șieu-Mocănime, desfășurat în ajunul Bobotezei. Participanții, mascați, vizitează gospodăriile, oferind spectacol și amuzament. Alaiul include personaje diverse (moși, babe, doctori, miri, nași, urși, căței), iar costumele sunt confecționate din straie populare sau haine vechi.³¹

³¹ Strategia de Dezvoltare a Județului Bistrița Năsăud <https://www.portalbn.ro/portal/bistrita-nasaud/portal.nsf/AAAF66B8A39DFA56C2258825004BE03E/%24FILE/STRATEGIA%20DE%20DEZVOLTARE%20A%20JUDETULUI%20BISTRITA-NASAUD%20pentru%20%20perioada%202021-%202027.pdf>

De asemenea, județul oferă facilități turistice pentru vizitatori, cu posibilități de cazare în hoteluri și vile, cum este cazul stațiunii Sângeorz-Băi, cu o capacitate totală de aproximativ 1.500 de locuri. Manifestările socio-culturale sunt variate, printre care: Zilele Bistriței, Festivalul Mărul de Aur și Festivalul Nunta Zamfirei în municipiul Bistrița, precum și „De la Ispas la Năsăud” în orașul Năsăud. Zona Tihuța atrage turiști datorită pitorescului său și legendelor asociate, găzduind hoteluri tematice precum Castelul Contelui Dracula și Hotelul Dracula.

2.5.1. Aspecte cu privire la vitalitatea culturală

Municipiul Bistrița

Municipiul Bistrița, singura localitate din județul Bistrița-Năsăud inclusă în Raportul de cercetare al Institutului Național de Cercetare și Formare Culturală „Vitalitatea culturală a orașelor din România” prezintă o evoluție oscilantă a indicatorilor culturali între 2016 și 2020. Infrastructura culturală a înregistrat valori negative în 2017 (–0,03) și 2018 (–0,14), urmate de o creștere în 2019 (0,15), ceea ce sugerează investiții punctuale și o recuperare a capacității instituționale. Cheltuielile bugetare au evoluat ascendent, de la 70 RON/locuitor în 2016 la un maxim de 140 RON/locuitor în 2018, urmate de o stabilizare în jurul valorii de 120 RON/locuitor în 2019–2020; această tendință confirmă un interes constant al administrației pentru susținerea sectorului cultural. Resursele umane specializate indică o instabilitate structurală (–0,03 în 2017, 0,17 în 2018, –0,04 în 2019), semnalând vulnerabilități în capacitatea instituțională. În privința participării culturale, valorile s-au situat în jurul mediei naționale (0 în 2017, –0,09 în 2018, –0,02 în 2019), reflectând o implicare modestă a publicului. Conform Raportului de cercetare al Institutului Național de Cercetare și Formare Culturală „Vitalitatea culturală a orașelor din România”, ansamblul datelor plasează municipiul Bistrița într-o zonă de performanță medie, cu o infrastructură și participare relativ stabile, dar cu resurse umane fluctuante. Pentru consolidarea profilului cultural, este necesară intensificarea politicilor de atragere a publicului și de stabilizare a capitalului uman specializat.

Manifestări moderne și contemporane

În ultimii ani, județul Bistrița-Năsăud a cunoscut o reactivare culturală notabilă în domeniul artelor vizuale contemporane, manifestată printr-o serie de expoziții, simpozioane și proiecte experimentale care îmbină modernismul cu expresii emergente. Evenimente precum „Școala de la Bistrița”, ediția a XI-a, expozițiile de pictură la Galeriile de Artă ale Palatului Culturii, expozițiile cu lucrări de desen sau sculptură (ex. Marcel Stanciu), dar și expozițiile de ceramică și fotografie (Gabriela Culic, Mariuca Covrig, Emil Cassian Dumitraș) desfășurate în spații precum Casa cu Lei, Galeria ROD sau Complexul Muzeal Județean, indică un mediu cultural activ, receptiv față de experiment și deschis spre dialogul între tradiție și contemporaneitate. Aceste manifestări oferă contexte de vizibilitate și networking pentru artiști locali și invitați externi, stimulează comunitatea artistică și generează interes pentru forme non-canonice, cum ar fi arta fotografică, instalațiile sau unele direcții abstractions / expresionism contemporan. Importanța locurilor simbol, cum este Palatul Culturii din Bistrița, Casa cu Lei, Galeria ROD, este esențială, ele funcționând ca platforme infrastructurale care permit exprimarea modernistă și contemporană, medierea consumului cultural, și transmiterea unor sensuri estetice noi comunității locale.

Această vitalitate culturală are implicații directe asupra patrimoniului imaterial și identitar al regiunii, mai ales prin reinterpretarea modernismului local și integrarea practicilor contemporane în cadrul tradiției. Expozițiile vremelnice, simpozioanele internaționale și proiectele de creație contemporană contribuie la menținerea și transformarea obiceiurilor, vizualităților și gustului artistic colectiv, generând un flux cultural care se intersectează cu memoria locală. De exemplu, „Școala de la Bistrița” reinventează tradiția picturii locale, oferind artiștilor tineri oportunitatea de a reîmprospăta limbajul vizual, iar expozițiile de fotografie sau ceramică experimentează cu materialitatea, culoarea și spațiul, ceea ce întărește prezența esteticilor contemporane în viața comunității. Mai mult, aceste inițiative culturale stimulează educația artistică informală, curiozitatea publicului și participarea civică, contribuind la formarea unui public mai critic și activ, care recunoaște valorile modernismului și contemporanului nu doar ca forme estetice, ci ca repere identitare și piese din patrimoniul imaterial viu al județului.

Un exemplu remarcabil pentru patrimoniul cultural contemporan este activitatea lui Maxim Dumitraș, sculptor născut la Sângeorz-Băi și membru al UAP. Acesta este fondatorul și coordonatorul Muzeului de Artă Comparată Sângeorz-Băi (MACSB), secție a Complexului

Muzeal Bistrița-Năsăud, instituție care funcționează ca un nucleu pentru arta contemporană regională și pentru dialogul cu modernismul românesc. Seria de evenimente „Întâlnirile din Maxonia”³² (Modernism.ro, 2025) organizată de Maxim Dumitraș consolidează direcția contemporană, cu lucrări-simbol (inimi metalice cromatice) ce activează memoria locului și participarea publică, iar proiecte curatoriate la MACSB („NOD”, 2021; „Andezit 10”, 2023) atestă rolul său de mediator între artiști consacrați și tânăra scenă transilvăneană. Profilurile biografice și platformele muzeale/local-culturale (clMeC, Complexul Muzeal BN) întăresc statutul său de promotor al artei contemporane în Bistrița-Năsăud, iar resurse video recente îl plasează într-o genealogie artistică ce revendică afiliere la mișcarea modernă, însă în cheie locală.

2.6 Peisaje culturale

Peisajele culturale sunt compuse din Unități de peisaj cultural care corespund zonelor etnografice și din subunități de peisaj cultural. Subunitățile de peisaj cultural sunt delimitate prin suprapunerea unităților de relief zonele etnografice astfel încât fiecare unitate de peisaj: nu se află pe 2 unități de relief diferite și nu se află în 2 zone etnografice diferite. Pe teritoriul județului Bistrița-Năsăud au fost identificate conform literaturii de specialitate³³ 7 zone etnografice sau unități majore de peisaj (Fig. 2.6.1.) cu identitate culturală distinctă, structurate pe criterii istorice, geografice și de cultură materială:

- Zona Ciceu-Beclean - Situată în vestul județului, pe valea Ilișua și afluenții săi, această zonă are un caracter colinar-submontan și marchează un spațiu de contact între județele Cluj și Bistrița-Năsăud. Structura satelor este mai compactă, cu gospodării dispuse de-a lungul drumurilor de vale. Arhitectura vernaculară evidențiază case cu plan dreptunghiular simplu și acoperișuri de două ape, cu pante moderate.
- Zona Năsăud - Centrul grăniceresc istoric, cuprinzând văile Sălăuței, Gersei și Rebrei, se remarcă printr-o identitate bine consolidată. Organizarea gospodăriilor este riguroasă, cu parcele regulate și anexe dispuse ordonat. Casele prezintă pivnițe boltite, socluri înalte de piatră și prisme cu stâlpi de lemn. Portul și repertoriul decorativ al tâmplăriei sunt elemente definitorii pentru această zonă.

³² https://www.modernism.ro/2020/07/20/ikebana-land-art-maxonia/?utm_source=chatgpt.com

³³ N. Dunăre, JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂSĂUD: ÎNCADRARE ȘI ZONARE ETNOGRAFICĂ

- Zona Rodna - Areal montan, corespunzător văii superioare a Someșului Mare și Văii Ilvei, în apropierea pasurilor transcarpatice. Comunitățile de aici au menținut legături comerciale și culturale cu Moldova, fapt reflectat în arhitectura cu plan alungit, acoperișuri înalte și utilizarea extensivă a lemnului. Organizarea satelor este mai răsfirată, adaptată reliefului accidentat.
- Zona Bârgău - Se desfășoară de-a lungul văii Bârgăului, cu localități precum Josenii, Prundu, Tiha și Bistrița Bârgăului. Structura satelor urmează axul văii, cu gospodării dispuse linear. Casele prezintă acoperișuri în pantă mare, adaptate climatului cu ninsori abundente, și sunt ridicate pe socluri înalte, cu prispă continuă.
- Zona Bistrița - Include nucleul urban și satele învecinate, de pe văile Budacului și ale Bistriței. Specificul zonei derivă din conviețuirea istorică dintre români, sași și maghiari, ceea ce a generat o mare diversitate tipologică. Se remarcă aliniamente clare la stradă, gospodării cu curți adânci și prezența unor detalii arhitecturale de inspirație săsească, precum ancadrame profilate sau frontoane simple.
- Zona Șieu - Aflată de-a lungul văii Șieului și a afluenților săi, această zonă este un spațiu de tranziție între comunități românești și săsești. Satul tradițional are fronturi clare la drum, cu case înșiruite, iar gospodăriile sunt adesea închise cu porți masive din lemn. Arhitectura vernaculară îmbină elemente românești cu influențe ale construcțiilor săsești.
- Zona Câmpie - Corespunde sud-vestului județului, cu localități precum Sânmihaiu de Câmpie, Silivașu, Milaș sau Urmeniș. Satul este organizat în vetre mai compacte, gospodăriile sunt joase, iar casele au plan simplu, acoperișuri cu pante moderate și garduri scunde din lemn sau plasă. Specificul zonei este unul agrar, legat de exploatarea câmpului.

Delimitările teritoriale propuse de Ordinul Arhitecților din România pentru zona Transilvaniei Centrale configurează patru areale cu relevanță pentru reglementările propuse la scara arhitecturală după cum urmează: **Țara Bistriței**, corespunzătoare municipiului și satelor periurbane colinare; **Zona Năsăud și Bârgău**, ce integrează întreg arealul montan și submontan nord-estic, cuprinzând culoarele Someșului Mare, Ilvelor și Bârgăului; **Câmpia Transilvaniei**, asociată sud-vestului județului și în continuarea câmpiei clujene și mureșene; respectiv **subzona Monor**, individualizată la contactul cu județul Mureș, pentru

particularitățile sale de țesut și scară edilitară. Această împărțire are caracter normativ și urmărește tipologii constructive care să faciliteze elaborarea Ghiduri de arhitectură pentru încadrarea în specificul local din mediul rural.

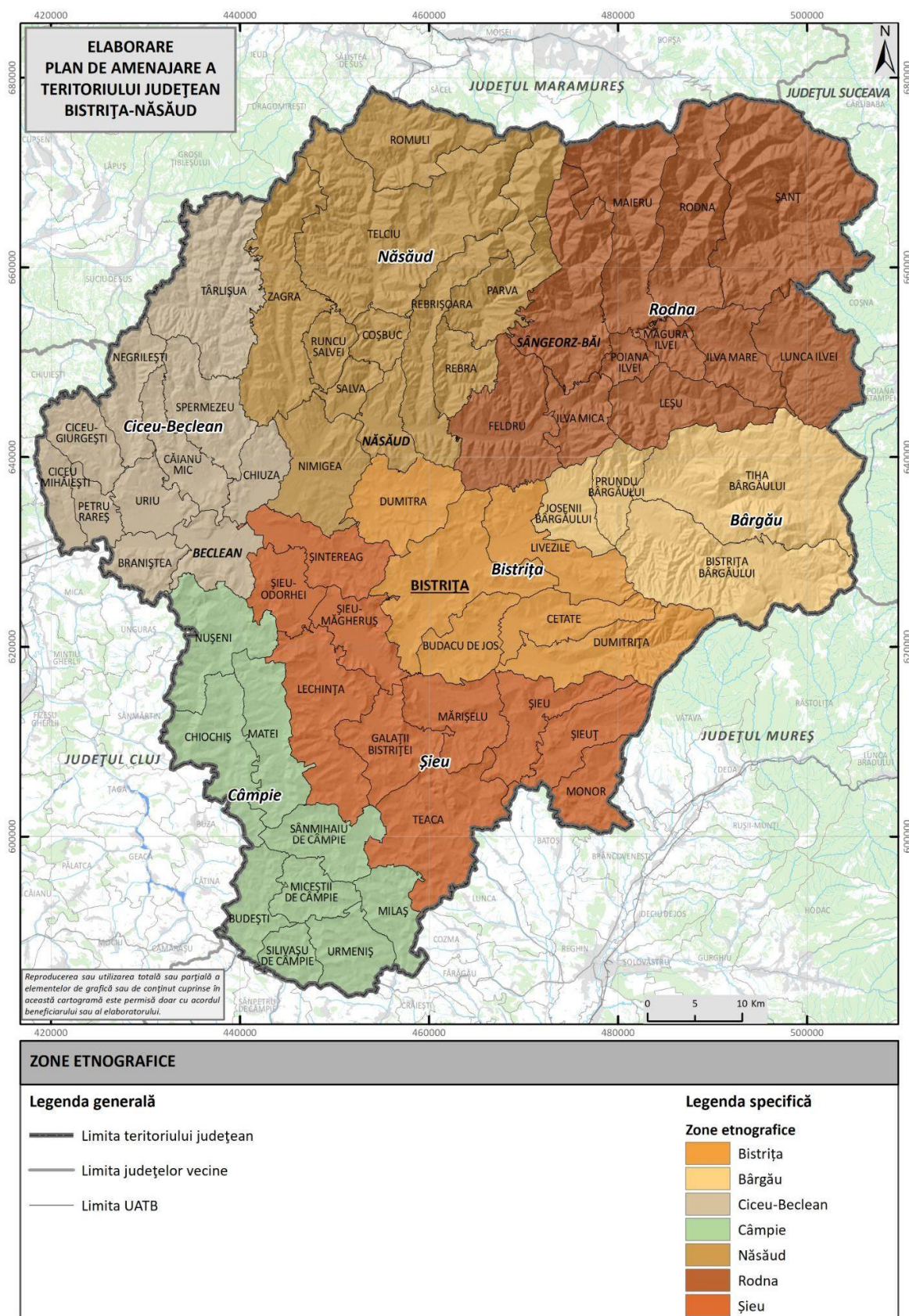


Fig. 2.73 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND ZONELE ETNOGRAFICE, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂȘĂUD
Sursa: autorii, pe baza lucrării - JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂȘĂUD: INCADRARE ȘI ZONARE ETNOGRAFICA, N. Dunăre

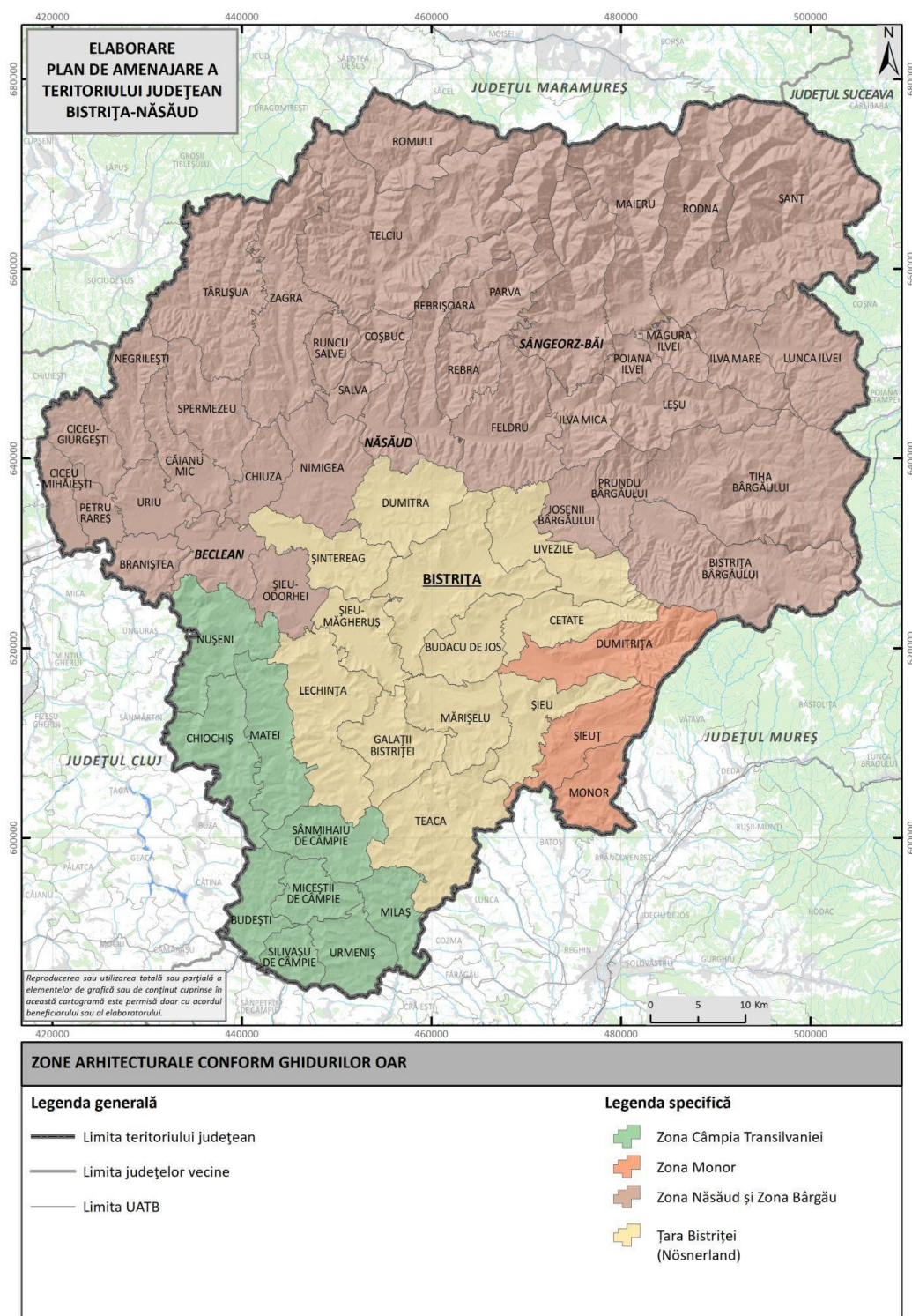


Fig. 2.74 . CARTOGRAMĂ PREZENTÂND DELIMITAREA ZONELOR ARHITECTURALE CONFORM GHIDURILOR OAR, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂSĂUD

Sursa: autorii, pe baza Ghiduri de arhitectură pentru încadrarea în specificul local din mediul rural

De asemenea, pe teritoriul județului regăsim 7 tipologii diferite de relief care cresc treptat în altitudine pe direcția NV de la și peisajul colinar silvostepic predominant agricol (în SE) la peisajul înalt montan alpin (în NV).

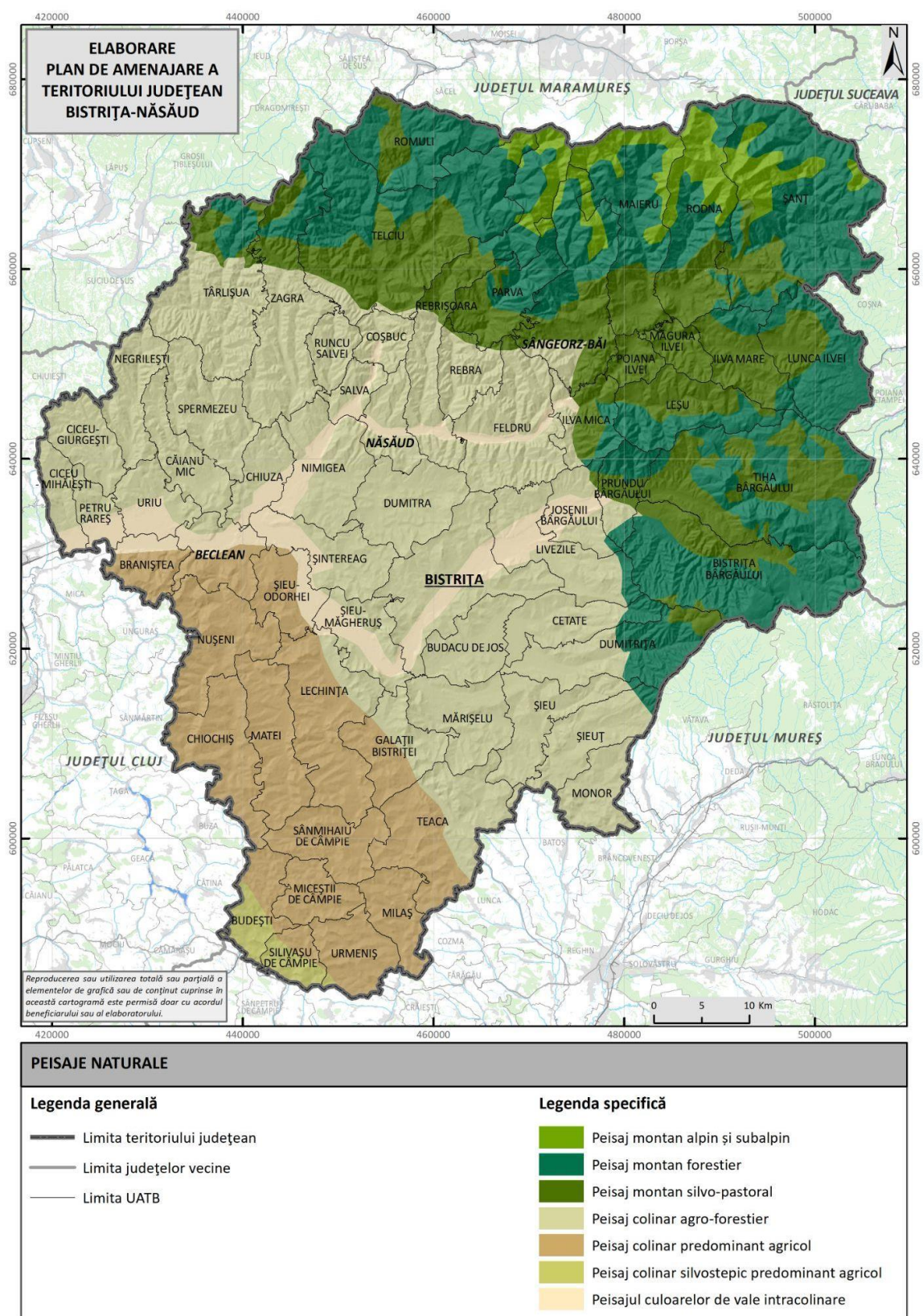


Fig. 2.75 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND DELIMITAREA TIPOLOGIILOR DE PEISAJE NATURALE, LA NIVELUL JUD. BISTRIȚA NĂȘĂUD

Sursa 1: autorii, pe baza Livrabil I.2.1 – STUDIU DE FUNDAMENTARE PRIVIND CADRUL NATURAL, CALITATEA MEDIULUI, PROTEJAREA ȘI DEZVOLTAREA PATRIMONIULUI NATURAL RISCURILE NATURALE ȘI ANTROPICE

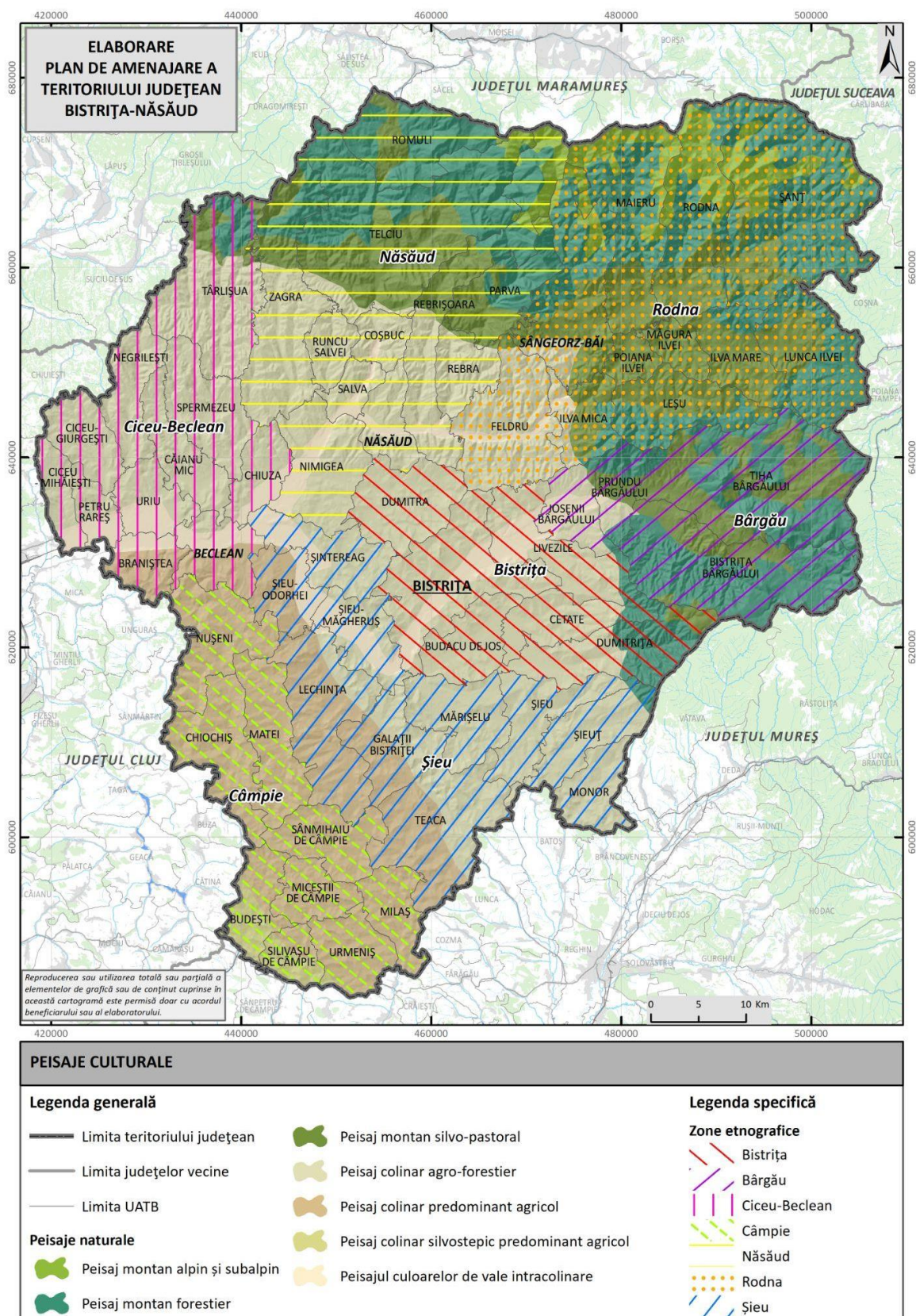


Fig. 2.76 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND DELIMITAREA PEISAJELOR CULTURALE, LA NIVELUL JUD. BISTRIȚA NĂSĂUD

Sursa 1: autorii, pe baza Listei Monumentelor Istorice, județul Bistrița Năsăud (2015)

Prin aplicarea metodologiei de delimitare a subzonelor peisajelor culturale descrisă mai sus rezultă 45 de subunități de peisaje culturale după cum urmează:

- 5 unități cuprinse în zona etnografică Bistrița;
- 9 unități cuprinse în zona etnografică Bârgău;
- 8 unități cuprinse în zona etnografică Ciceu-Beclean;
- 2 unități cuprinse în zona etnografică Câmpie;
- 9 unități cuprinse în zona etnografică Năsăud;
- 7 unități cuprinse în zona etnografică Rodna;
- 5 unități cuprinse în zona etnografică Șieu;

A. UNITATEA BISTRIȚA

SUBUNITATEA A.1.

Subunitatea este situată în partea sud-estică a județului, într-un areal caracterizat prin peisaj colinar cu văi largi și dealuri domoale, folosit în principal pentru agricultură și livezi. Poziționarea în proximitatea municipiului Bistrița îi conferă o relație directă cu zona urbană, păstrând totodată un caracter predominant rural. Unitatea Administrativ Teritorială cuprinsă în subunitatea A.1. este Dumitrița.

Cadru natural

Subunitatea A.1. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: siturile natura 2000 ROSPA0133 Munții Călimani, ROSCI0051 Cușma. Vegetația este marcată de alternanța suprafețelor agricole cu petice de pădure și pajiști, definind un peisaj tipic zonei de dealuri transilvănene. Conform cadrului general al județului, zona aparține Dealurilor Bistriței, cu influențe climatice continentale moderate.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este formată din pâraie afluate ale râului Budac, care se înscriu în văi largi cu pante line. Relieful prezintă altitudini joase spre medii, cu substrat geologic alcătuit din argile, nisipuri și gresii. Regimul hidrologic este caracteristic zonelor colinare, cu scurgere temporară și debite reduse.

Potențialul agricol

Zona are un potențial agricol ridicat, susținut de soluri fertile și de accesibilitatea terenurilor. Predomină culturile de cereale, plante tehnice și livezile, completate de pajiști cu

valoare naturală medie. Agricultură este diversificată, cuprinzând atât exploatații de subzistență, cât și ferme orientate către producția de piață.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Așezările sunt compacte, dispuse de-a lungul drumurilor județene, cu accesibilitate bună către municipiul Bistrița. Extinderea recentă a locuințelor individuale reflectă dinamica relației cu zona metropolitană. Infrastructura rutieră asigură legături directe cu centrul urban și favorizează integrarea teritoriului în structura județeană de dezvoltare.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit este preponderent contemporan, dar păstrează exemple de arhitectură vernaculară, în special la gospodăriile tradiționale cu construcții din lemn și piatră. Bisericele din secolul XIX–XX au valoare locală, constituind repere identitare. În conformitate cu Ghidurile de arhitectură pentru mediul rural, se remarcă menținerea unor tipologii tradiționale în cadrul gospodăriilor, cu organizare pe curți largi și anexe funcționale.

Patrimoniu imaterial

Comunitatea conservă tradiții legate de sărbători religioase, obiceiuri de iarnă și meșteșuguri casnice, precum țesături și prelucrarea lemnului. Acestea contribuie la păstrarea identității locale și la consolidarea patrimoniului cultural viu, deși nu au notorietate regională sau națională.

SUBUNITATEA A.2.

Subunitatea A.2. este situată în partea estică a unității Bistrița, într-o zonă colinară de contact între Depresiunea Bistriței și masivele Călimanilor. Relieful se caracterizează prin dealuri domoale și văi adânci, utilizate în principal pentru agricultură, livezi și pășuni, cu intercalări de suprafețe împădurite. Poziționarea în proximitatea municipiului Bistrița îi conferă un rol de spațiu periurban, dar păstrează caracterul rural tradițional.

Unitățile Administrativ-Teritoriale cuprinse total sau parțial în subunitatea A.2. sunt Dumitrița și Livezile.

Cadru natural

Subunitatea A.2. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: RONPA0229 Piatra Cușmei, RONPA0238 Peștera Comarnic, RONPA0218 Piatra Corbului, RONPA0237 Râpa Verde și siturile natura 2000 ROSPA0133 Munții Călimani, ROSCI0051 Cușma. Subunitatea aparține Dealurilor Bistriței, cu altitudini medii cuprinse între

300–600 m. Vegetația naturală este reprezentată de păduri de foioase (fag, gorun, carpen), alături de plantații de conifere și terenuri agricole extinse. Nu sunt prezente arii naturale protejate de interes național, însă fragmentarea mozaicată a peisajului susține biodiversitatea locală și valoarea ecologică.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este alcătuită din pâraiele Budac, Bistrița, și Șieului, care fragmentează arealul și asigură resurse de apă pentru agricultură și zootehnie. Relieful este format din formațiuni sedimentare (argile, gresii, marne), cu intercalări de roci vulcanice spre zona Călimanilor. Pantele moderate favorizează scurgerea pluvială temporară, cu risc de eroziune pe versanții cultivați.

Potențialul agricol

Subunitatea are un potențial agricol ridicat, prin soluri fertile și climă favorabilă. În Livezile predomină livezile de pomi fructiferi și viticultura, tradițională în această zonă, iar în Dumitrița terenurile arabile și pajiștile susțin atât cultivarea cerealelor, cât și creșterea animalelor. Agricultură este mixtă, de subzistență și comercială, reflectând tranziția către exploatații modernizate.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Localitățile sunt compacte, dezvoltate de-a lungul văilor, cu o structură clară a vetrelor de sat. Drumurile județene și comunale asigură accesul direct către municipiul Bistrița. Dezvoltarea recentă este marcată de extinderea zonelor rezidențiale, consolidarea funcțiilor agricole și apariția unor funcțiuni periurbane (servicii, locuințe noi). Caracterul rural este dominant, dar coexistă cu tendințe de suburbanizare.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit include gospodării tradiționale cu case din lemn și piatră, dispuse pe curți largi, cu organizare închisă pe trei laturi. În Livezile se păstrează exemple de case acoperite cu țiglă ceramică și anexe tradiționale, iar în Dumitrița gospodăriile vernaculare încă mențin elemente din arhitectura locală: prispă, acoperiș în două ape, porți din lemn. Bisericele ortodoxe și greco-catolice din secolele XIX–XX constituie repere comunitare. Conform Ghidurilor de arhitectură pentru mediul rural, materialele naturale (piatră, lemn, țiglă) și proporțiile echilibrate definesc specificul local, însă intervențiile recente tind să altereze unitatea imaginii satelor.

Patrimoniu imaterial

Subunitatea conservă obiceiuri și tradiții locale: sărbători religioase, ritualuri de iarnă, meșteșuguri (împletituri din nuiile, prelucrarea lemnului, țesături). În Livezile funcționează ansambluri folclorice care promovează portul și dansurile tradiționale, contribuind la transmiterea valorilor culturale. Evenimentele au importanță locală și joacă un rol esențial în coeziunea comunității.

SUBUNITATEA A.3.

Unitățile Administrativ-Teritoriale cuprinse total sau parțial în subunitatea A.3. sunt: Dumitrița, Cetate, Budacu de jos, Bistrița și Livezile. Subunitatea A.3. este situată în partea sud-estică a unității Bistrița și se caracterizează printr-un peisaj colinar fragmentat de văi și interfluvii înguste. Zona este marcată de prezența terenurilor agricole, a pășunilor și a livezilor, alături de suprafețe de pădure, ceea ce conferă un caracter mozaicat peisajului. Poziționarea la sud-est de municipiul Bistrița creează relații directe cu rețeaua rutieră județeană și favorizează schimburile economice și culturale cu centrul urban. Unitatea Administrativ-Teritorială cuprinsă total sau parțial în subunitatea B.4. este Bistrița Bârgăului.

Cadru natural

Subunitatea A.3. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: RONPA0229 Piatra Cușmei, RONPA0238 Peștera Comarnic, RONPA0218 Piatra Corbului, RONPA0237 Râpa Verde și siturile natura 2000 ROSPA0133 Munții Călimani, ROSCI0051 Cușma. Subunitatea se înscrie în arealul Dealurilor Bistriței, la altitudini cuprinse între 300–500 m. Vegetația este formată din păduri de foioase, pajiști secundare și terenuri agricole extinse. Nu există arii naturale protejate de interes național, dar sunt prezente habitate locale valoroase, cu rol de coridor ecologic. Peisajul natural are un caracter echilibrat între spațiile cultivate și zonele împădurite.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este alcătuită din pârauri tributare ale râului Budac și ale Șieului, care fragmentează spațiul colinar și creează văi cu lunci fertile. Substratul geologic este alcătuit din marne, nisipuri și gresii, favorabile pentru soluri productive, dar cu sensibilitate la eroziune. Debitele cursurilor de apă sunt reduse, specifice zonelor colinare, cu variații sezoniere.

Potențialul agricol

Subunitatea are un potențial agricol ridicat, reflectat în terenurile arabile, pajiști și livezi. În Budacu de Jos predomină culturile de câmp și livezile de pruni și meri, iar în Buduș pajiștile sunt utilizate pentru creșterea animalelor. Agricultură este mixtă, cu exploatații de dimensiuni mici și medii, orientate atât către consumul propriu, cât și către piață.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Așezările din subunitate au o structură relativ compactă situate pe văi și interfluvii joase. Infrastructura rutieră este reprezentată de drumuri județene și comunale, care asigură conexiuni directe cu municipiul Bistrița. Dezvoltarea recentă se manifestă prin extinderea zonelor rezidențiale, menținând în același timp caracterul rural și funcțiunile agricole.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit include gospodării tradiționale organizate în jurul curții, cu case din lemn și piatră, acoperite cu țiglă sau șindrilă. În Budacu de Jos se păstrează exemple de arhitectură vernaculară, cu porți masive din lemn și anexe gospodărești dispuse funcțional, în timp ce în Buduș predomină gospodăriile cu influențe moderne, dar care păstrează încă tipologiile rurale. Bisericile ortodoxe ridicate în secolele XIX–XX sunt repere importante pentru comunități. Conform Ghidurilor de arhitectură, se remarcă continuitatea unor elemente tradiționale, dar și necesitatea unei mai bune integrări a construcțiilor contemporane în specificul local.

Patrimoniu imaterial

Subunitatea conservă tradiții legate de ciclul agricol și de sărbătorile religioase. Obiceiurile de iarnă (colindele și jocurile cu măști), portul popular și dansurile tradiționale se regăsesc în cadrul evenimentelor locale. Comunitățile din Budacu de Jos și Buduș valorifică meșteșugurile tradiționale precum țesutul și prelucrarea lemnului, contribuind la păstrarea identității culturale.

SUBUNITATEA A.4.

Subunitatea A.4. este situată în partea sudică a unității Bistrița, caracterizată printr-un peisaj colinar bine individualizat, cu terenuri agricole, livezi și pășuni intercalate cu suprafețe împădurite. Poziționarea la contactul dintre Depresiunea Bistriței și zona colinară sudică îi conferă o funcție de tranziție între arealul urban peri - bistrițean și teritoriile rurale

cu identitate tradițională. Unitățile Administrativ-Teritoriale cuprinse total sau parțial în subunitatea A.4. sunt: Bistrița, Livezile.

Cadru natural

Relieful se desfășoară sub forma unor coline cu altitudini cuprinse între 300 și 500 m, fragmentate de văi și pante moderate. Vegetația naturală este reprezentată de păduri de foioase (în special gorun și carpen), completate de suprafețe agricole și pajiști. Nu sunt prezente arii naturale protejate de interes național, dar zona are valoare peisageră prin mozaicul creat de terenurile cultivate, livezi și păduri.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este formată din pârauri afluate ale râului Șieu, cu văi largi și lunci fertile. Geologic, zona este alcătuită din marne, argile și nisipuri, cu soluri fertile, dar vulnerabile la eroziune în zonele de pantă. Hidrologia este specifică regiunilor colinare, cu debite reduse, dar cu potențial de acumulare locală pentru irigații.

Potențialul agricol

Subunitatea are un potențial agricol ridicat, susținut de terenuri fertile și de tradiția cultivării cerealelor și a pomilor fructiferi. În Cetate predomină livezile și culturile de câmp, în timp ce în Șieu-Măgheruș pajiștile susțin creșterea animalelor. Agricultură are caracter mixt și susține atât consumul local, cât și producția de piață, în special prin livezile de pruni și meri.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Localitățile sunt compacte, organizate pe văi și pe interfluvii cu acces la drumuri județene. Poziționarea aproape de municipiul Bistrița favorizează conectivitatea și integrarea în rețeaua periurbană. Dezvoltarea recentă este marcată de extinderea zonelor rezidențiale și de consolidarea funcțiilor agricole, coexistând tendințele de suburbanizare cu menținerea specificului rural.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit păstrează gospodării tradiționale cu case dispuse pe curți închise, construite din lemn și piatră, cu acoperișuri în două ape și porți masive din lemn. În Cetate se regăsesc biserici de secol XIX–XX, care constituie repere comunitare. Conform Ghidurilor de arhitectură, se remarcă menținerea unor tipologii vernaculare în zonele centrale ale satelor, dar și apariția unor construcții noi care alterează parțial specificul local prin utilizarea materialelor moderne și a proporțiilor diferite.

Patrimoniu imaterial

Subunitatea păstrează tradiții și obiceiuri locale legate de sărbători religioase, datini de iarnă și evenimente comunitare. În Cetate și Șieu-Măgheruș sunt active grupuri folclorice care promovează portul popular, dansurile și cântecele tradiționale. Meșteșugurile casnice, precum țesutul și prelucrarea lemnului, completează patrimoniul imaterial al zonei, consolidând identitatea culturală.

SUBUNITATEA A.5.

Subunitatea A.5. este situată în partea sud-vestică a unității Bistrița și se caracterizează prin peisaje colinare largi, dominate de terenuri agricole și pășuni, cu prezența insulară a unor suprafețe împădurite. Poziționarea la contactul dintre Depresiunea Bistriței, Depresiunea Dumitra și culoarul Șieului determină un caracter de spațiu agricol activ, cu puternice legături funcționale către municipiul Bistrița. Unitățile Administrativ Teritoriale cuprinse total sau parțial în subunitatea A.5. sunt: Bistrița, Livezile, Dumitra.

Cadru natural

Relieful colinar este fragmentat de văi largi și pante line, cu altitudini medii cuprinse între 300 și 450 m. Vegetația naturală este reprezentată de păduri de foioase restrânse ca suprafață, completate de terenuri agricole extinse și pajiști. Zona are valoare peisageră prin alternanța terenurilor cultivate cu pășuni și păduri, însă nu sunt prezente arii naturale protejate de interes național.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este alcătuită din afluenți ai râului Șieu, care fragmentează teritoriul și oferă resurse de apă pentru agricultură. Substratul geologic este format din marne și argile, favorabile pentru soluri fertile, dar cu risc de alunecări locale. Regimul hidrologic este specific zonelor colinare, cu debite reduse și caracter temporar în sezonul secetos.

Potențialul agricol

Subunitatea are un potențial agricol ridicat, fiind una dintre zonele cu tradiție în cultivarea cerealelor și a viței-de-vie. În Șieu-Odorhei predomină terenurile arabile și livezile de pruni, iar în Mărișelu pajiștile și terenurile cultivate asigură resurse pentru zootehnie și agricultură mixtă. Agricultura are caracter tradițional, dar coexistă cu exploatații de dimensiuni medii orientate spre piață.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Așezările sunt compacte, cu sate situate în zone de vale și pe interfluvii joase, având legături directe prin rețeaua de drumuri județene cu municipiul Bistrița. Dezvoltarea recentă se manifestă prin extinderea locuințelor individuale și prin modernizarea infrastructurii locale, însă specificul rural rămâne dominant. Relația cu zona urbană se traduce prin navetism și prin diversificarea funcțiunilor economice.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit include gospodării tradiționale organizate pe curți închise, cu case din piatră și lemn, acoperite cu țiglă ceramică. În Mărișelu și Șieu-Odorhei se păstrează biserici ortodoxe și greco-catolice de secol XIX–XX, care constituie repere identitare. Conform Ghidurilor de arhitectură pentru mediul rural, elementele definitorii sunt porțile mari din lemn, anexele funcționale și proporțiile echilibrate ale gospodăriilor. Intervențiile recente, cu materiale moderne, aduc modificări ce afectează unitatea imaginii satelor.

Patrimoniu imaterial

Subunitatea păstrează tradiții și obiceiuri legate de sărbătorile religioase, ciclul agricol și datinile de iarnă. Evenimentele comunitare locale sunt însoțite de dansuri și cântece tradiționale, iar portul popular este încă utilizat în cadrul manifestărilor festive. Meșteșugurile, în special prelucrarea lemnului și țesutul, contribuie la identitatea culturală a zonei.

B. UNITATEA BÂRGĂU

SUBUNITATEA B.1.

Subunitatea B.1. este situată în partea centrală a unității Bârgău și se caracterizează printr-un peisaj montan cu interfluvii înguste și văi adânci. Zona prezintă un mozaic format din păduri întinse, pajiști și terenuri agricole restrânse, integrate într-un cadru natural spectaculos. Poziționarea la contactul dintre zona colinară și culmile montane ale Munților Bârgău conferă subunității o identitate culturală distinctă, cu tradiții puternice și o arhitectură adaptată condițiilor de relief. Unitățile Administrativ-Teritoriale cuprinse total sau parțial în subunitatea B.1. sunt: Tiha Bârgăului.

Cadru natural

Subunitatea se desfășoară la altitudini cuprinse între 400 și 800 m, caracterizate prin pante accentuate și văi înguste. Vegetația este dominată de păduri de rășinoase și foioase (molid, brad, fag, gorun), alături de pajiști utilizate ca pășuni. Nu sunt prezente arii naturale protejate de interes național, însă pădurile și poienile au valoare ecologică ridicată și susțin biodiversitatea locală.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este reprezentată de cursul superior al râului Bistrița și de afluenții săi, care structurează văile și definesc direcțiile de locuire. Luncile sunt înguste, iar pantele abrupte favorizează scurgerea rapidă a apelor. Substratul geologic este alcătuit din roci vulcanice și sedimentare, cu soluri brune acide și fertilitate medie.

Potențialul agricol

Agricultura are o pondere redusă din cauza condițiilor naturale. Terenurile arabile sunt limitate la lunci și la terasele joase, unde se cultivă cereale și cartofi. Pajiștile montane sunt utilizate pentru creșterea animalelor, în special bovine și ovine. Zootehnia are rolul principal în economia agricolă a subunității, iar livezile și grădinile gospodărești completează resursele locale.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Localitățile sunt dezvoltate pe văile râurilor, având o structură liniară, determinată de relieful restrictiv. Accesibilitatea este asigurată de drumul național DN 17, care leagă municipiul Bistrița de Pasul Tihuța și de Moldova. Dezvoltarea recentă se manifestă prin modernizarea locuințelor și extinderea zonelor rezidențiale de-a lungul axelor de circulație. Specificul rural este menținut, dar coexistă cu funcțiuni de tranzit și servicii datorate poziției strategice.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit păstrează exemple de arhitectură vernaculară cu gospodării din lemn și piatră, acoperite cu șindrilă sau țiglă. Casele sunt dispuse pe parcele înguste, alungite, orientate spre drumul principal. În Prundu Bârgăului se regăsesc biserici ortodoxe și greco-catolice din secolul XIX–XX, repere comunitare esențiale. Conform Ghidurilor de arhitectură, specificul zonei se exprimă prin prispă, acoperișurile abrupte și folosirea materialelor naturale, deși intervențiile recente introduc elemente moderne care fragmentează coerența peisajului construit.

Patrimoniu imaterial

Subunitatea conservă obiceiuri tradiționale puternice, precum colindele, jocurile populare și sărbătorile religioase de peste an. Portul popular este încă prezent la evenimentele comunitare și în cadrul ansamblurilor folclorice. Meșteșugurile, în special prelucrarea lemnului și țesutul, completează identitatea culturală. Manifestările culturale locale au un rol important în consolidarea apartenenței comunitare și în păstrarea patrimoniului viu.

SUBUNITATEA B.2.

Subunitatea B.2. este situată în partea estică a unității Bârgău și se caracterizează printr-un peisaj de contact între zona colinară și cea montană, cu relief fragmentat de văi și versanți împăduși. Spațiul se remarcă prin alternanța terenurilor agricole din lunci și terase cu pădurile de pe pantele abrupte, ceea ce conferă un caracter natural pronunțat și un potențial ridicat pentru turism rural. Unitățile Administrativ-Teritoriale cuprinse total sau parțial în subunitatea B.2. sunt: Tiha Bârgăului.

Cadru natural

Subunitatea B.2. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: ROSCI0051 Cușma; ROSPA0133 Munții Călimani. Relieful este marcat de altitudini cuprinse între 500 și 900 m, cu văi adânci și interfluvii înguste. Vegetația naturală este constituită din păduri de conifere (molid, brad) și foioase (fag, carpen), cu pajiști montane utilizate pentru pășunat. Zona are valoare ecologică ridicată, fiind parte din coridoarele naturale care conectează Munții Bârgău cu Munții Călimani.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este dominată de cursul mijlociu al râului Bistrița și de afluenții săi, care creează lunci fertile și trasee de așezare. Pantele abrupte favorizează scurgerea rapidă a apelor, cu risc de torențialitate și eroziune. Substratul geologic este alcătuit din roci vulcanice și sedimentare, cu soluri brune acide, având fertilitate variabilă.

Potențialul agricol

Agricultura este limitată de condițiile naturale, terenurile arabile fiind restrânse la lunci și terase. Se cultivă în special cartofi, cereale pentru consum local și legume în grădini gospodărești. Zootehnia are un rol central, cu pășunile montane utilizate pentru creșterea

bovinelor și ovinelor. Pomicultura are un rol secundar, dar contribuie la diversificarea producției gospodărești.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Localitățile sunt dezvoltate linear, de-a lungul văilor principale și a drumului național DN 17, care asigură legătura între Bistrița și Pasul Tiha. Structura satelor reflectă constrângerile reliefului, cu parcele înguste și alungite orientate spre drum. Dezvoltarea recentă este vizibilă prin modernizarea locuințelor, apariția unor funcțiuni turistice și creșterea rolului economic al zonei ca spațiu de tranzit.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit include gospodării tradiționale din lemn, cu plan dreptunghiular, acoperișuri în două ape și anexe dispuse funcțional în jurul curții. În Tiha Bârgăului și Bistrița Bârgăului se păstrează biserici ortodoxe și greco-catolice ridicate în secolul XIX, care constituie repere comunitare. Conform Ghidurilor de arhitectură pentru mediul rural, specificul zonei se exprimă prin utilizarea materialelor naturale și prin dispunerea gospodăriilor de-a lungul drumurilor principale, deși construcțiile contemporane tind să aducă variații volumetrice și cromatice.

Patrimoniu imaterial

Subunitatea păstrează tradiții bogate, precum obiceiurile de iarnă (colindatul, jocurile cu măști), sărbătorile religioase și festivalurile locale. Portul popular, dansurile și cântecele sunt încă vii, fiind promovate prin ansambluri folclorice. Meșteșugurile tradiționale – în special prelucrarea lemnului și confecționarea obiectelor casnice – completează patrimoniul cultural imaterial și contribuie la păstrarea identității locale.

SUBUNITATEA B.3.

Subunitatea B.3. este situată în partea sudică a unității Bârgău, în zona de tranziție dintre relieful colinar și masivele montane. Peisajul este dominat de culmi împădurite, pajiști și terenuri agricole fragmentate, conferind un caracter natural accentuat și o structură mozaicată. Unitățile Teritoriale Administrative cuprinse total sau parțial în subunitatea B.3. sunt: Bistrița Bârgăului și Tiha Bârgăului.

Cadru natural

Subunitatea B.3. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: ROSCI0051 Cușma; ROSPA0133 Munții Călimani. Relieful se desfășoară între altitudini de 500 și 900 m, cu versanți împăduși și văi înguste. Vegetația naturală este

formată din păduri de molid, brad și fag, alături de pajiști montane utilizate ca pășuni. Zona are valoare ecologică prin diversitatea habitatelor și prin rolul său de coridor natural între Munții Bârgău și Munții Călimani.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este reprezentată de cursurile superioare ale afluenților râului Bistrița, care fragmentează teritoriul și creează lunci înguste. Pantele accentuate și precipitațiile ridicate favorizează scurgerea rapidă a apelor și fenomenele torențiale. Substratul geologic este alcătuit din roci vulcanice și sedimentare, cu soluri brune acide, adecvate pădurilor și pășunilor, dar cu fertilitate redusă pentru culturi agricole intensive.

Potențialul agricol

Agricultura are un rol secundar, fiind limitată la grădini gospodărești, terenuri arabile reduse și livezi de pruni și meri. Pajiștile naturale și cele secundare constituie resurse importante pentru zootehnie, în special pentru creșterea bovinelor și a ovinelor. Activitatea agricolă este completată de exploatarea forestieră, tradițională în zonă.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Localitățile din subunitate au o structură liniară, dezvoltate de-a lungul căilor de acces. Casele sunt dispuse pe parcele înguste, paralele cu axul drumului, iar dezvoltarea recentă se manifestă prin extinderea locuințelor moderne și prin apariția unor funcțiuni turistice. Specificul rural este predominant, dar coexistă cu tendințe de diversificare a funcțiunilor.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit include gospodării tradiționale din lemn, cu plan rectangular, acoperișuri abrupte și anexe dispuse în jurul curții. În Mureșenii Bârgăului și Susenii Bârgăului se păstrează biserici de secol XIX–XX, repere identitare pentru comunități. Conform Ghidurilor de arhitectură, caracteristicile vernaculare – prispă, materiale naturale, proporții echilibrate – se regăsesc încă în multe gospodării, dar intervențiile recente cu materiale moderne produc variații estetice.

Patrimoniu imaterial

Subunitatea conservă tradiții puternice legate de sărbătorile de iarnă, de obiceiurile de peste an și de portul popular, utilizat la evenimente festive. Dansurile și cântecele tradiționale sunt promovate prin ansambluri folclorice active. Meșteșugurile locale, precum prelucrarea lemnului și confecționarea țesăturilor, completează identitatea culturală a zonei.

SUBUNITATEA B.4.

Subunitatea B.4. este situată în partea sud-estică a unității Bârgău, în zona de contact cu Munții Călimani. Peisajul se remarcă prin relief montan-fragmentat, cu culmi împădurite, pajiști alpine și așezări dezvoltate în lungul văilor principale. Poziționarea în apropiere de traseul DN 17 și apropierea de Pasul Tihuța îi conferă un rol strategic, atât ca spațiu de tranzit între Transilvania și Moldova, cât și ca areal cu potențial turistic și cultural ridicat.

Unitățile Teritoriale Administrative cuprinse total sau parțial în subunitatea B.4. sunt: Piatra Fântânele și Tureac (comuna Tiha Bârgăului).

Cadru natural

Subunitatea B.4. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: ROSCI0051 Cușma; ROSPA0133 Munții Călimani și conține obiectivele declarate monumentele naturii: RONPA0231 Valea Repedea, RONPA0232 Tăul Zânelor, RONPA0241 Stâncile Tătarului și RONPA0229 Piatra Cușmei. Relieful prezintă altitudini între 700 și 1.200 m, cu pante accentuate și văi adânci. Vegetația este dominată de păduri de conifere (molid și brad), completate de fag și pajiști alpine utilizate pentru pășunat sezonier. Zona are valoare peisageră deosebită, fiind în imediata vecinătate a ariilor naturale protejate din Munții Călimani.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este constituită din cursurile superioare ale râului Bistrița și afluenții săi de versant. Luncile sunt înguste, iar regimul hidrologic este unul montan, cu debite relativ ridicate și variații sezoniere accentuate. Substratul geologic este alcătuit din roci vulcanice, iar solurile brune acide susțin vegetația forestieră și pajiștile montane.

Potențialul agricol

Agricultura este redusă, fiind limitată de condițiile climatice și de altitudine. Se cultivă doar pe terenurile joase pentru consum local. Pajiștile alpine și subalpine sunt valorificate prin pășunatul bovinelor și ovinelor. Zootehnia, asociată cu exploatarea resurselor forestiere, constituie baza economiei tradiționale.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Localitățile sunt dispuse de-a lungul căilor de acces, având o structură liniară determinată de relieful restrictiv. Dezvoltarea recentă este orientată către modernizarea fondului de locuințe tradiționale.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit păstrează gospodării tradiționale din lemn, cu acoperișuri abrupte, prispă și anexe gospodărești dispuse funcțional. Conform Ghidurilor de arhitectură pentru mediul rural, se remarcă utilizarea materialelor locale (lemn, piatră), proporțiile adaptate reliefului și cromatică naturală, deși construcțiile moderne aduc variații ce afectează coerența imaginii satelor.

Patrimoniu imaterial

Subunitatea conservă tradiții puternice legate de păstorit, de sărbătorile religioase și de obiceiurile de iarnă. Colindele, dansurile și portul popular sunt promovate în cadrul evenimentelor comunitare și al ansamblurilor folclorice. Meșteșugurile legate de prelucrarea lemnului și de realizarea obiectelor tradiționale completează patrimoniul imaterial, consolidând identitatea culturală a zonei.

SUBUNITATEA B.5.

Subunitatea B.5. este situată în partea estică a unității Bârgău, la contactul direct cu masivele montane, și se caracterizează printr-un peisaj predominant forestier, cu păduri întinse de conifere și pajiști montane utilizate pentru pășunat. Relieful accidentat și izolarea relativă conferă acestei zone o identitate culturală aparte, în care gospodăriile și activitățile tradiționale sunt adaptate mediului natural. Unitățile Administrativ-Teritoriale cuprinse total sau parțial în subunitatea B.5. sunt: Prundu Bârgăului și Bistrița Bârgăului.

Cadru natural

Subunitatea B.4. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: ROSCI0051 Cușma; ROSPA0133 Munții Călimani și obiectivul monument al naturii: RONPA0235 Cheile Bistriței Ardelene Subunitatea se desfășoară la altitudini între 600 și 1.200 m, cu pante accentuate, văi adânci și culmi împădurite. Vegetația este dominată de păduri de molid și brad, completate de fag pe versanții inferiori și de pajiști alpine. Zona se află în proximitatea ariilor naturale protejate din Munții Bârgău și Munții Călimani, ceea ce îi conferă o valoare ecologică ridicată.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este constituită din cursurile superioare ale râului Ilva și afluenții săi, care fragmentează teritoriul și asigură resurse de apă pentru așezări și activități economice. Relieful montan determină scurgerea rapidă a apelor și fenomene de ploi

torențiale. Substratul geologic este format din roci vulcanice și sedimentare, iar solurile brune acide sprijină dezvoltarea pădurilor și pajiștilor montane.

Potențialul agricol

Agricultura este redusă, fiind limitată la terenuri arabile restrânse și grădini gospodărești. Se cultivă cartofi, legume pentru consum local și, ocazional, cereale. Pajiștile naturale și alpine reprezintă principala resursă agricolă, fiind valorificate prin pășunatul bovinelor și ovinelor. Zootehnia este ocupația tradițională dominantă, iar exploatarea forestieră completează activitățile economice.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Localitățile sunt situate de-a lungul văilor, având o structură liniară determinată de relieful restrictiv. Conectivitatea este asigurată prin drumurile județene ce leagă Lunca Ilvei și Poiana Ilvei de rețeaua principală de transport. Dezvoltarea recentă este marcată de modernizarea fondului locativ și de apariția unor funcțiuni turistice și de agrement, însă caracterul rural - montan este dominant.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit include gospodării tradiționale din lemn, cu planuri dreptunghiulare, acoperișuri abrupte și prispă. În Lunca Ilvei și Poiana Ilvei se păstrează case vechi din lemn, cu anexe gospodărești dispuse funcțional și porți masive, tipice zonei montane. Bisericele de secol XIX–XX sunt repere comunitare. Conform Ghidurilor de arhitectură, utilizarea materialelor locale și proporțiile armonioase definesc specificul locului, deși construcțiile noi tind să introducă volume și finisaje care modifică imaginea tradițională.

Patrimoniu imaterial

Zona conservă tradiții legate de păstorit, de obiceiurile de iarnă și de sărbătorile religioase. Colindele, dansurile și portul popular sunt păstrate și promovate în cadrul comunităților, în special prin ansambluri folclorice locale. Meșteșugurile tradiționale, precum prelucrarea lemnului și confecționarea obiectelor de uz casnic, completează patrimoniul imaterial și susțin identitatea culturală a zonei.

SUBUNITATEA B.6.

Subunitatea B.6. este situată în partea nord-estică a unității Bârgău și se caracterizează prin peisaje de dealuri înalte și culmi împădurite, traversate de văi largi. Zona este dominată de activități agricole și forestiere, cu sate ce păstrează structura liniară de-a

lungul văilor și un caracter rural autentic. Poziționarea în apropierea Munților Călimani și accesul pe drumurile locale îi conferă o funcție de tranziție între spațiul colinar și cel montan. Unitățile Teritoriale Administrative cuprinse total sau parțial în subunitatea B.6. sunt: Prundu Bârgăului.

Cadru natural

Relieful prezintă altitudini între 500 și 800 m, cu versanți împăduși și interfluvii domoale. Vegetația naturală este formată din păduri de foioase și conifere, completate de pajiști utilizate pentru pășunat și de terenuri agricole în zonele joase. Nu sunt prezente arii naturale protejate de interes național, însă pădurile și pajiștile au valoare ecologică și peisageră.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este alcătuită din cursuri ale râului Ilva și afluenții săi, care fragmentează teritoriul și asigură resurse de apă pentru așezări și agricultură. Relieful colinar determină o hidrologie variabilă, cu debite reduse în sezonul secetos și cu potențial de torențialitate în perioadele ploioase. Substratul geologic este constituit din formațiuni sedimentare și vulcanice, favorabile pentru dezvoltarea pădurilor.

Potențialul agricol

Zona are un potențial agricol moderat, cu terenuri arabile limitate la lunci și la terasele joase, unde se cultivă cereale și cartofi. Pajiștile au valoare ridicată pentru zootehnie, în special pentru creșterea bovinelor și ovinelor. Livezile de pruni și meri completează structura agricolă. Agricultură este de tip mixt, cu exploatații de mici dimensiuni orientate în principal spre consum local.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Localitățile sunt compacte și se dezvoltă de-a lungul văilor principale, cu o structură liniară și parcele alungite. Accesibilitatea este asigurată prin drumurile județene care conectează zona cu centrul de polarizare Bistrița și cu alte localități montane. Dezvoltarea recentă se manifestă prin modernizarea locuințelor și prin extinderea construcțiilor rezidențiale, păstrându-se însă specificul rural dominant.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit este caracterizat de gospodării tradiționale cu case din lemn și piatră, acoperite cu țiglă sau șindrilă. Organizarea curților închise, porțile masive și anexele gospodărești reflectă specificul local. În satele din subunitate se păstrează biserici ortodoxe

de secol XIX–XX, repere identitare pentru comunități. Conform Ghidurilor de arhitectură, se remarcă utilizarea materialelor locale și adaptarea volumetriei la relieful existent, însă construcțiile recente introduc finisaje și cromatici moderne care contrastează cu fondul vernacular.

Patrimoniu imaterial

Subunitatea păstrează tradiții legate de păstorit, obiceiurile de iarnă și sărbătorile religioase. Portul popular și cântecele tradiționale sunt promovate de grupuri folclorice locale. Meșteșugurile precum prelucrarea lemnului, confecționarea țesăturilor și realizarea porților sculptate sunt încă practicate și reprezintă elemente importante ale identității culturale.

SUBUNITATEA B.7.

Subunitatea B.7. este situată în partea sud-vestică a unității Bârgău și se caracterizează printr-un peisaj colinar - montan cu văi largi și versanți împăduși. Zona păstrează o identitate culturală tradițională, susținută de gospodării rurale compacte, activități agricole mixte și resurse forestiere importante. Poziționarea la contactul cu Depresiunea Bistriței îi conferă un rol de spațiu de tranziție între zonele agricole și cele montane. Unitatea Administrativ-Teritorială cuprinsă total sau parțial în subunitatea B.6. este Josenii Bârgăului.

Cadru natural

Relieful este colinar-montan, cu altitudini cuprinse între 400 și 800 m, dominat de pante line și interfluvii împădurite. Vegetația naturală este alcătuită în principal din păduri de fag și gorun, completate de pajiști secundare și terenuri agricole în zonele de luncă. Diversitatea cadrului natural asigură un peisaj variat și armonios.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este reprezentată de cursul mijlociu al râului Bistrița și afluenții săi de versant, care fragmentează teritoriul și definesc traseele principale de locuire. Luncile sunt fertile și favorabile agriculturii, dar există riscuri moderate de inundații și torențialitate pe versanți. Substratul geologic este alcătuit din marne și gresii, generând soluri brune fertile, dar vulnerabile la eroziune.

Potențialul agricol

Zona are un potențial agricol ridicat, cu terenuri fertile în lunci și terase, unde predomină culturile de cereale, cartofi și legume pentru consum local. Pajiștile și fânețele sunt

utilizate pentru zootehnie, în special creșterea bovinelor și a ovinelor. Livezile de pruni și meri completează structura agricolă, oferind un caracter tradițional al exploatărilor familiale.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Localitățile sunt dispuse de-a lungul văii Bistriței, având o structură liniară cu gospodării orientate spre drumurile principale. Accesibilitatea este asigurată de DN 17, care leagă municipiul Bistrița de Pasul Tihuța. Dezvoltarea recentă se manifestă prin extinderea zonelor rezidențiale și apariția funcțiunilor turistice, păstrându-se totodată caracterul rural.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit este reprezentat de gospodării tradiționale din lemn și piatră, cu planuri dreptunghiulare, acoperișuri abrupte și prispă. Anexele gospodărești și porțile mari din lemn sunt elemente definitorii. În satele subunității se păstrează biserici ortodoxe și greco-catolice din secolul XIX, care constituie repere identitare. Conform Ghidurilor de arhitectură, materialele naturale, proporțiile echilibrate și relația dintre construcții și peisaj sunt esențiale, deși construcțiile moderne tind să introducă variații care fragmentează imaginea tradițională.

Patrimoniu imaterial

Subunitatea conservă tradiții bogate, legate de ciclul agricol, sărbătorile religioase și obiceiurile de iarnă. Colindele, portul popular și dansurile tradiționale sunt promovate prin ansambluri locale. Meșteșugurile legate de prelucrarea lemnului și de confecționarea textilelor completează patrimoniul cultural imaterial, întărind identitatea zonei.

SUBUNITATEA B.8.

Subunitatea B.8. este situată în partea central - vestică a unității Bârgău, de-a lungul culoarului Bistriței, unde relieful colinar se îmbină cu versanți împăduriți și pajiști. Spațiul se distinge printr-un peisaj cultural de tranziție, în care activitățile agricole și silvice se împletesc cu identitatea rurală tradițională a comunităților.

Unitățile Teritoriale Administrative cuprinse total sau parțial în subunitatea B.8. sunt: Josenii Bârgăului.

Cadru natural

Subunitatea B.8. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: ROSCI0051 Cușma; ROSPA0133 Munții Călimani. Relieful variază între altitudini de 450–800 m, fiind alcătuit din văi largi, terase fertile și versanți împăduriți. Vegetația este mixtă, cu păduri de fag și molid, pajiști și terenuri agricole. Zona se remarcă

prin peisajele armonioase generate de succesiunea terenurilor cultivate cu pădurile și pășunile.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este dominată de cursul mijlociu al râului Bistrița, care modelează valea și determină structura așezărilor. Luncile sunt fertile și favorizează agricultura, dar sunt vulnerabile la inundații periodice. Geologic, predomină marnele și gresia, generând soluri brune fertile, dar susceptibile la eroziune pe pante.

Potențialul agricol

Agricultura are un potențial mediu spre ridicat, cu terenuri propice pentru cartofi, cereale și legume, completate de livezi tradiționale de pruni și meri. Pajiștile și fânețele sunt valorificate prin creșterea animalelor, în special bovine și ovine. Agricultura rămâne de tip mixt, bazată pe exploatații familiale.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Localitățile sunt dispuse liniar de-a lungul văii Bistriței, având o dezvoltare determinată de drumurile principale, inclusiv DN 17 care asigură conexiunea cu Bistrița și Pasul Tihuța. Dezvoltarea recentă este caracterizată de extinderea zonelor rezidențiale și de apariția unor funcțiuni turistice și de agrement, datorate accesului spre zona montană.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit păstrează gospodării tradiționale cu case din lemn și piatră, acoperișuri în două ape și prispă. Curțile închise și porțile mari din lemn definesc specificul arhitectural. Bisericile ortodoxe și greco-catolice din secolele XIX–XX constituie repere identitare. Construcțiile noi, cu finisaje moderne, influențează peisajul, diminuând coerența tradițională, fapt ce reclamă respectarea principiilor din Ghidurile de arhitectură rurală.

Patrimoniu imaterial

Zona păstrează tradiții bogate legate de viața pastorală, sărbătorile religioase și obiceiurile de iarnă. Colindele, portul popular și ansamblurile folclorice mențin vie identitatea locală. Meșteșugurile – prelucrarea lemnului, țesutul și realizarea porților sculptate – sunt încă practicate și contribuie la păstrarea specificului cultural al zonei.

SUBUNITATEA B.9.

Subunitatea B.9. este situată în extremitatea vestică a unității Bârgău, pe sectorul de contact dintre depresiunea Bistriței și culoarul superior al văii Șieului. Zona este caracterizată

de un peisaj colinar cu interfluvii joase și văi largi, unde terenurile agricole se îmbină cu pădurile și pajiștile, formând un cadru cultural echilibrat. Unitățile Teritoriale Administrative cuprinse total sau parțial în subunitatea B.9. sunt: Josenii Bârgăului.

Cadru natural

Subunitatea B.9. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: ROSCI0051 Cușma; ROSPA0133 Munții Călimani. Relieful este colinar, cu altitudini între 350 și 600 m, dominat de terase și văi fertile. Vegetația naturală este reprezentată de păduri de foioase și pajiști secundare, însă cea mai mare parte a suprafeței este ocupată de terenuri agricole.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este alcătuită din pâraie afluate ale Șieului și Bistriței, cu lunci fertile utilizate pentru agricultură. Solurile au o fertilitate bună, dar sunt expuse eroziunii pe pante. Structura geologică (marne și nisipuri) determină un caracter relativ stabil al reliefului, dar cu potențial de alunecări locale.

Potențialul agricol

Subunitatea are un potențial agricol ridicat. Se cultivă cereale, cartofi și plante furajere, iar livezile de pruni și meri completează structura agricolă. Pajiștile sunt valorificate prin creșterea bovinelor și a ovinelor, consolidând profilul agrozootehnic al zonei. Agricultură este organizată preponderent în exploatații familiale.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Localitățile sunt organizate liniar de-a lungul drumurilor principale și al văilor. Accesibilitatea este asigurată prin drumurile județene și prin apropierea de municipiul Bistrița, ceea ce favorizează dezvoltarea rezidențială. Se remarcă o tendință de extindere a construcțiilor moderne în zonele de contact cu terenurile agricole.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit păstrează gospodării tradiționale din lemn și piatră, cu acoperișuri în două ape și prispă, însă numărul acestora este în scădere. În localitățile subunității se regăsesc biserici ortodoxe din secolul XIX, repere comunitare de valoare locală. Conform Ghidurilor de arhitectură pentru mediul rural, elementele definitorii sunt proporțiile echilibrate, materialele naturale și relația armonioasă dintre construcții și peisaj.

Patrimoniu imaterial

Subunitatea păstrează tradiții agricole și obiceiuri de iarnă, precum colindele și jocurile populare. Portul popular și cântecele tradiționale sunt încă practicate la evenimente comunitare. Meșteșugurile legate de prelucrarea lemnului și confecționarea textilelor completează patrimoniul cultural și contribuie la identitatea locală.

C. UNITATEA CICEU - BECLEAN

SUBUNITATEA C.1.

Subunitatea este situată în zona de vest a județului, la limita dintre județul Bistrița Năsăud și județul Cluj și la limita nordică cu Dealurile Ciceului. Arealul studiat este format din depresiunea Dumitra situată pe culoarul Someșului. Acesta se caracterizează prin peisajul natural colinar predominant agricol. Unitățile Teritoriale Administrative cuprinse total sau parțial în subunitatea C.1. sunt: Braniștea și Beclean.

Cadru natural

Pe teritoriul subzonei A.1. nu există arii naturale protejate, parcuri naționale, rezervații naturale, rezervații științifice sau monumente ale naturii.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este formată din următoarele râuri și afluenți: Someș, Ilișua, Someșul Mic, Someșul Mare și Șieu. Relieful subzonei se distinge printr-o altitudine medie redusă cu pante reduse. Din punct de vedere al alcatuirii geologice a terenului în zona studiată predomină marmele, tufuri, nisipurile și gresiile.

Potențialul agricol

În zonă predomină fermele și terenurile cultivate. De asemenea predomină pajiștile cu valoarea naturală scăzută.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Majoritatea localităților se dezvoltă de-a lungul căii de circulație E28 astfel că accesibilitatea la nivelul teritoriului este una relativ bună.

Patrimoniu și arhitectură

Subzona înglobează areale (UAT Beclean) cu mare concentrare a patrimoniului construit cu valoare de interes național/internațional. Fondul construit este în general unul

contemporan fără obiective cu valoare ridicată în zona rurală. În orașul Beclean se mai păstrează într-o mică măsură rămășițe ale fondului construit din secolul XIX.

Patrimoniu imaterial

În zonă există evenimente festive cu importanță locală, fără notorietatea națională sau internațională.

SUBUNITATEA C.2.

Subunitatea C.2. este situată în partea sudică a unității Ciceu–Beclean, la contactul cu Depresiunea Someșului și partea estică a Câmpiei Transilvaniei. Relieful se caracterizează prin dealuri domoale, pante line și văi largi, unde terenurile agricole domină peisajul, fiind completate de păduri și pajiști secundare. Zona se remarcă prin caracterul agricol și prin apropierea de axele majore de circulație. Unitățile Teritoriale Administrative cuprinse total sau parțial în subunitatea C.2. sunt: Ciceu Mihăiești, Petru Rareș, Braniștea, Uriu, Beclean și Chiuza.

Cadru natural

Subunitatea C.2. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: ROSCI0437 Someșul Mare între Mica și Beclean. Relieful este colinar, cu altitudini cuprinse între 300 și 500 m, dominat de interfluvii joase și versanți cu pante reduse. Vegetația naturală este alcătuită din păduri de gorun și fag, astăzi restrânse la suprafețe mici, terenurile agricole ocupând majoritatea teritoriului. Zona are valoare peisageră prin succesiunea câmpurilor cultivate, pajiștilor și așezărilor rurale.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este formată din pâraie afluate ale Someșului, cu lunci fertile utilizate pentru agricultură. Solurile sunt predominant brune, fertile, dar expuse proceselor de eroziune pe versanți. Substratul geologic, alcătuit din marne și argile, conferă stabilitate moderată terenurilor, cu risc scăzut de alunecări.

Potențialul agricol

Subunitatea are un potențial agricol ridicat, fiind orientată către culturile de câmp (cereale, porumb, cartofi) și livezi de pomi fructiferi. Pajiștile și fânețele sunt utilizate pentru zootehnie, în special bovine și ovine. Exploatațiile agricole sunt de tip familial, dar există și ferme moderne cu producție orientată spre piață.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Localitățile sunt organizate liniar de-a lungul drumurilor și al văilor, având o accesibilitate bună datorită apropierii de orașul Beclean și de DN 17. Dezvoltarea recentă este marcată de extinderea zonelor rezidențiale și de modernizarea infrastructurii, însă structura tradițională a satelor se păstrează în mare parte.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit include gospodării tradiționale cu case din piatră și lemn, acoperișuri în două ape și prispă. În satele subunității există biserici de lemn și zid ridicate în secolele XVIII–XIX, repere identitare cu valoare patrimonială. Conform Ghidurilor de arhitectură pentru mediul rural, specificul local este definit de utilizarea materialelor naturale, de organizarea curților și de proporțiile echilibrate ale construcțiilor.

Patrimoniu imaterial

Zona păstrează obiceiuri tradiționale legate de ciclul agricol, sărbători religioase și obiceiuri de iarnă, precum colindele. Portul popular și jocurile tradiționale sunt promovate prin ansambluri folclorice locale. Meșteșugurile tradiționale – în special prelucrarea lemnului și țesutul – completează patrimoniul imaterial și contribuie la identitatea culturală a subunității.

SUBUNITATEA C.3.

Subunitatea C.3. ocupă sectorul central–vestic al unității Ciceu–Beclean, între văile Someșului Mare și Ilișua, pe un relief colinar cu interfluvii domoale și versanți împăduriți discontinuu. Peisajul are caracter agrar pronunțat (terenuri arabile, pajiști și livezi), într-un mozaic agro-forestier tipic dealurilor de la Ciceu. Unitățile Administrativ-Teritoriale cuprinse total sau parțial în subunitatea C.3. sunt: Ciceu Mihăiești, Petru Rareș, Ciceu-Giurgești, Negrilești, Uriu, Căianu Mic, Beclean, Spermezeu, și Chiuza.

Cadru natural

Altitudini în general între 300–600 m, cu platouri colinare și văi largi. Vegetația potențială este de foioase (gorun, fag), pădurile fiind astăzi fragmentate de terenurile agricole. Aspectul dominant este de peisaj colinar agro-forestier, cu bune deschideri vizuale către culmile Ciceului.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua este controlată de Someșul Mare și afluenții săi (îndeosebi Ilișua și văile secundare ale Uriului și Meleşului), care oferă lunci fertile și trasee de așezare. Versanții cu pante moderate sunt susceptibili la eroziune de suprafață; luncile pot avea băltiri temporare după ploi îndelungate.

Potențialul agricol

Soluri brune și cernoziomice cambice cu fertilitate bună pe terase și lunci; culturile de câmp (cereale, porumb, cartof), livezile de prun și măr și pajiștile pentru bovine/ovine sunt dominante. Exploatațiile sunt preponderent familiale, cu câteva ferme medii pe văile Ilișei și Someșului.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Satele sunt așezate liniar pe văi (Ilișua, Someșul Mare) sau pe interfluvii joase; parcele alungite, orientate spre drum. Conectivitatea este foarte bună prin DN 17 (Bistrița–Dej) la Beclean și prin DJ 171 pe Valea Ilișei (Spermezeu – Căianu Mic – Târlișua). Tendințe recente: extinderi rezidențiale la marginea Becleanului și pe culoarele rutiere, cu presiuni asupra terenurilor agricole.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul vernacular păstrează gospodării cu curți închise, case din lemn/piatră tencuită, acoperișuri în două ape, prispă și porți masive din lemn; anexe dispuse funcțional de-a lungul lotului. Bisericile din sec. XIX–XX constituie repere de peisaj. Construcțiile noi au, uneori, volumetrii și finisaje discordante—se recomandă integrarea prin materiale locale, cromatică temperată și proporții conforme Ghidurilor de arhitectură pentru mediul rural.

Patrimoniu imaterial

Obiceiuri legate de ciclul agricol, nedei și sărbători de iarnă (colindul), port popular utilizat la evenimentele comunitare; meșteșuguri active (prelucrarea lemnului, țesutul) care susțin identitatea culturală Ciceu–Beclean.

SUBUNITATEA C.4.

Subunitatea C.4. este amplasată în partea nord-vestică a unității Ciceu–Beclean, în zona depresionară și colinară a Târlișuei, la contactul cu unitatea Năsăudului. Relieful colinar se îmbină cu interfluvii joase și văi largi, dominate de terenuri agricole și păduri fragmentate,

oferind un peisaj cultural agro-forestier specific. Unitatea Administrativ-Teritorială cuprinsă în subunitatea C.4. este: Târlișua.

Cadru natural

Altitudini în general între 300–600 m, cu platouri colinare și văi largi. Vegetația potențială este de foioase (gorun, fag), pădurile fiind astăzi fragmentate de terenurile agricole. Aspectul dominant este de peisaj colinar agro-forestier, cu bune deschideri vizuale către culmile Ciceului.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua este controlată de Someșul Mare și afluenții săi (îndeosebi Ilișua și văile secundare ale Uriului și Meleșului), care oferă lunci fertile și trasee de așezare. Versanții cu pante moderate sunt susceptibili la eroziune de suprafață; luncile pot avea băltiri temporare după ploi îndelungate.

Potențialul agricol

Soluri brune și cernoziomice cambice cu fertilitate bună pe terase și lunci; culturile de câmp (cereale, porumb, cartof), livezile de prun și măr și pajiștile pentru bovine/ovine sunt dominante. Exploatațiile sunt preponderent familiale, cu câteva ferme medii pe văile Ilișei și Someșului.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Satele sunt așezate liniar pe văi (Ilișua, Someșul Mare) sau pe interfluvii joase; parcele alungite, orientate spre drum. Conectivitatea este foarte bună prin DN 17 (Bistrița–Dej) la Beclean și prin DJ 171 pe Valea Ilișei (Spermezeu – Căianu Mic – Târlișua). Tendințe recente: extinderi rezidențiale la marginea Becleanului și pe culoarele rutiere, cu presiuni asupra terenurilor agricole.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul vernacular păstrează gospodării cu curți închise, case din lemn/piatră tencuită, acoperișuri în două ape, prispă și porți masive din lemn; anexe dispuse funcțional de-a lungul lotului. Bisericile din sec. XIX–XX constituie repere de peisaj. Construcțiile noi au, uneori, volumetrii și finisaje discordante—se recomandă integrarea prin materiale locale, cromatică temperată și proporții conforme Ghidurilor de arhitectură pentru mediul rural.

Patrimoniu imaterial

Obiceiuri legate de ciclul agricol, nedei și sărbători de iarnă (colindul), port popular utilizat la evenimentele comunitare; meșteșuguri active (prelucrarea lemnului, țesutul) care susțin identitatea culturală Ciceu–Beclean.

SUBUNITATEA C.5.

Subunitatea C.5. este situată în partea nordică a unității Ciceu–Beclean, între văile Ilișua și Someșul Mare, pe un relief colinar fragmentat, cu interfluvii joase și versanți acoperiți de pajiști și păduri. Zona este caracterizată printr-un peisaj agroforestier, în care agricultură și exploatarea pădurilor coexistă cu nucleele rurale compacte.

Unitățile Teritoriale Administrative cuprinse total sau parțial în subunitatea C.5. sunt: Târlișua.

Cadru natural

Altitudinile variază între 350 și 650 m, cu versanți mai accentuați în zona Spermezeu–Zagra. Vegetația naturală este compusă din păduri de foioase (gorun, fag, carpen), astăzi fragmentate de suprafețele agricole. Mozaicul dintre păduri, fânețe și culturi conferă un caracter peisager divers.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este structurată de afluenții Ilișei și Someșului Mare. Luncile acestora au soluri fertile, utilizate pentru culturi agricole, în timp ce versanții prezintă un risc moderat de eroziune și alunecări. Structura geologică, alcătuită din marne și gresii, conferă o stabilitate relativă, dar sensibilă la defrișări.

Potențialul agricol

Zona are un potențial agricol mediu spre ridicat. Predomină culturile de cereale și porumb pe terenurile fertile din lunci, iar livezile de prun și măr sunt tradiționale pentru zona colinară. Pajiștile și fânețele sunt valorificate pentru creșterea bovinelor și ovinelor. Exploatațiile agricole sunt de tip familial, completate de activități de valorificare a fructelor și produselor lactate.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Satele sunt dispuse pe văile principale și pe versanți, cu o structură liniară sau răsfirată. Accesibilitatea este asigurată prin drumurile județene care leagă Chiuza și Spermezeu de Beclean și Năsăud. În ultimii ani, se observă o tendință de reînnoire a fondului construit, prin locuințe moderne care modifică parțial coerența peisajului tradițional.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit tradițional include gospodării cu case din lemn sau piatră, cu acoperișuri simple în două ape și prispă, adaptate reliefului colinar. În localități există biserici ortodoxe ridicate în secolele XVIII–XIX, repere comunitare importante. Casele vechi sunt în scădere, înlocuite de construcții noi, cu materiale și volume adesea discordante față de specificul local. Conform Ghidurilor de arhitectură pentru mediul rural, se recomandă utilizarea materialelor naturale, proporții echilibrate și păstrarea relației funcționale dintre casă, anexă și grădină.

Patrimoniu imaterial

Subunitatea păstrează tradiții culturale bogate, precum obiceiurile de iarnă (colinde, jocuri cu măști), serbările câmpenești și târgurile locale. Portul popular și dansurile tradiționale sunt transmise prin ansambluri folclorice. Meșteșugurile, în special prelucrarea lemnului și țesăturile tradiționale, rămân active și contribuie la identitatea culturală a zonei.

SUBUNITATEA C.6.

Subunitatea C.6. este amplasată în partea nordică a unității Ciceu–Beclean, la contactul cu unitatea Năsăud, într-o zonă de relief colinar și depresionar care face trecerea spre culmile mai înalte dinspre Telciu. Peisajul este unul agroforestier, dominat de culturi agricole, pajiști și păduri fragmentate, cu sate așezate de-a lungul văilor principale. Unitățile Teritoriale Administrative cuprinse total sau parțial în subunitatea C.6. sunt: Târlișua.

Cadru natural

Relieful este colinar, cu altitudini între 400 și 700 m, caracterizat de văi largi și interfluvii domoale. Vegetația naturală de gorun și fag este încă prezentă pe versanți, dar fragmentată de terenurile agricole. Zona are un caracter mixt, agricol și silvopastoral, cu valoare peisageră ridicată.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este structurată de afluenți ai Someșului Mare, în special Valea Sălăuța, care colectează pâraie secundare. Luncile sunt fertile și utilizate agricol, iar versanții prezintă un risc moderat de eroziune, mai ales în zonele defrișate. Substratul geologic este alcătuit din marne și gresii, cu stabilitate variabilă în funcție de pantă și utilizare.

Potențialul agricol

Zona are un potențial agricol mediu, cu terenuri fertile în lunci și soluri brune pe versanți. Predomină culturile de cereale, cartof și porumb, completate de livezi de prun și măr. Pajiștile și fânețele sunt importante pentru zootehnie, cu accent pe creșterea bovinelor și a ovinelor. Agricultură este de tip mixt, combinând exploatațile familiale cu gospodării tradiționale.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Localitățile au o structură liniară, fiind dispuse de-a lungul drumurilor și văilor. Telciu are rol de centru local cu funcții administrative și educaționale, în timp ce Zagra păstrează un caracter rural tradițional. Accesibilitatea este asigurată prin drumurile județene ce fac legătura cu Năsăud și Beclean. Tendințele recente includ construcții rezidențiale noi, care modifică parțial coerența fondului construit tradițional.

Patrimoniu și arhitectură

Se păstrează gospodării tradiționale din lemn și piatră, cu acoperișuri în două ape și prispă, completate de anexe funcționale. În zonă se regăsesc biserici de lemn și zid datând din secolele XVIII–XIX, repere identitare majore. Casele tradiționale sunt treptat înlocuite de locuințe noi, care deseori nu respectă specificul local. Conform Ghidurilor de arhitectură pentru mediul rural, sunt recomandate materiale naturale, cromatică temperată și menținerea proporțiilor tradiționale.

Patrimoniu imaterial

Zona este recunoscută pentru tradițiile sale folclorice, în special colindele și obiceiurile de iarnă, dar și pentru sărbători câmpenești cu specific agrar. Portul popular și dansurile tradiționale sunt încă prezente, transmise prin ansambluri locale. Meșteșugurile tradiționale, în special țesutul și prelucrarea lemnului, sunt elemente reprezentative ale identității culturale.

SUBUNITATEA C.7.

Subunitatea C.7. este situată în partea nord-vestică a unității Ciceu–Beclean, în zona colinară care se suprapune peste partea nordică a văii Ilișei și a bazinului Zagra–Târlișua. Relieful se caracterizează prin culmi domoale și văi adânci, unde terenurile agricole și pajiștile se îmbină cu pădurile, generând un peisaj mozaicat, cu valoare peisageră și identitară ridicată. Unitățile Teritoriale Administrative cuprinse total sau parțial în subunitatea C.7. sunt: Târlișua.

Cadru natural

Altitudinile variază între 400 și 700 m, cu interfluvii domoale și versanți acoperiți de păduri de gorun și fag. Zonele de luncă și terase sunt ocupate de terenuri agricole, în timp ce pajiștile se dezvoltă pe platouri și la contactul cu pădurile. Subunitatea este caracterizată printr-un peisaj mixt, agricol și silvopastoral.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este structurată de cursul mijlociu al Ilișei și afluenții săi, care fragmentează teritoriul și oferă lunci fertile. Solurile sunt de tip brun și brun-luvos, cu fertilitate bună pe văi și moderată pe versanți. Relieful are stabilitate medie, dar există riscuri de eroziune în zonele de pantă și în apropierea albiilor.

Potențialul agricol

Subunitatea are un potențial agricol mediu spre ridicat. Pe terenurile fertile se cultivă cereale, porumb și cartofi, iar livezile de prun și măr sunt o componentă tradițională. Zootehnia are un rol important, cu pajiști folosite pentru pășunat și pentru fân. Agricultură rămâne în principal de tip familial, completată de resursele forestiere.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Satele sunt dispuse pe văi și interfluvii, cu o structură răsfirată, dar cu tendință liniară în jurul drumurilor principale. Conectivitatea este asigurată prin drumurile județene ce leagă zona de Beclean și Năsăud. Dezvoltarea recentă este caracterizată prin construcții rezidențiale noi, cu materiale moderne, care alterează parțial specificul arhitectural tradițional.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit păstrează gospodării tradiționale cu case din lemn și piatră, acoperișuri în două ape și prispă. Organizarea curților și porțile masive din lemn sunt elemente definitorii. În localități se regăsesc biserici din secolele XVIII–XIX, repere identitare cu valoare locală. Construcțiile noi tind să schimbe coerența peisajului rural, motiv pentru care Ghidurile de arhitectură recomandă folosirea materialelor naturale și proporții armonioase.

Patrimoniu imaterial

Zona este recunoscută pentru tradițiile legate de sărbătorile de iarnă, colinde și dansuri populare. Portul popular este încă utilizat la evenimente festive, iar ansamblurile folclorice contribuie la transmiterea valorilor locale. Meșteșugurile tradiționale – prelucrarea lemnului și țesăturile – au o prezență activă și definesc identitatea culturală.

SUBUNITATEA C.8.

Subunitatea C.8. este situată în extremitatea nord-estică a unității Ciceu–Beclean, pe zona de contact cu unitatea Năsăud și cu dealurile sudice ale Munților Țibleș. Relieful este predominant colinar - înalt, cu văi adânci și versanți împăduriți, unde terenurile agricole se îmbină cu pajiști și păduri, conferind un caracter mixt agroforestier și pastoral.

Unitățile Teritoriale Administrative cuprinse total sau parțial în subunitatea C.8. sunt: Zagra.

Cadru natural

Altitudinile variază între 450 și 750 m, cu interfluvii mai înalte și versanți cu păduri de fag și gorun, alături de pajiști utilizate pentru pășunat. Zona are valoare peisageră ridicată prin diversitatea formelor de relief și a habitatelor. Vegetația naturală este fragmentată de terenurile agricole, dar pădurile se păstrează masive în partea nordică.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este dominată de Valea Ilișua și de afluenții acesteia, cu lunci fertile folosite agricol. Versanții sunt expuși eroziunii și alunecărilor locale, mai ales în zonele defrișate. Solurile sunt brune și brun-luvos, cu fertilitate medie spre bună, adecvate culturilor mixte și pășunatului.

Potențialul agricol

Zona are un potențial agricol mediu. Pe terenurile mai fertile se cultivă cereale, cartofi și porumb, iar livezile de prun și măr completează structura agricolă tradițională. Pajiștile și fânețele sunt importante pentru creșterea bovinelor și ovinelor, iar silvopastorală (valorificarea pădurilor și pășunilor) este o activitate tradițională.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Localitățile sunt dispuse liniar pe văi și mai răsfirat pe interfluvii, cu o structură adaptată reliefului. Accesibilitatea este asigurată prin drumurile județene care fac legătura cu Beclean și Năsăud. Dezvoltarea recentă include extinderi rezidențiale și locuințe moderne, dar specificul rural se păstrează în nucleeele tradiționale.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit tradițional se remarcă prin gospodării cu case din lemn și piatră, cu prispă și acoperișuri în două ape. În zonă se regăsesc biserici de lemn și zid din secolele XVIII–XIX, repere identitare importante pentru comunități. Construcțiile recente tind să introducă

volume și materiale care contrastează cu specificul local, motiv pentru care Ghidurile de arhitectură recomandă menținerea proporțiilor și utilizarea materialelor naturale.

Patrimoniu imaterial

Subunitatea păstrează tradiții legate de sărbători religioase și obiceiuri de iarnă, în special colindele. Portul popular este utilizat la evenimente comunitare, iar ansamblurile folclorice locale contribuie la transmiterea patrimoniului cultural. Meșteșugurile – prelucrarea lemnului și țesutul – rămân active și definesc identitatea culturală.

D. UNITATEA CÂMPIE

SUBUNITATEA D.1.

Subunitatea D.1. este situată în partea estică a județului Bistrița-Năsăud, în zona depresionară și colinară care marchează intrarea în Valea Bârgăului, la contactul dintre Câmpia Transilvaniei și zona depresionară de pe cursul Someșului Mic. Peisajul este definit de văi largi, terenuri agricole fertile și dealuri domoale împădurite, configurând un cadru natural cu pronunțat caracter agroforestier. Unitățile Administrativ-Teritoriale cuprinse total sau parțial în subunitatea D.1. sunt: Nușeni, Chiochiș, Matei, Sânmihaiu de câmpie, Budești, Miceștii de câmpie, Milaș, Urmeniș și Silivașu de câmpie.

Cadru natural

Subunitatea se dezvoltă la altitudini medii de 350–600 m, fiind caracterizată prin dealuri joase și interfluvii ce coboară spre Depresiunea Bistriței. Vegetația naturală de fag și gorun este în mare parte înlocuită de terenuri agricole, dar pădurile rămân prezente pe versanții mai abrupti.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este formată din cursul superior al Bistriței și afluenții locali, care structurează satele și terenurile agricole. Luncile oferă soluri fertile, iar versanții, cu pante moderate, sunt supuși unor procese de eroziune și alunecări locale.

Potențialul agricol

Zona are un potențial agricol ridicat, cu soluri fertile în lunci și soluri brune pe versanți. Predomină culturile de cereale, cartof și porumb, completate de livezi de prun și măr. Pajiștile sunt utilizate pentru pășunatul bovinelor și ovinelor. Agricultură are un caracter mixt, fiind preponderent de tip familial.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Așezările au o structură liniară, dispusă de-a lungul drumurilor și văilor. Localitățile beneficiază de accesibilitate prin drumurile județene și comunale care fac legătura cu municipiul Bistrița. Extinderile recente includ construcții rezidențiale moderne, care modifică parțial coerența peisajului rural tradițional.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit tradițional se remarcă prin gospodării cu case din lemn și piatră, cu acoperișuri simple în două ape și prispă. În zonă se regăsesc biserici ridicate în secolele XVIII–XIX, elemente identitare majore pentru comunități. Gospodăriile noi tind să utilizeze materiale moderne și finisaje care contrastează cu specificul local. Conform Ghidurilor de arhitectură pentru mediul rural, se recomandă menținerea proporțiilor tradiționale, utilizarea materialelor naturale și respectarea relației funcționale dintre casă, anexe și grădină.

Patrimoniu imaterial

Subunitatea păstrează tradiții culturale legate de obiceiurile agricole și sărbătorile religioase. Colindele, dansurile populare și portul tradițional sunt încă vii, transmise prin ansambluri locale. Meșteșugurile – în special prelucrarea lemnului și țesăturile – completează identitatea culturală a zonei.

SUBUNITATEA D.2.

Subunitatea D.2. este situată în extremitatea sud-vestică a județului Bistrița-Năsăud, la contact cu județele Cluj și Mureș, într-un areal colinar jos, predominant agricol, specific Câmpiei Transilvaniei. Unitățile Administrativ-Teritoriale cuprinse total sau parțial în subunitatea D.2. sunt: Budești și Silivașu de câmpie.

Cadru natural

Subunitatea D.2. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: ROSCI0333 Pajiștile Sărmășel - Milaș - Urmeniș. Relief colinar jos (~300–450 m), cu interfluvii domoale și văi scurte; spațiul este deschis, cu ogoare întinse, fânețe și petece de pădure pe zonele de pantă. În clasificarea peisajelor naturale, zona aparține peisajului colinar predominant agricol.

Caractere hidromorfologice

Rețea formată din pâraie locale care drenează spre bazinul Șieului/Someșului; lunci înguste, cu soluri fertile. Pantele line favorizează scurgerea difuză și potențialul de eroziune de suprafață în lipsa lucrărilor antierozionale.

Potențialul agricol

Foarte ridicat: soluri brune/cernoziomice cambice pe platouri și terase, adecvate pentru cereale păioase, porumb, plante tehnice și furajere; livezi tradiționale de prun și măr în jurul vetrelor. Pajiștile susțin zootehnia (bovine/ovine) la scară gospodărească. Structură agricolă preponderent familială, cu parcele alungite și asolamente simple.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Sate compacte, adunate pe văi/interfluvii joase; trame stradale simple, liniare, cu loturi lungi orientate la drum. Accesibilitatea este asigurată de drumuri județene care leagă subunitatea de axele Lechința–Teaca și de rețeaua Cluj/Mureș. Extinderile recente sunt punctuale, în prelungirea vetrelor.

Patrimoniu și arhitectură

Gospodării tradiționale cu curți închise, case parter cu prispă, zidării tencuite pe soclu de piatră/lemn, acoperișuri în 2 ape (țiglă/șindrilă), anexe dispuse pe adâncimea lotului și porți masive de lemn. Bisericele rurale constituie repere de peisaj. Construcțiile noi introduc uneori volumetrii/cromatici discordante; conform Ghidurilor de arhitectură pentru mediul rural se recomandă materiale naturale, cromatică temperată, streșini ample și garduri opace din lemn/zidărie joasă.

Patrimoniu imaterial

Tradiții legate de ciclul agricol (seceriș), obiceiuri de iarnă (colind, jocuri), târguri locale și port popular de câmpie; meșteșuguri casnice (țesături, dulgherie) încă active, care consolidează identitatea subunității.

E. UNITATEA NĂSĂUD

SUBUNITATEA E.1.

Subunitatea E.1. ocupă sectorul vestic al unității Năsăud, în bazinul Someșului Mare, pe versanții colinari ai dealurilor Ciceului și luncile adiacente depresiunii locale a Zagrei. Peisajul este preponderent agricol, cu mozaic de terenuri arabile, livezi și pajiști, întrerupt de

pâlcuri de pădure. Unitățile Teritoriale Administrative cuprinse total sau parțial în subunitatea E.1. sunt: Zagra.

Cadru natural

Relieful este colinar jos–mediu ($\approx 350\text{--}600$ m), cu interfluvii domoale și văi largi. Vegetația potențială este de foioase (gorun, fag), astăzi fragmentată de suprafețe agricole. În tipologia peisajelor naturale, subunitatea aparține peisajului colinar predominant agricol, cu accente agro-forestiere pe versanții mai înalți.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este constituită din pâraie locale (Zagra, Poienile Zagrei, Suplai) care se descarcă în Someșul Mare; luncile și terasele oferă soluri fertile și spații de așezare. Versanții au pante line–moderate, cu risc de eroziune de suprafață în zonele descoperite; băltiri temporare pot apărea pe microdepresiuni după ploi prelungite.

Potențialul agricol

Ridicat pe lunci și terase: cereale păioase, porumb, cartof, legumicultură în vetre; livezi tradiționale (prun, măr) pe versanți însoriți. Pajiștile și fânețele susțin creșterea bovinelor și ovinelor. Exploatațiile sunt preponderent familiale, cu asolamente simple și utilizări mixte ale terenurilor.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Așezările sunt dispuse liniar/răsfirat de-a lungul văilor secundare și pe interfluvii joase; loturi alungite orientate la drum și spre vale. Accesibilitatea este asigurată prin drumuri județene/comunale care conectează satele de axa Someșului Mare (DN 17C) și de orașele Năsăud și Beclean. Extinderile recente sunt punctuale, în prelungirea vetrelor, generând presiuni pe terenurile agricole de calitate.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul vernacular include case parter cu prispă, zidării tencuite pe soclu de piatră/lemn, acoperișuri în două ape (țiglă/șindrilă), curți închise și porți masive de lemn; anexele se aliniază pe adâncimea lotului. Bisericile rurale din secolele XVIII–XIX constituie repere de peisaj. Pentru integrarea construcțiilor noi, Ghidurile de arhitectură pentru mediul rural recomandă materiale naturale, cromatică temperată, streșini ample și proporții echilibrate.

Patrimoniu imaterial

Obiceiuri agrare, colindele și jocurile de iarnă, portul specific Năsăudului purtat la sărbători; meșteșuguri casnice (țesături, dulgherie) și valorificarea fructelor care întregesc profilul cultural al subunității.

SUBUNITATEA E.2.

Subunitatea E.2. ocupă sectorul nordic al unității Năsăud, pe versanții împăduriți dinspre limita cu județul Maramureș, în nordul văii Sălăuța. Peisajul este montan–forestier, cu culmi compacte și goluri de pajiște pe platourile mai blânde, în tranziție către arealele înalte dinspre Țibleș. Unitățile Administrativ-Teritoriale cuprinse total sau parțial în subunitatea E.2. sunt: Zagra, Telciu, Romuli, Parva și Rebrișoara.

Cadru natural

Subunitatea E.2. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: RONPA0005 Parcul Național Munții Rodnei și siturile Natura 2000: ROMAB0002 Pietrosul Rodnei, ROSCI0125 Munții Rodnei, ROSPA0085 Munții Rodnei. Subunitatea E.2. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: ROSCI0264 Valea Izei și Dealul Solovan. Relieful este montan–înalt și colinar înalt (aprox. 600–1.100 m), dominat de masive împădurite de molid, brad și fag; pe interfluvii apar pajiști și poieni utilizate sezonier. Succesiunea pădure–pajiște conferă un caracter silvo-pastoral pronunțat și valori peisagere ridicate.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua este structurată de Sălăuța (sectorul superior) și de pâraiele de versant, cu lunci înguste și terase joase. Regimul este tipic montan, cu variații sezoniere accentuate și potențial de torențialitate pe pantele defrișate. Substratul geologic (roci sedimentare și vulcanice) susține soluri brune acide, favorabile pădurii și pajiștilor montane.

Potențialul agricol

Reducere naturală a terenurilor arabile la vetrele și terasele joase; culturile sunt preponderent pentru autoconsum (cartof, ovăz, legume în grădini). Resursa majoră o constituie pajiștile montane și fânețele, valorificate prin creșterea bovinelor și ovinelor; se practică fâneța și pășunatul sezonier.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Habitat predominant liniar, dispus de-a lungul văii Sălăuța și al drumurilor locale, cu cătune risipite pe afluenți. Accesibilitatea este asigurată de DJ 171 (conectat la DN 17C prin Telciu/Năsăud). Extinderile recente sunt punctuale (locuințe noi și funcțiuni turistice), dar fondul rural montan rămâne definitoriu.

Patrimoniu și arhitectură

Gospodăriile tradiționale sunt din lemn, pe soclu de piatră, cu plan dreptunghiular, prispă și acoperișuri în două ape (țiglă/șindrilă); anexe (șuri, grajduri) dispuse pe adâncimea lotului. Bisericele de lemn/zid din sec. XIX–XX funcționează ca repere identitare. Construcțiile noi tind să aducă materiale și cromatici discordante; conform Ghidurilor de arhitectură rurală se recomandă materiale naturale, volumetrii simple, streșini ample și garduri din lemn sau zidărie joasă.

Patrimoniu imaterial

Tradiții pastorale (măsuritul laptelui, urcatul la munte), obiceiuri de iarnă (colind, jocuri cu măști) și repertoriu folcloric năsăudean activ prin ansambluri locale. Meșteșuguri precum dulgheria și prelucrarea lemnului rămân prezente și susțin identitatea culturală a subunității.

SUBUNITATEA E.3.

Subunitatea E.3. se află în extremitatea nord-vestică a unității Năsăud, la contactul cu județul Maramureș, pe sectorul înalt împădurit de la obârșiile văii Sălăuța și ale afluenților săi. Peisajul este preponderent montan-forestier, cu poieni și pajiști pe platourile mai blânde și așezări grupate în lungul văilor.

Unitățile Teritoriale Administrative cuprinse total sau parțial în subunitatea E.3. sunt: Romuli, Telciu și Parva.

Cadru natural

Relief montan și colinar înalt (aprox. 650–1.100 m), cu culmi împădurite de molid, brad și fag și poieni/pajiști secundare pe interfluvii. Aspectul general este de peisaj silvo-pastoral, cu valori peisagere ridicate datorate alternanței pădure–poiană și perspectivelor spre masivele nordice (Țibleș).

Caractere hidromorfologice

Rețeaua este dominată de Sălăuța (sectorul superior) și de pâraiele de versant; luncile sunt înguste, iar regimul de scurgere este montan, cu variații sezoniere accentuate și potențial torențial pe pantele defrișate. Substratul (roci sedimentare și vulcanice) generează soluri brune acide, favorabile pădurii și pajiștilor.

Potențialul agricol

Redus pentru culturi arabile (limitat la vetre și terase joase). Resursa majoră o constituie pajiștile și fânețele montane, valorificate prin creșterea bovinelor și ovinelor. Livezile gospodărești (prun, măr) și grădinile pentru autoconsum completează producția locală.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Habitat predominant liniar, cu cătune dispuse de-a lungul văilor și pe interfluvii joase; parcele alungite orientate la drum. Accesibilitatea se realizează prin drumurile județene care conectează Romuli de axa DN 17C (Năsăud–Sângeorz-Băi). Dezvoltarea recentă este punctuală (locuințe moderne și pensiuni), fără a altera structura rural-montană.

Patrimoniu și arhitectură

Gospodării tradiționale din lemn pe soclu de piatră, plan dreptunghiular, prispă, acoperișuri în două ape (țiglă/șindrilă), anexe (șuri, grajduri) dispuse pe adâncimea lotului; porți și garduri din lemn. Bisericile de lemn/zid (sec. XIX–XX) funcționează ca repere identitare. Pentru construcțiile noi se recomandă, conform ghidurilor, materiale naturale, cromatici temperate, volumetrii simple și streșini ample, pentru integrarea în peisajul forestier.

Patrimoniu imaterial

Tradiții pastorale (urcatul la munte, măsuritul laptelui), obiceiuri de iarnă (colinde, jocuri), port specific năsăudean purtat la sărbători; meșteșuguri legate de lemn și țesături care susțin identitatea culturală locală.

SUBUNITATEA E.4.

Subunitatea E.4. se află pe sectorul nordic al bazinului Someșului Mare, pe contactul dintre depresiunea Năsăudului și versanții împăduriți care urcă spre culmile vestice ale Rodnei. Peisajul este montan forestier, cu poieni și pajiști pe interfluvii și cu așezări dezvoltate pe văile afluenților Someșului Mare (Rebra, Gersa).

Unitățile Teritoriale Administrative cuprinse total sau parțial în subunitatea E.3. sunt: Rebrișoara și Parva.

Cadru natural

Altitudini aproximative 500–1.100 m; versanți împădușiți (fag, brad, molid) alternând cu poieni și pajiști pe culmi. Luncile înguste ale Rebrei și Gersei adăpostesc vetrele de sat, grădini și livezi gospodărești. Peisajul este montan forestier cu accente silvopastorale.

Caractere hidromorfologice

Structurat de Someșul Mare (la sud) și de văile Rebra și Gersa cu afluenții lor. Luncile sunt înguste; terasele joase sunt ocupate de gospodării, iar pantele superioare prezintă potențial de torențialitate și eroziune liniară în zonele deschise. Substratul produce soluri brune acide, favorabile pădurii și pajiștilor montane.

Potențialul agricol

Terenurile arabile sunt limitate la terasele joase (cartof, ovăz, legume pentru consum local). Resursa principală o reprezintă pajiștile și fânețele, valorificate prin creșterea bovinelor și ovinelor; livezile de prun și măr completează economia gospodărească. Silvicultura are pondere importantă.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Așezările au o structură clar liniară pe direcțiile Rebra–Parva și Gersa–Parva, cu cătune pe văi secundare; parcele alungite, orientate la drum și spre apă. Accesibilitatea se realizează prin legăturile către DN 17C (Năsăud – Sângeorz-Băi). Extinderile recente sunt punctuale (locuințe și pensiuni), în prelungirea vetrelor existente.

Patrimoniu și arhitectură

Gospodării tradiționale din lemn pe soclu de piatră, plan dreptunghiular, prispă, acoperișuri în două ape (țiglă/șindrilă); anexe dispuse pe adâncimea lotului, garduri și porți din lemn. Bisericile de lemn și de zid (sec. XIX–XX) funcționează ca repere de peisaj. Conform Ghidurilor de arhitectură pentru mediul rural: materiale naturale, cromatică temperată, streșini ample și relația firească casă–șură–grădină pentru integrarea construcțiilor noi.

Patrimoniu imaterial

Tradiții pastorale (urcatul cu vitele la munte, măsuritul laptelui), obiceiuri de iarnă (colinde, jocuri), port năsăudean purtat la sărbători; meșteșuguri din lemn și textile care susțin identitatea culturală locală.

SUBUNITATEA E.5.

Subunitatea E.5. se întinde pe zona de trecere dintre Depresiunea Năsăudului și flancul vestic al Munților Rodnei și cuprinde văile Sălăuța și Ilișua, unde așezările se aliniază pe lunci înguste, iar pe versanți se succed păduri, poieni și pajiști într-un peisaj silvopastoral bine conturat. Unitățile Administrativ-Teritoriale cuprinse total sau parțial în subunitatea E.5. sunt: Telciu, Rebrîșoara și Parva.

Cadru natural

Subunitatea E.5. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: situl Natura 2000: ROSCI0193 Peștera Tăușoare. Subunitatea prezintă un relief montan–colinar înalt, cu altitudini aproximative între 500 și 1.100 m. Pădurile de fag, brad și molid alternează cu poieni și pajiști de pe interfluvii, iar luncile înguste găzduiesc vetrele de sat, grădini și livezi gospodărești. Peisajul are o structură mixtă, în care componentele forestiere și pastorale domină față de cele agricole.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică organizează teritoriul prin valea Sălăuța (în Telciu) și văile Rebra și Gersa (în Rebrîșoara și Parva). Luncile înguste și terasele joase oferă terenuri fertile pentru micile culturi, în timp ce versanții cu pante medii și mari pot genera torențialitate și eroziune acolo unde vegetația este rară. Substratul sedimentar cu intercalații vulcanice susține soluri brune acide, adecvate pădurilor și pajiștilor montane.

Potențialul agricol

Comunitățile folosesc arabilul restrâns din vetre și de pe terasele joase pentru culturi destinate preponderent autoconsumului (cartof, ovăz, porumb și legume). Pajiștile și fânețele constituie resursa principală pentru zootehnie, mai ales pentru creșterea bovinelor și a ovinelor, iar livezile de prun și măr completează structura agrară tradițională.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Așezările se dezvoltă preponderent liniar de-a lungul văilor Sălăuța, Rebra și Gersa, iar cătunele se grupează pe văile secundare. Tramele stradale urmează direcția văilor, iar loturile se dispun alungit, cu front la drum. Conectivitatea cu Năsăud și Sângeorz-Băi se realizează prin DN 17C și prin rețeaua de drumuri județene și comunale. Extinderile recente apar punctual în prelungirea vetrelor, fără a modifica substanțial structura peisajului construit.

Patrimoniu și arhitectură

Gospodăriile tradiționale păstrează case din lemn pe soclu de piatră, cu plan dreptunghiular, prispă și acoperișuri în două ape (țiglă sau șindrilă). Anexele agricole (șuri, grajduri) se aliniază pe adâncimea lotului, iar gardurile și porțile din lemn închid curțile, definind fronturi rurale recunoscutibile. Bisericele de lemn și de zid din secolele XIX–XX funcționează ca repere ale peisajului. Noile intervenții se integrează coerent atunci când folosesc materiale naturale, cromatică temperată și volumetrii simple, în acord cu Ghidurile de arhitectură pentru mediul rural.

Patrimoniu imaterial

Comunitățile mențin ritualuri pastorale (urcatul la munte, măsuritul laptelui), obiceiuri de iarnă (colinde, jocuri) și un repertoriu folcloric născut activ. Meșteșugurile locale – dulgheria, prelucrarea lemnului și țesăturile – rămân prezente și susțin identitatea culturală a subunității.

F. UNITATEA RODNA

SUBUNITATEA F.1.

Subunitatea F.1. se desfășoară pe sectorul superior al văii Someșului Mare și pe conurile de deversare ale văilor de pe versantul sudic al Munților Rodnei. Peisajul are un caracter montan forestier pronunțat, cu lunci înguste, terase joase ocupate de vetrele satelor și versanți împăduriți care urcă spre culmi înalte, fragmentate de poieni și pajiști. Unitățile Administrativ-Teritoriale cuprinse total sau parțial în subunitatea F.1. sunt: Sângeorz-Băi, Maieru, Rodna și Șanț.

Cadru natural

Subunitatea F.1. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: RONPA0005 Parcul Național Munții Rodnei; RONPA0242 Ineu-Lala; RONPA0240 Izvoarele Mihăieșei; RONPA0606 Piatra Rea; RONPA0226 Poiana cu narcise de pe masivul Saca; siturile Natura 2000: ROMAB0002 Pietrosul Rodnei, ROSCI0125 Munții Rodnei, ROSPA0085 Munții Rodnei..Relieful se prezintă montan–înalt în zona culmilor și colinar–înalt pe umerii de versant (aprox. 500–1.400 m). Pădurile de fag, brad și molid alternează cu poieni și pajiști secundare pe interfluvii, iar în zona Rodna–Șanț se află limitele

sudice ale ariilor protejate din Munții Rodnei. Peisajul se citește ca o succesiune de praguri și terase ce coboară spre vale, cu bune deschideri vizuale spre culmile Rodnei.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este controlată de Someșul Mare și de afluenții de versant (Cormaia, Anieș, Valea Vinului ș.a.). Luncile Someșului sunt înguste și oferă soluri favorabile grădinilor și livezilor, în timp ce pantele superioare concentrează scurgeri rapide, cu potențial de torențialitate în zonele deschise. Substratul sedimentar cu intercalații metamorfice/vulcanice susține soluri brune acide, adecvate pădurilor și pajiștilor montane.

Potențialul agricol

Terenurile arabile se concentrează pe terasele joase și în intravilan, unde comunitățile cultivă preponderent cartof, ovăz, porumb și legume pentru autoconsum. Pajiștile și fânețele reprezintă resursa majoră, valorificată prin creșterea bovinelor și ovinelor. Livezile gospodărești de prun și măr completează structura agrară tradițională.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Așezările se dezvoltă liniar de-a lungul văii Someșului Mare și pe văile de afluenți, cu cătune dispuse pe terase și pe umerii de versant. Trama stradală urmează văile, iar parcelele se dispun alungit, cu front la drum. Conectivitatea regională este asigurată de drumul național care leagă Năsăud de Sângeorz-Băi și Rodna, continuând spre Șanț; extinderile recente apar punctual în prelungirea vetrelor, cu presiuni moderate asupra terenurilor agricole și a fronturilor tradiționale.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul tradițional cuprinde case din lemn pe soclu de piatră, cu prispă și acoperișuri în două ape (țiglă sau șindrilă), anexe agricole dispuse pe adâncimea lotului și garduri/porți din lemn. Bisericile de lemn și de zid din secolele XIX–XX funcționează ca repere de peisaj. Construcțiile noi se integrează coerent când folosesc materiale naturale, cromatică temperată, streșini ample și volumetrii simple, conform recomandărilor Ghidurilor de arhitectură pentru mediul rural.

Patrimoniu imaterial

Comunitățile păstrează ritualuri pastorale (urcatul la munte, măsuritul laptelui), obiceiuri de iarnă (colinde, jocuri) și repertoriu folcloric local. Portul popular este activ la sărbători, iar meșteșugurile legate de lemn și țesături susțin identitatea culturală a subunității.

SUBUNITATEA F.2.

Subunitatea F.2. se află pe versantul sudic al Munților Rodnei, în sectorul montan de la est de culoarul Someșului Mare, unde luncile înguste și terasele joase lasă loc rapid versanților împăduși și pajiștilor subalpine. Peisajul prezintă o tranziție clară de la zonele locuite din vale la culmile înalte cu poieni și stâncării, configurând un cadru natural montan cu puternice valori silvo-pastorale. Unitatea Administrativ-Teritorială cuprinsă în subunitatea F.2. este: Șanț.

Cadru natural

Subunitatea cuprinde relief montan și colinar înalt, cu altitudini care cresc de la vetrele din vale spre culmi peste 1.200 m. Pădurile de fag, brad și molid alternează cu poieni și pajiști subalpine, iar pe creste apar stâncării și goluri alpine. Partea înaltă a subunității intră în vecinătatea ariilor naturale protejate din Munții Rodnei, fapt care conferă peisajului o valoare ecologică și scenică ridicată.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este organizată de Someșul Mare și de afluenții de versant ai acestuia, care coboară în trepte din culmile Rodnei și modelează lunci înguste și terase joase. Pantele mari generează scurgeri rapide și torențialitate în perioadele ploioase. Substratul preponderent cristalin și sedimentar susține soluri brune acide și, pe culmile înalte, soluri podzolice, favorabile pădurii și pajiștilor montane.

Potențialul agricol

Arabilul se limitează la intravilan și la terasele joase, unde comunitatea cultivă cartof, ovăz, porumb și legume pentru consum local. Pajiștile și fânețele constituie resursa principală și susțin zootehnia (bovine și ovine). Livezile gospodărești de prun și măr completează structura agrară și dau coerență peisajului rural de vale.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Așezările se dezvoltă linear de-a lungul văii principale și pe văile secundare, iar parcelele se dispun alungit, cu front la drum și deschidere spre grădini și fânețe. Conectivitatea cu Năsăud, Sângeorz-Băi și Rodna este asigurată prin drumuri naționale și județene care urmăresc culoarul Someșului Mare. Extinderile recente se manifestă punctual, în prelungirea vetrelor, și exercită o presiune moderată asupra terenurilor agricole și a fronturilor tradiționale.

Patrimoniu și arhitectură

Gospodăriile tradiționale includ case din lemn pe soclu de piatră, cu plan dreptunghiular, prispă și acoperiș în două ape (țiglă sau șindrilă). Anexele agricole (șuri, grajduri) se aliniază pe adâncimea lotului, iar gardurile și porțile din lemn definesc fronturi continui la stradă. Bisericele de lemn sau de zid datate în secolele XIX–XX constituie repere ale peisajului. Construcțiile noi se integrează coerent atunci când folosesc materiale naturale, cromatică temperată, streșini ample și volumetrii simple, în spiritul Ghidurilor de arhitectură pentru mediul rural.

Patrimoniu imaterial

Comunitatea păstrează tradiții pastorale (urcatul la munte, măsuritul laptelui) și obiceiuri de iarnă (colinde și jocuri), iar portul specific Rodnei este purtat la sărbători. Meșteșugurile legate de prelucrarea lemnului și realizarea textilelor rămân active și întăresc identitatea culturală a subunității.

SUBUNITATEA F.3.

Subunitatea ocupă extremitatea nord-estică a județului, pe contactul depresiunii superioare a Someșului Mare cu culmile înalte ale Munților Rodnei și versanții sudici ai Munților Suhard. Se desfășoară pe văile Someșului Mare și Ilvei, incluzând culmi împădurite, goluri alpine și depresiuni intramontane locuite compact de-a lungul axelor rutiere principale. Unitățile Teritoriale Administrative cuprinse total sau parțial în subunitatea F.3. sunt: Sângeorz-Băi, Maieru, Rodna, Șanț, Luncle Ilvei și Ilva Mare.

Cadru natural

Subunitatea F.3. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: situl Natura 2000: ROMAB0002 Pietrosul Rodnei și situl de importanță comunitară ROSAC0101 Larion. Relieful este montan înalt, dominat de culmile și picioroangele sudice ale Munților Rodnei, cu intercalări de depresiuni alungite pe văile Someșului Mare și Ilvei. Predomină peisajul montan forestier și, pe crestele cele mai înalte, golurile subalpine.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este organizată de Someșul Mare (sectorul amonte de Sângeorz-Băi și aval spre Maieru–Rodna–Șanț) și de râul Ilva (sectorul superior, Lunca Ilvei–Ilva Mare). Valea Someșului Mare are lunci și terase joase, pe alocuri îngustate între versanți

abrupți, în timp ce Valea Ilvei păstrează caracterul tipic de vale montană în V, cu conuri de dejecție și torenți activi pe afluenți. Procesele geomorfologice dominante sunt eroziunea de versant, alunecările locale pe suprafețele cu depozite deluviale și coluviale și modelarea glaciară relicvă pe înălțimile Rodnei.

Potențialul agricol

Agricultura are caracter preponderent pastoral. Pajiștile naturale și fânețele montane susțin transhumanța locală și creșterea ovinelor și bovinelor. În depresiunile intramontane și pe terase se practică horticultura de subzistență, livezi dispersate și culturi de cartof și legume cu sezon scurt. Fondul forestier asigură resurse lemnoase și servicii ecosistemice importante (protecția solului și a apelor).

Urbanism și dezvoltare teritorială

Așezările sunt dispuse liniar de-a lungul văilor. Principala axă de acces este DN 17D pe Valea Someșului Mare (Beclean–Sângeorz-Băi–Rodna–Șanț), iar pe Valea Ilvei accesul se realizează pe drumul județean care leagă Lunca Ilvei de Ilva Mare și mai departe de Ilva Mică. Țesutul construit are densități mari în centrele de vale și extinderi recente pe versanți cu pante moderate. Coridoarele de vale concentrează echipamentele publice, micile zone de servicii și turismul de tranzit și recreere montană.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit tradițional păstrează tipologia gospodăriilor montane înșiruite la drum, cu casă paralelă străzii, soclu și gard din piatră locală, anexe dispuse în adâncime și șuri de lemn. Se remarcă prezența bisericilor de lemn și a caselor din lemn cu prispă, alături de clădiri publice din prima jumătate a secolului XX în localitățile-nod (Sângeorz-Băi, Maieru, Rodna). Monumentele istorice sunt răspândite punctual la nivelul UAT-urilor componente, conform evidențelor LMI sintetizate în studiul de fundamentare. Recomandările ghidurilor OAR pentru zonele montane susțin folosirea materialelor locale (lemn, piatră), cromatică discretă și integrarea volumetriilor noi în fronturile tradiționale.

Patrimoniu imaterial

Subzona conservă un repertoriu bogat de tradiții pastorale și obiceiuri de iarnă, colinde și jocuri specifice Văii Someșului Mare și Văii Ilvei. Calendarul comunitar include târguri și festivaluri locale dedicate meșteșugurilor din lemn, cojoăcăritului și gastronomiei montane, contribuind la continuitatea identitară a zonei Rodna.

SUBUNITATEA F.4.

Subunitatea F.4. acoperă zona montană centrală a Țării Rodnei, pe versantul sudic al Munților Rodnei și pe culoarul superior al Someșului Mare și al Ilvei. Peisajul este tipic silvo-pastoral, cu păduri compacte pe versanți, pajiști și fânețe pe interfluvii și în golurile montane, iar vetrele localităților se aliniază de-a lungul văilor principale.

Unitățile Teritoriale Administrative cuprinse total sau parțial în subunitatea F.4. sunt: Sângeorz-Băi, Maieru, Poiana Ilvei, Ilva mică, Măgura Ilvei, Rodna, Ilva Mare, Șanț, Ilva Mare și Lunca Ilvei.

Cadru natural

Subunitatea F.4. nu conține și nu se suprapune unor obiective de patrimoniu natural protejat. Relieful este montan înalt, cu altitudini care cresc treptat de la vetrele din luncă spre culmi peste 1.200–1.400 m, unde apar poieni și goluri subalpine. Versanții sudici ai Rodnei sunt împăduriți (fag, brad, molid), iar pe culmi apar stâncării și pășuni naturale. Tranziția dintre luncile înguste și versanții abrupti este rapidă, ceea ce conferă peisajului o scenografie puternică și o valoare ecologică ridicată.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este organizată de Someșul Mare (sectorul Sângeorz-Băi–Rodna–Șanț) și de sistemul Ilvei (Ilva Mică–Ilva Mare–Lunca Ilvei–Poiana Ilvei–Măgura Ilvei), alimentate de afluenți torențiali care coboară din Rodna (Anieș, Cormaia, Valea Vinului). Luncile sunt înguste, cu terase joase ocupate de vetre și grădini, iar pantele superioare generează scurgeri rapide și procese de eroziune pe perioade ploioase. Substratul preponderent cristalin și sedimentar susține soluri brune acide și, pe înălțimi, soluri podzolice favorabile pădurii și pajiștilor montane.

Potențialul agricol

Agricultura are un profil pastoral. Pajiștile și fânețele reprezintă resursa principală și susțin creșterea bovinelor și ovinelor, cu stâne și saivane distribuite pe interfluvii și în căldările pastorale. Arabilul este restrâns la terase și intravilan, unde se cultivă cartof, ovăz, porumb și legume pentru autoconsum. Livezile gospodărești de prun și măr punctează frontul rural, iar fondul forestier oferă materie primă și servicii ecosistemice esențiale.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Așezările sunt dispuse liniar pe direcția văilor. DN 17D asigură accesul pe Valea Someșului Mare, iar legătura pe Valea Ilvei se realizează prin drumurile județene care

conectează Ilva Mică de Ilva Mare, Lunca Ilvei, Poiana Ilvei și Măgura Ilvei. Trama parcelară este alungită, cu case la stradă și anexe agricole dispuse în adâncime, iar extinderile recente urmează fronturile tradiționale, cu presiuni punctuale pe terenurile agricole de luncă. Recomandările din Ghidurile de arhitectură pentru mediul rural susțin folosirea materialelor locale (lemn, piatră), cromatică temperată și volumetrii simple, pentru o bună integrare în peisaj.

Patrimoniu și arhitectură

Subunitatea păstrează gospodării montane cu case pe soclu de piatră, prispă, acoperiș în două ape (țiglă sau șindrilă) și anexe din lemn (șuri, grajduri) aliniate pe adâncimea lotului. Bisericile de lemn sau de zid, podurile tradiționale și micile ansambluri rurale constituie repere de peisaj. În centre precum Sângeorz-Băi, Maieru sau Rodna se regăsesc clădiri publice din secolul XX și zone cu patrimoniu construit inventariat în LMI la nivelul UAT-urilor componente.

Patrimoniu imaterial

Comunitățile mențin tradiții pastorale (urcatul la munte, măsuritul laptelui), obiceiuri de iarnă și un repertoriu de cântece și dansuri specifice Văii Someșului Mare și Văii Ilvei. Meșteșugurile legate de prelucrarea lemnului și textilelor, alături de gastronomia montană, susțin identitatea culturală și oferă potențial pentru micro-turism și evenimente locale.

SUBUNITATEA F.5.

Subunitatea se află pe versanții împăduriți dintre Rebra și Sângeorz-Băi, la nord de culoarul Someșului Mare și la contactul cu cadrul montan al Munților Rodnei. Delimitarea urmărește suprapunerea reliefului montan forestier peste zona etnografică Rodna, conform metodologiei utilizate în studiu. Unitățile Teritoriale Administrative cuprinse total sau parțial în subunitatea F.5. sunt: Sângeorz-Băi, Ilva mică și Feldru.

Cadru natural

Subunitatea nu conține și nu se suprapune unor obiective de patrimoniu natural protejat. Peisajul este montan forestier, cu versanți, pante accentuate și culmi împădurite dominate de moliduri. Altitudinea crește dinspre vest (Rebra) către est (spre obârșile Cormaiei), iar expunerile sudice favorizează luminișurile și poienile din zonele mai joase.

Rocile sunt în principal metamorfice (șisturi cristaline), cu intercalări de gresii și conglomerate ce conferă o bună stabilitate versanților, dar și ravene locale pe pantele foarte înclinate.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este organizată radial către Someșul Mare. Principalii colectori care drenează subunitatea sunt râurile Rebra și Cormaia, cu pâraie laterale scurte, torențiale. Văile au sectoare înguste, cu lunci reduse; terasele joase sunt fragmentate, iar pragurile de versant generează cascade mici și repezișuri.

Potențialul agricol

Potențialul agricol este redus și fragmentat de relief. Predomină fânețele pe pante medii și râuri de munte, cu livezi dispersate pe conurile de dejecție. Pășunatul extensiv și cositul tradițional rămân practicile dominante, cu valoare pentru menținerea biodiversității de poiană.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Țesutul construit este rar și discontinuu pe versanți; concentrarea locuirii rămâne în luncile Someșului Mare și ale văilor principale (Rebra, Cormaia), în afara subunității. Rețeaua rutieră de sprijin este formată din drumuri comunale de versant și drumuri forestiere de acces la exploatarea silvice și la fânețe. DN 17D și axa Someșului Mare asigură accesul regional la Sângeorz-Băi, însă presiunea de construire în această subunitate este scăzută și trebuie controlată prin regim de înălțime redus, retrageri mărite pe lângă cursurile de apă și interdicția cadastrării/lotizării pe pante excesive. Formulările se aliniază cadrului și structurii capitolului din documentul de lucru al studiului.

Patrimoniul și arhitectură

Patrimoniul construit are o densitate redusă în cadrul natural dominant forestier. În satele Rebra (către poalele versanților) se regăsesc gospodării cu planimetrie alungită, șuri din lemn și anexe pe fundații de piatră. În arealul Sângeorz-Băi, reperele arhitecturale cu vizibilitate mai mare se concentrează pe vale (în afara subunității), iar pe versanți apar anexele agricole de sezon și stânele, care păstrează tipologii din bârne, învelitori din șindrilă sau tablă cutată vopsită în tonuri neutre.

Patrimoniul imaterial

Subunitatea este activă cultural prin practicile de păstorit, cosit la clacă, obiceiurile de vară (nedei, sărbători ale fânului) și repertoriul de cântece și colinde specifice văilor Rebra

și Cormaia. Toponimia păstrează denumiri legate de ocupații (poieni, obârșii, târle), iar calendarul ritual agrar se leagă de ciclurile cositului și pășunatului.

SUBUNITATEA F.6.

Subunitatea este situată pe culoarul Someșului Mare, între Rebrîșoara și Feldru, la contactul dintre Depresiunea Năsăudului și versanții vestici ai Munților Rodnei. Relieful este de vale largă cu lunci și terase joase, străjuit de versanți împăduriți de altitudine mică-medie. Unitățile Teritoriale Administrative cuprinse total sau parțial în subunitatea F.6. sunt: Ilva mică și Feldru.

Cadru natural

Subunitatea nu conține și nu se suprapune unor obiective de patrimoniu natural protejat. Peisajul este de vale intracolină cu luncă activă a Someșului Mare, terase joase și glacișuri, iar pe margini apar versanți cu păduri de foioase și molidișuri. Din punct de vedere edafic, învelișul de soluri din județ este dominat de cambisoluri (cca 44% din suprafață) și spodisoluri (cca 31%), cu extindere mare în zonele montane și de contact montan-colinar; cambisolurile sunt în general moderat acide, cu conținut redus de humus și pretabilitate mai bună pentru pajiști și plante furajere.

Caractere hidromorfologice

Someșul Mare organizează întreaga rețea locală; lunca sa este lată, cu meandre inactive și cu sectoare de terasă joasă folosite agricol. Torenții scurți de pe versanți aduc aluviuni fine și pot genera ravenații în zonele cu pante mai mari, pe fondul depozitelor cu componentă argiloasă/illitică și a pantelor $>15^\circ$, condiții care favorizează eroziunea de suprafață și, local, alunecările.

Potențialul agricol

În ansamblul județului, pajiștile și fânețele au ponderea cea mai mare în utilizarea agricolă (peste 48%), ceea ce caracterizează și marginea montană a subunității. La nivelul UAT-urilor din F.6, terenurile arabile sunt evaluate preponderent în clasele de bonitate IV–V: în Feldru, arabilul este încadrat în clasele IV (≈ 472 ha) și V (≈ 947 ha), iar în Năsăud/Rebra – UAT-uri vecine de pe același culoar – arabilul este majoritar în clasele IV–V (Năsăud ≈ 335 ha cl. IV și ≈ 766 ha cl. V; Rebra ≈ 124 ha cl. III, ≈ 67 ha cl. IV și ≈ 313 ha cl. V). Aceasta indică un potențial mediu-scăzut pentru culturi intensive pe arabil și o favorabilitate mai bună pentru fânețe și pășuni.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Structura de aşezări este liniară, alipită de DN 17D şi de calea ferată de pe valea Someşului Mare. Nucleele tradiţionale s-au extins de-a lungul axei rutiere, cu zone noi de locuire pe terasele joase şi pe glacisuri, iar funcţiunile economice sunt punctuale, conectate la infrastructura coridorului Năsăud–Sângeorz-Băi.

Patrimoniu şi arhitectură

Fondul construit este rural dispers, cu gospodării de tip alveolar de-a lungul drumului principal şi cu repere religioase punctuale. Conform cartogramelor tematice, concentrarea monumentelor de arhitectură este redusă, cu prezenţe izolate, faţă de centrele urbane vecine (Năsăud/Bistriţa) care deţin ponderea majoră a obiectivelor protejate.

Patrimoniu imaterial

Peisajul cultural este marcat de obiceiuri agro-pastorale şi de calendarul sărbătorilor locale ale Văii Someşului Mare; identitatea este legată de practicile de cosit, transhumanţă locală şi de meşteşuguri casnice, transmise la nivel de comunitate.

SUBUNITATEA F.7.

Subunitatea este situată pe valea mijlocie a Ilvei, în sectorul intramontan dintre culmile împădurite ale Munţilor Bârgău şi platformele înalte ce coboară spre Someşul Mare, între dealurile cetăţii şi depresiunea Dumitra. Peisajul este alcătuit din lunci înguste, terase aluviale discontinue şi versanţi cu pante medii–mari, acoperiţi în principal de păduri şi pajişti montane. Unităţile Teritoriale Administrative cuprinse total sau parţial în subunitatea F.7. sunt: Ilva mică şi Feldru.

Cadru natural

Subunitatea nu conţine şi nu se suprapune unor obiective de patrimoniu natural protejat. Peisajul este preponderent montan–silvopastoral, cu alternanţă între văi înguste şi interfluvii rotunjite. Versanţii prezintă învelişi forestier compact, iar pe fundul văii apar ogoare şi grădini dispuse pe terase joase. Substratul este variat: roci dure pe culmi şi depozite aluviale în lunci; solurile dominante la scara judeţului sunt cambisolurile şi spodisolurile, urmate de luvisoluri, ceea ce reflectă climatul răcoros-umed şi vegetaţia forestieră extinsă.

Caractere hidromorfologice

Reţeaua de ape este organizată de râul Ilva, cu afluenţi torenţiali de versant. Lunca este îngustă, cu meandre scurte şi praguri de pietriş; terasele joase oferă spaţiu pentru aşezări

și terenuri agricole. Pantele versanților sunt medii spre mari, iar procesele de scurgere de suprafață pot antrena material fin către albie în episoadele ploioase.

Potențialul agricol

Agricultura se concentrează pe lunca și terasele Ilvei, în timp ce versanții susțin pajiști și fânețe. La nivelul județului, cambisolurile ($\approx 44\%$) și spodisolurile ($\approx 31\%$) sunt cele mai extinse; luvisolurile au o pondere de cca 26%. Aceste grupe de soluri susțin în special pajiști și culturi furajere, iar terenul arabil este limitat spațial. La nivel județean, pajiștile și fânețele dețin peste 48% din suprafața agricolă, în timp ce terenul arabil reprezintă circa un sfert, distribuție care se regăsește și în această subunitate montană.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Așezările au o structură liniară de-a lungul văii, cu extinderi punctuale pe terasele joase. Rețeaua de circulație urmează axul văii Ilvei și asigură legături cu bazinul Someșului Mare. Țesutul construit este discontinuu, cu gospodării dispuse parcular, șuri și anexele agricole amplasate în preajma drumului principal sau pe marginea teraselor.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit vernacular include case din bârne sau cărămidă pe soclu înalt, acoperite în două ape, cu prispă și detalii de tâmplărie simple. Se păstrează șuri și anexele pentru fân și animale, integrate în peisajul agricol montan. Echiparea religioasă este reprezentată de biserici ridicate în secolele XIX–XX, completate de troițe la răspântii și în zona podurilor.

Patrimoniu imaterial

Sunt vii obiceiurile legate de muncile sezoniere (cositul, strânsul fânului), colindele și jocurile de iarnă, precum și sărbători locale care marchează calendarul agrar și pastoral. Portul, dansul și muzica specifică zonei Ilvei rămân repere identitare pentru comunitățile locale.

G. UNITATEA ȘIEU

SUBUNITATEA G.1.

Subunitatea este situată în sectorul estic al unității Șieu, pe culoarul superior al văii Șieului, între zona centrală a municipiului Bistrița și limita cu județul Mureș. Arealul se caracterizează prin peisaj colinar cu interfluvii joase și versanți domoli, dominant agricol.

Unitățile Administrativ-Teritoriale cuprinse total sau parțial în subunitatea G.1. sunt: Șieuț și Șieu.

Cadru natural

Subunitatea nu conține și nu se suprapune unor obiective de patrimoniu natural protejat. Peisajul natural este colinar predominant agricol, cu pante mici spre moderate și cu terase joase de vale care largesc culoarul de locuire.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este organizată în jurul râului Șieu, care străbate longitudinal subunitatea și colectează pâraie de ordin mic din interfluvii. Lunca este relativ largă, cu zone de meandrare, iar terasele joase facilitează așezările liniare de-a lungul văii.

Potențialul agricol

Culoarul văii și versanții domoli susțin terenuri arabile și livezi, completate de pajiști pe suprafețele mai înclinate. Conform sintezei pedologice județene, în zona Șieu apar frecvent preluvosoluri și luvisoluri pe interfluvii, eutricambosoluri pe suprafețe ușor mai înalte, regosoluri pe versanți și aluviosoluri în luncă; pe porțiunile cu drenaj deficitar se pot întâlni local gleiosoluri.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Așezările au țesut rural de tip liniar, dispus de-a lungul văii și al drumurilor județene care leagă culoarul Șieului de DN15A și de rețeaua rutieră spre Bistrița. Accesibilitatea este bună la nivel local, cu legături scurte între satele din luncă și terase.

Patrimoniu și arhitectură

În comunele Șieu și Șieuț sunt înregistrate monumente istorice înscrise în Lista Monumentelor Istorice (preponderent de categorie B), în special edificii de cult și gospodării rurale; fondul construit curent este dominant contemporan, cu densități reduse în intravilanul rural.

Patrimoniu imaterial

Viața comunităților este marcată de obiceiuri și sărbători locale legate de ciclul agricol și de sărbătorile de peste an, cu rol identitar la nivelul văii Șieului.

SUBUNITATEA G.2.

Subunitatea este situată în sectorul central-sudic al județului, pe valea și pe interfluviile Șieului, între contactul cu zonele colinare din jurul municipiului Bistrița și limitele

cu județul Mureș. Arealul studiat este format dintr-o succesiune de văi și platouri colinare cu altitudini joase–medii, cu pante în general domoale, specifice peisajului colinar predominant agricol. Unitățile Administrativ-Teritoriale cuprinse total sau parțial în subunitatea G.2. sunt: Monor, Șieuț, Șieu, Mărișelu, Teaca, Galații Bistriței, Lechința și Șieu-Măgheruș.

Cadru natural

Subunitatea G.2. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: RONPA0221 Râpa cu Păpuși, RONPA0230 Pădurea Posmuș, RONPA0220 Vulcanii Noroioși La Gloduri. Subzona are un cadru natural colinar, cu interfluvii netede și versanți moderați, întrerupți local de văi înguste. Altitudinile medii ale comunelor din areal se înscriu în intervale joase–medii specifice dealurilor piemontane ale Șieului (ex.: Galații Bistriței ~389 m, Lechința ~377 m).

Caractere hidromorfologice

Axa hidrografică principală este râul Șieu, la care se adaugă afluenți locali precum Dipșa, Lechința, Archiud și Șieuț. Lunca Șieului și terasele asociate oferă culoare de albie bine conturat, cu meandre moderate și zone de luncă inundabilă punctual. Rețeaua de văi secundare fragmentează ușor interfluviile, asigurând drenajul către cursul principal.

Potențialul agricol

Terenurile agricole din județ se încadrează preponderent în clasele de calitate III și IV, cu o pondere redusă a clasei I–II; în arealul Șieului domină terenurile arabile, pășunile și fânețele, cu livezi și plantații viticole locale (în special în Lechința–Teaca). Din cauza pantelor și a depozitelor cu componentă argilooasă, pe versanți sunt frecvente procesele de eroziune în suprafață și în ravenă, precum și alunecări locale.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Așezările sunt dispuse înșiruit de-a lungul văii Șieului și pe văile afluate, cu legături rutiere principale spre Bistrița și Reghin pe DN 15A, completate de drumuri județene care conectează satele de pe interfluvii. Rețeaua de localități are morfologie liniară în luncă și nucleu compact pe platouri, cu extinderi recente la frontul stradal.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit este predominant rural, alcătuit din gospodării aliniate la drum, case parter sau parter-etaj, anexe agricole și șuri. În centrele comunelor se disting edificii de cult (biserici de lemn și de zid) și clădiri publice din secolele XIX–XX; în zona Lechința–Teaca apar elemente legate de viticultură. La nivelul județului, monumentele de arhitectură de interes

național și local sunt dispersate în comunele subzonei, fără concentrări majore continuu-urbane.

Patrimoniu imaterial

Se păstrează tradiții agricole și viticole (în special în Lechința–Teaca), obiceiuri de iarnă și de primăvară, târguri locale și sărbători ale satului, cu circulație culturală pe valea Șieului.

SUBUNITATEA G.3.

Subunitatea este situată în partea central-sudică a județului, de-a lungul culoarului Șieului, între zona Bistriței și contactul cu Podișul Transilvaniei. Arealul cuprinde versanți colinari largi și interfluvii domoale, cu lunci înguste pe văi secundare. Peisajul natural este colinar, în mare parte agricol, cu petice de pădure pe culmi și cu culoare de vale bine conturate. Unitățile Administrativ-Teritoriale cuprinse total sau parțial în subunitatea G.3. sunt: Teaca, Galații Bistriței, Lechința și Șieu-Odorhei.

Cadru natural

Subunitatea G.3. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: ROSCI0396 Dealul Pădurea Murei – Sângeorzu Nou și ROSCI0441 Viile Tecii. Subunitatea are un relief colinar cu altitudini joase și medii și cu interfluvii domoale. În ansamblu, ponderea peisajelor este dominant agricolă, cu suprafețe însemnate de peisaj colinar agro-forestier și sectoare de culoare de vale, evidențiate la nivelul UAT-urilor Teaca, Galații Bistriței, Lechința și Șieu-Odorhei.

Caractere hidromorfologice

Râul Șieu structurează longitudinal subunitatea și adună apele afluenților Dipșa, Comlod, Archiud și pârâul Lechința. Rețeaua de văi este deasă, cu lunci înguste și terase joase, iar pantele sunt în general reduse spre moderate pe versanții colinari.

Potențialul agricol

Fondul de teren este preponderent agricol, dominat de arabil, vii, livezi și pajiști. Conform încadrării peisajului la nivel de UAT, Lechința, Teaca și Galații Bistriței sunt caracterizate prin peisaj colinar agricol cu intercalări agro-forestiere, iar Șieu-Odorhei prezintă, pe lângă acestea, un procent notabil al culoarelor de vale.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Localitățile se așază în șir pe valea Șieului și pe văile secundare (Dipșa, Comlod, Archiud), cu nucleele vechi pe terase joase și extinderi recente pe versanți. Accesibilitatea este asigurată de drumul național Bistrița–Reghin și de rețeaua de drumuri județene care leagă satele între ele și de municipiul Bistrița.

Patrimoniu și arhitectură

Subunitatea cuprinde un fond construit rural variat, cu gospodării dispuse în șir la stradă și cu anexe agricole în adâncul parcelei. În localitățile componente se regăsesc biserici de piatră și de lemn, case tradiționale cu prispă, precum și clădiri de interes public din secolele XIX–XX. Concentrarea patrimoniului este mai vizibilă în satele din Lechința și Galații Bistriței, iar la Teaca și Șieu-Odorhei se păstrează ansambluri rurale cu coerență volumetrică.

Patrimoniu imaterial

Zona păstrează obiceiuri legate de munca agricolă și viticultură (podgoria Lechința), sărbători de peste an, meșteșuguri casnice și repertoriu muzical specific Văii Șieului.

SUBUNITATEA G.4.

Subunitatea este situată în sectorul vestic al unității Șieu, pe culoarul inferior al văii Șieu și în zona de contact cu lunca Someșului Mare, între Sărățel și Șintereag. Peisajul este colinar, predominant agricol. Unitățile Administrativ-Teritoriale cuprinse total sau parțial în subunitatea G.4. sunt: Șieu-Măgheruș și Șintereag.

Cadru natural

Subunitatea G.4. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: ROSCI0400 Șieu–Budac, ROSCI0396 Dealul Pădurea Murei – Sângeorzu Nou și ROSCI0095 La Sărătura. Pe teritoriul subzonei nu sunt desemnate arii naturale protejate de interes național. Relieful este format din interfluvii domoale și terase, cu altitudini joase până la medii, specifice colinelor transilvane.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este dominată de râul Șieu, cu lunci înguste și terase joase, alimentată de văi secundare locale; spre nord-vest drenajul se face către Someșul Mare. Cursurile de apă au debite mici–medii și pot provoca băltiri temporare în luncă la viituri.

Potențialul agricol

Pe interfluvii și versanți se întâlnesc, conform datelor pedologice județene, preluvosoluri și luvosoluri, alături de eutricambosoluri; în lunci apar aluviosoluri, local cu exces periodic de umiditate. În toate cele trei UAT sunt înregistrate pajiști cu valoare naturală ridicată (HNV), ceea ce confirmă substratul agricol mixt – teren arabil, livezi și pajiști.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Așezările au un țesut rural linear, dispus de-a lungul drumurilor județene și comunale și pe terasele văilor. Accesibilitatea este bună datorită proximității coridorului rutier DN17/E58 (zona Sărățel–Șintereag) și a căii ferate, cu puncte de oprire locale.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit este preponderent rural contemporan, cu gospodării dispuse compact pe aliniamente. Se păstrează biserici și case de sfârșit de secol XIX–XX, dar fără concentrații mari de monumente; intervențiile recente cu materiale moderne sunt frecvente în zonele centrale ale satelor. Cartogramele ilustrative indică o densitate redusă–medie a obiectivelor de arhitectură față de centrele urbane din apropiere.

Patrimoniu imaterial

Sunt active obiceiuri legate de ciclul agricol și de sărbătorile de iarnă și de vară (șezători, colindat, jocuri și târguri locale), cu relevanță mai ales la nivel comunitar, fără notorietate națională.

SUBUNITATEA G.5.

Subunitatea este situată în zona de vest a județului, la contactul dintre terasele Someșului Mare și valea Șieului, în jurul comunei Șintereag. Arealul are caracter colinar cu luncă largă în zona confluenței Șieului cu Someșul Mare, specific unui peisaj colinar predominant agricol. Unitățile Administrativ-Teritoriale cuprinse total sau parțial în subunitatea G.5. sunt: Șieu-Măgheruș și Șintereag.

Cadru natural

Subunitatea G.4. conține sau se suprapune următoarelor obiective de patrimoniu natural protejat: RONPA0225 La Sărătură. Subzona are relief domol, cu interfluvii joase și luncă aluvionară; nu se suprapun aici arii naturale protejate de interes național. Din punct de vedere pedologic, pe luncă sunt prezente soluri aluviale, iar pe versanți domină soluri brune,

situație documentată în studiile pedologice realizate pentru UAT-urile învecinate din același areal (Beclean, Dumitrița), unde sunt inventariate soluri aluviale și brune pe suprafețe întinse.

Caractere hidromorfologice

Rețeaua hidrografică este marcată de cursurile Someșului Mare și ale Șieului, cu confluența situată în vecinătatea localităților din UAT Șintereag. Lunca are terase joase, cu pante mici, supuse local bălțirilor de apă; la scara județeană sunt menționate procese de stagnare și exces de umiditate în sol, precum și eroziune în suprafață, specifice zonelor colinare.

Potențialul agricol

Peisajul agricol este format din terenuri arabile, fânețe și pășuni dispuse pe luncă și pe versanții lini. La nivel județean, terenurile agricole se încadrează preponderent în clasele a III-a și a IV-a de calitate, ceea ce indică un potențial agricol mediu, cu limitări locale generate de pante și de regimul apei din sol.

Urbanism și dezvoltare teritorială

Așezările se grupează de-a lungul culoarului rutier și feroviar dintre Beclean și Bistrița, ceea ce asigură o accesibilitate bună către centrele urbane apropiate. Structura rurală este de tip liniar de-a lungul văii și al teraselor joase, cu extinderi recente spre terenurile agricole accesibile.

Patrimoniu și arhitectură

Fondul construit are caracter rural contemporan, cu gospodării dispuse pe aliniamentul drumurilor din văi și de pe terase. În proximitate, la nivel județean, sunt consemnate localități cu concentrare mare de valori culturale; UAT Șintereag figurează în lista UAT-urilor care surprind situri înscrise în patrimoniul UNESCO, ceea ce indică prezența unor valori culturale în arealul etnografic al văii Șieului.

Patrimoniu imaterial

Sunt prezente practici și obiceiuri legate de ciclul agricol și de calendarul sărbătorilor, cu manifestări locale de tip târg și sărbătoare câmpenească, cu răspândire în satele din comuna Șintereag.

2.7 Aspecte de turism cultural

Turismul cultural se fundamentează pe rețeaua complexă de obiective grupate pe teme de interes. Acestea sunt propuse a trasee tematice, propuse de Direcția Județeană

pentru Cultură Bistrița-Năsăud, care valorifică în mod integrat monumentele istorice, ansamblurile urbane și rurale, precum și expresiile patrimoniului imaterial. Structurate pe mari categorii – biserici de lemn, arhitectură ecleziastică de zid, burguri transilvănene, arhitectură săsească, cetăți și castele, zone grănicerești, case memoriale și muzee – aceste trasee configurează o hartă culturală coerentă, ce reflectă diversitatea istorică și etnică a regiunii. Propunerile vizează atât circuite interjudețene, cu conexiuni spre Cluj și Mureș, cât și itinerarii de o zi, centrate pe municipiul Bistrița, ca nucleu de cazare și distribuție turistică. În acest cadru, patrimoniul material – de la bisericile de lemn din Valea Someșului Mare și până la ruinele cetății Ciceului ori castelele de la Arcalia și Posmuș – se împletește cu patrimoniul imaterial, activ prin festivaluri, evenimente anuale și tradiții comunitare. Turismul cultural devine astfel un instrument de revitalizare teritorială și de consolidare a identității locale, capabil să stimuleze dezvoltarea durabilă și să sprijine integrarea județului în circuitele turistice naționale și europene.

2.7.1 Traseele Biserici din lemn

Traseele dedicate bisericilor din lemn din județul Bistrița-Năsăud ilustrează atât continuitatea tradițiilor constructive, cât și diversitatea expresiilor locale ale arhitecturii vernaculare. Aceste edificii, ridicate între secolele XVII–XIX, se disting prin tehnici de construcție bazate pe resurse locale, prin proporții echilibrate și prin bogăția decorului sculptat, integrând simboluri religioase și elemente de artă populară. Distribuite în special în zonele rurale de pe Valea Someșului Mare, în Depresiunea Năsăudului și în arealele colinare ale Câmpiei Transilvaniei, bisericile din lemn definesc un peisaj cultural de mare valoare, unde comunitățile au conservat un mod de viață tradițional. Ele se constituie în repere identitare pentru satele din Salva, Telciu, Romuli, Șanț sau Maieru, dar și pentru localități precum Ciceu-Mihăiești ori Dumitra, unde aceste monumente rămân centre de coeziune comunitară. Valorificarea lor prin trasee tematice răspunde nu doar obiectivului de protecție și restaurare, ci și celui de punere în valoare turistică, facilitând cunoașterea unei forme de patrimoniu imaterial și material ce exprimă sinteza dintre credință, meșteșug și tradiție peisageră. În acest context, traseele bisericilor din lemn devin instrumente esențiale pentru educația culturală, pentru dezvoltarea turismului rural și pentru consolidarea identității județului în cadrul circuitelor transilvănene de patrimoniu.

Traseul A: Jud. Cluj (intrare pe DN 17) – Uriu – Dobricel – Spermezeu – Păltineasa – Chiuza – Mocod – Zagra - Suplai – Mocod – Runcu Salvei – Năsăud (pauză pentru masă) – Rebrîșoara – Cormaia – Bistrița (cazare), cu următoarele obiective:

- BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”, DOBRICEL, nr. 40 A.
- BISERICA „NAȘTEREA FECIOAREI MARIA”, SPERMEZEU, nr. 219 A.
- BISERICA „NAȘTEREA MAICII DOMNULUI”, PĂLTINEASA, nr. 14 A.
- BISERICA „CUVIOASA PARASCHIVA”, ZAGRA, nr. 131.
- BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”, SUPLAI, nr. 53.
- BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”, RUNCU SALVEI, nr. 437.
- BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”, REBRÎȘOARA, nr. 560 A.
- BISERICA „BUNA VESTIRE”, CORMAIA, nr. 109 A, în incinta Mănăstirii Ortodoxe „Buna Vestire”.

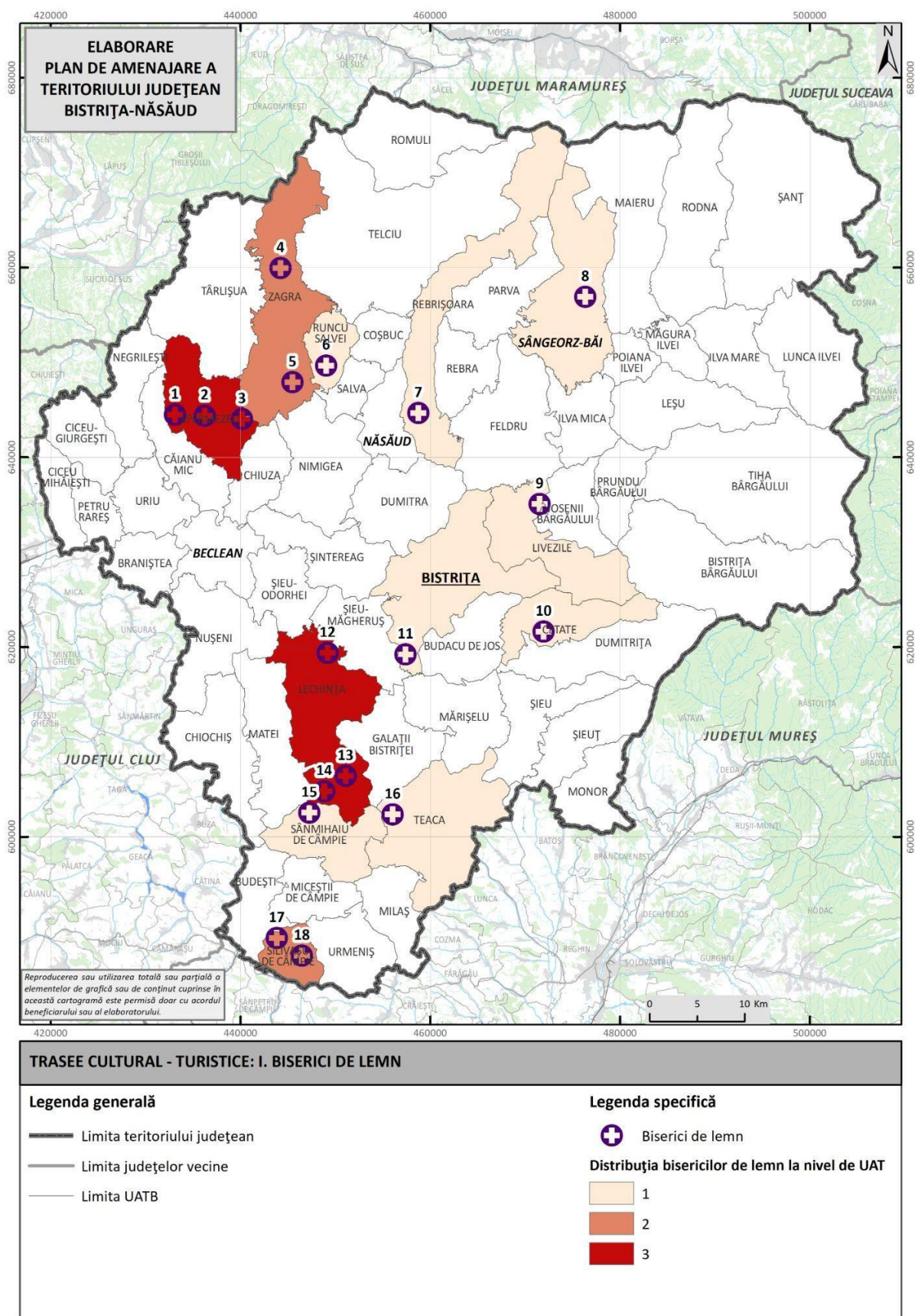


Fig. 2.77 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND TRASEE CULTURAL - TURISTICE: I. BISERICI DE LEMN
Sursa: autorii, pe baza Anexei la adresa DJC Bistrița Năsăud nr. 19.813 din 01.07.2025

Legenda cartogramei 2.77:

Nr.	Nume	Adresa
1	BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”	DOBRICEL, nr. 40 A
2	BISERICA „NAȘTEREA FECIOAREI MARIA”	SPERMEZEU, nr. 219 A
3	BISERICA „NAȘTEREA MAICII DOMNULUI”	PĂLTINEASA, nr. 14 A
4	BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”	SUPLAI, nr. 53
5	BISERICA „CUVIOASA PARASCHIVA”	ZAGRA, nr. 131
6	BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”	RUNCU SALVEI, nr. 437
7	BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”	REBRIȘOARA, nr. 560 A
8	BISERICA „BUNA VESTIRE”	CORMAIA, nr. 109 A, în incinta Mănăstirii Ortodoxe „Buna Vestire”
9	BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”	DUMBRAVA, nr. 20
10	BISERICA „SF. PROROC ILIE”	PETRIȘ, nr. 101
11	BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”	SĂRATA, nr. 142
12	BISERICA „CUVIOASA PARASCHEVA”	ȚIGĂU, nr. 27 A
13	BISERICA „CUVIOASA PARASCHEVA”	SÂNGIORZU NOU, nr. 265 A
14	BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”	BUNGARD, nr. 34
15	BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”	SĂLCUȚA, nr. 21
16	BISERICA „NAȘTEREA MAICII DOMNULUI”	BUDURLENI, nr. 68
17	BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”	FÂNAȚELE SILIVAȘULUI, nr. 51
18	BISERICA „CUVIOASA PARASCHEVA”	SILIVAȘU DE CÂMPIE, nr. 307

Traseul B: Bistrița – Petriș – Sărata – Țigău – Lechința - Sângeorzu Nou – Bungard – Sălcuța – Brăteni (pauză de masă) – Budurleni – Teaca – Silivașu de Câmpie – Fânațele Silivașului – jud. Mureș, cu următoarele obiective:

- BISERICA DIN LEURDA, jud. Cluj, amplasată în anul 1998 în curtea interioară a Muzeului Bistrița, str. G-ral Grigore Bălan, nr. 19.
- BISERICA „SF. PROROC ILIE”, PETRIȘ, nr. 101.
- BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”, SĂRATA, nr. 142.
- BISERICA „CUVIOASA PARASCHEVA”, ȚIGĂU, nr. 27 A.
- BISERICA „CUVIOASA PARASCHEVA”, SÂNGIORZU NOU, nr. 265 A.
- BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”, BUNGARD, nr. 34.
- BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”, SĂLCUȚA, nr. 21.
- BISERICA „NAȘTEREA MAICII DOMNULUI”, BUDURLENI, nr. 68.

- BISERICA „CUVIOASA PARASCHEVA”, SILIVAȘU DE CÂMPIE, nr. 307.
- BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”, FÂNAȚELE SILIVAȘULUI, nr. 51.

Traseul C: Jud. Maramureș (intrare pe DN 17C) – Rebrîșoara – Cormaia – Bistrița (pauză de masă) - Dumbrava - Petriș – Sărata – Sărățel (cazare), cu următoarele obiective:

- BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”, REBRÎȘOARA, nr. 560 A.
- BISERICA „BUNA VESTIRE”, CORMAIA, nr. 109 A, în incinta Mănăstirii Ortodoxe „Buna Vestire”.
- BISERICA DIN LEURDA, jud. Cluj, amplasată în anul 1998 în curtea interioară a Muzeului Bistrița, str. G-ral Grigore Bălan, nr. 19.
- BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”, DUMBRAVA, nr. 20.
- BISERICA „SF. PROROC ILIE” PETRIȘ, nr. 101.
- BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”, SĂRATA, nr. 142.

Traseul D: Sărățel – Țigău – Lechința - Sângeorzu Nou – Bungard – Sălcuța – Brăteni (pauză de masă) – Budurleni – Teaca – Silivașu de Câmpie – Fânațele Silivașului – jud. Mureș, cu următoarele obiective:

- BISERICA „CUVIOASA PARASCHEVA” ȚIGĂU, nr. 27 A
- BISERICA „CUVIOASA PARASCHEVA”, SÂNGIORZU NOU, nr. 265 A.
- BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”, BUNGARD, nr. 34.
- BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”, SĂLCUȚA, nr. 21.
- BISERICA „NAȘTEREA MAICII DOMNULUI”, BUDURLENI, nr. 68.
- BISERICA „CUVIOASA PARASCHEVA”, SILIVAȘU DE CÂMPIE, nr. 307.
- BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”, FÂNAȚELE SILIVAȘULUI, nr. 51.

Traseul E: Jud. Maramureș (intrare pe DN 17C) – Rebrîșoara – Cormaia - Năsăud (pauză pentru masă) – Runcu Salvei – Mocod – Zagra – Suplai - Mocod – Chiuza – Păltineasa – Spermezeu – Dobricel – Dobric – Uriu – Beclean (cazare) - jud. Cluj, cu următoarele obiective (Doar Valea Someșului Mare):

- BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”, REBRÎȘOARA, nr. 560 A.
- BISERICA „BUNA VESTIRE”, CORMAIA, nr. 109 A, în incinta Mănăstirii Ortodoxe „Buna Vestire”.
- BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”, RUNCU SALVEI, nr. 437
- BISERICA „CUVIOASA PARASCHIVA”, ZAGRA, nr. 131.
- BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”, SUPLAI, nr. 53.

- BISERICA „NAȘTEREA MAICII DOMNULUI”, PĂLTINEASA, nr. 14 A.
- BISERICA „NAȘTEREA FECIOAREI MARIA”, SPERMEZEU, nr. 219 A.
- BISERICA „SF. ARHG. MIHAIL ȘI GAVRIIL”, DOBRICEL, nr. 40 A.

2.7.2 Traseele Arhitecturilor ecleziale de zid

Traseele dedicate arhitecturilor ecleziale de zid oferă o imagine complexă asupra evoluției spațiului sacru în Transilvania, reflectând atât influențele medievale și renașcentiste, cât și adaptările baroce și neoclasiche. Aceste edificii, ridicate preponderent între secolele XIII–XIX, constituie repere arhitecturale și urbanistice esențiale, marcând structura localităților și contribuind la definirea peisajului cultural. Exemple de mare valoare sunt Biserica Evanghelică din Bistrița, cu turnul său gotic emblematic, Biserica Evanghelică din Herina, unul dintre cele mai importante monumente romanice din Transilvania, sau bisericile catolice și ortodoxe din Năsăud, Beclean și Rodna, care ilustrează diversitatea confesională a regiunii. Distribuite în mediul urban și rural, aceste construcții de zid exprimă nu doar rafinamentul tehnic și artistic al epocii, ci și rolul comunităților săsești, maghiare și românești în articularea unui patrimoniu comun. Valorificarea lor prin trasee culturale permite atât consolidarea funcției spirituale, cât și includerea în circuitele turistice, oferind vizitatorilor posibilitatea de a descoperi o sinteză unică între artă, istorie și credință. Aceste trasee devin, astfel, instrumente de cunoaștere și promovare a patrimoniului, sprijinind educația culturală și dezvoltarea sustenabilă a teritoriului.

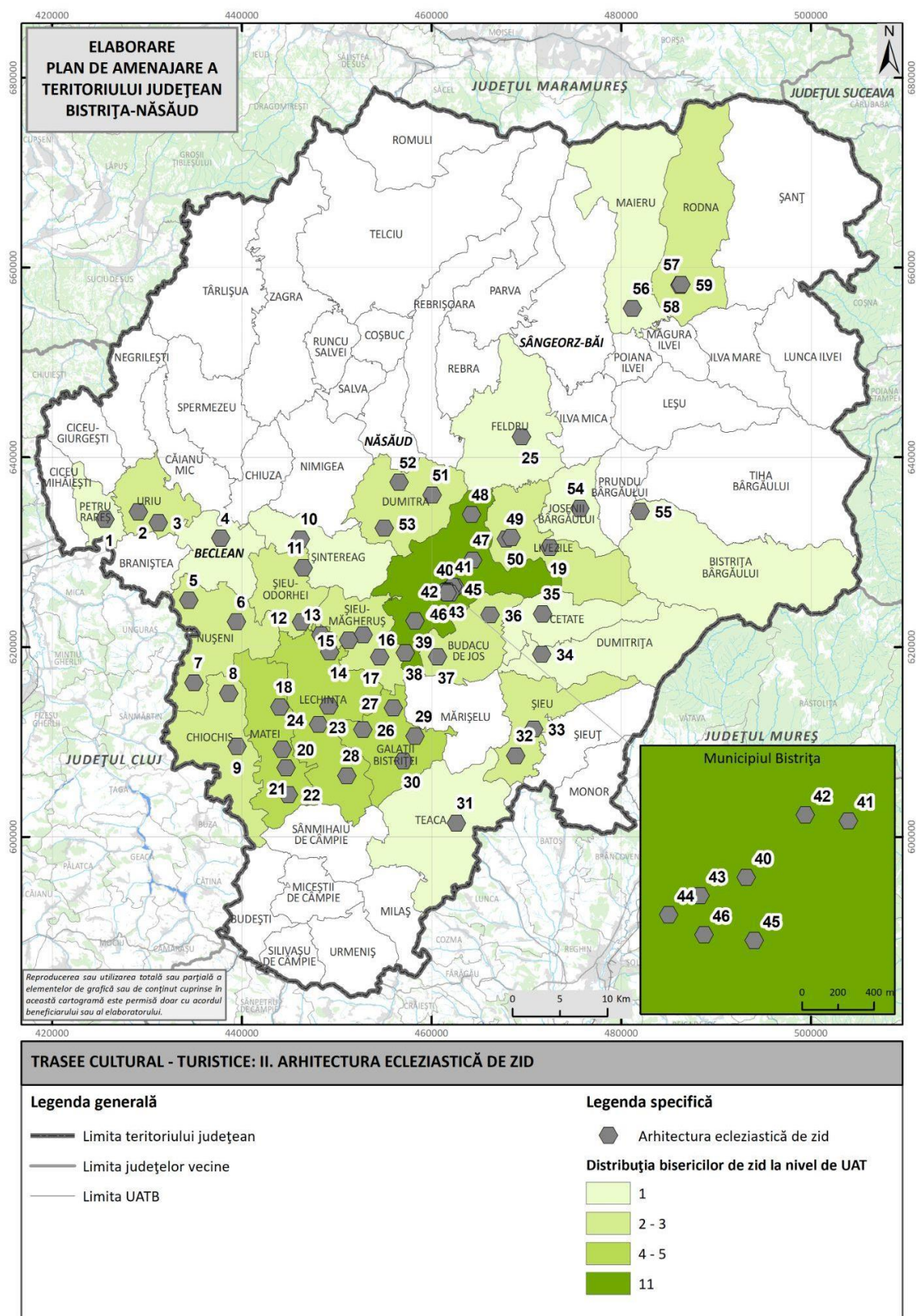


Fig. 2.78 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND TRASEE CULTURAL - TURISTICE: II. ARHITECTURA ECLEZIASTICĂ DE ZID

Sursa: autorii, pe baza Anexei la adresa DJC Bistrița Năsăud nr. 19.813 din 01.07.2025

Legenda cartogramei 2.78:

Nr.	Nume	Adresa
1	BISERICA REFORMATĂ	RETEAG, nr. 412
2	BISERICA REFORMATĂ	URIU, nr. 314
3	BISERICA ROMANO – CATOLICĂ	CRISTEȘTII CICEULUI, nr. 325
4	BISERICA REFORMATĂ	BECLEAN, Piața Libertății, nr. 4
5	BISERICA REFORMATĂ	MALIN, nr. 43 A
6	BISERICA REFORMATĂ	NUȘENI, nr. 38
7	BISERICA REFORMATĂ	VIȚA, nr. 68
8	BISERICA REFORMATĂ	BOZIEȘ, nr. 23 A
9	BISERICA REFORMATĂ	STRUGURENI, nr. 123
10	BISERICA REFORMATĂ	ȘINTEREAG, nr. 42
11	BISERICA REFORMATĂ	ȘIEU ODORHEI, nr. 191
12	BISERICA REFORMATĂ	ȘIRIOARA, nr. 131 A
13	BISERICA EVANGHELICĂ	CHIRALEȘ, nr. 215
14	BISERICA REFORMATĂ	ȚIGĂU, nr. 20
15	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	ARCALIA, nr. 84
16	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	ȘIEU MĂGHERUȘ, nr. 253
17	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	CRAINIMĂT, nr. 196
18	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	CORVINEȘTI, nr. 171
19	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	DOROLEA, nr. 50
20	BISERICA REFORMATĂ	MATEI, nr. 90
21	BISERICA REFORMATĂ	MORUȚ, nr. 35
22	BISERICA REFORMATĂ	FÂNTÂNELE, nr. 82
23	BISERICA EVANGHELICĂ, azi reformată	LECHINȚA, nr. 222
24	BISERICA EVANGHELICĂ	VERMEȘ, nr. 18 A
25	BISERICA ORTODOXĂ	FELDRU, nr. 940
26	BISERICA REFORMATĂ	TONCIU, nr. 10
27	BISERICA EVANGHELICĂ	HERINA, nr. 171
28	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	SÂNGEORZU NOU, nr. 150
29	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	ALBEȘTII BISTRITEI, nr. 79
30	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	DIPȘA, nr. 25
31	BISERICA EVANGHELICĂ	TEACA, nr. 345
32	BISERICA EVANGHELICĂ, azi greco-catolică	POSMUȘ, nr. 130
33	BISERICA REFORMATĂ	ȘIEU, nr. 295
34	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	DUMITRIȚA, nr. 151

35	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	PETRIS, nr. 292
36	BISERICA EVANGHELICĂ	JELNA, nr. 34
37	BISERICA EVANGHELICĂ, azi pentecostală	MONARIU, nr. 46 A
38	BISERICA REFORMATĂ	SĂRATA, nr. 104
39	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	VIIȘOARA, nr. 175
40	BISERICA EVANGHELICĂ, sec. XIV - XVI	BISTRIȚA, Piața Centrală
41	SINAGOGA, nr. 10, sf. sec. XIX	BISTRIȚA, str. Gen. Grigore Bălan
42	BISERICA MĂNĂSTIRII MINORITE	BISTRIȚA, Piața Unirii, nr. 9
43	BISERICA ROMANO-CATOLICĂ	BISTRIȚA, str. Gh. Șincai, nr. 26
44	BISERICA REFORMATĂ	BISTRIȚA, B-dul Independenței, nr. 9
45	MĂNĂSTIREA DOMINICANĂ	Str. Mihail Kogălniceanu, nr. 23
46	BISERICA ORTODOXĂ „SF. TREI IERARHI”	BISTRIȚA, str. Alexandru Odobescu, nr. 5
47	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	UNIREA, nr. 265 A
48	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	SLĂTINIȚA, nr. 83 A
49	BISERICA EVANGHELICĂ	LIVEZILE, nr. 209 A
50	BISERICA ORTODOXĂ	LIVEZILE
51	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	DUMITRA, nr. 1
52	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	CEPARI, nr. 36
53	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	TĂRPIU, nr. 262
54	BISERICA ORTODOXĂ	MIJLOCENII BÂRGĂULUI, nr. 198
55	BISERICA ORTODOXĂ	BISTRIȚA-BÂRGĂULUI, nr. 60
56	BISERICA ORTODOXĂ	MAIERU, nr. 499
57	BISERICA ORTODOXĂ	RODNA
58	BISERICA GRECO-CATOLICĂ	RODNA, nr. 761
59	RUINELE BISERICII MEDIEVALE	RODNA, nr. 761

Varianta de tranzit:

Traseul A: Jud. Cluj (intrare pe DN 17) – Reteag – Uriu – Cristeștii Ciceului - Beclean (pauză pentru masă) - Malin – Nușeni – Vița – Chiochiș - Strugureni - Bozieș – Beclean (cazare), cu următoarele obiective:

- BISERICA REFORMATĂ RETEAG, nr. 412.
- BISERICA REFORMATĂ URIU, nr. 314.
- BISERICA ROMANO – CATOLICĂ, CRISTEȘTII CICEULUI, nr. 325.
- BISERICA REFORMATĂ BECLEAN, Piața Libertății, nr. 4.
- BISERICA REFORMATĂ MALIN, nr. 43 A.

- BISERICA REFORMATĂ NUȘENI, nr. 38.
- BISERICA REFORMATĂ VIȚA, nr. 68.
- BISERICA REFORMATĂ STRUGURENI, nr. 123.
- BISERICA REFORMATĂ BOZIEȘ, nr. 23 A.

Traseul B: Jud. Cluj (intrare pe DN 17) – Reteag – Uriu – Cristeștii Ciceului - Beclean (pauză pentru masă) – Șintereag – Șieu Măgheruș – Crainimăt - Herina – Dipșa – Teaca – Jud. Mureș, cu următoarele obiective:

- BISERICA REFORMATĂ RETEAG, nr. 412.
- BISERICA REFORMATĂ URIU, nr. 314.
- BISERICA ROMANO – CATOLICĂ, CRISTEȘTII CICEULUI, nr. 325.
- BISERICA REFORMATĂ BECLEAN, Piața Libertății, nr. 4.
- BISERICA REFORMATĂ ȘINTEREAG, nr. 42.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, ȘIEU MĂGHERUȘ, nr. 253.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, CRAINIMĂT, nr. 196.
- BISERICA EVANGHELICĂ HERINA, nr. 171.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, DIPȘA, nr. 25.
- BISERICA EVANGHELICĂ, TEACA, nr. 345.

Traseul C: Jud. Cluj (intrare pe DN 17) – Reteag – Uriu – Cristeștii Ciceului - Beclean (pauză pentru masă) – Șieu Odorhei – Șirioara – Arcalia – Herina – Dipșa – Teaca – Jud. Mureș, cu următoarele obiective:

- BISERICA REFORMATĂ RETEAG, nr. 412.
- BISERICA REFORMATĂ URIU, nr. 314.
- BISERICA ROMANO – CATOLICĂ, CRISTEȘTII CICEULUI, nr. 325.
- BISERICA REFORMATĂ BECLEAN, Piața Libertății, nr. 4.
- BISERICA REFORMATĂ ȘIEU ODORHEI, nr. 191.
- BISERICA REFORMATĂ ȘIRIOARA, nr. 131 A.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, ARCALIA, nr. 84.
- BISERICA EVANGHELICĂ HERINA, nr. 171.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, DIPȘA, nr. 25.
- BISERICA EVANGHELICĂ, TEACA, nr. 345.

Traseul D: Jud. Cluj (intrare pe DN 17) – Reteag – Uriu – Cristeștii Ciceului - Beclean (pauză pentru masă) – Șintereag – Șieu Măgheruș – Crainimăt – Vișoara – Bistrița (cazare), cu următoarele obiective:

- BISERICA REFORMATĂ RETEAG, nr. 412.
- BISERICA REFORMATĂ URIU, nr. 314.
- BISERICA ROMANO – CATOLICĂ, CRISTEȘTII CICEULUI, nr. 325.
- BISERICA REFORMATĂ BECLEAN, Piața Libertății, nr. 4.
- BISERICA REFORMATĂ ȘINTEREAG, nr. 42.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, ȘIEU MĂGHERUȘ, nr. 253.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, CRAINIMĂT, nr. 196.
- BISERICA EVANGHELICĂ VIIȘOARA, nr. 175.

Varianta de o zi și cazare la Bistrița:

Traseul A: Bistrița – Unirea – Slătinița –Livezile (pauză pentru masă) - Dorolea - Jelna – Petriș - Dumitrița – Bistrița, cu următoarele obiective:

- BISERICA EVANGHELICĂ CA, BISTRITĂ, Piața Centrală, sec. XIV - XVI;
- SINAGOGA, BISTRITĂ, str. Gen. Grigore Bălan, nr. 10, sf. sec. XIX;
- BISERICA MĂNĂSTIRII MINORITE, BISTRITĂ, Piața Unirii, nr. 9
- BISERICA ROMANO-CATOLICĂ, BISTRITĂ, str. Gh. Șincai, nr. 26.
- BISERICA REFORMATĂ, BISTRITĂ, B-dul Independenței, nr. 9.
- MĂNĂSTIREA DOMINICANĂ, azi Cămin pentru persoane vârstnice, Str. Mihail Kogălniceanu, nr. 23.
- BISERICA ORTODOXĂ „SF. TREI IERARHI”, BISTRITĂ, str. Alexandru Odobescu, nr. 5.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, UNIREA, nr. 265 A.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, SLĂTINIȚA, nr. 83 A.
- BISERICA EVANGHELICĂ, LIVEZILE, nr. 209 A.
- BISERICA ORTODOXĂ LIVEZILE.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, DOROLEA, nr. 50.
- BISERICA EVANGHELICĂ, JELNA, nr. 34.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, PETRIȘ, nr. 292.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, DUMITRIȚA, nr. 151.

Traseul B: Bistrița – Vișoara - Șărata – Monariu - Șieu – Posmuș – Teaca (pauză pentru masă)

– Dipșa – Albeștii Bistriței – Tonciu - Herina – Bistrița, cu următoarele obiective:

- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, VIȘOARA, nr. 175.
- BISERICA REFORMATĂ, ȘĂRATA, nr. 104.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI PENTICOSTALĂ, MONARIU, nr. 46 A.
- BISERICA REFORMATĂ, ȘIEU, nr. 295.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI GRECO-CATOLICĂ, POSMUȘ, nr. 130.
- BISERICA EVANGHELICĂ, TEACA, nr. 345.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, DIPȘA, nr. 25.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, ALBEȘTII BISTRIȚEI, nr. 79.
- BISERICA REFORMATĂ, TONCIU, nr. 10.
- BISERICA EVANGHELICĂ HERINA, nr. 171.

Traseul C: Bistrița – Arcalia – Chiraleș – Țigău - Lechința - Corvinești – Matei – Moruț - Fântânele – Lechința (pauză pentru masă) - Vermeș - Sângeorzu Nou – Bistrița, cu următoarele obiective:

- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, ARCALIA, nr. 84.
- BISERICA EVANGHELICĂ, CHIRALEȘ, nr. 215.
- BISERICA REFORMATĂ, ȚIGĂU, nr. 20.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI REFORMATĂ, LECHINȚA, nr. 222.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, CORVINEȘTI, nr. 171.
- BISERICA REFORMATĂ, MATEI, nr. 90.
- BISERICA REFORMATĂ, MORUȚ, nr. 35.
- BISERICA REFORMATĂ, FÂNTÂNELE, nr. 82.
- BISERICA EVANGHELICĂ, VERMEȘ, nr. 18 A.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, SÂNGEORZU NOU, nr. 150.

Traseul D: Bistrița – Târlău – Cepari – Feldru – Sângeorzu Băi (pauză pentru masă) - Maieru – Rodna - Dumitra – Bistrița, cu următoarele obiective:

- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, TÂRLĂU, nr. 262.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, CEPARI, nr. 36.
- BISERICA ORTODOXĂ, FELDRU, nr. 940.
- BISERICA ORTODOXĂ, MAIERU, nr. 499.
- BISERICA ORTODOXĂ RODNA, nr.

- BISERICA GRECO-CATOLICĂ RODNA, nr. 761.
- RUINELE BISERICII MEDIEVALE, RODNA, nr. 761.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, DUMITRA, nr. 1.

Traseul E: Bistrița – Unirea - Slătinița - Livezile – Dorolea – Livezile (pauză pentru masă) - Mijlocenii Bârgăului – Bistrița-Bârgăului – Bistrița, cu următoarele obiective:

- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, UNIREA, nr. 265 A.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, SLĂTINIȚA, nr. 83 A.
- BISERICA EVANGHELICĂ, LIVEZILE, nr. 209 A.
- BISERICA ORTODOXĂ LIVEZILE.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, DOROLEA, nr. 50.
- BISERICA ORTODOXĂ MIJLOCENII BÂRGĂULUI, nr. 198.
- BISERICA ORTODOXĂ BISTRIȚA-BÂRGĂULUI, nr. 60.

2.7.3 Traseul Burguri din Transilvania - Cetatea Bistritz

Traseul dedicat burgurilor din Transilvania, care conform propunerii de traseu turistic poate avea un punct important în Cetatea Bistritz, se poate înscrie într-un circuit cultural de relevanță europeană, care valorifică patrimoniul urban medieval al sașilor transilvăneni. Cetatea medievală a Bistriței, atestată documentar în secolul al XIII-lea, a reprezentat unul dintre cele mai puternice centre fortificate din nordul Transilvaniei, cu rol strategic în rețeaua comercială a regiunii și în apărarea frontierei Regatului Ungariei. Structurată pe un sistem defensiv complex, cu ziduri, bastioane și turnuri ale breslelor, cetatea a funcționat ca un nucleu de organizare urbană, influențând până astăzi trama stradală și identitatea arhitecturală a municipiului. În prezent, elementele păstrate – precum Turnul Dogarilor, Turnul Cojocarilor și urmele zidurilor de incintă – se constituie în repere ale traseelor culturale dedicate vizitatorilor interesați de istoria urbană. Integrarea Cetății Bistritz în rețeaua burgurilor transilvănene creează premisele unei promovări unitare, în corelație cu fortificațiile din Sibiu, Brașov, Sighișoara sau Mediaș, accentuând rolul Bistriței ca poartă nordică a acestui ansamblu. Astfel, traseul propus nu doar conservă memoria locului, ci și revalorizează un patrimoniu cu funcție identitară și turistică majoră, contribuind la consolidarea imaginii județului Bistrița-Năsăud în circuitul cultural internațional:

*”Primăria Municipiului Bistrița a întocmit proiectul „Bistrița, oraș al pasajelor” ideea centrală fiind aceea de a propune trei axe pietonale ce permit parcurgerea centrului istoric folosind vechile pasaje (17 în total) ce făceau legătura între arterele principale ale cetății medievale. Multe dintre pasaje sunt acum insalubre și imposibil de folosit. Proiectul are avizul MCCPN pentru propunerile de reabilitare, documentația fiind depusă pentru finanțare din fonduri structurale prin POR. Reabilitarea presupune pavarea pasajelor, fiind propuse modele diferite pentru fiecare axă, împrejmuire cu zid din piatră unde este necesară delimitarea pasajului de curțile proprietate privată, sistem de iluminat, supraveghere video, bănci, indicatoare cu obiectivele turistice, machete din bronz ale evoluției urbane a orașului etc.”*³⁴

Cele trei axe propuse prin acest program sunt:

Axa Coroanei, ce urmărește intrarea în Ansamblul urban medieval de la est la vest prin B-dul Republicii, se continuă pe Str. Dornei, str. Liviu Rebreanu, str. Vasile Alexandri, str. Zorilor, str. Ecaterina Teodorescu, având ca punct final Parcul Municipal. Obiectivele propuse pentru acest traseu sunt:

- CASE, str. Dornei, nr. 51, 43, 35, 29, 28, 25, 23, 22, 19, 17, 15, 12, 11, 10, 9, 8, 7, 6, 3, 1.
- CASA ARGINTARULUI, str. Dornei, nr. 5.
- CASE, Piața Unirii, nr. 1-7, 9.
- BISERICA MĂNĂSTIRII MINORITE, BISTRITĂ, Piața Unirii, nr. 9.
- FRAGMENTE ALE ZIDULUI DE INCINTĂ APARTINÂND CETĂȚII MEDIEVALE BISTRITZ, BISTRITĂ, Piața Unirii nr. 8-9;
- CASE, str. Liviu Rebreanu 1-8, 10 – 15, 17, 20 – 28, 32, 35, 37, 39, 40, 42 – 45, 47.
- CASĂ, str. Liviu Rebreanu, nr. 27 – fostul Hotel „Coroana Regală”.
- CASE, str. Vasile Alexandri, nr. 2, 4, 13, 14, 16, 19, 23.
- CASE, str. Zorilor, nr. 1, 3, 4, 10, 11, 13, 16, 17, 19, 21, 23.
- CASE, str. Ecaterina Teodoroiu, nr. 2, 4, 6.
- FRAGMENTE ALE ZIDULUI DE INCINTĂ APARTINÂND CETĂȚII MEDIEVALE BISTRITZ, BISTRITĂ, Ecaterina Teodoroiu nr. 2-4, 6, 8.
- ȘANȚ ȘI VAL DE APĂRARE APARTINÂND CETĂȚII MEDIEVALE BISTRITZ, BISTRITĂ, Parcul Municipal.

³⁴ cf. ANEXĂ LA ADRESA DJCCPCN BN Nr. 1.342 din 24.09.2009

Axa artelor, ce poate fi parcursă în continuarea primei Axe. Din Parcul Municipal se ajunge în Piața Mică, Piața Centrală și se iese în B-dul Republicii prin Pasajul Măcelarilor, azi str. Spiru Haret. Acest pasaj, situat între atelierele, respectiv Galeria UAP și Liceul de Arte Plătice, urmează să fie acoperit și să ofere spațiu pentru comerțul cu artă. Obiectivele propuse pentru acest traseu sunt:

- CASA ASOCIAȚIEI MESERIAȘILOR, azi Centrul Cultural Municipal Bistrița, str. Albert Berger, nr. 10.
- CASE, str. Albert Berger, nr. 1, 3 - 8.
- CASE, Piața Mică, nr. 1-13, 16, 17, 19 – 21.
- BISERICA EVANGHELICĂ CA, BISTRITĂ, Piața Centrală.
- CASE, Piața Centrală, nr. 1 – 33, 37 – 47.
- CASA PAROHIALĂ A BISERICII EVANGHELICE, Piața Centrală, nr. 13.
- CASA PETERMANN, Piața Centrală, nr. 15.
- CASA ANDREAS BEUCHEL, cunoscută sub denumirea CASA ION ZIDARU, Piața Centrală, nr. 30.
- ANSAMBLUL ȘIRUL SUGĂLETE, Piața Centrală, nr. 13 – 24.
- GIMNAZIUL EVANGHELIC, azi Colegiul Național „Liviu Rebreanu”, B-dul Republicii, nr. 8.
- ȘCOALA AGRICOLĂ, B-dul Republicii, nr. 10.
- ȘCOALA MAGHIARĂ DE STAT, azi Colegiul Național Andrei Mureșanu, B-dul Republicii, nr. 26
- CINEMATOGRAFUL OMNIA, B-dul Republicii, nr. 35.
- CASE, B-dul Republicii, nr. 15, 16, 18, 20, 25, 27, 33, 43, 61, 63, 77, 79.

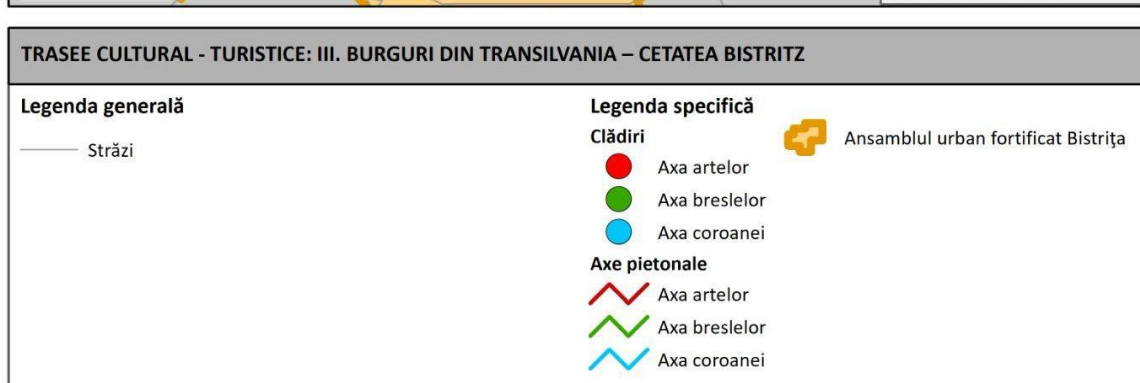
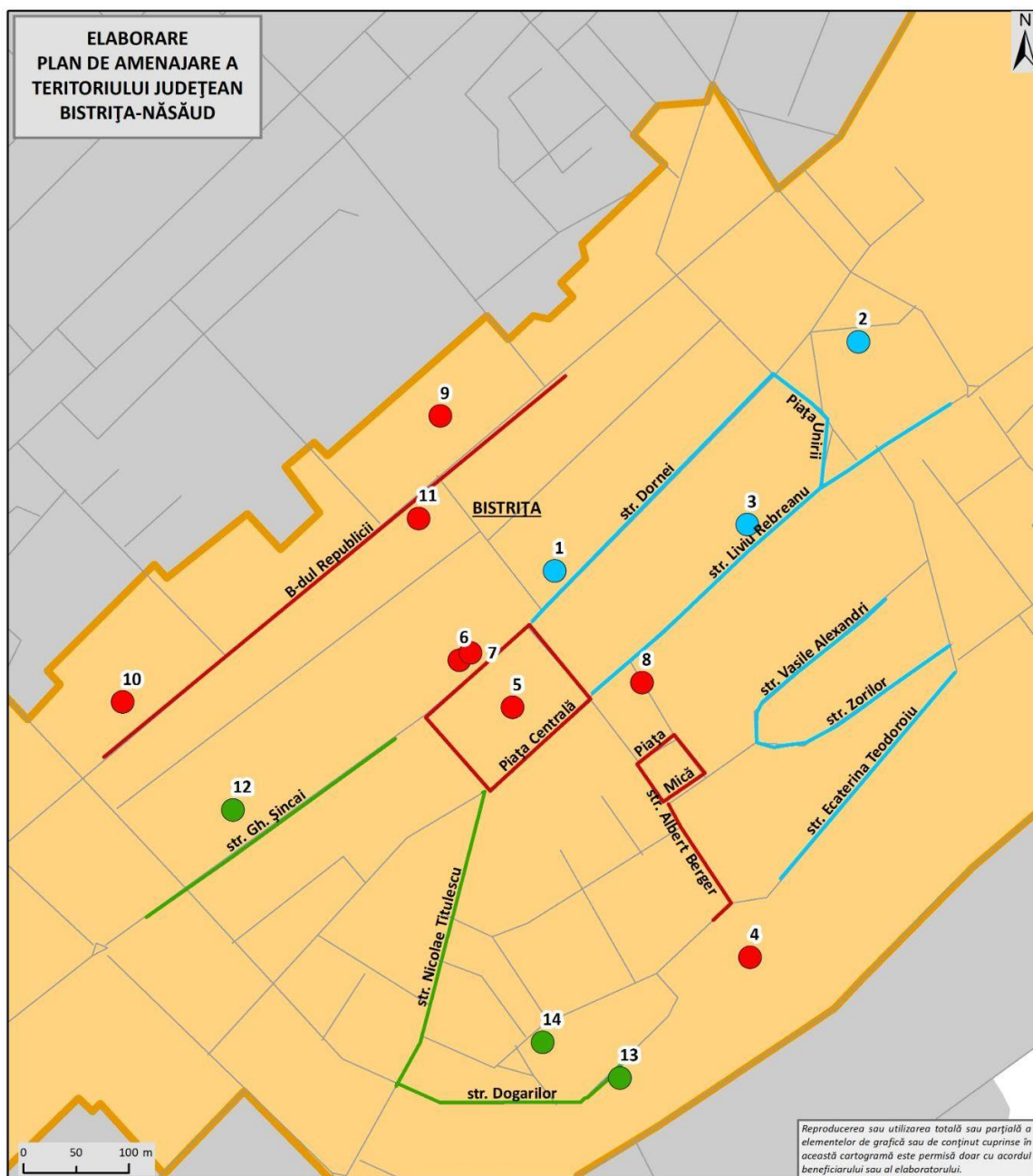


Fig. 2.79 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND TRASEE CULTURAL - TURISTICE: III. BURGURI DIN TRANSILVANIA - CETATEA BISTRITZ

Sursa: autorii, pe baza Anexei la adresa DJC Bistrița Năsăud nr. 19.813 din 01.07.2025

Legenda cartogramei 2.79:

Nr.	Nume	Adresa	Axa
1	CASA ARGINTARULUI	str. Dornei, nr. 5	axa coroanei
2	BISERICA MĂNĂSTIRII MINORITE	Piața Unirii, nr. 9	axa coroanei
3	CASĂ	str. Liviu Rebreanu, nr. 27	axa coroanei
4	CASA ASOCIAȚIEI MESERIAȘILOR	str. Albert Berger, nr. 10	axa artelor
5	BISERICA EVANGHELICĂ CA	Piața Centrală	axa artelor
6	CASA PAROHIALĂ A BISERICII EVANGHELICE	Piața Centrală, nr. 13	axa artelor
7	CASA PETERMANN	Piața Centrală, nr. 15	axa artelor
8	CASA ANDREAS BEUCHEL	Piața Centrală, nr. 30	axa artelor
9	GIMNAZIUL EVANGHELIC	B-dul Republicii, nr. 8	axa artelor
10	ȘCOALA MAGHIARĂ DE STAT	B-dul Republicii, nr. 26	axa artelor
11	CINEMATOGRAFUL OMNIA	B-dul Republicii, nr. 35	axa artelor
12	BISERICA ROMANO-CATOLICĂ	str. Gh. Șincai, nr. 26	axa breslelor
13	TURNUL DOGARILOR	str. Dogarilor, nr. 18	axa breslelor
14	MĂNĂSTIREA DOMINICANĂ	Str. Mihail Kogălniceanu, nr. 23	axa breslelor

Axa breslelor, care continuă Axa precedentă, din B-dul Republicii ajungându-se prin Pasajul I în str. Gheorghe Șincai, apoi în str. Țibleșului, str. N. Titulescu, str. Dogarilor, punctul final fiind Parcul Municipal. În imediata vecinătate a Parcului există posibilități multiple de cazare și masă. Obiectivele propuse pentru acest traseu sunt:

- CASE, str. Gh. Șincai, nr. 1-7, 8 – 25, 27, 29 – 35, 37.
- BISERICA ROMANO-CATOLICĂ, BISTRIȚA, str. Gh. Șincai, nr. 26.
- CASE, str. Nicolae Titulescu, nr. 1 – 42, 44, 46, 48, 50.
- CASE, str. Dogarilor, nr. 6 – 8, 12, 14, 16, 20.
- TURNUL DOGARILOR, BISTRIȚA, str. Dogarilor, nr. 18.
- MĂNĂSTIREA DOMINICANĂ, azi Cămin pentru persoane vârstnice, Str. Mihail Kogălniceanu, nr. 23.
- FRAGMENTE ALE ZIDULUI DE INCINTĂ APARTINÂND CETĂȚII MEDIEVALE BISTRITZ, BISTRIȚA, Mihail Kogălniceanu nr. 1-1; str. Dogarilor nr. 2-6, 18, 22.

2.7.4 Traseul Arhitectură săsească

Traseul dedicat arhitecturii săsești din județul Bistrița-Năsăud oferă o perspectivă amplă asupra modului în care comunitățile săsești au modelat peisajul construit al regiunii încă din secolele XII–XIII, lăsând moștenire un patrimoniu urban și rural de o coerență remarcabilă. Casele cu fațade aliniate la stradă, porțile masive din lemn sau piatră și planimetria gospodăriilor organizate în jurul curții interioare reflectă un tipar constructiv ce combină funcționalitatea cu estetica ordinii și a disciplinei comunitare. În sate precum Lechința, Teaca, Pinticu sau în cartiere istorice ale municipiului Bistrița, se mai păstrează exemple relevante de arhitectură săsească, cu detalii ce variază de la ancadrame de piatră la decorații baroce târzii și adaptări neoclasice. Aceste construcții definesc nu doar identitatea locală, ci și relația dintre comunitățile săsești, românești și maghiare, marcând o conviețuire multiseculară. Traseul propus creează premisele unei explorări tematice care pune în valoare specificul etnic și cultural al sașilor transilvăneni, integrând patrimoniul construit într-o ofertă turistică diversificată și conectată la circuitele transilvănene. În acest fel, arhitectura săsească devine un liant între istorie, turism și identitate, contribuind la revitalizarea satelor și la consolidarea imaginii culturale a județului.

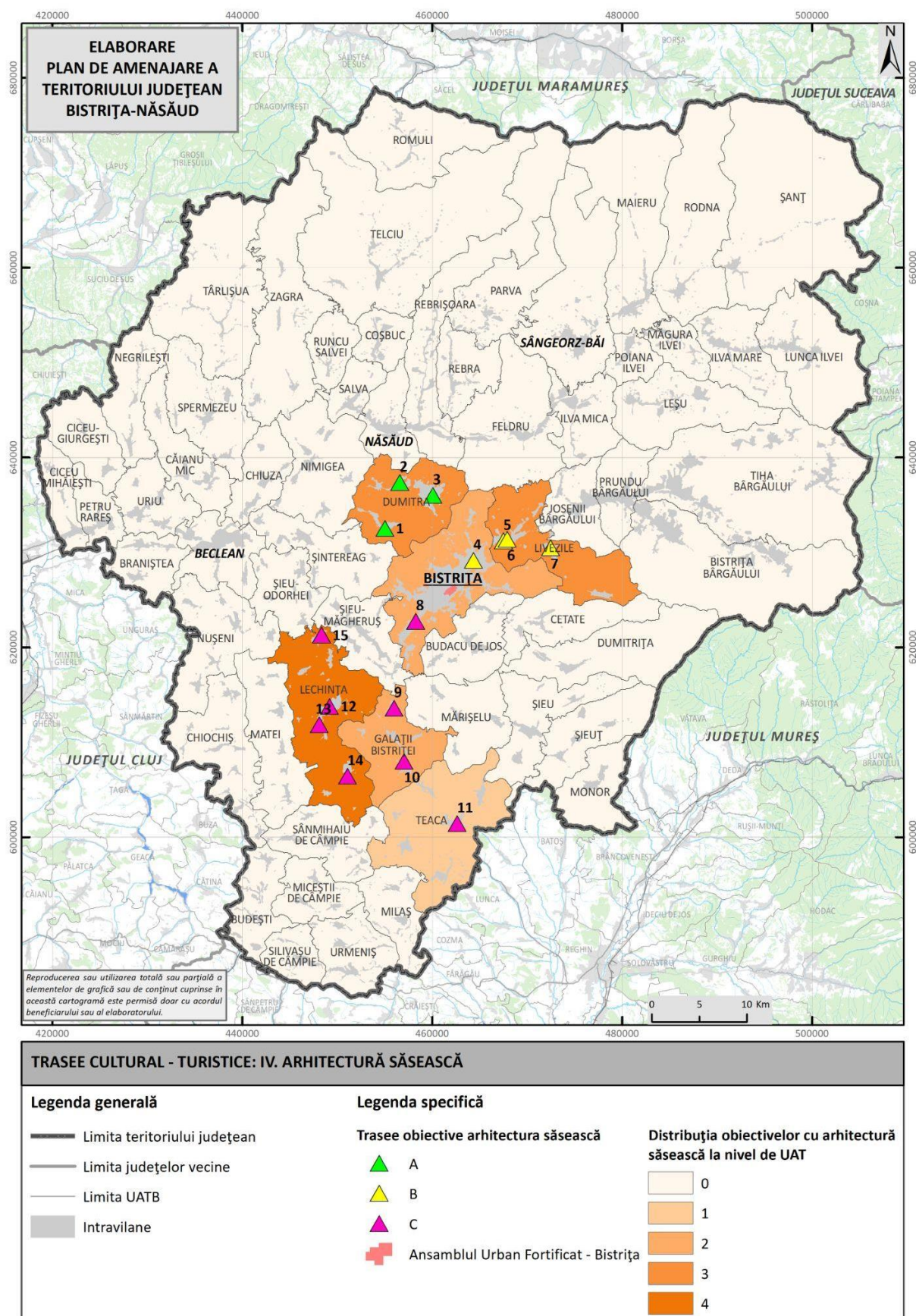


Fig. 2.80 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND TRASEE CULTURAL - TURISTICE: IV. ARHITECTURA SĂSEASCĂ
Sursa: autorii, pe baza Anexei la adresa DJC Bistrița Năsăud nr. 19.813 din 01.07.2025

Legenda cartogramei 2.80:

Nr.	Nume	Adresa	Traseu
1	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	TĂRPIU, nr. 262	A
2	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	CEPARI, nr. 36	A
3	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	DUMITRA, nr. 1	A
4	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	UNIREA, nr. 265 a	B
5	MUZEUL „CASA SĂSEASCĂ”	LIVEZILE, nr. 158	B
6	BISERICA EVANGHELICĂ	LIVEZILE, nr. 209 A	B
7	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	DOROLEA, nr. 50	B
8	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	VIIȘOARA, nr. 175	C
9	BISERICA EVANGHELICĂ	HERINA, nr. 171	C
10	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	DIPȘA, nr. 25	C
11	BISERICA EVANGHELICĂ	TEACA, nr. 345	C
12	BISERICA EVANGHELICĂ, azi reformată	LECHINȚA, nr. 222	C
13	BISERICA EVANGHELICĂ	VERMEȘ, nr. 18 A	C
14	BISERICA EVANGHELICĂ, azi ortodoxă	SÂNGEORZU NOU, nr. 150	C
15	BISERICA EVANGHELICĂ	CHIRALEȘ, nr. 215	C

Sunt propuse traseele prezentate mai jos.

Traseul A: Bistrița – Târbu – Cepari - Dumitra - Bistrița, cu următoarele obiective:

- ANSAMBLUL URBAN FORTIFICAT, BISTRIȚA, cu urmărirea axelor expuse la punctul III.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, TĂRPIU, nr. 262.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, CEPARI, nr. 36.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, DUMITRA, nr. 1.

Traseul B: Bistrița – Unirea – Livezile (pauză pentru masă) – Dorolea – Bistrița, cu următoarele obiective:

- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, UNIREA, nr. 265 A.
- ANSAMBLUL RURAL LIVEZILE, nr. 59 – 600.
- MUZEUL „CASA SĂSEASCĂ” LIVEZILE, nr. 158.
- BISERICA EVANGHELICĂ, LIVEZILE, nr. 209 A.
- ANSAMBLUL RURAL DOROLEA, nr. 15 – 216.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, DOROLEA, nr. 50.

Traseul C: Bistrița – Vișoara - Herina – Dipșa – Teaca (pauză pentru masă) – Lechința – Vermeș - Sângeorzu Nou – Chiraleș - Bistrița, cu următoarele obiective:

- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, VIIȘOARA, nr. 175.
- BISERICA EVANGHELICĂ HERINA, nr. 171.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, DIPȘA, nr. 25.
- BISERICA EVANGHELICĂ, TEACA, nr. 345.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI REFORMATĂ, LECHINȚA, nr. 222.
- BISERICA EVANGHELICĂ, VERMEȘ, nr. 18 A.
- BISERICA EVANGHELICĂ, AZI ORTODOXĂ, SÂNGEORZU NOU, nr. 150.
- BISERICA EVANGHELICĂ, CHIRALEȘ, nr. 215.

2.7.5 Traseul Cetăți și Castele – Introducere

Traseul cetăților și castelelor prezintă o componentă esențială a patrimoniului construit, reflectând evoluțiile politico-militare, economice și culturale ale regiunii între Evul Mediu și epoca modernă. Cetățile medievale, precum cea de la Ciceu – legată de familia voievodală a lui Ștefan cel Mare – sau ruinele fortificațiilor de pe văile Someșului și Bârgăului, evocă rolul defensiv al teritoriului în sistemul de graniță al Regatului Ungariei și apoi al Principatului Transilvaniei. În paralel, castelele și reședințele nobiliare, dintre care se disting Castelul Teleki de la Posmuș, Castelul Bethlen din Arcalia sau ansamblurile din Țigău și Ardan, ilustrează transferul de modele arhitecturale renascentiste, baroce și neoclasice, adaptate contextului local. Aceste monumente, integrate adesea în peisaje naturale valoroase, au avut un rol determinant în articularea rețelelor de putere și cultură, constituindu-se în centre de influență și reprezentare simbolică. Traseul propus nu urmărește doar descoperirea istorică a acestor obiective, ci și valorizarea lor ca repere identitare și turistice, capabile să susțină dezvoltarea regională și integrarea județului în circuitele tematice europene dedicate patrimoniului fortificat și nobiliar. Majoritatea obiectivelor sunt în precolaps.

Traseul A: Jud. Cluj (intrare pe DN 17) – Ciceu Corabia – Ilișua - Cristeștii Ciceului – Chiochiș – Beclean (pauză pentru masă) – Cristur-Șieu – Șieu Măgheruș – Bistrița (cazare), cu următoarele obiective:

- RUINELE CETĂȚII CICEULUI, CICEU-CORABIA, la 9 km față de DN 17, la nord-estul localității. Construită în anul 1294, demantelată în anul 1544.
- CASTELUL HYE, ILIȘUA, nr. 268.
- CASTELUL TORMA, CRISTEȘTII-CICEULUI, nr. 288.

- CASTELUL DE VÂNĂTOARE WESELLENY, CHIOCHIȘ, nr. 17 A.
- CASTELUL BETHLEN, BECLEAN, Aleea Ghiocelului nr. 6.
- CASTELUL DE VÂNĂTOARE BETHLEN, BECLEAN, Aleea Ghiocelului nr. 8.
- CASTELUL BETHLEN, BECLEAN, Piața Libertății, nr. 2.
- CASTELUL BETHLEN, CRISTUR-ȘIEU, nr. 31.
- CASTELUL RAKOCZI, ȘIEU MĂGHERUȘ, nr. 140 A.

Traseul B: Bistrița – Arcalia – Sărata – Posmuș –Teaca (pauză pentru masă) – Milaș – Comlod – Silivașu de Câmpie - Urmeniș - jud. Mureș, cu următoarele obiective:

- FRAGMENTE ALE ZIDULUI DE INCINTĂ APARTINÂND CETĂȚII MEDIEVALE BISTRITZ, BISTRIȚA, Piața Unirii nr. 8-9; Ecaterina Teodorescu nr. 2-4, 6, 8; Mihail Kogălniceanu nr. 1-1; str. Dogarilor nr. 2-6, 18, 22.
- TURNUL DOGARILOR, BISTRIȚA, str. Dogarilor, nr. 18.
- ȘANȚ ȘI VAL DE APĂRARE APARTINÂND CETĂȚII MEDIEVALE BISTRITZ, BISTRIȚA, Parcul Municipal.
- CASTELUL BETHLEN ȘI PARCUL DENDROLOGIC, ARCALIA, nr. 132.
- CASTELUL LAZĂR IMRE, SĂRATA, nr. 204.
- CASTELUL TELEKI, POSMUȘ, nr. 12.
- CASTELUL TELEKI, COMLOD, nr. 62.
- CASTELUL BANFY, URMENIȘ, nr. 206.

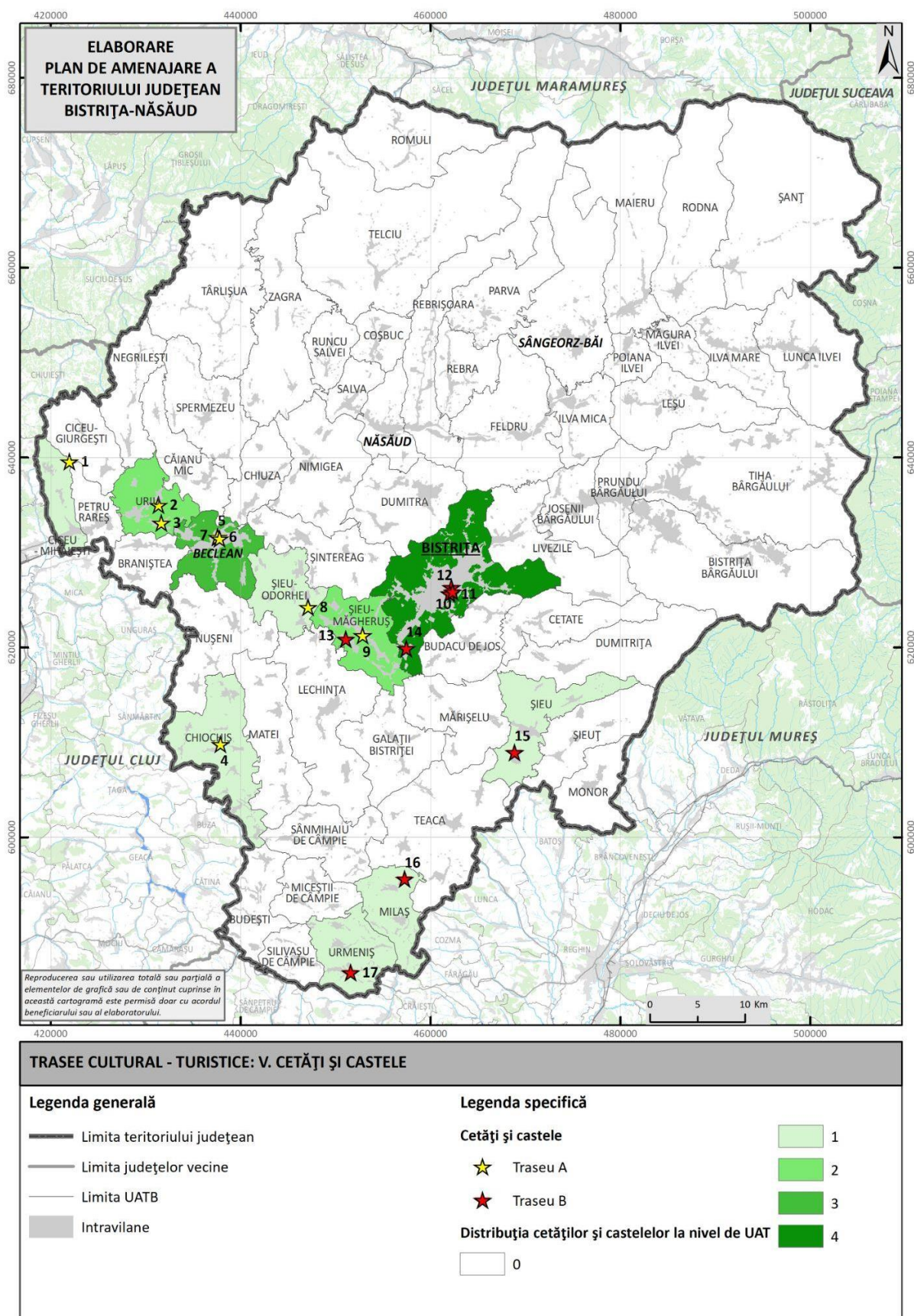


Fig. 2.81 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND TRASEE CULTURAL - TURISTICE: V. CETĂȚI ȘI CASTELE
Sursa: autorii, pe baza Anexei la adresa DJC Bistrița Năsăud nr. 19.813 din 01.07.2025

Legenda cartogramei 2.81:

Nr.	Nume	Adresa	Traseu
1	RUINELE CETĂȚII - Construită în anul 1294, demantelată în anul 1544	CICEU, CICEU-CORABIA, la 9 km față de DN 17	A
2	CASTELUL HYE	ILIȘUA, nr. 268	A
3	CASTELUL TORMA	CRISTEȘTII-CICEULUI, nr. 288	A
4	CASTELUL DE VÂNĂTOARE WESELLENY	CHIOCHIȘ, nr. 17 A	A
5	CASTELUL BETHLEN	BECLEAN, Aleea Ghiocelului nr. 6	A
6	CASTELUL DE VÂNĂTOARE BETHLEN	BECLEAN, Aleea Ghiocelului nr. 8	A
7	CASTELUL BETHLEN	BECLEAN, Piața Libertății, nr. 2	A
8	CASTELUL BETHLEN	CRISTUR-ȘIEU, nr. 31	A
9	CASTELUL RAKOCZI	ȘIEU MĂGHERUȘ, nr. 140 A	A
10	FRAGMENTE ALE ZIDULUI DE INCINTĂ APARTINÂND CETĂȚII MEDIEVALE BISTRITZ	BISTRITA	B
11	TURNUL DOGARILOR	BISTRIȚA, str. Dogarilor, nr. 18	B
12	ȘANȚ ȘI VAL DE APĂRARE	BISTRIȚA, Parcul Municipal	B
13	CASTELUL BETHLEN ȘI PARCUL DENDROLOGIC	ARCALIA, nr. 132	B
14	CASTELUL LAZĂR IMRE	SĂRATA, nr. 204	B
15	CASTELUL TELEKI	POSMUȘ, nr. 12	B
16	CASTELUL TELEKI	COMLOD, nr. 62	B
17	CASTELUL BANFFY	URMENIȘ, nr. 206	B

2.7.6 Traseul Grănicerii – Introducere

Traseul dedicat zonei grănicerești din județul Bistrița-Năsăud valorifică una dintre cele mai distinctive identități istorice ale regiunii, legată de tradiția Regimentului II de graniță românesc de la Năsăud, înființat în secolul al XVIII-lea sub administrația habsburgică. Această organizare militară a determinat o reconfigurare profundă a așezărilor, a relațiilor sociale și a modului de gestionare a teritoriului, imprimând un caracter specific peisajului cultural. Localități precum Runcu Salvei, Coșbuc, Năsăud, Feldru, Mairu, Rodna păstrează și astăzi elemente arhitecturale, memoriale și urbanistice care evocă perioada grănicerilor, de la clădiri administrative și biserici până la monumente comemorative. Totodată, grănicerimea a contribuit la formarea unei elite locale, generând un cadru favorabil dezvoltării școlilor, culturii scrise și afirmării identitare românești. Traseul grăniceresc propus pune în valoare aceste repere prin integrarea lor într-un circuit cultural care leagă istoria militară de

patrimoniul educațional și spiritual, oferind vizitatorilor o imagine completă asupra rolului grănicerilor în istoria Transilvaniei. În acest context, traseul devine nu doar o călătorie tematică, ci și o formă de recuperare a memoriei colective și de consolidare a identității locale și regionale.

Jud. Cluj (intrare pe DN 17) – Runcu Salvei - Coșbuc – Năsăud (pauză pentru masă) – Feldru – Maieru – Rodna – Năsăud, cu următoarele obiective:

- ANSAMBLUL RURAL RUNCU SALVEI, nr. 229 – 301.
- POD DE LEMN ACOPERIT (GRĂNICERESC) PESTE RÂUL SĂLĂUȚA, COȘBUC, nr. 149.
- MUZEUL GRĂNICERESC NĂSĂUD, CAZARMA SVARDA a Regimentului al II-lea grăniceresc, B-dul Grănicerilor, nr. 19.
- BISERICA GRECO-CATOLICĂ „GRĂNICEREASCĂ” NĂSĂUD, nr.
- BISERICA ORTODOXĂ, FELDRU, nr. 940. 1771
- BISERICA ORTODOXĂ, MAIERU, nr. 499. 1817 – 1818
- BISERICA GRECO-CATOLICĂ RODNA, nr. 761. 1812

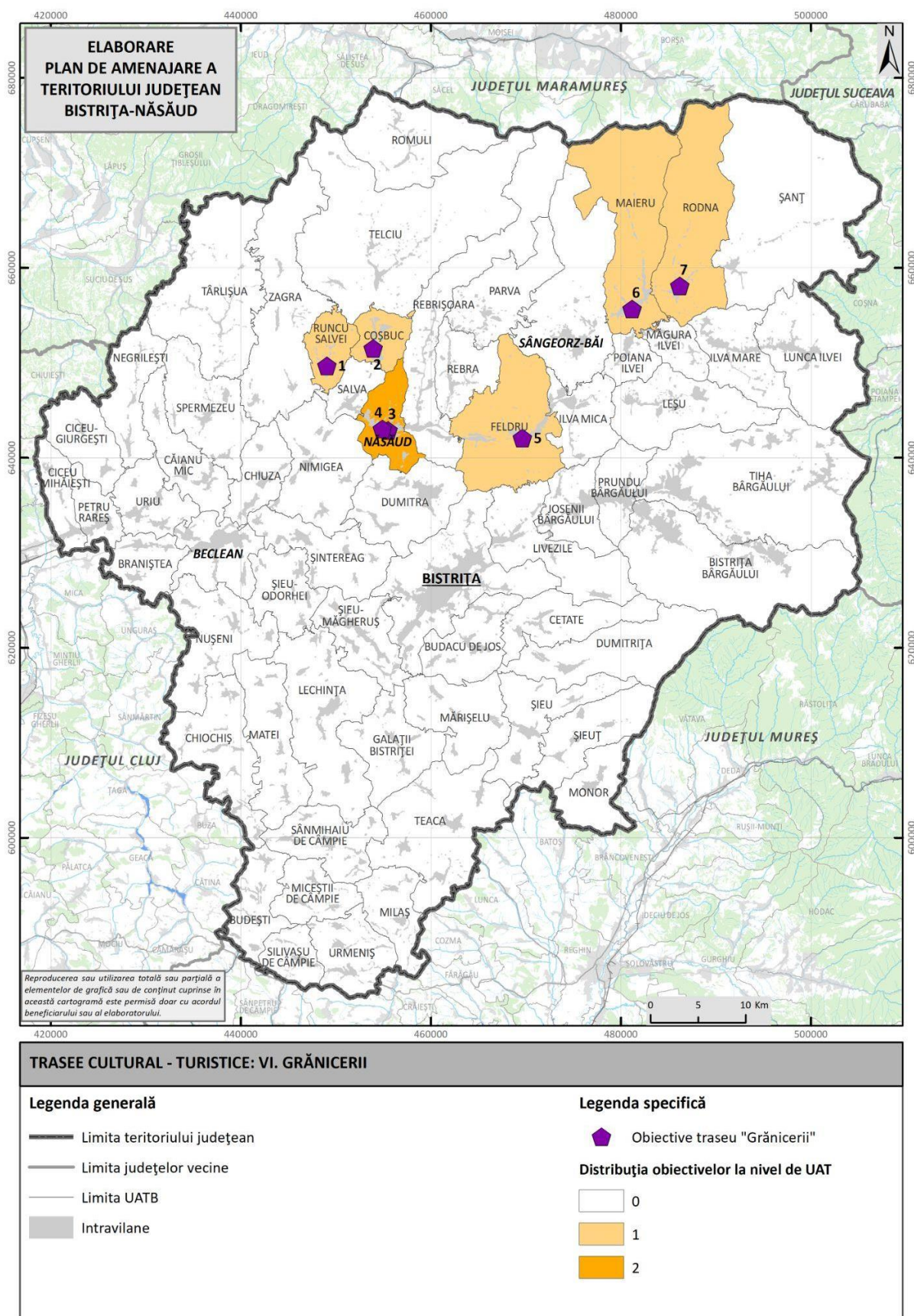


Fig. 2.82 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND TRASEE CULTURAL - TURISTICE: VI. GRĂNICERII
Sursa: autorii, pe baza Anexei la adresa DJC Bistrița Năsăud nr. 19.813 din 01.07.2025

Legenda cartogramei 2.82:

Nr.	Nume	Adresa
1	ANSAMBLUL RURAL	RUNCU SALVEI, nr. 229 – 301
2	POD DE LEMN ACOPERIT (GRĂNICERESC) PESTE RÂUL SĂLĂUȚA	COȘBUC, nr. 149
3	MUZEUL GRĂNICERESC NĂSĂUD, CAZARMA SVARDA a Regimentului al II-lea grăniceresc	NĂSĂUD, B-dul Grănicerilor, nr. 19
4	BISERICA GRECO-CATOLICĂ „GRĂNICEREASCĂ”	NĂSĂUD
5	BISERICA ORTODOXĂ 1771	FELDRU, nr. 940
6	BISERICA ORTODOXĂ. 1817 – 1818	MAIERU, nr. 499
7	BISERICA GRECO-CATOLICĂ 1812	RODNA, nr. 761

2.7.7 Traseele Personalități ale județului, evenimente anuale și muzee și case memoriale

Traseele dedicate personalităților, muzeelor și caselor memoriale din județul Bistrița-Năsăud constituie o componentă esențială a turismului cultural, punând în valoare patrimoniul imaterial și memoria colectivă prin intermediul unor repere tangibile. Rețeaua muzeală și memorială a județului reflectă bogăția culturală și rolul istoric al unor figuri emblematice: George Coșbuc, Liviu Rebreanu, Andrei Mureșanu sau Ion Căianu. Casele memoriale, muzeele locale și festivalurile literare sau artistice dedicate acestor personalități creează punți între patrimoniul material și cel imaterial, între tradiția literară și expresiile culturale contemporane. În același timp, evenimentele anuale – de la Zilele medievale la proiectele artistice din Sângeorz-Băi – contribuie la consolidarea identității comunitare și la transmiterea valorilor culturale către noile generații. Traseele tematice propuse articulează aceste repere într-un circuit coerent, care leagă spațiile memoriale de instituțiile muzeale și de calendarul evenimentelor culturale, oferind vizitatorilor o experiență integrată. Astfel, patrimoniul muzeal și memorial devine nu doar o resursă de cunoaștere, ci și un vector de dezvoltare culturală și turistică pentru întreg județul.

Traseul Personalități ale Județului: Jud. Cluj (intrare pe DN 17) – Reteag – Coșbuc – Năsăud (pauză pentru masă) – Maieru - Liviu Rebreanu – Bistrița:

- CASA MEMORIALĂ ION POP RETEGANU, RETEAG, nr. 41.
- MORMÂNTUL LUI ION POP RETEGANU, RETEAG.
- CASA MEMORIALĂ GEORGE COȘBUC, COȘBUC, nr. 140.

- GIMNAZIUL SUPERIOR GRECO-CATOLIC ROMÂNESC, azi COLEGIUL NAȚIONAL „GEORGE COȘBUC”, NĂSĂUD, nr. Grănicerilor, nr. 2.
- CASA MEMORIALĂ LIVIU REBREANU, nr. 126 A.
- MUZEUL „CUIBUL VISURILOR” MAIERU, nr. 133.
- CASA MEMORIALĂ ANDREI MUREȘANU, BISTRIȚA, str. Andrei Mureșanu, nr. 19.

Traseul Evenimente anuale (Zilele medievale - în luna iunie, Zilele Bistriței - în luna iulie, Nunta Zamfirei - în luna august, Ostermarkt - Târgul săsesc de Florii):

- ANSAMBLUL URBAN FORTIFICAT, BISTRIȚA, cu urmărirea axelor expuse la punctul III.
- MUZEUL BISTRIȚA, str. Gen. Grigore Bălan, nr. 19.

Traseul Muzee și Case memoriale

- CASA MEMORIALĂ ION POP RETEGANU, RETEAG, nr. 41.
- CASA MEMORIALĂ GEORGE COȘBUC, COȘBUC, nr. 140.
- MUZEUL DE ARTĂ COMPARATĂ, SÂNGEORZ BĂI, str. Republicii, nr. 68.
- MUZEUL „CUIBUL VISURILOR” MAIERU, nr. 133
- CASA MEMORIALĂ LIVIU REBREANU, LIVIU REBREANU, nr. 126 A.
- CASA MEMORIALĂ ANDREI MUREȘANU, BISTRIȚA, str. Andrei Mureșanu, nr. 19.
- MUZEUL "CASA SASEASCA", LIVEZILE, nr. 84.
- MUZEUL LITERAR SI MEMORIAL “TEODOR TANCO”, MONOR, nr. 92.
- MUZEUL BISTRIȚA, str. Gen. Grigore Bălan, nr. 19.

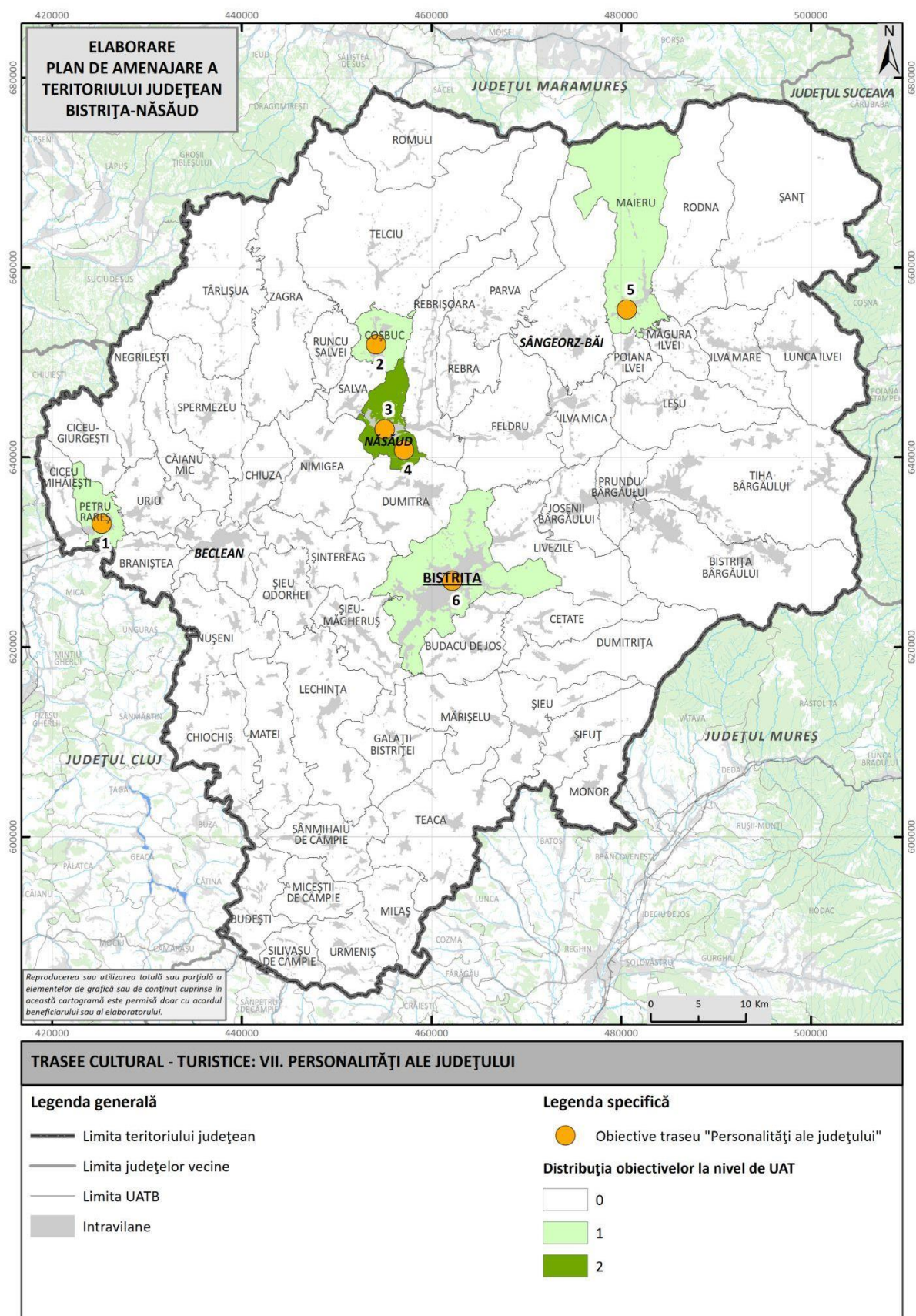


Fig. 2.83 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND TRASEE CULTURAL - TURISTICE: VII. PERSONALITĂȚI ALE JUDEȚULUI

Sursa: autorii, pe baza Anexei la adresa DJC Bistrița Năsăud nr. 19.813 din 01.07.2025

Legenda cartogramei 2.83:

Nr.	Nume	Adresa
1	CASA MEMORIALĂ ION POP RETEGANU	RETEAG, nr. 41
2	CASA MEMORIALĂ GEORGE COȘBUC	COȘBUC, nr. 140
3	GIMNAZIUL SUPERIOR GRECO-CATOLIC ROMÂNESC, azi COLEGIUL NAȚIONAL „GEORGE COȘBUC”	NĂSĂUD, nr. Grănicerilor, nr. 2
4	CASA MEMORIALĂ LIVIU REBREANU	LIVIU REBREANU, nr. 126 A
5	MUZEUL „CUIBUL VISURILOR”	MAIERU, nr. 133
6	CASA MEMORIALĂ ANDREI MUREȘANU	BISTRIȚA, str. Andrei Mureșanu, nr. 19

3. EVIDENȚIEREA DISFUNȚIONALITĂȚILOR ȘI PRIORITĂȚI DE INTERVENȚIE

Analiza patrimoniului cultural și peisajer al județului Bistrița-Năsăud, realizată în capitolele anterioare, scoate în evidență complexitatea și diversitatea valorilor identitare, dar și vulnerabilitățile majore care le amenință. Patrimoniul construit, arheologic, memorial și imaterial se confruntă cu un set de disfuncționalități structurale, determinate de degradarea fizică, de lipsa unor mecanisme eficiente de protecție și de presiunea exercitată de transformările socio-economice contemporane. În mediul urban, presiunea intervențiilor neconforme cu statutul protejat slăbește coerența zonelor istorice și reduce valoarea ansamblurilor protejate, în timp ce în mediul rural lipsa resurselor și a documentării sistematice favorizează pierderea elementelor tradiționale.

Aceste disfuncționalități au un caracter cumulativ: lipsa întreținerii și a restaurărilor coordonate conduce la degradarea monumentelor, neintegrarea patrimoniului mobil și imaterial în politicile educaționale și culturale reduce continuitatea identitară, iar peisajele culturale sunt amenințate de parcelări dezorganizate și fără relevanță raport, intensificarea exploatărilor agricole și turismul necontrolat. Această situație denotă un deficit sistemic în protecția patrimoniului, accentuat de lipsa de coerență între cadrul legislativ și aplicarea lui la nivel local.

În fața acestor realități, prioritățile de intervenție sunt formulate ca instrumente de corecție și consolidare a politicilor publice în domeniul patrimoniului și urbanismului istoric. Ele privesc actualizarea și corelarea bazelor de date, implementarea unor programe unitare de întreținere și restaurare, consolidarea zonelor construite protejate prin reglementări urbanistice, sprijinirea comunităților locale în gestionarea resurselor culturale, dar și valorizarea patrimoniului imaterial și a peisajelor culturale prin integrarea lor în strategii educaționale și turistice. Acest cadru analitic fundamentează trecerea de la identificarea disfuncționalităților la definirea unor direcții de intervenție sustenabile, menite să asigure conservarea și valorificarea patrimoniului județului în contextul dezvoltării teritoriale durabile.

3.1 Disfuncționalități

Monumente și ansambluri de arhitectură

Patrimoniul construit definit de o varietate de monumente și ansambluri arhitecturale care reflectă evoluția istorică a teritoriului, de la reședința urbană medievală Bistrița până la sate cu structuri tradiționale bine conservate. Aceste obiective constituie repere identitare și culturale, dar se confruntă cu multiple presiuni generate de degradarea materială, de lipsa întreținerii și de intervențiile necorespunzătoare. Diferențele între mediul urban și cel rural sunt evidente, primele fiind afectate mai ales de presiunea imobiliară, iar celelalte de lipsa resurselor pentru conservare. Analiza disfuncționalităților urmărește atât starea fizică a monumentelor, cât și integrarea lor în dezvoltarea contemporană.

Legenda cartogramei 3.1

Nr.	Cod LMI	Denumire obiectiv	Adresă	Stare
1	BN-II-m-B-21142	Casa Scriitorilor	Valea Vinului, comuna Rodna	precolaps
2	BN-II-m-B-21093	Vila 1	Sângeorz-Băi	colaps parțial
3	BN-II-m-A-1631	Ruinele Cetății Ciceului	Ciceu Corabia, comuna Ciceu Mihăiești	colaps parțial
4	BN-II-m-B-1641	Castelul Torma, azi imobil cu activități meșteșugărești	Cristeștii Ciceului, comuna Uriu	colaps parțial
5	BN-II-m-B-1643	Castelul Bethlen, azi depozit	Cristur-Șieu, comuna Șieu-Odorhei	precolaps
6	BN-II-m-A-1713	Biserica din lemn "Sf. M.Mc. Dimitrie, Izvorătorul de Mir"	Șieu-Sfântu, comuna Șintereag	colaps
7	BN-II-m-A-01479.01	Fragmente ale zidului de incintă a Cetății medievale Bistrița (Bistritz)	Bistrița	colaps parțial
8	BN-II-m-B-1557	Casă	Bistrița	colaps parțial
9	BN-II-m-A-1590	Casă	Bistrița	colaps parțial
10	BN-II-m-A-1711	Biserica evanghelică CA, azi biserică ortodoxă	Șieu-Măgheruș, comuna Șieu-Măgheruș	precolaps
11	BN-II-a-A-1638	Ansamblul Bisericii Evanghelice CA, azi Biserica Ortodoxă "Sf. Mihail și Gavri	Corvinești, comuna Matei	precolaps
12	BN-II-a-A-1725	Ansamblul bisercii evanghelice CA, azi Ansamblul bisericii ortodoxe "Sf. Mihail"	Vermeș, comuna Lechința	precolaps
13	BN-II-m-A-1719	Biserica Reformată	Tonciu, comuna Galații Bistriței	colaps parțial

14	BN-II-m-A-1631	Castelul Teleki	Comlod, comuna Milaș	colaps parțial
15	BN-II-m-B-1634	Biserica de lemn „Sf. Ioan Botezătorul”	Comlod, comuna Milaș	precolaps
16	BN-II-a-B-1655	Ansamblul Bisericii de lemn „Sf. Arhg. Mihail și Gavriil”	Fânațele-Silivașului, comuna Silivașu de Câmpie	precolaps
17	BN-II-a-A-1724	Ansamblul Castelului Banffy	Urmeniș, comuna Urmeniș	precolaps

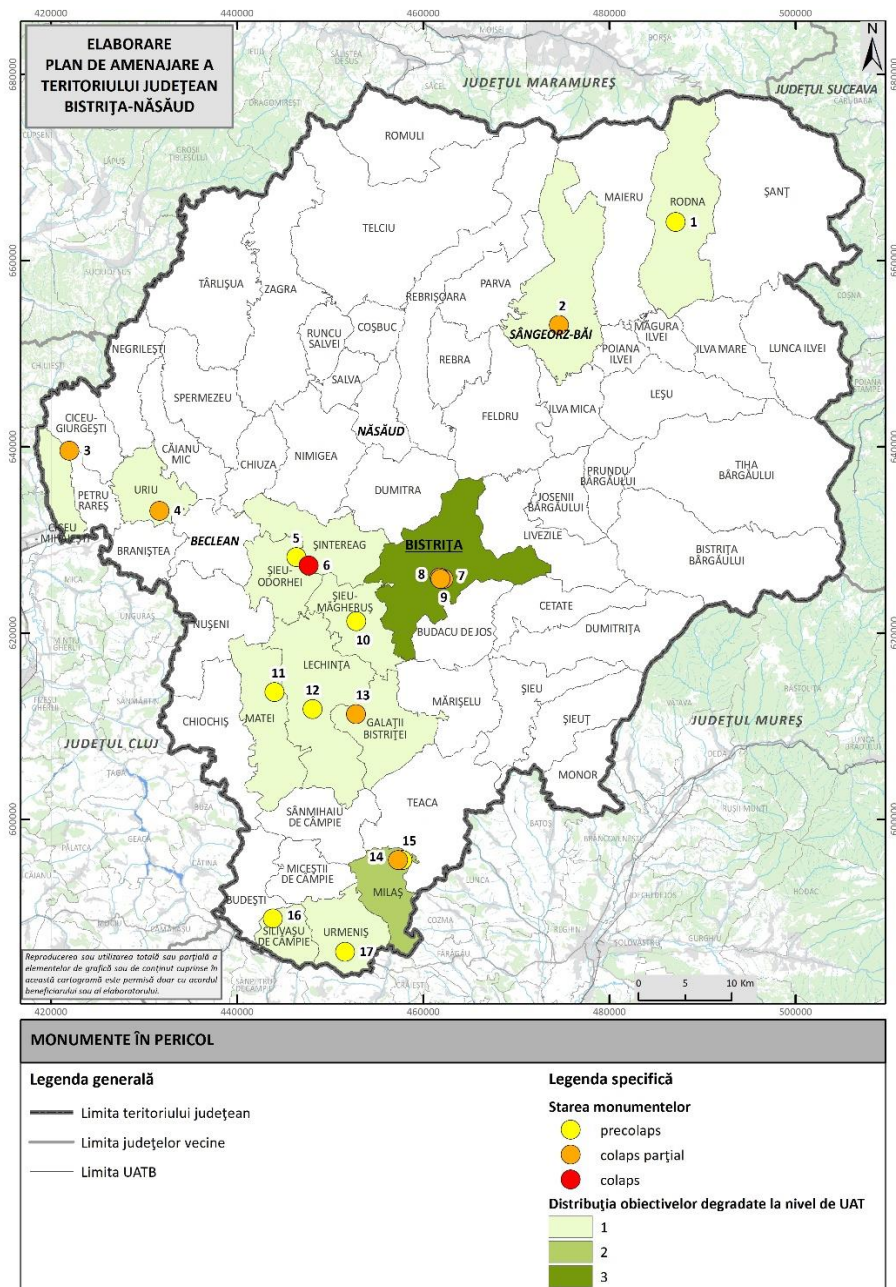


Fig. 3.1 CARTOGRAMĂ PREZENTÂND DISTRIBUȚIA NUMĂRULUI DE MONUMENTELOR AFLATE ÎN PERICOL, LA NIVEL DE UAT, PENTRU JUD. BISTRIȚA NĂSĂUD

Sursa: autorii, pe baza Anexei la adresa DJC Bistrița Năsăud nr. 19.813 din 01.07.2025

- Degradarea materială a ansamblurilor istorice rurale și urbane.

Starea de conservare a unor monumente, în special biserici fortificate și conace, nu este monitorizată sistematic și actualizat. Se constată existența unor degradări incipiente, vizibile la nivelul componentelor structurale și decorative, care afectează imaginea arhitecturală și pot evolua spre procese de deteriorare accentuată în lipsa unor intervenții de întreținere și consolidare.

Monumente deja înscrise în LMI 2015 care se află într-o stare critică, fiind încadrate în categoria de pericol iminent, precolaps sau colaps. Aceste cazuri necesită intervenții urgente de conservare preventivă și restaurare pentru a evita pierderea ireversibilă a valorilor culturale.

- Presiunea intervențiilor urbane contemporane asupra zonelor istorice.

În Bistrița, Năsăud și Beclean, construcțiile noi intră în conflict cu țesutul istoric, atât prin înălțimi, cât și prin volumetrie. Exemple evidente se regăsesc în centrul istoric al Bistriței, unde imobilele moderne deteriorează unitatea fronturilor istorice. Lipsa unor reglementări stricte în PUG-uri, precum și aplicarea deficitară în procesul de edificare, accentuează fenomenul.

- Intervenții fragmentare de restaurare.

În diverse comune, monumentele au beneficiat de lucrări punctuale de restaurare, însă fără o strategie județeană coordonată. Aceste proiecte izolate nu rezolvă problema integrării patrimoniului în dezvoltarea locală. În consecință, se pierde coerența ansamblurilor.

- Abordare limitată cu privire la punerea în valoare a arhitecturii tradiționale a satelor săsești și românești

Arhitectura tradițională a satelor (deopotrivă săsești și românești), deși reprezintă un element fundamental al identității peisajului cultural, este insuficient recunoscută și valorificată ca resursă de dezvoltare pentru comunitățile rurale. Nivelul actual de protecție și promovare este minim, ceea ce conduce la alterarea progresivă a specificului local și la riscul uniformizării peisajului construit rural.

Situri arheologice

Județul Bistrița-Năsăud dispune de un potențial arheologic ridicat, confirmat prin siturile înscrise în Repertoriul Arheologic Național și prin descoperirile de interes

internațional. Distribuția lor reflectă istoria stratificată a regiunii, de la epoca romană și medievală până la epoca modernă. Totuși, lipsa cercetărilor sistematice și integrarea deficitară a acestor situri în documentațiile urbanistice conduc la o protecție insuficientă. În multe cazuri, valorile identificate rămân inaccesibile publicului și nevalorificate turistic. Aceste aspecte justifică o analiză a disfuncționalităților, cu accent pe lacunele documentării și pe vulnerabilitatea resurselor arheologice.

- Inaccesibilitatea și punerea în valoare deficitară a siturilor

Monumentele de arheologie clasate în Lista Monumentelor Istorice (2015) nu beneficiază, în prezent, de o valorizare corespunzătoare relevanței lor istorice și culturale. Atât obiectivele de categoria valorică A, cât și cele de categoria B sunt insuficient integrate în circuite de vizitare și interpretare, ceea ce limitează potențialul lor de includere în trasee turistice locale și regionale.

Situri precum turnul roman de la Spermezeu sau descoperirile medievale din Rodna nu beneficiază de amenajări pentru vizitare. Lipsa panourilor, traseelor și integrării în turism cultural reduce impactul asupra comunității și vizitatorilor. Ele rămân cunoscute doar specialiștilor.

- Corespondență deficitară între LMI și RAN

În ceea ce privește siturile arheologice înscrise în Repertoriul Arheologic Național (RAN), majoritatea se află în continuare fără o localizare precisă, fapt care îngreunează protecția și monitorizarea lor. În plus, procesul de identificare și de înscriere a unor noi obiective arheologice în Lista Monumentelor Istorice rămâne fragmentar, ceea ce generează un deficit de cunoaștere și de gestionare coerentă a resurselor arheologice.

Repertoriul Arheologic Național înregistrează pentru jud. Bistrița-Năsăud, 412 de situri arheologice. În LMI Bistrița-Năsăud 2015 sunt înregistrate 174 de situri arheologice.

- Subdocumentarea arealelor cu potențial arheologic ridicat

Valea Someșului, zona Bârgăului și bazinul Ilișei nu sunt reprezentate adecvat în RAN, deși descoperirile indică prezențe arheologice consistente. Lipsa cercetărilor sistematice lasă aceste situri vulnerabile. Localități precum Spermezeu, Rodna sau Chiuza ilustrează aceste curențe.

- Lipsa integrării descoperirilor în documentațiile urbanistice

În Bistrița, Năsăud și Beclean, planurile urbanistice generale nu includ complet siturile arheologice neclasate, fapt ce duce la pierderea controlului asupra zonelor cu potențial. Dezvoltările edilitare riscă să distrugă stratigrafia arheologică. Astfel, patrimoniul rămâne expus.

Monumente de for public

Monumentele de for public din județ sunt elemente esențiale în configurarea spațiului urban și rural, constituind repere vizuale și simbolice. Acestea evocă memoria personalităților locale și naționale, contribuind la consolidarea identității comunitare. În municipiul Bistrița, în Năsăud sau în alte centre locale, statuile și busturile sunt integrate în piețe și spații centrale, dar lipsa unei politici unitare de întreținere și valorificare le reduce eficiența culturală și estetică. În plus, relația dintre monument și spațiul urban din jurul său este adesea neglijată. Studiul disfuncționalităților evidențiază tocmai aceste discrepanțe între valoarea simbolică și gestionarea practică.

- Degradarea fondului statuar urban

Numeroase monumente de for public și memoriale din județ prezintă degradări cauzate de acțiunea factorilor naturali și de lipsa unor măsuri periodice de întreținere. Fenomenul se regăsește atât în mediul urban, cât și în cel rural, unde busturi, statui și plăci comemorative sunt expuse direct intemperiilor, fără protecție adecvată sau lucrări de conservare preventivă. Utilizarea unor materiale sensibile la variațiile climatice, combinate cu absența intervențiilor de mentenanță, determină procese accelerate de deteriorare, care afectează integritatea și valoarea estetică a acestor obiective. Spre exemplu, în Năsăud, bustul lui George Coșbuc prezintă deteriorări cauzate de intemperii. Fenomenul este similar și în alte localități, precum Bistrița, unde monumentele nu sunt întreținute. În aceste circumstanțe, materialele expuse fără protecție se deteriorează rapid.

- Lipsa unei politici de integrare urbană.

În numeroase spații publice, monumentele coexistă cu elemente de mobilier urban incoerente și cu rețele edilitare vizibile, ceea ce afectează calitatea estetică și urbanistică a cadrului construit. Lipsa unei concepții unitare de amenajare determină supraîncărcarea vizuală a spațiului și reduce capacitatea monumentelor de a fi percepute ca repere culturale și identitare. În consecință, valoarea lor simbolică se

estompează, fiind adesea subordonată unui fundal urban fragmentat și necontrolat. Spre exemplu, în Bistrița, statuile coexistă cu mobilier stradal incoerent și rețele edilitare vizibile.

- Valorificare turistică insuficientă.

Numeroase monumente memoriale dedicate unor personalități culturale nu sunt integrate în circuite tematice sau programe culturale coerente. În lipsa acestor conexiuni, obiectivele rămân izolate în spațiul urban sau rural, fără a genera fluxuri turistice, educaționale ori comunitare. Această situație conduce la diminuarea potențialului lor identitar și la o valorificare insuficientă a rolului lor simbolic în consolidarea memoriei colective. Spre exemplu, busturile lui Liviu Rebreanu din Bistrița și Târlîșua nu sunt incluse în circuite culturale tematice. Monumentele rămân izolate, fără a genera fluxuri turistice sau educaționale. Astfel, potențialul lor identitar este redus.

Monumente memoriale și funerare

Monumentele memoriale și funerare constituie un segment aparte al patrimoniului, marcând evenimente istorice și identități comunitare. În județul Bistrița-Năsăud, acestea sunt răspândite atât în mediul urban, cât și în rural, fiind asociate cu biserici, cimitire și spații publice. Dincolo de funcția lor comemorativă, aceste monumente contribuie la păstrarea memoriei colective și la configurarea peisajului cultural. Cu toate acestea, multe dintre ele sunt puțin vizibile, slab întreținute și insuficient contextualizate. Analiza disfuncționalităților urmărește modul în care aceste repere își pierd treptat forța identitară prin lipsa integrării în strategii educaționale și culturale.

- Lipsa vizibilității și contextualizării

Numeroase monumente memoriale și funerare nu beneficiază de panouri explicative, de marcaje interpretative sau de integrare în trasee culturale. În absența acestor instrumente, ele rămân repere izolate în cadrul comunităților, fără a îndeplini o funcție educativă sau turistică. Lipsa contextualizării reduce gradul de percepție publică asupra valorii lor simbolice și identitare, ceea ce conduce la o slăbire a rolului lor în consolidarea memoriei colective. Spre exemplu, în Rebișoara și Rodna, monumentele funerare nu au panouri explicative sau integrare în trasee culturale, astfel că nici comunitatea nu le percepe ca valori identitare dincolo de ritualurile funerare.

- Degradarea prin factori naturali și antropici

Numeroase cruci și plăci comemorative sunt afectate de procese de eroziune naturală și de acte de vandalizare, situație accentuată de fragilitatea materialelor utilizate. În lipsa unor lucrări de conservare și întreținere periodică, aceste obiective se confruntă cu un risc ridicat de deteriorare ireversibilă sau chiar de pierdere. Astfel, se diminuează atât valoarea lor memorială, cât și rolul lor în păstrarea memoriei comunitare. În Bistrița și Năsăud, spre exemplu, crucile și plăcile comemorative sunt afectate de eroziune și vandalizări. Materialele fragile nu beneficiază de lucrări de conservare, astfel că riscul pierderii este ridicat.

- Neintegrarea în proiecte educaționale și turistice.

În numeroase localități, mormintele colective și monumentele de război nu sunt incluse în circuite culturale sau programe de promovare. Absența acestor inițiative reduce vizibilitatea și valoarea istorică percepută a obiectivelor, limitându-le rolul educativ și comunitar. În consecință, potențialul lor memorial rămâne latent, fără a contribui pe deplin la consolidarea memoriei colective și la transmiterea valorilor istorice către generațiile viitoare. Spre exemplu, în zona Rodnei, mormintele colective și monumentele de război nu fac parte din circuite culturale. Lipsa promovării reduce valoarea istorică percepută. Potențialul memorial rămâne latent.

Zone Construite Protejate

Zonele Construite Protejate suferă de lipsa unor delimitări și reglementări uniforme. În Sângeorz-Băi, de exemplu, nu există delimitări clare ale zonelor protejate, în timp ce în Năsăud, deși există identificări, lipsesc PUZCP-urile funcționale care să le susțină. În Beclean, construcțiile noi din proximitatea ansamblurilor clasate din Coldău produc alterări ale peisajului istoric, reducând coerența urbană. Lipsa de actualizare a documentațiilor urbanistice accentuează aceste probleme, păstrând reglementări depășite și ineficiente. În consecință, ZCP-urile nu reușesc să își îndeplinească rolul de protecție și valorificare a patrimoniului construit.

- Lipsa delimitărilor clare, a comunicării și a conștientizării cu privire la importanța Zonelor Construite Protejate

În situații precum Sângeorz-Băi nu există zone protejate delimitate, deși fondul construit are valoare ambientală. Absența reglementărilor lasă patrimoniul expus

transformărilor. Aceasta favorizează intervențiile necontrolate. De asemenea, nivelul redus de comunicare și conștientizare în cadrul administrațiilor locale privind rolul ZCP pentru dezvoltarea sustenabilă a comunităților determină o slabă aplicare a principiilor de protecție. Lipsa ghidurilor de bună practică și a programelor educaționale, atât în școli, cât și în comunități, conduce la un deficit de cultură a conservării patrimoniului construit, mobil și tehnic. În paralel, fondul construit istoric este adesea afectat de intervenții inadecvate: extinderi urbane necontrolate, înlocuirea clădirilor tradiționale cu construcții noi lipsite de coerență stilistică sau utilizarea unor materiale improprie în zonele de protecție ale monumentelor.

- Documentații urbanistice depășite

În numeroase localități, delimitările de Zone Construite Protejate nu sunt sprijinite prin documentații de tip PUZCP actualizate și funcționale. Reglementările existente, adesea depășite, nu mai corespund realităților teritoriale și urbanistice actuale. În aceste condiții, zonele protejate își pierd treptat relevanța și eficiența în asigurarea conservării și valorificării patrimoniului construit. În Năsăud, spre exemplu, delimitările de ZCP nu sunt susținute prin PUZCP-uri funcționale. Reglementările vechi nu mai răspund realității. Zonele protejate pierd relevanță.

- Alterarea prin construcții moderne

În numeroase situații, ansamblurile istorice clasate sunt afectate de proximitatea noilor dezvoltări rezidențiale și a extinderilor urbane necontrolate. Absența unor mecanisme eficiente de reglementare urbanistică generează conflicte vizuale și funcționale între fondul construit tradițional și noile construcții. Această dinamică conduce la compromiterea coerenței istorice și la diminuarea valorii patrimoniale a ansamblurilor protejate. În Beclean, spre exemplu, ansamblurile clasate din Coldău sunt afectate de proximitatea noilor dezvoltări rezidențiale. Lipsa controlului urbanistic generează conflicte vizuale și funcționale, astfel că și coerența istorică este compromisă.

UAT-uri cu mare concentrație de patrimoniu

Unitățile administrativ-teritoriale cu densitate mare de patrimoniu, precum Lechința și Galații Bistriței, se confruntă cu presiunea gestionării unui număr ridicat de monumente, depășind capacitatea administrativă locală. În Budacu de Jos și Chiochiș, monumentele sunt

numeroase, dar lipsesc programele de finanțare dedicate, ceea ce fragilizează protecția. În comune precum Uriu sau Urmeniș, dispersia obiectivelor face dificilă gestionarea integrată și asigurarea unei protecții uniforme. Aceste situații evidențiază necesitatea unor politici județene coordonate, care să sprijine UAT-urile cu resurse reduse, dar cu patrimoniu bogat.

- Presiunea gestionării patrimoniului dens

În Lechința și Galații Bistriței, numărul mare de monumente depășește capacitatea administrativă locală. Lipsa resurselor conduce la întreținere deficitară. Aceste comune devin vulnerabile.

- Lipsa finanțării dedicate

În Budacu de Jos și Chiochiș, deși există numeroase obiective, nu sunt accesate programe de restaurare. Resursele locale nu pot acoperi nevoile. Monumentele rămân expuse degradării.

- Dispersia obiectivelor

În Uriu și Urmeniș, patrimoniul este fragmentat în teritoriu, ceea ce face dificilă gestionarea integrată. Obiectivele izolate sunt mai vulnerabile. Protecția devine inegală.

Patrimoniu mobil

Patrimoniul mobil din județ prezintă disfuncționalități legate de inventariere, depozitare și valorificare. În Lechința, piesele de mobilier bisericesc nu sunt evidențiate complet în registrele actualizate, ceea ce limitează vizibilitatea și protecția lor. Muzeele locale, precum cele din Năsăud, nu dispun de condiții de microclimat adecvate pentru păstrarea colecțiilor, ceea ce sporește riscurile de deteriorare. În plus, patrimoniul mobil nu este valorificat prin expoziții itinerante, obiecte cu valoare identitară rămânând inaccesibile comunităților rurale. Aceasta reduce rolul educativ și cultural al patrimoniului mobil la nivel județean.

- Colectarea și inventarierea incompletă limitează vizibilitatea

Piesele de mobilier bisericesc din Lechința nu sunt evidențiate în registrele actualizate.

- Depozitarea necorespunzătoare creează riscuri de deteriorare

În muzeele locale din Năsăud, condițiile de microclimat sunt insuficiente.

- Patrimoniul mobil nu este valorificat prin expoziții itinerante

Obiecte cu valoare identitară rămân inaccesibile comunităților rurale.

Patrimoniul imaterial

Patrimoniul imaterial suferă de o transmitere fragmentată și de un declin constant. În Șintereag, târgurile tradiționale nu beneficiază de o strategie coerentă de promovare, ceea ce diminuează participarea comunitară. În zona Bârgăului, dansurile și obiceiurile populare sunt tot mai puțin practicate, pe fondul modernizării și al lipsei de interes a tinerelor generații. În Năsăud, simboluri culturale precum „Hora” nu sunt promovate sistematic prin programe educaționale, ceea ce accentuează riscul pierderii continuității culturale. Lipsa de integrare în politicile culturale contribuie la fragilizarea acestui segment al patrimoniului.

- Transmiterea tradițiilor este fragmentată.

În numeroase comunități rurale, manifestările tradiționale de tip târg sau iarmaroc nu dispun de o strategie de promovare coerentă și integrată. Lipsa unor mecanisme de valorificare culturală și turistică reduce vizibilitatea acestor evenimente și limitează rolul lor în consolidarea identității locale.

- Modernizarea rurală reduce interesul generațiilor tinere pentru obiceiurile tradiționale.

În numeroase comunități rurale, practicile coregrafice tradiționale înregistrează un declin vizibil. Transformările sociale și schimbarea intereselor generațiilor tinere contribuie la diminuarea rolului dansurilor populare ca formă de expresie culturală și de coeziune comunitară.

- Lipsa includerii patrimoniului imaterial în proiecte educaționale accentuează vulnerabilitatea.

Simbolurile culturale asociate cu dansurile comunitare tradiționale nu beneficiază de o promovare sistematică, ceea ce reduce vizibilitatea lor în strategiile culturale actuale. În același timp, legătura dintre aceste valori de patrimoniu imaterial și expresiile artei moderne și contemporane rămâne insuficient explorată, pierzându-se oportunități de reinterpretare și integrare creativă.

Peisaje culturale

Peisajele culturale ale județului Bistrița-Năsăud îmbină elementele naturale cu valorile istorice, arhitecturale și imateriale. Valea Șieului, zona Bârgăului sau arealul Rodnei sunt exemple elocvente de spații unde interacțiunea dintre om și mediu a generat peisaje cu

identitate distinctă. Totuși, presiunile urbanistice, schimbările de utilizare a terenurilor și turismul necontrolat afectează coerența acestor peisaje. Lipsa protecției legale explicite accentuează vulnerabilitatea lor. Analiza disfuncționalităților scoate în evidență riscurile fragmentării peisajului cultural și pierderea caracterului identitar.

- Presiuni urbanistice și agricole

Numeroase zone rurale se confruntă cu parcelări necontrolate și cu intensificarea exploatărilor agricole, procese care afectează structura tradițională a teritoriului. Aceste transformări conduc la pierderea coerenței peisajului istoric și la fragmentarea valorilor culturale care conferă identitate comunităților locale.

- Lipsa protecției legale

La nivel peisager și cultural, cadrul legislativ național nu oferă instrumente clare pentru delimitarea peisajelor și a peisajelor culturale, fie ele locale sau transfrontaliere, ceea ce împiedică integrarea acestora în strategiile de dezvoltare. Lipsesc trasee cultural-peisagistice coerente între ariile naturale protejate și obiectivele de patrimoniu antropic, iar intervențiile urbanistice recente au adesea un impact negativ asupra echilibrului dintre intravilan și extravilan. Totodată, fenomenele antropice și naturale – defrișările, construcțiile în zone inundabile, transformarea terenurilor agricole și a pășunilor – contribuie la alterarea peisajelor culturale rurale, cu efecte ireversibile asupra identității comunităților. Spre exemplu, în zona Bârgăului, structurile tradiționale de habitat nu beneficiază de regim de protecție. Modernizările le înlocuiesc rapid, astfel că se pierde identitatea locală.

- Turism necontrolat

În anumite zone montane, traseele turistice intersectează areale cu valoare arheologică și peisajeră, fără a fi însoțite de măsuri adecvate de protecție și gestionare. Activitățile turistice necontrolate exercită presiuni asupra resurselor culturale și naturale, accelerând procesele de degradare și diminuând potențialul de valorificare sustenabilă.

Teme transversale

Disfuncționalitățile identificate în patrimoniul construit, arheologic, memorial și peisager din județul Bistrița-Năsăud au rădăcini transversale, precum incongruențe între evidențele oficiale (RAN/LMI) și reflectarea lor în documentațiile de urbanism, cu goluri mai

ales la „neclasate”, aplicarea inegală a regimurilor de protecție cu privire la zonele construite protejate la nivelul UAT-urilor. Se remarcă o capacitate administrativă și financiară insuficientă pentru UAT-urile cu densități mari de obiective, o punere în valoare publică redusă (interpretare, turism cultural, educație) pentru ansambluri, monumente de for public și situri, precum și presiuni teritoriale (dezvoltări imobiliare, parcelări, turism necontrolat) în absența unor instrumente operaționale unitare. Aceste tipare reies explicit din secțiunile privind ZCP-uri (stadiu neuniform în Bistrița, Beclean, Năsăud, dar și lipsă la Sângeorz-Băi), din diagnosticul siturilor arheologice cu propunere de clasare (raportări nule în municipii și numeroase comune), precum și din inventarul monumentelor de for public dispersate între localități precum Bistrița, Năsăud, Rebișoara, Târlîșua

- Lipsa unor Planuri Urbanistice Generale și Planuri Urbanistice pentru Zone Construite Protejate actualizate pentru o serie de localități

Acest fapt conduce la întârzieri în integrarea obiectivelor de patrimoniu cultural în documentațiile de urbanism și favorizează apariția unor construcții necontrolate, cu impact negativ asupra coerenței spațiale. Studiul relevă existența unor disfuncționalități majore la nivelul cadrului de reglementare, gestionare și valorizare a patrimoniului construit și peisajer din județul Bistrița-Năsăud. În primul rând, lipsa actualizării documentațiilor de urbanism de tip PUG și absența unor acțiuni coordonate între autoritățile locale/județene și instituțiile responsabile de protecția patrimoniului generează dificultăți în delimitarea și reglementarea Zonelor Construite Protejate (ZCP) și a zonelor de protecție aferente monumentelor istorice. În numeroase UAT-uri, aceste reglementări nu sunt integrate în documentațiile de urbanism, ceea ce duce la vulnerabilizarea patrimoniului și la incoerențe în procesul de dezvoltare urbană.

- Nealinieria dintre evidențe patrimoniale (RAN/LMI) și reglementările de urbanism
- Numeroase situri arheologice cu propunere de clasare nu apar adecvat în PUG-uri, deși contextul geografic (valea Someșului, valea Șieului, bazinul Ilișei, zona Bârgăului) indică potențial ridicat; municipiile Bistrița, Năsăud, Beclean și orașul Sângeorz-Băi raportează valori nule în tabelul dedicat, ceea ce contrastează cu importanța lor istorică și cu densitatea descoperirilor clasate. Acest decalaj produce incertitudine în evaluarea prealabilă a investițiilor și în controlul intervențiilor, cu risc de afectare a stratigrafiilor. Exemple de UAT afectate: Bistrița (neclasate neraportate), Budacu de*

Jos, Cetate, Chiochiș, Ciceu-Mihăiești, Coșbuc, Dumitra (potențial arheologic sub-reflectat).

- Regimuri de protecție inegale și instrumente ZCP incomplete

Situația ZCP este neuniformă: Bistrița are PUG în vigoare (HCL 184/2018) și subzonă centrală reglementată prin PUZCP; Beclean are ZCP punctuale (inclusiv Coldău) și demarează actualizarea PUG 2024–2027; Năsăud are delimitare ZCP fără PUZCP funcțional; Sângeorz-Băi nu are ZCP delimitate. Această inegalitate determină protecții diferite pentru monumente similare și produce incertitudine pentru investitori și proprietari. În localitățile fără planuri urbanistice pentru ZCP, controlul parametrilor (înălțime, retrageri, materialitate) este imprecis, cu efecte în coerența fronturilor istorice. Exemple operaționale: presiunea noilor dezvoltări asupra ansamblurilor, lipsa unui cadru de reglementare afectează fondul ambiental central.

- Efecte negative asupra potențialului de reabilitare a imobilelor de patrimoniu, rezultate din procesele birocratice ample în domeniul protecției patrimoniului

Coordonarea insuficientă între instituțiile responsabile de patrimoniu, administrațiile locale și actorii privați generează întârzieri în implementarea proiectelor și limitează capacitatea de valorificare integrată a resurselor culturale și naturale.

- Inserții neconforme în peisajul cultural specific

În numeroase localități s-a constatat apariția de construcții noi realizate cu volumetrii, finisaje și cromatici discordante față de fondul vernacular, ceea ce generează pierderea coerenței peisajului cultural și diminuarea atractivității teritoriale.

- Valorizare publică insuficientă (interpretare, turism cultural, educație)

Monumentele de for public au valoare simbolică, dar sunt slab integrate în trasee tematice; inventarul confirmă o situație disjunctă între Bistrița (statuile lui Andrei Mureșeanu, George Coșbuc), Năsăud (busturi Liviu Rebreanu, Vasile Nașcu, George Coșbuc), Rebrîșoara și Târlișua, fără o rețea coerentă de interpretare. La nivel arheologic, puncte forte există (Frontierele Imperiului Roman – Dacia, înscrisiere UNESCO 2024; ex. turnul roman de la Spermezeu – Sunătoare), dar accesibilizarea și medierea culturală sunt limitate. Patrimoniul memorial/funerar rămâne periferic în oferta educațională și turistică, deși figurează în LMI și în grafice de distribuție. Lipsa panourilor, a aplicațiilor digitale și a circuitelor tematice reduce vizibilitatea în Bistrița, Năsăud, precum și în comunele cu repere izolate (Rebrîșoara, Târlișua).

- Vitalitate culturală scăzută

Evaluările naționale au evidențiat un nivel mediu al vitalității culturale, determinat de infrastructura culturală inegală, resursele umane fluctuante și participarea redusă a publicului, ceea ce limitează potențialul localităților din județ de a funcționa ca poluri culturale regionale.

- Patrimoniu imaterial în curs de diluare și dispariție

Tradițiile, meșteșugurile și repertoriul folcloric se confruntă cu riscuri majore de erodare sub impactul schimbărilor socio-economice și al proceselor de globalizare, în condițiile în care mecanismele de transmitere intergenerațională sunt insuficient dezvoltate.

- Disfuncționalități de natură fizico-geografică

Materializate prin băltiri și exces de umiditate în zonele de luncă, respectiv procese de eroziune de suprafață în arealele colinare, disfuncționalitățile manifestate în zonele de luncă ale județului afectează atât utilizarea terenurilor, cât și conservarea siturilor arheologice și a construcțiilor tradiționale.

3.2 Priorități de intervenție

Analiza disfuncționalităților relevă nevoia unui set coerent de priorități de intervenție care să asigure protejarea, valorificarea și integrarea patrimoniului cultural și peisajer al județului Bistrița-Năsăud în strategiile de dezvoltare teritorială. Aceste priorități vizează atât instrumentele de planificare, cât și intervențiile punctuale asupra monumentelor, zonelor protejate, patrimoniului imaterial și peisajelor culturale.

3.2.1. Reactualizarea și corelarea documentațiilor de urbanism

În condițiile în care numeroase unități administrativ-teritoriale nu dispun de PUG-uri actualizate, se impune accelerarea procesului de revizuire și corelare a acestora, cu respectarea legislației în vigoare pentru delimitarea Zonelor Construite Protejate (ZCP) și stabilirea reglementărilor aferente în cadrul Regulamentelor Locale de Urbanism. Delimitarea Zonelor de protecție ale monumentelor istorice și a ZCP-urilor trebuie realizată pe baza reperelor topografice, geografice și urbanistice, asigurând astfel conservarea integrată a monumentelor și a contextului lor construit sau natural, în conformitate cu prevederile Legii nr. 422/2001. În acest sens, este necesară elaborarea de PUZ-uri pentru centrele istorice ale

localităților, cu rol în protejarea și revitalizarea fondului construit, în amenajarea spațiilor publice și în stabilirea priorităților de restaurare.

Ca măsură complementară, este prioritară realizarea unei baze de date informatizate la nivel județean pentru patrimoniul construit și mobil, care să sprijine stabilirea priorităților de intervenție și alocarea finanțărilor, cu accent asupra obiectivelor aflate în stare de degradare avansată sau precolaps. În paralel, proiectele de punere în valoare a patrimoniului trebuie corelate cu patrimoniul imaterial și cu specificul peisajelor culturale locale, integrând tradițiile și obiceiurile comunităților. Conștientizarea comunităților locale asupra valorii patrimoniului, urmată de acțiuni de punere în siguranță și ulterior de restaurare, reprezintă o etapă esențială pentru protecția și revitalizarea obiectivelor emblematice ale fiecărei localități.

De asemenea, se impune formarea la nivel local a competențelor în meserii tradiționale necesare restaurării construcțiilor, valorificarea arhitecturii rurale in situ, monitorizarea calității peisajelor naturale și culturale și realizarea unor trasee cultural-peisagistice care să integreze drumuri istorice și puncte de belvedere. Echiparea edilitară a satelor cu valoare culturală și reabilitarea căilor de acces către obiectivele de patrimoniu, cu respectarea contextului natural și vernacular, completează direcțiile prioritare de intervenție.

3.2.2. Conservarea și reabilitarea patrimoniului construit și arheologic.

Prioritatea o constituie intervențiile asupra obiectivelor de valoare națională și internațională, în special cele incluse pe lista indicativă UNESCO („Frontiers of the Roman Empire – Dacia”), pentru care se impune implementarea unor standarde ridicate de protecție și management integrat. În paralel, este necesară intervenția sistematică asupra ansamblurilor istorice rurale aflate în stare de degradare, prin măsuri de sprijin financiar și prin elaborarea de ghiduri de bună practică adresate comunităților locale.

Pentru o gestionare coerentă, delimitarea zonelor de protecție aferente monumentelor istorice și a zonelor construite protejate trebuie realizată în conformitate cu legislația în vigoare, cu scopul de a asigura atât conservarea monumentului, cât și a cadrului său construit și natural. Realizarea de PUZ-uri dedicate centrelor istorice urbane și rurale va permite atât protejarea fondului construit, cât și amenajarea coerentă a spațiilor publice și stabilirea priorităților de restaurare.

O direcție complementară constă în dezvoltarea unei baze de date informatizate privind patrimoniul construit și mobil, care să sprijine planificarea intervențiilor și a finanțărilor, cu

prioritate pentru obiectivele aflate în pericol de degradare, precolaps sau colaps. În același timp, proiectele de conservare trebuie corelate cu valorificarea patrimoniului imaterial și cu protejarea peisajelor culturale caracteristice zonelor etnografice. Pentru aceasta, este esențială formarea de competențe locale în meserii tradiționale, utilizarea materialelor locale și punerea în valoare a arhitecturii rurale tradiționale.

De asemenea, sunt necesare programe de monitorizare a calității peisajelor culturale și naturale, marcarea traseelor cu valoare istorică și peisageră (drumuri romane, medievale), precum și echiparea edilitară prioritară a satelor situate în zone de patrimoniu. Îmbunătățirea accesului către obiective, prin reabilitarea drumurilor de acces cu materiale adaptate contextului natural și prin păstrarea traseelor vernaculare, constituie o măsură complementară pentru integrarea patrimoniului în procesele de dezvoltare durabilă.

3.2.3. Revitalizarea zonelor construite protejate și a peisajelor culturale.

Revitalizarea zonelor construite protejate și a peisajelor culturale presupune integrarea reglementărilor urbanistice care să prevină alterarea prin intervenții arhitecturale incompatibile, cu respectarea legislației în vigoare privind delimitarea și reglementarea Zonelor Construite Protejate. Delimitarea zonelor de protecție pentru monumente și ansambluri istorice, pe baza reperelor topografice, geografice și urbanistice, constituie o condiție esențială pentru conservarea integrată și valorificarea cadrului construit și natural. Acest demers trebuie dublat de realizarea de PUZ-uri pentru centrele istorice urbane și rurale, care să asigure protejarea fondului construit, amenajarea coerentă a spațiilor publice și stabilirea priorităților de restaurare.

În paralel, este necesară crearea unei baze de date informatizate pentru patrimoniul construit și mobil, în vederea prioritizării intervențiilor, cu accent pe obiectivele aflate în pericol de degradare sau precolaps. Programele de punere în valoare a patrimoniului construit vor fi corelate cu patrimoniul imaterial și cu identitatea culturală a fiecărei zone etnografice, prin încurajarea utilizării materialelor locale și prin revitalizarea meșteșugurilor tradiționale. Aceste măsuri contribuie la menținerea caracterului identitar al comunităților rurale și la dezvoltarea unor produse de agroturism și ecoturism sustenabile.

De asemenea, revitalizarea peisajelor culturale presupune monitorizarea calității mediului construit și natural, prevenirea fragmentării terenurilor prin parcelări necontrolate, precum și reluarea traseelor istorice sau de peisaj. Amenajarea de puncte de belvedere și reabilitarea

drumurilor de acces, cu materiale adaptate contextului local, sunt măsuri esențiale pentru valorificarea peisajelor culturale și pentru integrarea acestora în circuite turistice. Totodată, echiparea edilitară prioritară a localităților situate în zone cu peisaje valoroase asigură o dezvoltare coerentă, în care resursele culturale și naturale sunt protejate și puse în valoare.

3.2.4. Protecția și transmiterea patrimoniului imaterial.

Protecția și transmiterea patrimoniului imaterial reprezintă o prioritate strategică, în condițiile în care tradițiile, meșteșugurile și repertoriul folcloric sunt supuse presiunilor generate de schimbările sociale și de fenomenul globalizării. Pentru susținerea acestora, se impune dezvoltarea de programe educaționale și culturale adaptate comunităților locale, în vederea consolidării identității și a asigurării transmiterii intergeneraționale. Proiectele de punere în valoare a patrimoniului imaterial trebuie corelate cu patrimoniul construit, prin delimitarea zonelor protejate și prin reglementări urbanistice specifice, integrate în documentațiile de tip PUG și PUZ.

O componentă importantă o constituie realizarea unei bănci de date informatizate care să documenteze patrimoniul imaterial la nivel județean și să permită stabilirea priorităților de sprijin și finanțare. În acest context, zonele etnografice cu tradiții încă active devin repere pentru integrarea patrimoniului imaterial în peisaje culturale, prin valorificarea obiceiurilor locale, a meșteșugurilor tradiționale și a manifestărilor artistice comunitare. Parteneriatele între instituțiile publice, administrațiile locale și mediul asociativ sunt esențiale pentru implementarea unor programe de salvagardare și revitalizare, capabile să asigure transmiterea patrimoniului în context contemporan.

Totodată, revitalizarea patrimoniului imaterial trebuie să fie susținută prin ghiduri de bună practică și prin sprijin pentru formarea în meserii tradiționale, cu rol dublu – conservarea valorilor culturale și crearea de locuri de muncă. Conștientizarea comunităților față de unicitatea și importanța patrimoniului lor constituie o premisă pentru dezvoltarea unor produse culturale, turistice și educaționale integrate, care să valorifice resursele identitare și să contribuie la coeziunea socială.

3.2.5. Consolidarea capacității instituționale și financiare.

Consolidarea capacității instituționale și financiare constituie o condiție esențială pentru protecția și valorificarea patrimoniului construit, arheologic și peisager, mai ales în

unitățile administrativ-teritoriale cu densitate mare de obiective culturale, unde resursele administrative locale sunt depășite de complexitatea gestionării. În acest sens, este necesară crearea unor mecanisme județene de coordonare, capabile să integreze reglementările urbanistice privind delimitarea Zonelor Construite Protejate și Zonelor de protecție ale monumentelor istorice, conform cadrului legislativ în vigoare. Documentația PATJ va integra aceste prevederi prin corelarea cu PUG-urile și PUZ-urile existente și va formula direcții pentru actualizările viitoare.

Totodată, o prioritate o reprezintă realizarea de PUZ-uri pentru centrele istorice, sprijinite prin fonduri județene, naționale și europene, care să asigure punerea în valoare a patrimoniului construit și amenajarea coerentă a spațiilor publice. Crearea unei bănci de date informatizate pentru patrimoniul construit și mobil la nivel județean constituie un instrument de planificare financiară și instituțională, permițând stabilirea priorităților de intervenție, cu accent pe obiectivele aflate în pericol de degradare. Acest mecanism va fi completat de programe de formare profesională în meserii tradiționale, consolidând astfel resursele umane locale implicate în conservarea patrimoniului.

O altă direcție strategică o constituie dezvoltarea unor proiecte integrate care să valorifice patrimoniul construit și imaterial în cadrul peisajelor culturale. Prin atragerea de resurse europene și crearea de parteneriate interinstituționale și comunitare, aceste proiecte vor sprijini atât protecția patrimoniului, cât și dezvoltarea socio-economică locală. În acest cadru, echiparea edilitară și îmbunătățirea accesibilității către obiectivele de patrimoniu devin priorități pentru integrarea lor în circuite culturale și turistice, asigurând astfel un impact durabil asupra comunităților.

3.2.6. Managementul riscurilor naturale.

Managementul riscurilor naturale constituie o direcție strategică în condițiile vulnerabilităților recurente din zonele de luncă și colinare, unde excesul de umiditate, bălțirile și eroziunea de suprafață afectează atât comunitățile locale, cât și patrimoniul construit și arheologic. Este necesară integrarea acestor probleme în documentațiile de urbanism (PUG și PUZ), prin delimitarea zonelor de risc și prin reglementări specifice de construire și utilizare a terenului. Documentația PATJ va avea rol director, preluând prevederile existente și formulând propuneri pentru elaborările viitoare.

Măsurile prioritare includ realizarea de PUZ-uri pentru localitățile cu zone protejate vulnerabile la riscuri naturale, corelate cu lucrări de consolidare a versanților și de ameliorare hidrotehnică. În paralel, este necesară realizarea unei bănci de date informatizate care să documenteze obiectivele de patrimoniu expuse riscurilor, facilitând stabilirea priorităților de intervenție și finanțare. Programele de punere în siguranță și restaurare trebuie să se concentreze asupra monumentelor emblematice aflate în pericol, urmând să fie sprijinite prin mecanisme de finanțare națională și europeană.

De asemenea, managementul riscurilor naturale trebuie corelat cu protecția peisajelor culturale, prin monitorizarea calității mediului, conștientizarea comunităților locale și implementarea de programe de prevenire. În acest cadru, echiparea edilitară adaptată și îmbunătățirea infrastructurii de acces către obiectivele de patrimoniu constituie măsuri complementare pentru reducerea vulnerabilității și asigurarea unei dezvoltări integrate. Astfel, protecția patrimoniului construit și arheologic se realizează într-un cadru coerent, care ține cont atât de valorile identitare, cât și de procesele naturale ce le pot afecta.

4. ANALIZĂ SWOT

Analiza SWOT reprezintă un instrument metodologic de fundamentare a Planului de Amenajare a Teritoriului Județean Bistrița-Năsăud, prin care se evaluează resursele, constrângerile și potențialul de dezvoltare teritorială asociat patrimoniului cultural, construit și imaterial, precum și relațiile acestuia cu mediul natural și cu structurile economice și sociale. Metoda urmărește identificarea punctelor tari și a punctelor slabe ale teritoriului județean, corelate cu oportunitățile și amenințările generate de contextul regional, național și european, în vederea definirii unor politici și măsuri operaționale.

Rezultatele analizei constituie baza pentru prioritizarea intervențiilor și pentru integrarea coerentă a obiectivelor de protecție, conservare și valorificare a patrimoniului în cadrul documentațiilor de urbanism și amenajare a teritoriului. Totodată, SWOT-ul sprijină procesul decizional la nivel administrativ, asigurând un cadru de referință pentru atragerea finanțărilor, dezvoltarea de parteneriate instituționale și implementarea unor proiecte integrate care să consolideze identitatea culturală și competitivitatea teritoriului județean.

Tabel 4.1 ANALIZĂ SWOT

Puncte tari	Puncte slabe
● Zestre culturală complexă: patrimoniu material (arheologie, arhitectură, for public, memorial) structurat conform Legii 422/2001; acoperă întregul județ și oferă bază pentru politici de protecție și valorizare. ● Rețea coerentă de peisaje culturale: 7 zone etnografice (Ciceu-Beclean, Năsăud, Rodna, Bârgău, Bistrița, Șieu, Câmpie) și 45 de subunități delimitate metodologic—cadru bun pentru intervenții teritoriale diferențiate. ● Valori de nivel internațional:	● Inconsistențe între registre: diferențe majore între RAN (412 situri) și LMI 2015 (174 situri) la nivelul localităților; necesară aducerea la zi a LMI. ● Capacitate culturală oscilantă la municipiul Bistrița: infrastructură cu variații, resurse umane fluctuante și participare modestă — performanță medie la „Vitalitate culturală 2021”. ● Necesitatea reînnoirii cadrului urbanistic: reactualizarea PUG-urilor apare ca prioritate explicită. ● Vulnerabilități fizice ale teritoriului:

inclusiunea unor situri în lista UNESCO (Frontiers of the Roman Empire – Dacia, 2024) întărește profilul județean. ● Infrastructură de date: documentația va integra o bază GIS pe straturi tematice (Stereo '70), utilă pentru actualizări și monitorizare. ● Cadru natural și accesibilitate: coridoare hidrografice Someșul Mare–Șieu, așezări aliniate pe vale cu acces rutier/feroviar bun între Beclean și Bistrița. ● Resurse identitare active: tradiții grănicerești, meșteșuguri, târguri istorice (ex. Târgul Mare al Bistriței), repertoriu folcloric — fundament pentru turism cultural. ● Aree naturale protejate relevante în subunități (ex. ROSPA0133 Munții Călimani, ROSCI0051 Cușma) — potențial pentru produse turistice integrate natură-cultură.	băltiri pe lunci, exces de umiditate, eroziune de suprafață în zone colinare — constrângeri pentru utilizări și protecția siturilor. ● Presiuni morfologice în localități: apariția de construcții cu volumetrii/finisaje discordante față de fondul vernacular.
Oportunități	Amenințări
● Actualizarea PUG-urilor și corelarea cu baza GIS — instrument pentru clarificarea regimurilor de protecție, trasee de punere în valoare și management unitar al patrimoniului. ● Construcția de produse turistice pe	● Eroziunea patrimoniului imaterial sub presiunea schimbărilor sociale și a globalizării — risc de pierdere fără mecanisme de transmitere. ● Persistența neconcordanțelor RAN–LMI poate bloca protecția eficientă,

„coloana” peisajelor culturale (45 subunități) + rute tematice (arheologie, arhitectură, tradiții) menționate ca direcție de analiză. ● Capitalizarea statutului UNESCO (vizibilitate, finanțări dedicate, standarde de management) și extinderea beneficiilor la siturile conexe din rețeaua locală. ● Întărirea patrimoniului imaterial prin educație formală/neformală și parteneriate instituții – comunități – societate civilă, recomandate explicit. ● Integrarea ariilor Natura 2000 și a resurselor agro-pastorale în oferte de agroturism și eco-turism, cu beneficii pentru sate și peisaje.	avizare, finanțări și intervenții de salvare. ● Factori fizico-geografici: stagnarea apei pe lunci, eroziune pe versanți, cu potențial de afectare a siturilor și a tramei rurale. ● Degradarea imaginii localităților prin intervenții neintegrate în fondul vernacular, cu efect asupra atractivității turistice. ● Capacitate instituțională fragilă (resurse umane culturale fluctuante) care poate întârzia implementarea proiectelor.
--	--

5. PROPUNERI DE ELIMINARE / DIMINUARE A DISFUNCTIONALITĂȚILOR

Analiza disfuncționalităților identificate la nivelul patrimoniului construit, arheologic, memorial și peisager al județului Bistrița-Năsăud a evidențiat vulnerabilități multiple, determinate atât de lipsa unor instrumente de planificare și reglementare actualizate, cât și de insuficiența resurselor materiale și instituționale dedicate protecției și valorificării acestor resurse. Intervențiile necontrolate, abandonul obiectivelor cu valoare istorică, presiunile exercitate de dezvoltarea imobiliară și degradările cauzate de factori naturali sau antropici au condus la o diminuare a coerenței teritoriale și la riscul pierderii unor repere identitare esențiale pentru comunități. În același timp, patrimoniul imaterial și practicile culturale asociate tradițiilor locale se află sub presiunea schimbărilor sociale și a proceselor de globalizare, ceea ce impune o abordare integrată și proactivă.

În acest context, propunerile formulate urmăresc diminuarea sau eliminarea disfuncționalităților prin măsuri coordonate de planificare urbanistică, conservare preventivă, reabilitare și valorificare sustenabilă a patrimoniului. Accentul se pune pe consolidarea cadrului normativ prin actualizarea PUG-urilor și elaborarea PUZCP-urilor, pe inițierea unor programe de finanțare și de formare profesională, precum și pe integrarea patrimoniului construit și imaterial în circuite culturale și economice, cu beneficii directe pentru comunitățile locale. Abordarea propusă este una sistemică, vizând atât protecția patrimoniului de valoare națională și internațională, cât și revigorarea ansamblurilor rurale și a peisajelor culturale, prin crearea de mecanisme eficiente de cooperare între autorități, instituții și comunități.

Strategia teritorială ce se va elabora în cadrul PATJ Bistrița-Năsăud coordonează modul de creștere a atractivității teritoriale, de întărire a coeziunii spațiale și de consolidare a identității culturale, prin integrarea celor mai adecvate politici și programe de investiții pentru dezvoltarea, reabilitarea, conservarea și protecția resurselor și valorilor județului. În cazul domeniului analizat, accentul se plasează pe protejarea patrimoniului istoric construit, a patrimoniului arheologic și memorial, a patrimoniului mobil și imaterial, precum și a peisajelor culturale care definesc subzonele județului: Zona Ciceu-Becleană, Zona Năsăud, Zona Rodna - Areal montan, Zona Bârgău, Zona Bistrița, Zona Șieu și Zona Câmpie.

Un pachet integrat de Obiective – Politici – Programe de dezvoltare coordonează domeniile sectoriale analizate în prima etapă a PATJ Bistrița-Năsăud, asigurând cadrul pentru intervenții menite să elimine sau să diminueze disfuncționalitățile identificate și să valorifice potențialul patrimonial și cultural. Problematicile patrimoniului construit, arheologic, memorial și ale peisajelor culturale sunt structurate în două obiective sectoriale majore, dezvoltate prin politici și programe spațiale subsecvente, cu rol în crearea unei strategii coerente și durabile de gestionare a resurselor culturale și identitare ale județului. Acestea sunt prezentate mai jos, în paragrafele următoare.

Obiectiv sectorial 1. Creșterea competitivității, atractivității teritoriale și calității vieții locuitorilor la nivelul UAT-urilor urbane

1. Politica 1 – de protejare, restaurare și valorificare a patrimoniului arheologic, urban și architectural

- Program 1.1. Conservarea și punerea în siguranță a monumentelor aflate în pericol (degradare, precolaps, colaps).
- Program 1.2. Intervenții integrate pentru monumentele clasate în LMI 2015, cu accent pe ansambluri urbane și biserici fortificate.
- Program 1.3. Reabilitarea și amenajarea spațiilor publice din centrele istorice, inclusiv drumuri de acces și rețele edilitare compatibile cu patrimoniul.

2. Politica 2 – de identificare, protejare și punere în valoare a peisajelor culturale urbane

- Program 2.1. Conservarea și revitalizarea grădinilor și parcurilor istorice urbane, corelate cu trasee turistice și culturale.

Obiectiv sectorial 2. Creșterea atractivității teritoriale și calității vieții locuitorilor la nivelul UAT-urilor rurale

1. Politica 1 – de protejare, restaurare și valorificare a patrimoniului arheologic, vernacular și architectural

- Program 1.1. Conservarea și punerea în siguranță a monumentelor aflate în pericol (degradare, precolaps, colaps).
- Program 1.2. Intervenții asupra monumentelor clasate în LMI 2015, cu prioritate pentru biserici de lemn și ansambluri memoriale.

- Program 1.3. Protecția și revitalizarea arhitecturii tradiționale din centrele satelor, inclusiv infrastructura de acces și spațiile publice asociate.

2. Politica 2 – de identificare, protejare și punere în valoare a peisajelor culturale rurale

- Program 2.1. Integrarea peisajelor cu valori naturale și antropice tradiționale (pajiști, fânețe, zone grănicerești) în produse de agroturism și ecoturism.

Fundamentarea și corespondența disfuncționalități - propuneri de diminuare / eliminare se regăsește în tabelul de mai jos.

Tabel 0.1 DISFUNCȚIONALITĂȚI ȘI PROPUNERI DE REDUCERE / ELIMINARE A DISFUNCȚIONALITĂȚILOR

Domeniu	Disfuncționalități identificate	Propuneri de diminuare/eliminare
Monumente și ansambluri de arhitectură	1. O parte semnificativă a monumentelor și ansamblurilor istorice se află într-o stare de conservare precară, fără monitorizare continuă, ceea ce favorizează instalarea degradărilor incipiente și pierderea valorilor arhitecturale.	1. Elaborarea și implementarea unor programe de conservare preventivă și restaurare integrată, cu accent pe monitorizarea periodică și intervenții rapide în cazurile de degradare incipientă.
	2. În zonele construite protejate au apărut inserții arhitecturale moderne incoerente, care afectează integritatea peisajului istoric și conduc la conflicte vizuale și funcționale cu fondul construit existent.	2. Stabilirea unor reglementări urbanistice clare prin PUZCP, care să asigure controlul intervențiilor și eliminarea inserțiilor arhitecturale neadecvate contextului istoric.
	3. În mediul rural, numeroase ansambluri arhitecturale tradiționale nu beneficiază de programe de reabilitare dedicate, ceea ce duce la	3. Crearea unor programe de sprijin financiar și de formare pentru comunități, care să încurajeze reabilitarea ansamblurilor rurale și integrarea lor în circuite culturale.

	pierderea treptată a identității locale și la abandonul unor clădiri valoroase.	
Situri arheologice	1. Numeroase situri arheologice au o localizare imprecisă în Registrul Arheologic Național și nu sunt corelate cu Lista Monumentelor Istorice, ceea ce limitează posibilitatea de protecție și valorificare.	1. Actualizarea și corelarea permanentă a bazelor de date RAN și LMI, utilizând tehnologii GIS pentru delimitări clare și precise ale siturilor arheologice.
	2. În lipsa unor măsuri de protecție, multe situri sunt afectate de lucrări agricole sau intervenții edilitare necontrolate, care duc la pierderi ireversibile ale patrimoniului arheologic.	2. Instituirea unor perimetre de protecție și monitorizarea continuă a zonelor vulnerabile, cu implicarea autorităților locale și a specialiștilor în arheologie preventivă.
	3. Potențialul turistic și educativ al siturilor arheologice este insuficient exploatat, deoarece acestea nu sunt integrate în trasee culturale tematice sau în circuite de vizitare.	3. Dezvoltarea de proiecte de valorificare turistică și culturală, prin includerea siturilor arheologice în circuite tematice și realizarea de centre de interpretare.
Monumente de for public	1. Monumentele de for public se regăsesc adesea izolate, în contexte urbane neamenajate, unde coexistă cu mobilier stradal incoerent și rețele edilitare vizibile, diminuând valoarea lor estetică.	1. Integrarea monumentelor în rețele tematice de artă publică, prin amenajarea unor trasee urbane și a unor spații coerente care să le pună în valoare.

	2. Deteriorările cauzate de intemperii, poluare sau vandalism afectează imaginea și integritatea monumentelor, punând în pericol transmiterea valorilor simbolice.	2. Realizarea de lucrări periodice de întreținere și restaurare, în paralel cu adoptarea unor măsuri de protecție împotriva vandalismului și poluării.
	3. Lipsa panourilor explicative și a instrumentelor digitale de interpretare face ca aceste monumente să nu fie înțelese și integrate de public în memoria colectivă.	3. Implementarea unor panouri explicative și a unor soluții digitale (coduri QR, realitate augmentată) pentru o interpretare accesibilă și atractivă.
Monumente memoriale și funerare	1. Monumentele memoriale și funerare sunt afectate de eroziune și degradări materiale cauzate de expunerea îndelungată la factori naturali, fără lucrări de conservare adecvate.	1. Inițierea unor programe de conservare preventivă și restaurare a monumentelor funerare și memoriale, cu prioritizare în funcție de starea de risc.
	2. Aceste obiective nu dispun de panouri explicative și nu sunt integrate în circuite culturale sau educaționale, rămânând repere izolate în teritoriu.	2. Integrarea monumentelor în trasee culturale, turistice și educaționale, pentru a le valorifica rolul în istoria comunității.
	3. Comunitatea locală nu percepe monumentele memoriale ca repere identitare, ceea ce reduce rolul lor în consolidarea memoriei colective.	3. Campanii educaționale și comunitare de sensibilizare privind valoarea memorială și identitară a acestor obiective.
Zone Construite	1. Delimitările existente pentru zonele construite protejate nu sunt	1. Reactualizarea PUG-urilor pentru includerea unor delimitări clare ale

Protejate (ZCP)	actualizate și nu corespund în totalitate realităților urbanistice, ceea ce reduce eficiența reglementărilor.	ZCP, cu respectarea legislației în vigoare.
	2. Lipsa planurilor urbanistice zonale (PUZCP) funcționale împiedică gestionarea coerentă a intervențiilor în centrele istorice și zonele de patrimoniu.	2. Elaborarea și implementarea PUZCP-urilor pentru fiecare zonă protejată, cu reglementări specifice pentru conservare și punere în valoare.
	3. Presiunile de construire și dezvoltare necontrolată duc la alterarea caracterului istoric și a coerenței vizuale a zonelor protejate.	3. Instituirea unor măsuri de control urbanistic și sancțiuni pentru intervențiile care afectează negativ țesutul tradițional.

6. PROGNOZE, SCENARII SAU ALTERNATIVE DE DEZVOLTARE

6.1 Prognoze

Evoluția patrimoniului cultural și a peisajelor culturale din județul Bistrița-Năsăud este direct dependentă de calitatea politicilor publice și de nivelul de implicare al autorităților și comunităților locale. În lipsa unor măsuri ferme de protejare și valorificare, tendințele actuale de degradare a monumentelor istorice, de diminuare a arhitecturii vernaculare și de transformare haotică a peisajelor culturale riscă să se accentueze. Prognozele indică necesitatea consolidării capacității instituționale și financiare, precum și a unor programe de educație culturală pentru a asigura transmiterea patrimoniului mobil și imaterial către generațiile viitoare.

În același timp, dinamica socio-economică a județului – caracterizată prin migrația populației, îmbătrânirea demografică și presiunea dezvoltărilor rezidențiale – poate fi convertită într-o oportunitate prin valorificarea patrimoniului ca resursă pentru turism cultural, agroturism și economie creativă. Pe termen mediu și lung, un cadru coerent de reglementare urbanistică și integrarea patrimoniului în strategiile de dezvoltare teritorială reprezintă condiții esențiale pentru creșterea atractivității județului.

6.2 Scenarii / alternative de dezvoltare

Scenariul de Referință („Do Minimum”)

Acest scenariu ia în considerare aplicarea unor măsuri minimale, menite doar să prevină degradările ireversibile ale patrimoniului construit, mobil, imaterial și ale peisajelor culturale:

- **La nivel instituțional:** menținerea unor servicii de supraveghere și control pentru monitorizarea stării patrimoniului; adoptarea unor politici de protecție care să conserve starea actuală a obiectivelor; delimitarea minimală a zonelor protejate.
- **La nivel individual:** intervenții punctuale de reparații/întreținere realizate de proprietari; promovarea izolată a unor zone cu potențial cultural și natural; inițiative locale nesistematice de valorificare a tradițiilor și obiceiurilor.

Acest scenariu ar conduce la menținerea unei părți din resurse, dar fără a crea premisele pentru o dezvoltare integrată și durabilă.

Scenariul Alternativ Intermediar („Do Medium”)

Acest scenariu reprezintă o variantă de tranziție între măsurile minimale și cele optime de dezvoltare, prin care patrimoniul cultural și peisajele culturale ale județului sunt protejate și valorificate selectiv, în funcție de resursele disponibile și de gradul de implicare al comunităților. El este caracterizat de un nivel moderat de intervenție, bazat pe prioritizarea unor obiective cu impact semnificativ la scară locală și județeană.

- **La nivel instituțional:** sunt avute în vedere reactualizări parțiale ale documentațiilor urbanistice, cu delimitarea unor zone construite protejate în localitățile cu valoare ridicată, precum Bistrița, Năsăud și Sângeorz-Băi; implementarea unor programe pilot pentru restaurarea și punerea în valoare a câtorva monumente reprezentative; inițierea unor parteneriate transjudețene pentru circuite culturale tematice, dar cu aplicabilitate limitată la obiective consacrate (ex. biserici de lemn, castele).
- **La nivel individual:** proprietarii și comunitățile locale beneficiază de sprijin financiar parțial pentru lucrări de reparații și întreținere; tradițiile și meșteșugurile sunt promovate prin evenimente locale și proiecte educaționale în școli, însă fără a acoperi integral teritoriul județului; implicarea comunităților se realizează prin acțiuni sporadice, adesea legate de evenimente punctuale (festivaluri, aniversări culturale).

Acest scenariu intermediar asigură conservarea unui nucleu valoros de patrimoniu, menține vie memoria culturală și creează premise pentru dezvoltări ulterioare, dar nu reușește să genereze o schimbare sistemică la nivelul județului. Astfel, impactul pozitiv este vizibil în anumite zone prioritare, în timp ce alte areale cu valori culturale importante rămân vulnerabile la degradare și subutilizare.

Scenariul de Dezvoltare („Do Something”)

Scenariul optim pentru județul Bistrița-Năsăud presupune implementarea unor măsuri consistente și coordonate, atât la nivel instituțional, cât și individual, vizând protejarea și valorificarea patrimoniului:

- **La nivel instituțional:** elaborarea și reactualizarea documentațiilor urbanistice (PUG/PUZCP) cu integrarea zonelor protejate; implementarea unor proceduri de

management al riscurilor pentru monumentele vulnerabile; includerea în programele de investiții a proiectelor de punere în valoare a arhitecturii vernaculare și a peisajelor culturale; cooperare transregională pentru circuite culturale comune (ex. biserici fortificate, castele, sate grănicerești).

- **La nivel individual:** păstrarea și transmiterea meșteșugurilor și tradițiilor; implicarea comunităților în inițiative culturale și proiecte de turism responsabil; formarea de asociații locale pentru promovarea peisajelor culturale și atragerea de fonduri externe.

Prin aplicarea acestui scenariu, patrimoniul județului nu este doar conservat, ci devine o resursă activă pentru dezvoltare teritorială, turism cultural și consolidarea identității comunităților locale.

Concluzie sintetică

Analiza comparativă a celor trei scenarii propuse evidențiază o ierarhizare clară a impactului asupra patrimoniului cultural și a peisajelor culturale ale județului. **Scenariul de Referință („Do Minimum”)** garantează doar menținerea unui nivel minimal de protecție, prin acțiuni punctuale și reactive, insuficiente pentru a contracara fenomenele de degradare. **Scenariul Alternativ Intermediar („Do Medium”)** aduce o valoare adăugată prin selectarea unor obiective prioritare și implementarea unor programe parțiale de protejare și valorizare, dar nu asigură coerența și generalizarea intervențiilor la nivel județean.

Scenariul de Dezvoltare („Do Something”) se conturează ca varianta optimă pentru județul Bistrița-Năsăud, întrucât presupune implementarea integrată a măsurilor de conservare, restaurare și promovare, corelate cu documentațiile urbanistice și cu politicile transversale de dezvoltare locală și regională. Acest scenariu favorizează cooperarea instituțională, implicarea comunităților și atragerea de resurse europene și naționale, generând premisele unei dezvoltări sustenabile, în care patrimoniul cultural devine un vector de competitivitate teritorială și identitate locală.

În concluzie, direcția strategică recomandată pentru PATJ Bistrița-Năsăud este adoptarea scenariului „Do Something”, însoțit de măsuri etapizate de aplicare și de monitorizare, care să asigure atât protecția valorilor existente, cât și integrarea patrimoniului în circuite economice și culturale cu beneficii pe termen lung pentru comunități.

SURSE BIBLIOGRAFICE

Cărți

Adrian Onofreiu, Ioan Sigmirean, Istoria Județului Bistrița Năsăud. Compendiu, 2019

Corneliu Gaiu, Vasile Duda, Topografia monumentelor din municipiul Bistrița. Centrul istoric, Cluj-Napoca, 2008

Articole

Pompei Boca, "VECHIMEA DOCUMENTARĂ A LOCALITĂȚILOR DIN JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂSĂUD"

Nicolae. Dunăre, "JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂSĂUD: ÎNCADRARE ȘI ZONARE ETNOGRAFICĂ"

Documente de urbanism și planificare urbană

Studiul istoric aferent Planului Urbanistic General al Municipiului Bistrița

Strategia de dezvoltare a Județului Bistrița-Năsăud

Documente cu rol legislativ

Legea 350/2001 privind amenajarea teritoriului și urbanismul

Legea nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice

Ministerul Culturii, Lista Monumentelor Istorice, 2015

Legea nr. 120/2006 a monumentelor de for public

Legea nr. 5/2000 Planului de amenajare a teritoriului național - Secțiunea a III-a - zone protejate

Legea nr. 18/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil

Legea nr. 311/2003 a muzeelor și a colecțiilor publice

Legea nr. 26 /2008 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial

Surse online

<https://www.palatulculturiiibistrita.ro/monumentum/casa-argintarului/>

<https://monumentebn.ro/ansamblul-medieval-urban-bistrita/>

<https://www.palatulculturiiibistrita.ro/monumentum/ansamblul-sirul-sugalete/>

<https://www.palatulculturibistrita.ro/monumentum/casa-ioan-zidarul-andreas-beuchel/>
<https://ghidulmuzeelor.cimec.ro/id.asp?k=2065&-biserica-evangelica-herina-bistrita-nasaud>
<https://whc.unesco.org/en/list/1718/documents/>
<https://ran.cimec.ro/sel.asp>
https://www.persee.fr/doc/mcarh_0076-5147_1983_num_15_1_1816
<https://biblioteca-digitala.ro/?articol=72579-castrul-roman-si-asezarea-civila-de-la-ilisua-jud-bistrita-nasaud--revista-bistritei-rb--x-xi-1997>
https://www.academia.edu/6197768/Vasele_de_bronz_romane_de_la_Ili%C8%99ua_Arcobadara
<https://revistabistritei.ro/wp-content/uploads/2021/11/Un-nou-duplicarius-din-ala-I-tungrorum-Frontoniana-atestat-pe-un-vas-descoperit-in-castrul-roman-de-la-Arcobadara-ilisua.pdf>
https://www.academia.edu/26037472/Inscriptii_si_piese_sculpturale_din_castrul_roman_d_e_la_Ilisua
https://www.academia.edu/45145670/Radu_Zagreanu_Dan_Deac_Angelica_Moldovan_Pottery_Vessels_with_Graffiti_Discovered_in_the_Roman_Fort_from_Orheiu_Bistritei
<https://biblioteca-digitala.ro/?articol=72463-castrul-roman-de-la-orheiu-bistritei--revista-bistritei--xxi-1-2007>
<https://biblioteca-digitala.ro/reviste/revista-bistritei/21-1-revista-bistritei-XXI-1-2007-05.pdf>
<https://biblioteca-digitala.ro/?articol=75802-contributii-la-cunoasterea-limesului-roman-de-la-nordul-somesului-mare-partea-i--sargetia-acta-musei-devensis--x-1973>
<https://biblioteca-digitala.ro/?articol=19283-investigatii-noi-pe-limes-ul-de-nord-si-de-nord-est-al-daciei-porolissensis--file-de-istorie-muzeul-de-istorie-bistrita--iii-1974>
<https://biblioteca-digitala.ro/?articol=11690-contributii-la-topografia-arheologica-a-culmii-ciceului-jud-bistrita-nasaud--file-de-istorie-muzeul-de-istorie-bistrita--i-1971>

Alte surse

Anexa la adresa DJC Bistrița Năsăud nr. 19.813 din 01.07.2025

ANEXE

Anexa 1 - Evoluția teritoriului administrativ al județului Bistrița Năsăud



Fig. 0.1 HARTMANN SCHEDL, TRANSILVANIA, VIENNA, 1566 (ED. ABRAHAM ORTELIUS, ANTWERPEN, 1598)

Sursa: <https://clasate.cimec.ro/>



Fig. 0.2 EXTRAS CU MARCAREA POZIȚIEI APROXIMATIVE A JUD. BISTRIȚA NĂSĂUD - HARTMANN SCHEDL, TRANSILVANIA, VIENNA, 1566 (ED. ABRAHAM ORTELIUS, ANTWERPEN, 1598)

Sursa: <https://clasate.cimec.ro/> , editat de autori



Fig. 0.3 HARTĂ GERARDUS MERCATOR, DUISBURG, TRANSILVANIA, C. 1590 (ED. HENRICUS HONDIUS, AMSTERDAM, 1628).

Sursa: <https://clasate.cimec.ro/>



Fig. 0.4 EXTRAS CU MARCAREA POZIȚIEI APROXIMATIVE A JUD. BISTRIȚA NĂSĂUD - HARTĂ GERARDUS MERCATOR, DUISBURG, TRANSILVANIA, C. 1590 (ED. HENRICUS HONDIUS, AMSTERDAM, 1628).

Sursa: <https://clasate.cimec.ro/> , editat de autori



Fig. 0.5 HARTĂ WILLEM JANSZON BLAEU ȘI JOAN BLAEU, TRANSILVANIA, AMSTERDAM, C. 1645.

Sursa: <https://clasate.cimec.ro/>

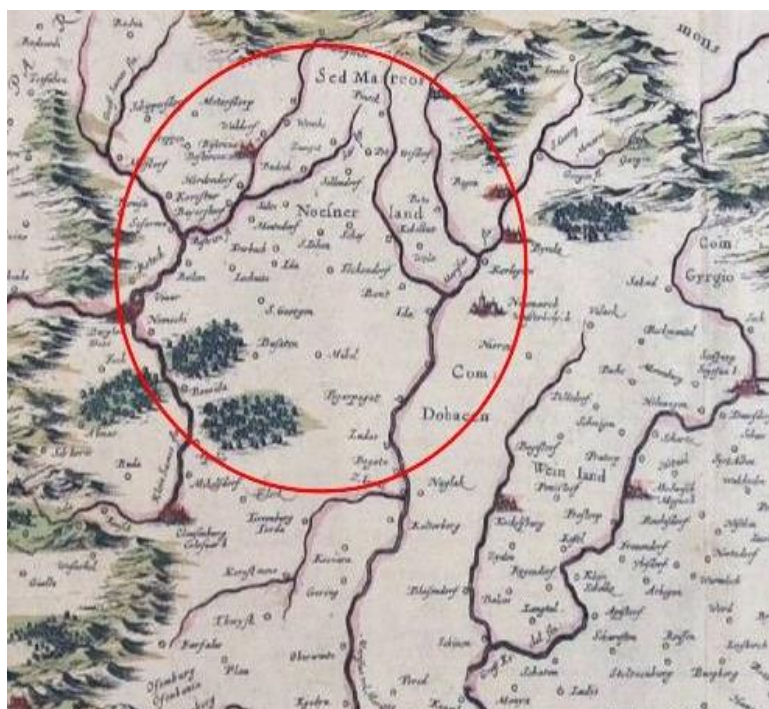


Fig. 0.6 EXTRAS CU MARCAREA POZIȚIEI APROXIMATIVE A JUD. BISTRIȚA NĂSĂUD - HARTĂ WILLEM JANSZON BLAEU ȘI JOAN BLAEU, TRANSILVANIA, AMSTERDAM, C. 1645.

Sursa: <https://clasate.cimec.ro/>, editat de autori

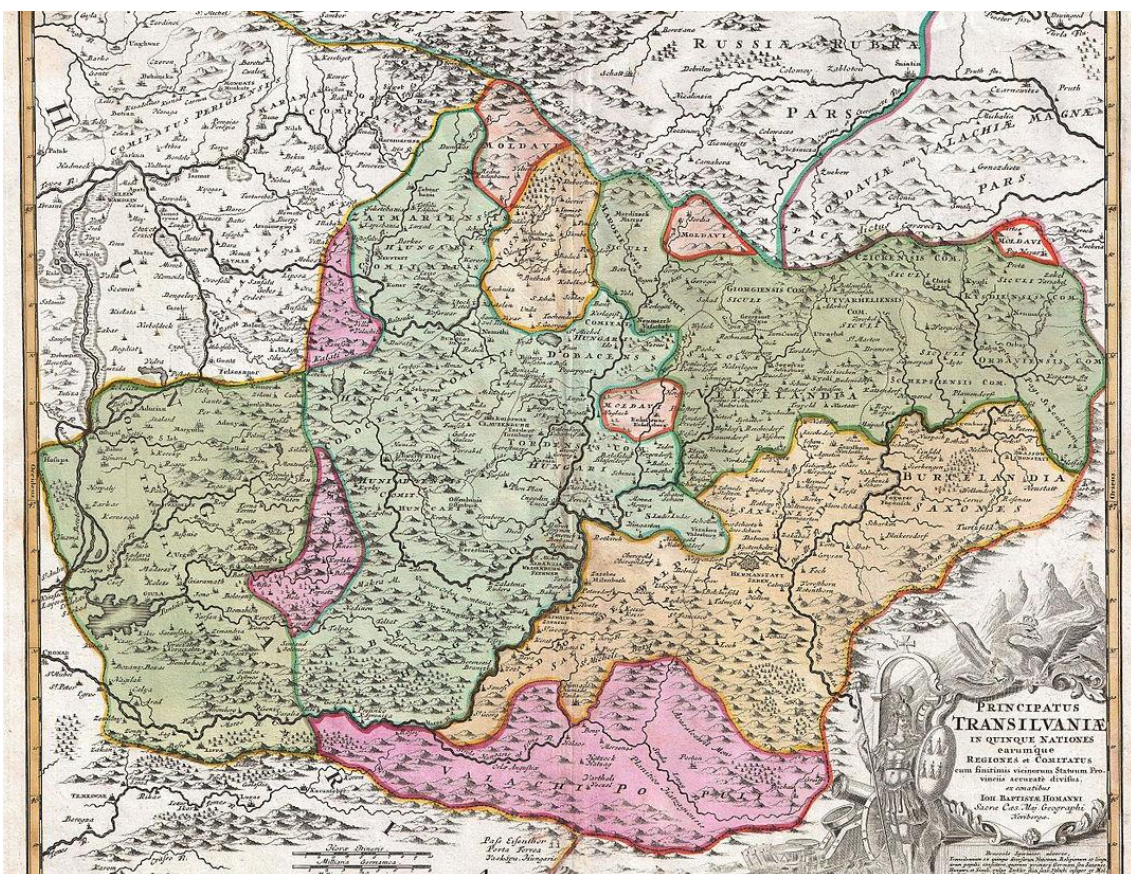


Fig. 0.7 HARTA PRINCIPATULUI TRANSILVANIEI, J.B. HOMANN, 1720

Sursa: <https://www.brukenthalmuseum.ro/>



Fig. 0.8 EXTRAS CU MARCAREA POZIȚIEI APROXIMATIVE A JUD. BISTRIȚA NĂȘĂUD - HARTA PRINCIPATULUI TRANSILVANIEI, J.B. HOMANN, 1720

Sursa: <https://clasate.cimec.ro/> , editat de autori



Fig. 0.9 HARTA UNGARIEI ȘI TRANSILVANIEI, PUBLICATĂ ÎN ATLASUL LUMII DE ROBERT WILKINSON, 1794

Sursa: <https://www.davidrumsey.com/>



Fig. 0.10 EXTRAS CU MARCAREA POZIȚIEI APROXIMATIVE A JUD. BISTRIȚA NĂSĂUD - HARTA UNGARIEI ȘI TRANSILVANIE, PUBLICATĂ ÎN ATLASUL LUMII DE ROBERT WILKINSON, 1794

Sursa: <https://www.davidrumsey.com/> , editat de autori

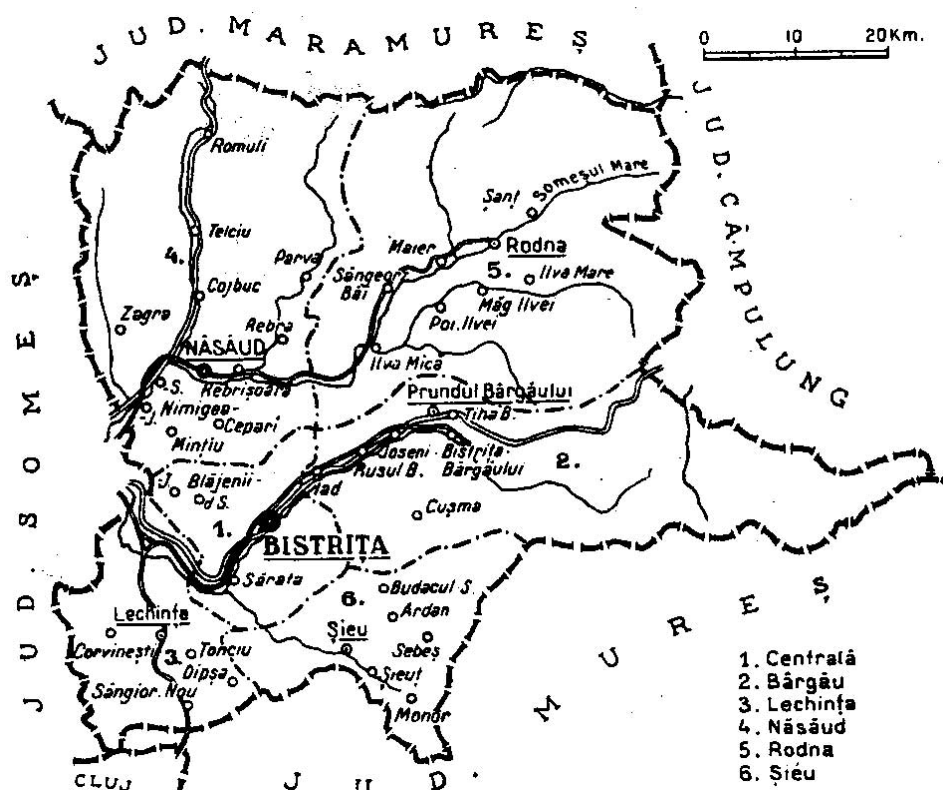


Fig. 0.11 HARTA JUDEȚULUI INTERBELIC NĂSĂUD

Sursa: Enciclopedia României, Imprimeria Națională, București, 1938-1943

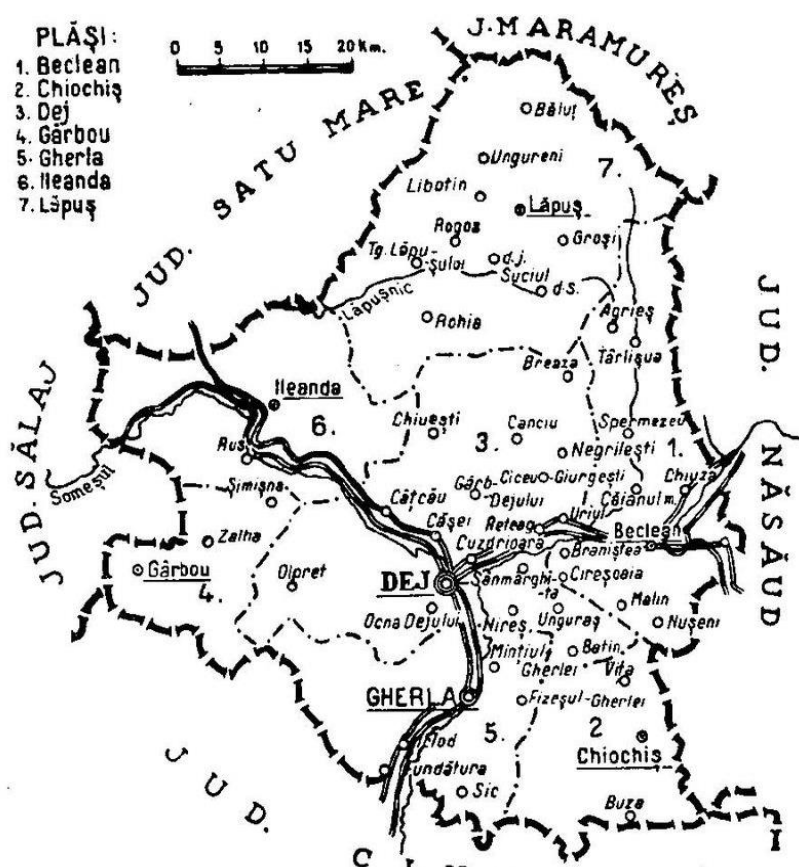
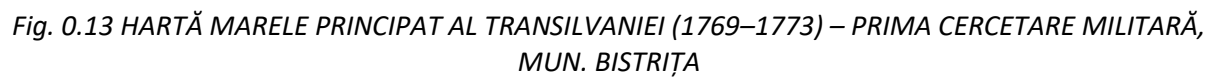


Fig. 0.12 HARTA JUDEȚULUI INTERBELIC SOMEȘ

Sursa: Enciclopedia României, Imprimeria Națională, București, 1938-194

Anexa 2.1 - Hărți evolutive ale municipiului Bistrița

[illegible]

Sursa: [maps.arcanum](https://maps.arcanum.com)



Fig. 0.15 HARTĂ IMPERIUL HABSBURGIC (1869–1887) – A TREIA CERCETARE MILITARĂ (SCARA 1:25.000), MUN. BISTRIȚA
Sursa: maps.arcanum

Anexa 2.2 - Fotografii istorice din municipiului Bistrița



Fig. 0.16 VEDERE GENERALĂ A MUN. BISTRIȚA, 1901
Sursa: gallery.hungaricana.hu



Fig. 0.17 VEDERE CU PIAȚA PROMENADĂ DIN BISTRIȚA, ANTEBELIC
Sursa: gallery.hungaricana.hu



Fig. 0.18 VEDERE CU BISERICA EVANGHELICĂ DIN BISTRIȚA, 1924
Sursa: gallery.hungaricana.hu



Fig. 0.19 VEDERE CU BISERICA EVANGHELICĂ DIN BISTRIȚA, 1924
Sursa: gallery.hungaricana.hu



Fig. 0.20 VEDERE CU PROMENADA DIN BISTRIȚA, ANTEBELIC
Sursa: gallery.hungaricana.hu



Fig. 0.21 VEDERE cu Casa Argintarului (Goldschmiedehaus), 1912
Sursa: gallery.hungaricana.hu



Fig. 0.22 VEDERE cu Liceul Evanghelic din Bistrița, 1908
Sursa: gallery.hungaricana.hu

Anexa 3 - Hărți evolutive și fotografii istorice ale orașului Năsăud

Anexa 3.1 - Hărți evolutive ale orașului Năsăud



Fig. 0.23 HARTĂ Marele Principat al Transilvaniei (1769–1773) – Prima Cercetare Militară, orașul Năsăud.

Sursa: maps.arcanum



Fig. 0.24 HARTĂ Transilvania (1853–1858; 1869–1870) – A doua cercetare militară a Imperiului Habsburgic, orașul Năsăud.

Sursa: maps.arcanum

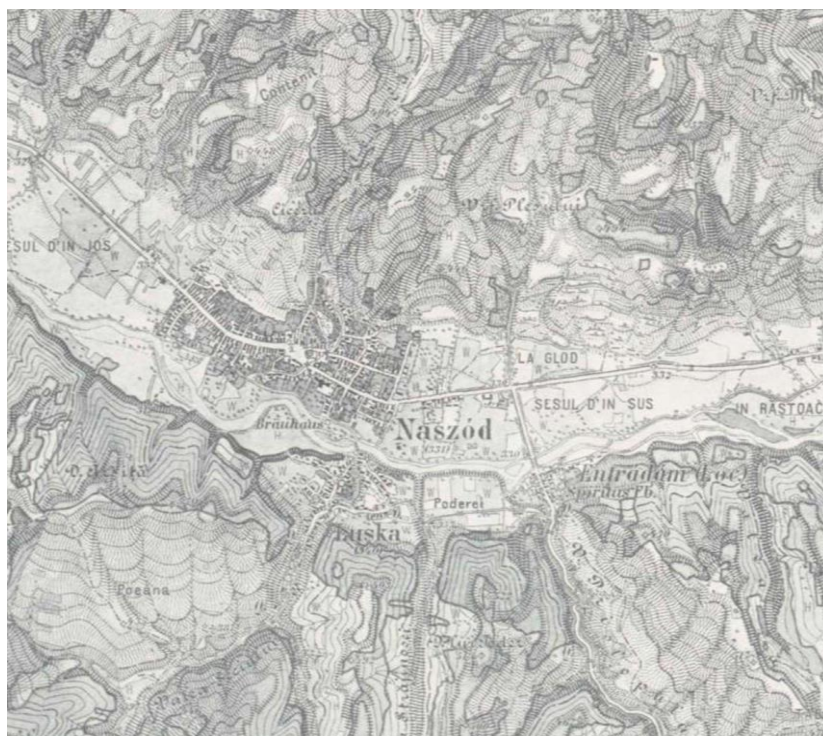


Fig. 0.25 HARTĂ Imperiul Habsburgic (1869–1887) – A treia cercetare militară (scara 1:25.000), orașul Năsăud.

Sursa: maps.arcanum

Anexa 3.2 - Fotografii istorice din orașul Năsăud

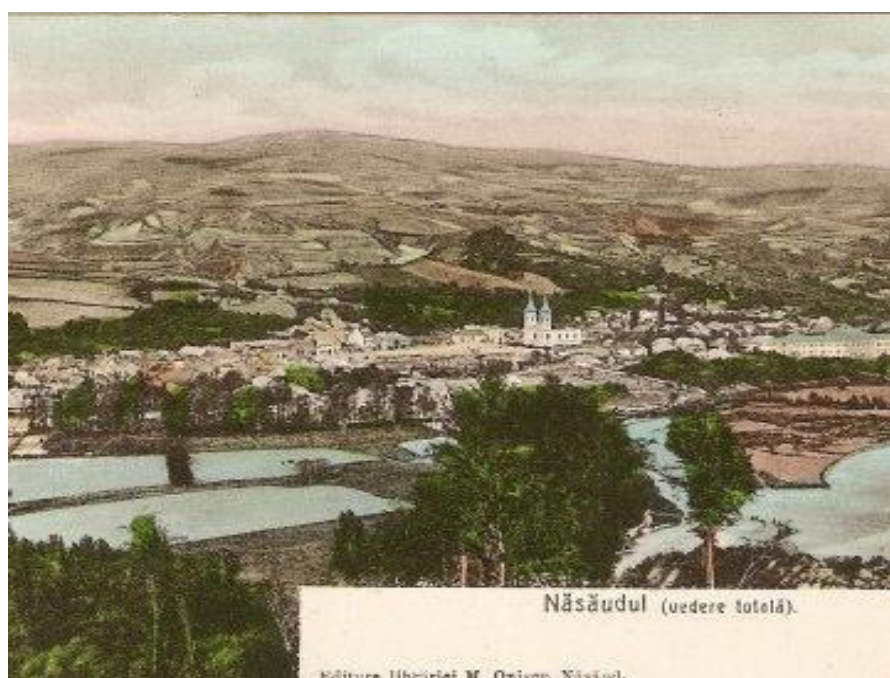


Fig. 0.26 VEDERE generală cu Năsăud.

Sursa: blogger.googleusercontent.com



Fig. 0.27 VEDERE cu Catedrala Greco-Catolică din Năsăud, antebelic
Sursa: blogger.googleusercontent.com

Anexa 4 - Hărți evolutive și fotografii istorice ale orașului Sângeroz-Băi

Anexa 4.1 - Hărți evolutive ale orașului Sângeroz-Băi



Fig. 0.28 HARTĂ Marele Principat al Transilvaniei (1769–1773) – Prima Cercetare Militară, orașul Sângeroz-Băi.

Sursa: maps.arcanum



Fig. 0.29 HARTĂ Transilvania (1853–1858; 1869–1870) – A doua cercetare militară a Imperiului Habsburgic, orașul Sângeru-Băi.

Sursa: maps.arcanum



Fig. 0.30 HARTĂ Imperiul Habsburgic (1869–1887) – A treia cercetare militară (scara 1:25.000), orașul Sângeru-Băi.

Sursa: maps.arcanum

Anexa 4.2 - Fotografii istorice din orașul Sângerz-Băi



Fig. 0.31 VEDERE generală cu Sângerz – Băi, 1939

Sursa: imageromania.ro



Fig. 0.32 VEDERE cu vile din Sângerz - Băi, 1943

Sursa: imageromania.ro



Fig. 0.33 VEDERE cu un izvor din Sângeorz-Băi, 1939

Sursa: imagoromaniae.ro



Fig. 0.34 VEDERE din Sângeorz-Băi

Sursa: imagoromaniae.ro

Anexa 5 - Hărți evolutive ale comunei Spermezeu

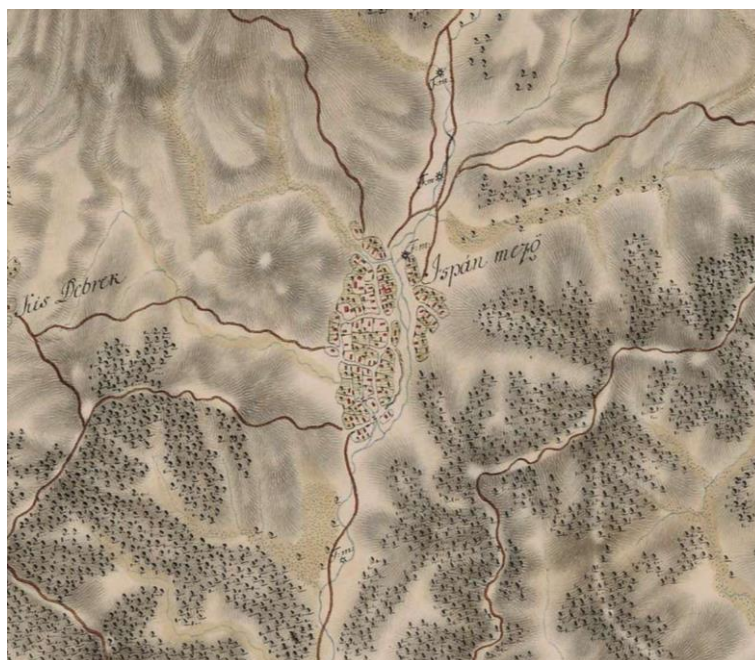


Fig. 0.35 HARTĂ Marele Principat al Transilvaniei (1769–1773) – Prima Cercetare Militară, comuna Spermezeu.

Sursa: maps.arcanum



Fig. 0.36 HARTĂ Transilvania (1853–1858; 1869–1870) – A doua cercetare militară a Imperiului Habsburgic, comuna Spermezeu.

Sursa: maps.arcanum



Fig. 0.37 HARTĂ Imperiul Habsburgic (1869–1887) – A treia cercetare militară (scara 1:25.000), comuna Spermezeu.

Sursa: [maps.arcanum](https://maps.arcanum.com)

Anexa 6 - Hărți evolutive ale comunei Șieu-Odorhei

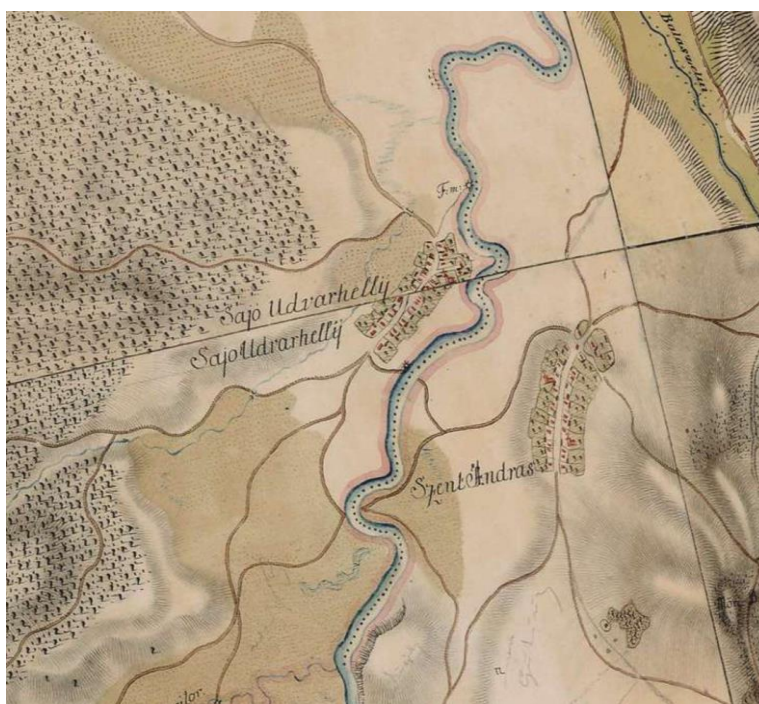


Fig. 0.38 HARTĂ Marele Principat al Transilvaniei (1769–1773) – Prima Cercetare Militară, comuna Șieu- Odorhei.

Sursa: [maps.arcanum](https://maps.arcanum.com)



Fig. 0.39 HARTĂ Transilvania (1853–1858; 1869–1870) – A doua cercetare militară a Imperiului Habsburgic, comuna Șieu- Odorhei.

Sursa: maps.arcanum



Fig. 0.40 HARTĂ Imperiul Habsburgic (1869–1887) – A treia cercetare militară (scara 1:25.000), comuna Șieu- Odorhei.

Sursa: maps.arcanum